

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

В. П. Полуянов
Н. С. Полякова

**ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ
ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА**

Монографія

Донецьк
Юго-Восток
2014

УДК 351.824:336.717
ББК У291-93+У441
П53

Рецензенти:

Белопольський М. Г. — д-р екон. наук, проф.;

Андрієнко В. М. — д-р екон. наук, проф.;

Череп А. В. — д-р екон. наук, проф.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Автомобільно-дорожнього інституту Державного вищого навчального закладу
«Донецький національний технічний університет»
(протокол № 5 від 26.02.2014 р.)*

Полюянов В. П.

П53 Політика управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства : монографія / В. П. Полюянов, Н. С. Полякова. — Донецьк : Юго-Восток, 2014. — 222 с.

ISBN 978-966-374-797-2

У монографії обґрунтовано завдання управління оборотними коштами в рамках системи управління підприємствами галузі, розроблено напрями та способи вдосконалення політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства. Запропоновано напрями підвищення ефективності управління оборотними коштами в розрізі їх основних структурних елементів. Пропонується встановлення оптимального рівня тарифів на основі використання узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків галузі для врегулювання рівнів дебіторської заборгованості і прибутковості підприємств житлово-комунального господарства. Запропоновано прикладні економічні підходи до управління дебіторською заборгованістю залежно від ключового чиннику впливу на рівень оплати населенням послуг житлово-комунального господарства для запобігання виникнення дебіторської заборгованості на стадіях її формування та зменшення на стадії інкасації.

Для науковців, керівників і фахівців підприємств ЖКГ, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів економічних спеціальностей.

УДК 351.824:336.717

ББК У291-93+У441

ISBN 978-966-374-797-2

© В. П. Полюянов, Н. С. Полякова, 2014

ВСТУП.....	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
1.1. Управління оборотними коштами як складова системи управління підприємством	11
1.2. Особливості формування політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства	23
1.3. Своєрідність напрямів підвищення ефективності управління оборотними коштами	35
Висновки до розділу 1	50
Розділ 2. МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	
2.1. Сучасні тенденції функціонування житлово-комунального господарства та його складових в економіці України	53
2.2. Формування комплексного підходу до визначення типу політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства	63
2.3. Удосконалення політики управління оборотними коштами на підприємствах водопостачання	77
Висновки до розділу 2	86
Розділ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЕФЕКТУ ВІД УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	
3.1. Встановлення оптимального рівня тарифів на основі використання узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків	89

3.2. Своєрідність реалізації узагальненої (синтезованої) моделі управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства на регіональному рівні.....	104
3.3. Прикладні економічні підходи до управління дебіторською заборгованістю на стадіях її формування та інкасації залежно від стану платоспроможності населення	124
Висновки до розділу 3	133
ВИСНОВКИ	136
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	141
ДОДАТКИ	
Додаток А	
Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки».....	162
Додаток Б	
Економічний зміст та сутність категорії «оборотні кошти» з погляду вітчизняних та зарубіжних учених-економістів	202
Додаток В	
Трактування змісту категорії «дебіторська заборгованість» вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами	203
Додаток Д	
Характерні ознаки житлово-комунальних послуг	205
Додаток Е	
Джерела вихідних даних для реалізації моделі фінансових потоків підприємств житлово-комунального господарства за регіонами України.....	206
Додаток Ж	
Результати побудови регресійних моделей залежності між рівнем оплати населенням спожитих житлово-комунальних послуг і характеристиками платоспроможності населення за регіонами країни.....	207
Додаток З	
Результати перевірки на значимість та адекватність побудованих регресійних моделей залежності між рівнем оплати населенням спожитих послуг ЖКГ і характеристиками платоспроможності населення за регіонами країни.....	209
СЛОВНИК	213

ВСТУП

Проблеми становлення та розвитку ефективних житлово-комунальних відносин в Україні потребують особливої уваги у зв'язку з важливою соціальною значущістю. За сучасних умов господарювання актуальним є визначення провідних проблем функціонування підприємств галузі, можливих способів їхнього розв'язання та зосередження уваги на ефективних напрямках і способах удосконалення реформування політики управління підприємствами житлово-комунальної галузі України.

Житлово-комунальні підприємства працюють за умов нестачі оборотних коштів, що тягне за собою недоліки забезпечення безперервності постачання, виробництва і реалізації продукції та послуг. Підприємства галузі мають диспропорції у джерелах фінансування та формування оборотних коштів, характеризуються недостатньою платоспроможністю та фінансовою стійкістю. Вирішення цих проблемних питань вимагає удосконалення політики управління оборотними коштами для покращення ефективності діяльності підприємств житлово-комунальної галузі та підвищення основних показників функціонування житлово-комунальних підприємств. Поняття «політика управління» у монографії розглядається у загальному виді як комплекс взаємопов'язаних, скоординованих заходів для досягнення поставленої мети, які проводить керівництво суб'єктів господарювання для підвищення ефективності діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

Проблеми реформування житлово-комунальної галузі знайшли відображення в багатьох дослідженнях і публікаціях. Багатогранні аспекти управління розвитком підприємств житлово-комунального господарства (ЖКГ) розкриваються в працях таких науковців, як С. Богачов, Т. Качала, О. Лук'янченко, Г. Онищук, В. Рибак, О. Рибалка, В. Срібний, В. Чиж. У цілому аналіз проблем управління підприємствами за умов ринкової економіки зроблено у працях О. Амоші, В. Андрієнка, М. Белопольського, І. Булеєва, Р. Ларіної, Р. Лепи, І. Майорової, О. Момота, К. Салиги, Д. Турченка, В. Хобти, А. Череп. Різним аспектам управління оборотними коштами та джерелами їх фінансування присвячено роботи таких вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, як Т. Басюк, Н. Власова, А. Горбунова, Є. Дубровська, Т. Єдинак, О. Іванілов, Н. Новікова, Н. Соломіна. Проблеми розробки та вдосконалення політики управління оборотними коштами на підприємствах ЖКГ досліджували Л. Бражнікова, Н. Гура, І. Юрченко.

Вітчизняними та зарубіжними вченими зроблено значний внесок у дослідження аспектів підвищення ефективності функціонування підприємств

ЖКГ взагалі й управління оборотними коштами підприємств зокрема. Існують теоретико-методичні та прикладні питання щодо формування та вдосконалення політики управління оборотними коштами на підприємствах ЖКГ, які потребують подальшого дослідження. Необхідність розв'язання зазначених проблем управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства й покращення результативності роботи підприємств галузі обумовили актуальність і своєчасність дослідження.

Монографія складається з трьох розділів. У першому розділі розглянуто процес управління оборотними коштами як складової системи управління підприємством; виявлено особливості формування політики управління оборотними коштами на підприємствах ЖКГ; розкрито своєрідність напрямів підвищення ефективності управління оборотними коштами.

Виявлено недосконалість сучасної моделі управління ЖКГ України, що передбачило розробку та впровадження способів вдосконалення системи управління підприємствами галузі, серед яких провідним виступає управління оборотними коштами як складової системи управління. Ефективне впровадження запропонованих способів вдосконалення управління вимагає вивчення слабких та сильних боків, зовнішнього оточення підприємств галузі, можливостей та загроз функціонування підприємств ЖКГ за сучасних умов. Політична, економічна, соціокультурна і технологічна ситуації в країні достатньо складні для розвитку та реформування галузі, проте використання сильних боків та можливостей розвитку підприємств сектору дозволить подолати загрози зовнішнього оточення й укріпити слабкі позиції. Рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління та стабілізації функціонування підприємств ЖКГ за умов економічної кризи спрямовано на забезпечення безперебійної роботи підприємств, вони зосереджують увагу на доцільності вдосконалення управління оборотними коштами підприємств.

Виявлено, що політика управління оборотними коштами на підприємствах ЖКГ являє собою процес формування обсягу та оптимальної структури оборотних коштів, оптимізації джерел їхнього фінансування та підвищення ефективності використання оборотних коштів із метою забезпечення платоспроможності, ліквідності та рентабельності підприємств галузі. Вона визначає основні напрями управління оборотними коштами на підприємствах, до яких належать: визначення потреби в оборотних коштах, формування їх складу та структури, планування джерел їхнього фінансування, впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів. Реалізація напрямів управління оборотними коштами розглядається в розрізі конкретних способів, зокрема, застосування системи нормування, класифікації оборотних коштів, дотримання оптимального співвідношення між джерелами фінансування оборотних коштів, розробка заходів підвищення ефективності використання оборотних коштів та їх впровадження і контроль на підприємствах галузі.

Управління оборотними коштами на сучасному етапі господарювання потребує розробки напрямів підвищення ефективності управління, які передбачають покращення управління окремими елементами оборотних коштів. Результати аналізу складу та структури оборотних коштів підприємств ЖКГ свідчать, що основним елементом оборотних коштів підприємств галузі є дебіторська заборгованість. Сформульовано концептуальні основи управління дебіторською заборгованістю, які необхідні для прийняття управлінських рішень та спрямовуються на досягнення кінцевої мети — мінімізації обсягів дебіторської заборгованості та скорочення строків її інкасації для забезпечення максимальної ефективності використання оборотних коштів підприємства. Управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ здійснюється на основі запропонованої концепції управління за допомогою правильно та логічно побудованого механізму управління дебіторською заборгованістю — послідовності дій, які організуються та реалізуються на підприємстві з метою мінімізації дебіторської заборгованості. Управління заборгованістю підприємств ЖКГ полягає в реалізації двох етапів (стадій), а саме: управління формуванням та управління інкасацією. Запропонований напрям підвищення ефективності управління оборотними коштами в розрізі покращення управління дебіторською заборгованістю є теоретичною базою для розробки й обґрунтування методичних положень удосконалення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ.

У другому розділі проаналізовано сучасні тенденції функціонування галузі ЖКГ та його складових в економіці країни, сформовано комплексний підхід до визначення типу політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунальної галузі та використано узагальнену модель управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання розглянутої сфери діяльності.

Аналіз сучасних тенденцій функціонування підприємств ЖКГ дозволив виявити позитивні та негативні тенденції і зрушення. Інтерпретуючи результати аналізу, уточнено й сформульовано заходи, що сприяють ефективному процесу реформування галузі ЖКГ, підвищенню результативності діяльності підприємств і впровадженню раціональної системи управління у сфері ЖКГ. Впровадження шляхів покращення розвитку підприємств галузі важливо диференціювати на три групи — застосування на рівні підприємства, галузі, держави для досягнення завдань реформування галузі. Важливим виступає вдосконалення управління на рівні підприємства, і в сучасних ринкових умовах актуальним є зосередження зусиль на вдосконаленні управління оборотними коштами підприємств ЖКГ.

Запропоновано оцінювати стан оборотних коштів підприємств галузі за допомогою комплексного підходу на основі системи обґрунтованих показників визначення типу політики управління оборотними коштами, яка включає показники, що характеризують політику управління оборотними коштами, політику управління ліквідністю оборотних коштів та політику управління

джерелами фінансування. Результати розрахунку інтегральних показників типу політики управління оборотними коштами для підприємств галузі стали підставою для обґрунтування типів управління цими активами на підприємствах, а використання рекомендованих значень системи показників дозволило визначити оптимальні типи політики управління оборотними коштами підприємств галузі. Необхідно наближати тип політики управління оборотними коштами та джерелами їх фінансування до помірною або консервативного. Це дозволить знизити рівень ризику управління оборотними коштами із впровадженням дієвих механізмів урегулювання обсягів оборотних коштів у цілому та дебіторської заборгованості зокрема, застосуванням методів урегулювання заборгованості на стадіях формування та інкасації. Одночасно із застосуванням згаданих типів управління оборотними коштами обумовиться тенденція зменшення обсягів дебіторської заборгованості, збільшення надходження грошових коштів і, як наслідок, підвищення ліквідності оборотних коштів до середнього та високого рівнів.

Організаційно-методичним підходом до вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ є розробка і впровадження заходів із підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю. Узагальнена модель управління фінансовими потоками дозволяє вдосконалити політику управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ шляхом урегулювання рівня оплати послуг споживачами. Для визначення рівня оплати населенням спожитих послуг пропонується використовувати кореляційний аналіз в рамках визначення залежності між рівнем оплати та обсягами спожитих послуг, тарифами та рівнем доходу споживачів. Орієнтуючись на узагальнену модель фінансових потоків підприємств ЖКГ на основі поєднання результатів запроваджених моделей фінансових потоків та управління дебіторською заборгованістю, необхідно зосередити увагу на визначенні рівня оплати послуг галузі залежно від характеристик платоспроможності споживачів, що дозволяє підвищити ефективність управління заборгованістю й оборотними коштами підприємств ЖКГ в цілому.

У третьому розділі встановлено оптимальний рівень тарифів на основі використання узагальноної (синтезованої) моделі фінансових потоків; викладено своєрідність реалізації узагальноної (синтезованої) моделі управління оборотними коштами підприємств ЖКГ на регіональному рівні; обґрунтовано прикладні економічні підходи до управління дебіторською заборгованістю на стадіях її формування та інкасації залежно від стану платоспроможності населення.

Управління оборотними коштами в цілому й обсягами дебіторської заборгованості зокрема з метою підвищення рівня оплати населенням спожитих послуг водопостачання та водовідведення, встановлення оптимального тарифу на послуги та підвищення рівня прибутковості підприємств галузі спирається на необхідність поступової реалізації узагальноної моделі фінан-

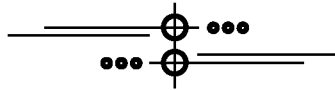
сових потоків галузі в рамках окремого підприємства, яка базується на визначенні рівня оплати послуг галузі залежно від характеристик платоспроможності споживачів. За результатами проведеної кореляції уточнено рівень оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення залежно від обсягу наданих послуг, тарифу та доходів населення. За результатами розрахунків рівня оплати населенням послуг ЖКГ залежно від диференційованих значень тарифу на послуги для населення простежується зворотна залежність, тобто чим вище тариф на послуги, тим нижче рівень їх оплати за однакових інших умов. Розглядаючи механізм управління прибутковістю підприємств ЖКГ, підвищення тарифів на послуги, одночасно зі зменшенням рівня оплати наданих послуг, тягне за собою збільшення прибутковості підприємства галузі або зменшення збитковості. Із метою збільшення прибутковості та зниження обсягів дебіторської заборгованості підприємств галузі в рамках удосконалення управління на основі використання узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків встановлено оптимальний тариф, який відповідає високому рівню оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення й одночасно гарантує отримання прибутку постачальнику.

Поряд із використанням узагальненої моделі фінансових потоків підприємств ЖКГ в рамках окремого підприємства доцільним є застосування її на регіональному рівні. На основі аналізу показників обсягу дебіторської заборгованості, доходу населення, рівня безробіття та субсидування споживачів, кількості населення пенсійного віку у всіх областях країни виявлено схожі тенденції функціонування підприємств галузі та соціально-економічного становища регіонів. Внаслідок цього об'єднано регіони країни зі схожими тенденціями розвитку у кластери. На основі результатів аналізу рівня заборгованості за регіонами із врахуванням характеристик платоспроможності споживачів послуг та результатів кластеризації запропоновано диференціювати практичні підходи, методи та інструменти управління заборгованістю й оборотними коштами взагалі залежно від ситуації в регіоні.

Визначено залежність рівня оплати населенням послуг ЖКГ від платоспроможності споживачів із застосуванням узагальненої моделі фінансових потоків на підприємствах водопостачання та водовідведення регіонів країни. Поєднання реалізації узагальненої моделі фінансових потоків на підприємствах ЖКГ із результатами кластеризації регіонів дозволило розробити прикладні економічні підходи до управління дебіторською заборгованістю залежно від стану платоспроможності населення і ключових чинників впливу характеристик споживачів послуг ЖКГ на рівень оплати послуг та їх пріоритетності для кожного споживача. Наведені підходи щодо удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі необхідно враховувати в роботі підприємств регіонів із метою підвищення ефективності управління заборгованістю та покращення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ України в цілому.

У висновках сформульовані основні результати роботи, що мають теоретичну, методичну і практичну цінність.

В обговоренні окремих теоретичних і методичних положень приймали участь співробітники кафедри економіки і фінансів Автомобільно-дорожнього інституту державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет». Автори вдячні за корисні зауваження щодо структури та змісту монографії.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Управління оборотними коштами як складова системи управління підприємством

Житлово-комунальне господарство є однією з найважливіших соціальних галузей за сучасних умов господарювання. Управління підприємствами житлово-комунального господарства вимагає врахування особливостей функціонування галузі, зосередження уваги на цих складових елементах управління суб'єктами господарювання житлово-комунального господарства як цілісної системи управління.

Сьогодні відсутня єдина ефективна модель управління житлово-комунальним господарством України, яка враховувала б усі складові управління. Актуальними постають розробка моделі управління підприємствами галузі, визначення способів та напрямів удосконалення системи управління на основі запропонованої моделі.

Тому метою дослідження є визначення ролі та доцільності управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства як складової системи управління в розрізі запропонованих напрямів удосконалення управління житлово-комунальним господарством.

Житлово-комунальне господарство одночасно виступає елементом соціального та економічного середовищ. Для вдосконалення управління підприємствами цієї галузі необхідно визначити соціально-економічну сутність ЖКГ України, його складових елементів та особливостей функціонування.

У сучасній науковій літературі питаннями сутності житлово-комунального господарства та його складових займаються такі українські вчені, як Ю. Битяк, М. Галянтич, О. Лук'янов та ін. Ю. Битяк у своїх дослідженнях не дає чіткого визначення поняття «житлово-комунальне господарство», розмежовує його на дві складові — будівництво та житлову сферу [3]. М. Галянтич розглядає питання житлово-комунального господарства, але визначення цього терміна не наводить, приділяючи увагу житлово-будівельним коопераціям і поняттю «житло» [47]. О. Лук'янов підходить до розгляду дефініції «житлово-комунальне господарство» з економічної точки зору і зводить сутність цієї категорії до підсистеми паливно-енергетичного комплексу, що споживає значну частину загального обсягу паливно-енергетичних ресурсів. Розглядаючи змістовну сутність поняття житлово-комунального господарства, визначено, що ЖКГ — це комплекс підприємств і організа-

цій, що забезпечують задоволення комунально-побутових потреб населення. Тут і далі під організацією розуміється свідомо координоване соціальне утворення з визначеними виробничими межами, яке функціонує на відносно постійній основі для досягнення поставленої мети. Сучасні теоретичні погляди вчених та практиків спрямовані на компоненти ЖКГ, а не на узагальнення змісту діяльності підприємств галузі [203, с. 176].

Отже, узагальнюючи сучасні підходи до тлумачення поняття «житлово-комунальне господарство», визначено, що ЖКГ — це галузь національного господарства, яка забезпечує першочергові потреби населення, суттєво впливає на створення необхідних умов для ефективності та надійності функціонування господарського комплексу відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів.

Житлово-комунальне господарство країни як галузь національного господарства має деякі особливості функціонування, а саме: поєднання виробничої сфери та сфери послуг; виконання соціальних функцій і як наслідок — необхідність державного регулювання; наявність комерційних та некомерційних структур у складі; різні форми власності; місцевий характер надання послуг згідно із системою розселення; різноманіття споживачів тощо. Крім того, до специфічних особливостей діяльності сфери житлово-комунального господарства належать багатогалузевий характер та взаємозв'язок із промисловістю.

Сфера житлово-комунального господарства є цілісною системою, яка забезпечує життєдіяльність людини, функціонування соціальної і виробничої інфраструктури території, інвестиційну привабливість. Житлово-комунальне господарство включає організації житлового господарства і комунальні підприємства. Класифікуючи підгалузі ЖКГ України, можна виокремити: санітарно-технічні служби (водопровід, каналізація, підприємства із санітарного очищення); внутрішньоміський пасажирський транспорт загального користування (трамвай, тролейбус, автобус, метрополітен); комунальну енергетику (теплові, електричні, газові мережі, комунальні котельні, електростанції та газові заводи, що не входять у загальні електричні системи); комунальне обслуговування (лазні, пральні, перукарні, готелі); зовнішній міський благоустрій (дорожньо-мостове господарство, озеленення, вуличне освітлення); підсобні підприємства (ремонтні заводи, майстерні) [203, с. 176]. Таким чином, ЖКГ охоплює велику кількість структурних частин, які взаємодіють між собою, утворюючи складне системне явище.

Далі буде розглянуто житлово-комунальне господарство країни як систему, що містить такі складові елементи: споживачів послуг, виробничі організації (підприємства), управлінські організації, владу. Перелічені складові елементи та їхній взаємозв'язок становлять мікросередовище функціонування підприємств ЖКГ.

Споживачі являють собою різні групи громадян-споживачів житлово-комунальних послуг, а також їхні асоціації і товариства. Особливість організації як форми управління ринкових відносин в Україні полягає у високому рівні монополізації і збереженні диктатури виробника над споживачем. При цьому споживачі залишаються, як правило, роз'єднаними, що обумовлює незахищеність їх інтересів, незабезпеченість реалізації прав, що їм належать.

Виробничі організації ЖКГ (підприємства галузі) створюють і надають відповідні профільні послуги. Треба відзначити, що цей складовий елемент діючої моделі житлово-комунального господарства має найбільшу активність у галузі, формуючи переважні форми громадського ставлення до її результатів. Оскільки ринкові перетворення майже не торкнулися сфери житлово-комунального господарства, то виробничі організації практично виключно наведені колишніми державними житлово-комунальними підприємствами, переданими на рівень місцевого господарства. Така форма підприємств забезпечує їм поліфункціональний і, у той самий час, монопольний характер. Альтернативні форми виробничих організацій ринкового типу (приватні сервісні підприємства, некомерційні житлово-комунальні організації, створені в інтересах самих мешканців, приватні підприємства та інші) не набули значного поширення — на їх частку припадає менше 5 % усіх послуг житлово-комунального господарства [84, с. 28].

Управлінські організації забезпечують реалізацію функції менеджменту на ринку житлово-комунальних послуг. Ринкова організація сфери ЖКГ передбачає відокремлення функції управління від функції безпосереднього виробництва послуги. Нині таке розмежування не забезпечується, тому що одні й ті самі організації і надають послуги, й управляють їх виробництвом. У подальшому в дослідженні під управлінськими організаціями розуміється функціональне управління галуззю житлово-комунальних послуг у цілому.

Останнім складовим елементом діючої моделі управління житлово-комунальним господарством країни є влада, що здійснює контроль за виконанням програм реформування галузі, гарантує та забезпечує інституціональне, нормативно-правове, організаційне, науково-технічне, фінансове удосконалення управління підприємствами житлово-комунальної галузі країни. Цей складовий елемент пов'язує між собою всі елементи системи, забезпечує порядок, тобто приведення поведінки суб'єктів у відповідність із нормами та цінностями. За сучасних умов господарювання такий елемент моделі управління ЖКГ, як влада наведений у рамках цього сектору економіки Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, а також управлінням ЖКГ міських рад.

Усі складові знаходяться у тісному взаємозв'язку, що, у свою чергу, розкриває сутність діючої моделі управління житлово-комунальним господарством (рис. 1.1). Існуючу модель [223] на рис. 1.1 наведено зі змінами та доповненнями авторів.

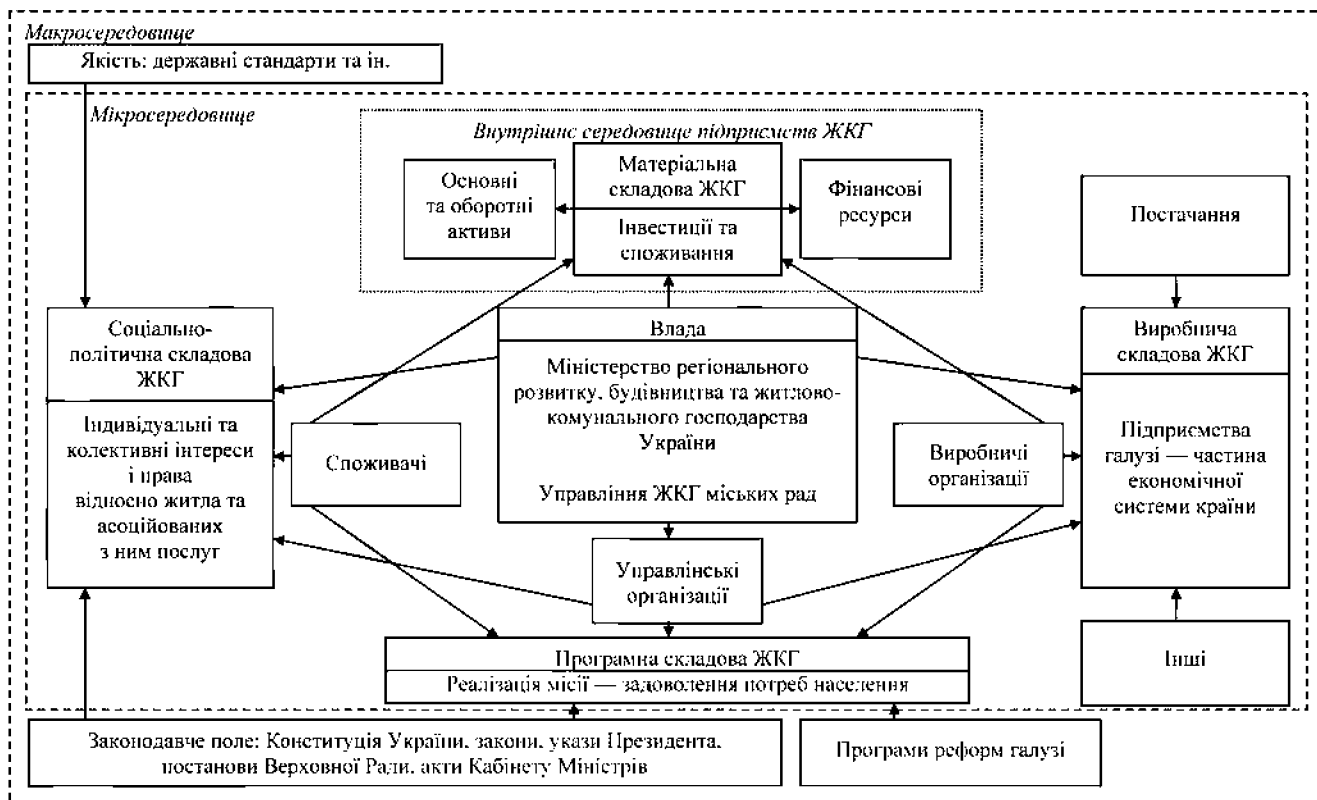

Рис. 1.1. Модель управління житлово-комунальним господарством України

По-перше, соціально-політична складова моделі виникає внаслідок взаємодії споживачів, управлінських організацій та влади. Існуюча політична влада країни створює законодавчі акти, щодо функціонування галузі житлово-комунального господарства, яких дотримуються управлінські організації й виконують споживачі послуг. Влада враховує потреби споживачів (якість послуг, терміни надання, встановлені тарифи тощо), збитковість галузі, проте реалізує власні політичні інтереси і глобальні стратегічні цілі держави. Для відображення соціально-політичного боку управління ЖКГ країни доцільно проаналізувати існуючу законодавчу та нормативну базу функціонування галузі, місце її послуг у розрізі загальних платних послуг населенню країни.

Торкаючись законодавчої та нормативної бази функціонування підприємств галузі, що являють собою макросередовище, варто відзначити, що нормативно-правові акти у сфері ЖКГ не відповідають директивам Європейського Союзу та Європейській хартії місцевого самоврядування [103, с. 11], що, зокрема, не сприяє створенню привабливого інвестиційного клімату й виведенню галузі з кризового стану. Існуюча законодавча база в галузі житлово-комунального господарства недостатньо задовольняє потреби реалізації завдань реформування і розвитку, що виражається у відсутності належного законодавчого закріплення їх фінансового та управлінського забезпечення [59, с. 85]. Фактично залишаються невизначеними механізми та процедури реформування і розвитку галузі, що також є елементом макросередовища функціонування підприємств ЖКГ.

По-друге, виробнича складова моделі управління житлово-комунальним господарством простежує логічний взаємозв'язок діючої державної влади, управлінських та виробничих організацій галузі. У рамках цих взаємовідносин ЖКГ, як окремий тип виробничої діяльності, займає певну ланку в економічній та виробничій системі країни. Виробнича складова моделі управління обумовлює ефективність постачання, виробництва, реалізації робіт та послуг споживачам із метою підтримання безперебійного ефективного процесу функціонування підприємств галузі. Обговорюються призначення й місце ЖКГ в економіці країни, визначаються його функції, повноваження та можливості у сфері надання послуг споживачам.

По-третє, матеріальна складова моделі є результатом взаємодії влади, споживачів та виробничих організацій. Слід зазначити, що матеріальна складова ЖКГ відображає внутрішнє середовище підприємства галузі. Цей елемент моделі обумовлює стан таких економічних показників, як основні та оборотні активи, фінансові ресурси підприємств ЖКГ, обсяг інвестицій, що характеризують стан усієї галузі та темпи її розвитку. Інвестиції розглядаються як авансована вартість із метою одержання доходу і забезпечення економічного зростання. Процес використання інвестицій відбиває перетворення вкладених інвестиційних ресурсів, характеризує зміну форм вартості у процесі виробництва й одержання результатів [103, с. 11].

По-четверте, програмна складова моделі — це взаємодія виробничих організацій, споживачів, влади та управлінських організацій. У результаті взаємодії цих елементів відбувається реалізація основної місії ЖКГ — задоволення потреб споживачів. Однак зараз ця місія реалізується дуже слабо. У зв'язку з недостатньо ефективною програмою реформування, відсутністю позитивних змін у залученні приватних інвестицій та у розвитку конкуренції ситуація в галузі продовжує ускладнюватися. Тому одним із пріоритетних напрямів є розробка оптимальної програми реформування житлово-комунального господарства.

Проблеми становлення та розвитку ефективних житлово-комунальних відносин в Україні кожного року загострюються. Сучасний кризисний стан житлово-комунальної галузі обумовлений недоліками нормативно-правового забезпечення функціонування її підприємств, недостатнім рівнем фінансування житлово-комунального господарства тощо [15, с. 163–164]. Тому актуальним є визначення способів вдосконалення системи управління підприємствами галузі ЖКГ для подолання проблем функціонування підприємств за сучасних умов (рис. 1.2).

В основі запропонованих способів удосконалення системи управління підприємствами ЖКГ лежать сильні та слабкі боки управління підприємствами галузі на сучасному етапі розвитку [132, с. 66]. До сильних віднесено: визначення концепцій проектів нормативно-правових актів щодо реформування ЖКГ; наявність досвіду запровадження аспектів реформування галузі у регіонах країни. Слабкі боки підприємств включають: недостатність кваліфікаційного рівня працівників, зношеність основних фондів, слабку матеріальну базу підприємств, відсутність кредитно-інвестиційних програм. Врахування вказаних сильних та слабких боків визначило необхідність формулювання способів вдосконалення системи управління підприємствами галузі ЖКГ шляхом визначення майбутніх можливостей підприємств галузі та значних сучасних перешкод реформування сфери ЖКГ України. Вдосконалення системи управління підприємствами галузі ЖКГ передбачає визначення чинників зовнішнього середовища, які здійснюють суттєвий вплив на розвиток і діяльність підприємств сектору, зокрема, як гальмують реформування, так і сприяють йому.

Проаналізувати стан зовнішнього середовища сфери ЖКГ, виокремити найважливіші чинники впливу у монографії пропонується за допомогою PEST-аналізу, який зосереджує увагу на детальному вивченні політичних, економічних, соціальних, технологічних аспектів зовнішнього оточення галузі житлово-комунального господарства (табл. 1.1) [33; 131; 132].

Результати PEST-аналізу дозволяють оцінити зовнішню ситуацію, що виникає у сфері виробництва, в економічній, політичній та соціальній діяльності. Ситуація в країні, як політична, економічна, так і соціокультурна та технологічна, достатньо складна. Низький рівень розвитку економіки

Рис. 1.2. Способи вдосконалення системи управління підприємствами житлово-комунальної галузі України

**PEST-аналіз для вивчення зовнішнього середовища розвитку підприємств
житлово-комунального господарства України**

Політичні чинники (P)	Економічні чинники (E)
1	2
<p>Недосконалість сучасного законодавства, що регулює діяльність цього сектору економіки.</p> <p>Недостатні темпи реалізації розробленої програми реформування галузі.</p> <p>Відсутність єдиного постійного органу влади, спроможного реалізувати напрями реформування галузі.</p> <p>Недостатність фінансування програм розвитку підприємств з боку держави.</p> <p>Неодноразові зміни законодавчої бази регулювання розвитку галузі внаслідок виборів на всіх рівнях влади.</p> <p>Відсутність міської підтримки розвитку підприємств галузі.</p>	<p>Нестійка економічна ситуація в країні</p> <p>Несприятливий інвестиційний клімат у галузі.</p> <p>Недосконалість впровадження закордонних тенденцій функціонування галузі.</p> <p>Відсутність дієвого механізму встановлення тарифів на послуги галузі.</p> <p>Наявність недостатнього рівня платоспроможності попиту на надані послуги підприємствами галузі.</p> <p>Впровадження змін у політиці оподаткування у зв'язку з прийняттям нового Податкового кодексу у 2011 р.</p>
Соціокультурні чинники (S)	Технологічні чинники (Т)
<p>Загальна тенденція зниження рівня освіченості населення.</p> <p>Недостатність кваліфікованих кадрів робітничих спеціальностей, досвідчених управлінських кадрів.</p> <p>Негативна демографічна ситуація в країні.</p> <p>Сучасні зміни законодавства, що торкаються соціальної сфери: пенсійна реформа тощо.</p> <p>Недосконала репутація підприємств галузі.</p> <p>Рівень задоволеності споживачів послуг та тенденції поведінки щодо їх сплати</p> <p>Характеристика підприємств галузі у ЗМІ.</p>	<p>Недостатність фінансування досліджень цієї сфери господарства.</p> <p>Недосконалість та застарілість технологій підприємств ЖКГ.</p> <p>Відсутність впровадження нових технологій, комунікацій на підприємствах цієї сфери.</p> <p>Відсутність законодавчої бази для підтримки впровадження та адаптації нових технологій на підприємствах житлово-комунального господарства.</p>

країни у поєднанні з відсутністю провідних технологій, соціальною незахищеністю трудового потенціалу країни та зосередженістю політичної влади на власних протиріччях створює несприятливий зовнішній клімат для розвитку й реформування підприємств галузі.

Таким чином, підприємствам житлово-комунального господарства країни для покращення ефективності функціонування необхідно викорис-

тати власні резерви зростання та сильні боки діяльності з урахуванням виявлених можливостей і загроз зовнішнього середовища. У процесі вдосконалення управління підприємствами галузі необхідно узгодити економічні інтереси держави і суб'єктів господарювання, забезпечити оптимізацію виробничої і територіальної інфраструктури житлово-комунального господарства відповідно до потреб населення; підтримувати підприємницьку ініціативу і процеси інвестування в розвиток матеріальної бази підприємств галузі; зменшити диспропорції в процесі формування попиту та пропозиції ринку житла й житлово-комунальних послуг; прагнути до дотримання екологічних нормативів і виконання стандартів якості функціонування житлово-комунального господарства.

З метою узагальнення перспектив і недоліків реформування та розвитку житлово-комунального господарства застосовано SWOT-аналіз (табл. 1.2) й обумовлено найбільш суттєві можливості і загрози зовнішнього середовища, а також сильні та слабкі боки діяльності підприємств житлово-комунального господарства [33; 131; 132].

Аналіз показав, що поряд із негативними причинами, що обумовлюють слабкі боки функціонування підприємств ЖКГ, можна виокремити й позитивні моменти. Так, до низки можливостей розвитку віднесено впровадження сучасних наукових досліджень, інноваційних проектів за рахунок іноземного інвестування, кредитів, цільового фінансування. Необхідною умовою реформування галузі можна вважати використання приватно-державного партнерства — прогресивної форми співробітництва бізнесу, держави і громадськості з метою розробки змішаного механізму для фінансування та інвестування великих соціально важливих проектів, що торкаються інтересів усіх суб'єктів [132, с. 65]. Використання результатів досліджень науковців у сфері ціноутворення послуг ЖКГ дозволить раціонально обґрунтувати існуючі тарифи на послуги підприємств галузі.

Для подолання загроз зовнішнього середовища необхідно використовувати сильні риси діяльності підприємств ЖКГ, зокрема, подальше впровадження ОСББ, інноваційних проектів розвитку галузі тощо. Поєднання сильних боків та можливостей розвитку підприємств сектору дозволить подолати ризики зовнішнього оточення й укріпити слабкі позиції. Слід акцентувати увагу на збереженні можливостей покращення розвитку ЖКГ, спираючись на використання науково-технічного потенціалу, вітчизняного і зарубіжного досвіду. Процес реформування й розвитку цієї галузі національного господарства повинен використовувати сучасні розробки науковців, економіко-математичні розрахунки і прогнози, ефективний механізм прийняття управлінських рішень.

Запропонована модель управління підприємствами житлово-комунальної галузі країни дає можливість обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення управління підприємствами галузі в рамках її реформування. Законодавство України передбачає застосування Програми реформування і

SWOT-аналіз для вивчення перспектив і проблем реформування та розвитку підприємств житлово-комунального господарства України

Сильні боки (S)	Можливості (O)
1	2
<p>Розроблена Програма реформування ЖКГ.</p> <p>Розроблені рекомендації щодо покращення якості наданих житлово-комунальних послуг.</p> <p>Розроблені проекти впровадження об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, мається позитивний досвід застосування у деяких регіонах.</p> <p>Наявність обґрунтованих наукових досліджень у сфері ЖКГ щодо модернізації роботи підприємств.</p> <p>Запропоновано низку інноваційних проектів посилення стану галузі молодими кваліфікованими кадрами.</p> <p>Розроблено деякі проекти технологій енергозбереження [132, с. 66].</p>	<p>Впровадження приватно-державного партнерства [75, с. 16].</p> <p>Використання кредитів МВФ та інших іноземних фондів для реформування галузі.</p> <p>Впровадження ефективної політики встановлення тарифів на послуги ЖКГ.</p> <p>Використання ринкових принципів для підвищення конкуренції на ринку послуг житлово-комунального господарства.</p> <p>Впровадження сучасних наукових розробок та досліджень у сфері підвищення ефективності діяльності підприємств галузі.</p> <p>Подальше введення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків і використання громадськості для здійснення реформування.</p> <p>Досягнення злагодженості дій органів влади щодо напрямів та цілей реформування галузі.</p>
Слабкі боки (W)	Загрози (T)
<p>Недостатня матеріальна база ЖКГ, знос фондів.</p> <p>Низький рівень інвестиційної привабливості комплексу [131, с. 244].</p> <p>Критичний фінансовий стан підприємств галузі, існування значних сум збитків.</p> <p>Невідповідність якості послуг їх вартості, надання послуг ЖКГ не в повному обсязі.</p> <p>Недостатність інформаційної бази для аналізу діяльності підприємств.</p> <p>Невідповідність кадрового забезпечення потребам житлово-комунального комплексу у процесі переходу до нових умов господарювання [131, с. 244].</p> <p>Відсутність координації діяльності сфер ЖКГ на різних рівнях.</p>	<p>Відсутність єдиного напрямку та інтересу між гілками влади та самоврядуванням.</p> <p>Відсутність державної підтримки та фінансування бюджетними коштами процесу реформування галузі.</p> <p>Збільшення рівня дебіторської заборгованості підприємств як результат несплатежів споживачів послуг.</p> <p>Вплив природно-кліматичних чинників на діяльність підприємств галузі.</p> <p>Відсутність перспективних законопроектів реформування галузі.</p>

розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 рр., що визначає засади побудови нової моделі економічних відносин у галузі (дод. А). Основними завданнями Програми є спрямування діяльності галузі на підвищення ефективності і надійності функціонування та сталий розвиток для задоволення потреб населення і господарського комплексу в житлово-комунальних послугах відповідно до визначених нормативів і національних стандартів [59, с. 83]. Програма не передбачає комплексного підходу до запровадження ринкових відносин у галузі, пакету цільових проектів для досягнення очікуваних результатів, ресурсного забезпечення, розрахунку очікуваної ефективності, механізмів оперативного управління та контролю за ходом виконання [59, с. 83]. Тому доцільним є впровадження напрямів удосконалення управління галуззю, узагальнених авторами, у рамках складових елементів згаданої моделі управління підприємствами ЖКГ як комплексного підходу до реформування підприємств галузі (рис. 1.3).

Діюча модель управління житлово-комунальним господарством України, як зазначалося вище (див. рис. 1.1), передбачає наявність матеріальної складової функціонування житлово-комунального господарства. Стан матеріальної складової діяльності підприємств галузі залежить, у першу чергу, від стану оборотних коштів підприємств. З іншого боку, способи вдосконалення системи управління підприємствами житлово-комунальної галузі (див. рис. 1.2) обумовлюють необхідність підвищення ефективності використання оборотних коштів сфери житлово-комунального господарства. Тому необхідність управління оборотними коштами підприємств ЖКГ знаходить відображення у напрямках удосконалення системи управління житлово-комунальним господарством як складовий елемент системи управління підприємствами галузі. Таким чином, доцільним у рамках дослідження є зосередження уваги на управлінні оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства як складової системи управління та раціонального резерву підвищення ефективності функціонування підприємств галузі в цілому.

Отже, недосконалість діючої моделі управління житлово-комунальним господарством України передбачила розробку та впровадження способів вдосконалення системи управління підприємствами галузі, серед яких провідним виступає управління оборотними коштами як складова системи управління підприємствами житлово-комунального господарства країни. Ефективне впровадження запропонованих способів удосконалення управління вимагає вивчення слабких та сильних боків, зовнішнього оточення підприємств галузі, можливостей та загроз функціонування підприємств ЖКГ за сучасних умов господарювання. Політична, економічна, соціокультурна та технологічна ситуації в країні достатньо складні для розвитку і реформування галузі, проте використання сильних боків та можливостей розвитку підприємств сектору дозволить подолати загрози зовнішнього оточення й укріпити слабкі позиції.

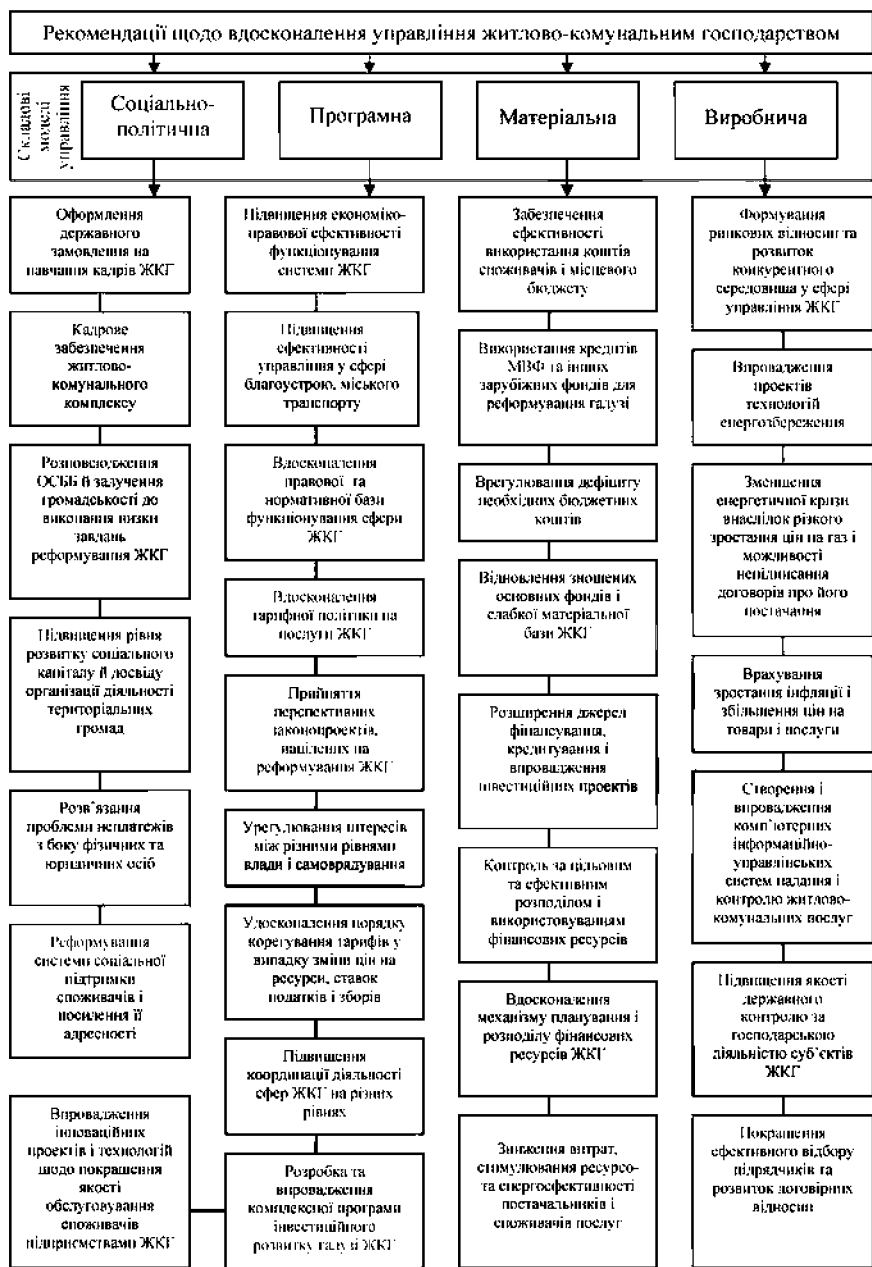

Рис. 1.3. Напрями вдосконалення управління ЖКГ у рамках складових елементів моделі управління

У результаті запропоновано напрями вдосконалення управління житлово-комунальним господарством у рамках складових елементів моделі управління. Рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління та стабілізації функціонування підприємств житлово-комунального господарства за умов економічної кризи спрямовано на забезпечення безперебійної роботи підприємств, вони зосереджують увагу на доцільності вдосконалення управління оборотними коштами підприємств, а саме: врегулюванні розрахункової дисципліни і, як наслідок, вартості дебіторської заборгованості; збільшенні грошових коштів підприємств шляхом вдосконалення фінансування галузі; покращенні матеріального забезпечення підприємств тощо. Подальше дослідження передбачає необхідність конкретизації управління оборотними коштами підприємств ЖКГ у рамках вивчення політики управління, напрямів підвищення її ефективності.

1.2. Особливості формування політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства

Сучасний стан розвитку національної економіки та соціально-економічні перетворення потребують активізації всіх резервів ефективності використання виробничого потенціалу підприємств. Важливе місце серед них посідають оборотні кошти. Введення в дію цих резервів обумовлює важливість створення системи ефективного використання й управління оборотними коштами.

Як зазначалося вище, провідним напрямом удосконалення управління підприємствами житлово-комунального господарства в рамках сучасної моделі управління є управління оборотними коштами підприємств галузі. Фінансове становище підприємств житлово-комунального господарства знаходиться у прямій залежності від стану оборотних коштів, їх структури, методів управління, особливостей фінансування. Підприємства галузі зацікавлені в раціональній організації та ефективному використанні оборотних коштів для отримання найбільшого економічного ефекту. Тому актуальними стають вивчення та вдосконалення процесу управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства.

На сучасному етапі розвитку відсутній єдиний механізм політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства, який забезпечував би ефективне управління їх оборотними коштами та підвищував результативність діяльності житлово-комунальної галузі в цілому.

Тому другим кроком дослідження є виявлення особливостей формування напрямів та способів реалізації політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства з урахуванням економічного змісту та сутності категорії оборотних коштів як об'єкта управління.

Поняття «оборотні кошти» у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі зустрічається приблизно з початку ХХ ст. Погляди вітчизняних та західних вчених-економістів стосовно сутності і функцій оборотних коштів

були на той час однаковими. Основними з них вважали розрахунково-платіжне обслуговування та фінансування поточних витрат підприємств. До оборотних коштів належали гроші на заробітну плату, закупівлю матеріалів, обладнання, сплату податків та інші витрати поточного періоду.

На початку 30-х рр. XX ст. відбувся перехід від вартісних до натуральних показників при плануванні та аналізі діяльності підприємств. У результаті розрахунково-платіжна функція оборотних коштів відійшла на другий план, а натуральне вираження запасів сировини, готової продукції, незавершеного виробництва отримало першочергове значення та стало головним економічним змістом поняття оборотних коштів.

На початку 40-х рр. XX ст. економічний зміст категорії оборотних коштів у працях вітчизняних та зарубіжних авторів визначається неоднаково. П. Буніч, І. Усатов та А. Бірман визначають оборотні кошти як «авансовану в грошовій формі вартість для планомірного створення та використання оборотних виробничих фондів і фондів обігу в мінімально необхідних розмірах, що забезпечують виконання підприємством виробничої програми і своєчасного здійснення розрахунків» [2, с. 115]. У той же час зарубіжні економісти та вчені Е. Нікбахт та І. Гроппеллі більшу увагу приділяють методам і прийомам управління оборотними коштами, тобто процедурному аспекту [124]. Визначення вітчизняними авторами категорії оборотних коштів із точки зору теоретичного аспекту існування, з одного боку, істотно відрізняється від думки зарубіжних колег, що схиляються до практичних навичок управління оборотними коштами, з іншого — характеризується спільними рисами — стосовно сутності оборотних коштів, підходів до управління.

З початку 50-х рр. XX ст. визначення економічного змісту та сутності категорії оборотних коштів значно трансформується у працях таких вчених, як В. Д'яченко, Б. Геращенко, В. Геращенко, А. Бірман, І. Усатов, С. Барнгольд, П. Буніч, П. Жевтяк (дод. Б).

Так, В. Д'яченко визначав сутність оборотних коштів як вартість оборотних фондів і фондів обігу [62, с. 12], Б. Геращенко та В. Геращенко доповнили це визначення тим, що вартість обов'язково повинна виступати в грошовому вираженні [48, с. 124]. А. Бірман визначав оборотні кошти в такий спосіб: оборотні кошти — це кошти підприємства, вкладені в оборотні виробничі фонди та фонди обігу [20, с. 96], підкреслюючи тим самим їхню грошову сутність. До цього формулювання схилявся й І. Усатов, але він не відзначав платіжно-розрахункову функцію оборотних коштів [231, с. 88]. Таким чином, у 60–70-ті рр. XX ст. при визначенні змісту категорії оборотних коштів більше приділяється увага їх грошовій природі, до складу оборотних коштів включають оборотні фонди та фонди обігу.

П. Буніч у своїх працях на початку — всередині 70-х рр. XX ст. пропонує таке визначення оборотних коштів: «Оборотні кошти підприємств — це кошти, що перебувають у розпорядженні підприємства для утворення обо-

ротних фондів і фондів обігу» [41, с. 117]. Це визначення носить обмежений характер і не відображає всієї сутності оборотних коштів, показуючи лише вихідну форму їхнього руху. Випускаються з виду інші стадії руху оборотних коштів у процесі їх кругообігу, а саме виробнича та товарна.

Пізніше А. Бірман уточнює визначення категорії оборотних коштів: «Оборотні кошти надаються підприємству для того, щоб воно могло безперебійно платити за матеріальні цінності в натурі, коли вони надійдуть на підприємство, що дозволяє нормально авансувати витрати на незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, на продукцію, відвантажено, але ще не оплачену, та інші види розрахунків» [20, с. 96]. Тобто в більш пізній період А. Бірман відзначає платіжно-розрахункову функцію оборотних коштів при визначенні їхньої сутності.

С. Барнгольц дає таке визначення оборотних коштів: «Оборотні кошти — це кошти, авансовані для формування запасів оборотних фондів і фондів обігу, малоцінних і швидкозношуваних предметів (у межах їхньої собівартості, що включає й амортизаційне відрахування), необхідних для підтримки безперервності кругообігу» [11, с. 58]. Але хоча тут і відзначено, що кошти авансуються й містять у собі створення малоцінних і швидкозношуваних предметів, упускається з виду їхня розрахунково-платіжна функція, тоді як участь оборотних коштів у забезпеченні безперервності кругообігу міститься в платіжно-розрахунковому обслуговуванні кругообігу.

Схоже із С. Барнгольцем визначення оборотних коштів можна знайти у П. Жевтяка [70, с. 186], однак воно є більш доповненим, оскільки найбільш чітко відображає розрахунково-платіжну функцію оборотних коштів, важливість грошових коштів та їх еквівалентів як елемента оборотних коштів.

Л. Павлова пропонує таке визначення оборотних коштів: «Оборотні кошти — кошти, авансовані у виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, малоцінні та швидкозношувані предмети» [129, с. 632]. Вказану характеристику оборотних коштів не можна вважати повною, адже вона не охоплює повний склад оборотних коштів, а саме включає грошові кошти, дебіторську заборгованість. Крім того, у запропонованому визначенні відсутня власна сутність оборотних коштів — їхня властивість перетворюватися із грошової форми на товарну протягом року або виробничого циклу.

З погляду М. Треньова, «оборотні кошти — це кошти, що інвестуються компанією у власні поточні операції під час кожного операційного циклу» [222, с. 35]. М. Романовський визначає оборотні кошти як «капітал підприємства, авансований в оборотні активи» [232, с. 281]. На відміну від думок перелічених вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, В. Ковальов розглядає поняття оборотних коштів як синонім оборотного капіталу, а саме: «Термін «оборотний капітал» (його синонім у вітчизняному обліку — оборотні кошти, оборотні активи) відноситься до мобільних активів під-

приємства, які являють собою грошові кошти або мають можливість перетворення на них протягом року або одного виробничого циклу» [85, с. 268].

Узагальнюючи визначення економічного змісту та сутності категорії «оборотні кошти» і враховуючи особливості функціонування підприємств житлово-комунального господарства України, необхідно відзначити, що з початку 90-х рр. ХХ ст. і в сучасності під категорією оборотних коштів підприємств галузі розуміється форма руху вартості, яка являє собою сукупність грошей для створення запасів сировини, матеріалів, виробничого інструменту, інвентарю, напівфабрикатів і готової продукції, що надалі утворюють оборотні фонди та фонди обігу на підприємстві.

Склад та структура оборотних коштів підприємств житлово-комунальної галузі України мають свою специфіку. У більшості підприємств ЖКГ відсутні такі складові частини оборотних коштів, як сировина, матеріали, незавершене виробництво, готова продукція. При цьому, завдяки існуючій системі пільг та відстрочки оплати спожитої продукції (послуг), у підприємств водопостачання, водовідведення, тепло-, газо-, електропостачання виникає потреба в значній кількості оборотних коштів у розрахунках за надані послуги (продукцію), в результаті збільшуються обсяги дебіторської заборгованості підприємств галузі.

Оборотні кошти житлово-комунальних підприємств як економічна категорія виступають об'єктом бухгалтерського обліку. Тлумачення економічного змісту категорії оборотних коштів наведено в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, інструкціях, наказах, доповненнях, які визначають методологічні засади формування бухгалтерського обліку оборотних коштів, їх склад, структуру, елементи, призначення на підприємстві. Основними нормативними документами, які використовують для обліку оборотних коштів на підприємствах житлово-комунальної галузі, є такі положення: П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [137], П(С)БО 2 «Баланс» [141], П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» [142], П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» [143], П(С)БО 9 «Запаси» [144], П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [138], П(С)БО 11 «Зобов'язання» [139], План рахунків бухгалтерського обліку підприємств [134], П(С)БО 16 «Витрати» [140], додаткові інструкції та накази. П(С)БО 2 «Баланс» визначає, що оборотні кошти — це грошові кошти та їх еквіваленти, не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або 12 місяців із дати балансу [141].

Згідно з положеннями бухгалтерського обліку до складу оборотних коштів підприємства входять: грошові кошти, що не обмежені у використанні; виробничі запаси; цінні папери, утримання яких не перевищує операційного циклу; дебіторська заборгованість, отримання якої очікується в межах операційного циклу; готова продукція; незавершене виробництво; засоби праці дорожочінні та швидкозношувані; засоби праці малоцінні та

швидкозношувані [141]. Перелічені елементи оборотних коштів також регулюються національними законодавчо-нормативними актами та інструкціями, а саме: П(С)БО 9 «Запаси» визначає методологічні засади формування бухгалтерського обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності, П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» обумовлює методологію обліку дебіторської заборгованості на підприємстві, її різновиди та особливості отримання. Оборотні кошти підприємства як об'єкт бухгалтерського та фінансового обліку відображаються в балансі, звіті про рух грошових коштів і примітках до фінансової звітності.

Таким чином, в Україні створено ґрунтовну методологічну базу щодо організації, проведення і регулювання бухгалтерського обліку оборотних коштів підприємств. П(С)БО 2 дає визначення оборотних коштів, в основі якого лежить теоретичне обґрунтування категорії оборотних коштів вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами, але наближене до практичного розуміння і застосування категорії оборотних коштів в економічній, фінансовій, бухгалтерській роботі та практиці. Це визначення закріплене законодавчо, враховує часовий аспект використання активів підприємством і не дає чіткого поділу оборотних коштів на оборотні фонди і фонди обігу.

Облік оборотних коштів на підприємствах ЖКГ суттєво не відрізняється від обліку на підприємствах інших галузей. Основну частину оборотних коштів становить дебіторська заборгованість за спожиті послуги (продукцію). Особливістю запасів, незавершеного виробництва і готової продукції в житлово-комунальному господарстві є їх незначна питома вага, що пояснюється особливостями виробництва житлово-комунальних послуг, а також тим, що виробництво і споживання багатьох із них є одночасним [52, с. 126–128]. Виробничі запаси підприємств галузі являють собою сукупність сировини, матеріалів, комплектуючих, малоцінних та швидкозношуваних предметів, надходження, оцінка й вибуття яких є загальноприйнятим згідно із П(С)БО 9 [144].

Таким чином, категорія «оборотні кошти» розглядається в економічній літературі з початку ХХ ст. У 50–70-ті рр. ХХ ст. вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти відзначали грошову природу оборотних коштів і поділяли їх на оборотні фонди та фонди обігу. З початку 90-х рр. ХХ ст. економічний зміст категорії оборотних коштів трансформується у форму руху вартості та її кругообігу на підприємстві. З одного боку, сучасні автори надають теоретичне обґрунтування сутності поняття оборотних коштів. З іншого — теорія бухгалтерського обліку та національні стандарти, спираючись на теоретичні засади, законодавчо закріплюють практичне розуміння категорії оборотних коштів, особливості їх формування, нормування, фінансування й обліку на підприємствах ЖКГ.

У свою чергу, галузь житлово-комунального господарства має специфічні особливості в процесі формування, управління й обліку оборотних коштів. Для підтримання виробничого процесу та з метою безперервного надання

послуг (реалізації продукції) населенню підприємства житлово-комунальної галузі повинні мати достатні оборотні кошти відповідної структури та складу. Ефективне управління ними є запорукою фінансової стабільності підприємств житлово-комунальної галузі й вимагає подальшого детального планування політики управління оборотними коштами, її завдань та напрямів.

Підвищення ефективності управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства вимагає розробки і реалізації політики управління з урахуванням особливостей формування й використання окремих елементів оборотних коштів. Розглянемо більш детально розуміння політики управління оборотними коштами різними вченими-економістами. Так, І. Бланк відзначає: «Політика управління оборотними коштами являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних коштів, раціоналізації й оптимізації структури джерел їхнього фінансування» [25, с. 327]. Як вважає В. Ковальов, «політика управління оборотними коштами повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективністю роботи» [86, с. 281].

Н. Колчіна виокремлює ключову проблему фінансового стану, розв'язання якої здійснюється в результаті ефективного управління оборотними коштами: «досягнення оптимального співвідношення між зростанням рентабельності виробництва й забезпеченням стійкої платоспроможності, що служить проявом фінансової стійкості підприємства» [90, с. 144]. Такої ж думки дотримуються Н. Шишкюєдова [248, с. 43], С. Андрєєва, Т. Ялялієва [5, с. 37], відзначаючи при цьому, що пошук такого співвідношення, «золотої середини» приводить до розв'язання двох завдань: забезпечення платоспроможності, що можливо за умови достатнього рівня оборотних коштів; забезпечення прийнятної обсягу, структури й рентабельності оборотних коштів. Важливість забезпечення платоспроможності як елемента політики управління оборотними коштами підкреслюють також В. Бочаров [32, с. 221–222], А. Грязнова [51, с. 587] та ін.

Зарубіжні вчені та економісти, а саме Ю. Брігхем, Д. Шим, Д. Сігел, вважають, що управління оборотними коштами нерозривно пов'язане з управлінням короткостроковими зобов'язаннями, тобто вказують на необхідність пов'язування поточних активів із джерелами їхнього формування. Ю. Брігхем відзначає: «Управління оборотними коштами включає управління оборотними коштами й короткостроковими зобов'язаннями в рамках стратегічної лінії фірми» [36, с. 411]. Д. Шим, Д. Сігел розглядають управління оборотними коштами як «регулювання різних типів оборотних коштів і короткострокових зобов'язань», що вимагає прийняття рішень про те, як повинні фінансуватися активи [247, с. 225].

Російські автори, а саме Л. Басовський, Є. Стоянова, А. Грязнова, трактують сутність політики управління оборотними коштами ширше, зводячи

поняття короткострокових зобов'язань до поняття «джерел фінансування поточних активів» [12, с. 145]. Є. Стоянова відзначає, що «політика комплексного оперативного управління поточними активами й поточними пасивами полягає, з одного боку, у визначенні достатнього рівня й раціональної структури поточних активів, а з іншого — у визначенні розміру та структури джерел фінансування поточних активів» [218, с. 169].

Таким чином, провідні вчені-економісти у сфері управління активами підвищену увагу приділяють різним аспектам управління оборотними коштами, розглядаючи насамперед вимоги, висунуті до політики управління цією групою активів, її складових елементів. Зарубіжні автори визначають структуру, склад та особливості управління оборотними коштами, пов'язуючи їх із короткостроковими зобов'язаннями. Вітчизняні автори, трансформуючи погляди зарубіжних колег, пов'язують політику управління оборотними коштами з управлінням джерелами фінансування поточних активів.

Враховуючи точки зору вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів та особливості функціонування підприємств житлово-комунального господарства, політику управління оборотними коштами можна визначити як процес формування обсягу й оптимальної структури оборотних коштів, оптимізації джерел їхнього фінансування і підвищення ефективності використання оборотних коштів із метою забезпечення платоспроможності, ліквідності та рентабельності підприємств галузі.

Аналізуючи погляди вчених-економістів на політику управління оборотними коштами, сформульовано основні напрями її реалізації на підприємствах житлово-комунального господарства [236]. Вони є такими:

1. Визначення потреби підприємства в оборотних коштах, що забезпечують його платоспроможність.
2. Формування достатнього обсягу і раціональної структури оборотних коштів.
3. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних коштів.
4. Підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємствах галузі.

Формулювання напрямів реалізації політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунальної сфери припускає в якості другого логічного етапу розгляд способів їх реалізації на підприємствах галузі.

Реалізація першого напрямку (визначення потреби підприємства в оборотних коштах, що забезпечують його платоспроможність) ґрунтується переважно на процесі нормування, який описують такі економісти, як Н. Колчіна, А. Іонова, І. Чуєв, Л. Чечевіцина, А. Шеремет, виокремлюючи три методи розрахунку нормативів оборотних коштів: аналітичний, коефіцієнтний та метод прямого розрахунку. Автори відзначають, що нормування охоплює тільки нормовані оборотні кошти. Управління ж ненормованими оборотними ко-

штами, до яких відносяться кошти, товари та дебіторська заборгованість, не є безконтрольним і реалізується через систему розрахунків та кредитування.

З метою задоволення потреб підприємств ЖКГ в оборотних коштах необхідно враховувати чинники впливу на забезпеченість підприємств галузі оборотними коштами [205, с. 77–81]. Елементами зовнішнього середовища, що впливають на управління оборотними коштами підприємств галузі, є економічні, політичні, соціальні, правові чинники, науково-технічний прогрес, що відносяться до чинників макросередовища. До чинників мікросередовища, якими підприємства галузі можуть управляти, належать насамперед виробничо-господарські чинники, такі як спеціалізація підприємств, організація виробничих операцій, кожна з яких потребує різного вкладення капіталу в предмети матеріально-технічного оснащення, організація надання послуг тощо.

У рамках реалізації другого напрямку (формування достатнього обсягу і раціональної структури оборотних коштів) розглядаються окремі елементи оборотних коштів та їхня структура, яка характеризує співвідношення між складовими частинами оборотних коштів. Склад і структуру оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства доцільно розглядати залежно від: функціональної ролі в процесі виробництва (оборотні виробничі фонди та фонди обігу); методів планування й регулювання (нормовані та ненормовані оборотні кошти); джерел формування (власні, привнесені до власних, залучені та інші оборотні кошти); ліквідності (високо-, середньо- та низьколіквідні оборотні кошти); ступеня ризику вкладення капіталу. А. Шеремет, А. Іонова залежно від ступеня ризику вкладень капіталу підрозділяють оборотні кошти на такі групи [246, с. 237]: оборотні кошти з мінімальним ризиком вкладень (кошти та короткострокові фінансові вкладення); оборотні кошти з малим ризиком вкладень (дебіторська заборгованість за винятком сумнівної, виробничі запаси за винятком залежаних, залишки готової продукції та товарів за винятком тих, що не користуються попитом); оборотні кошти із середнім ризиком вкладень (незавершене виробництво за винятком наднормативного, витрати майбутніх періодів); оборотні кошти з високим ризиком вкладень (сумнівна дебіторська заборгованість, залежані виробничі запаси, наднормативне незавершене виробництво, готова продукція та товари, що не користуються попитом, інші елементи, що не увійшли в попередні групи). Аналіз складу і структури оборотних коштів підприємств ЖКГ необхідно виконувати залежно від таких чинників: галузевих особливостей виробництва і характеру діяльності; складності виробничого циклу та його тривалості; вартості запасів, умов та ритмічності поставки; порядку розрахунково-платіжної дисципліни; виконання взаємних договірних зобов'язань [90, с. 146].

У рамках реалізації цього напрямку треба забезпечити оптимальне співвідношення між необхідним обсягом оборотних коштів та виробничими

потребами підприємств галузі. Як вважають Н. Колчіна, А. Шеремет, А. Іонова, А. Грязнова, брак оборотних коштів викликає перебої в забезпеченні матеріальними ресурсами, а їхній надлишок приводить до вповільнення оборотності, утворення наднормативних запасів матеріальних цінностей і пов'язаних із цим додаткових витрат житлово-комунальних підприємств.

Сутність третього напрямку реалізації політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ, тобто оптимізації структури джерел фінансування оборотних коштів, полягає у визначенні розміру власних оборотних коштів. Як відомо, оборотні кошти за джерелами фінансування поділяються на власні, позикові й додатково залучені. Саме власні кошти формують стабільну частину оборотних коштів та дозволяють житлово-комунальним підприємствам створювати запаси сировини, матеріалів, готової продукції, необхідні для виробництва, реалізації товарів та надання послуг, своєчасно виконувати фінансові зобов'язання, розрахунки та підвищувати ефективність своєї діяльності.

С. Льмінська та Л. Давидова відзначають, що «прямий зв'язок між оборотними коштами і поточними пасивами відсутній, однак вважається, що у підприємства, яке нормально функціонує, поточні активи повинні перевищувати поточні зобов'язання. Якщо власні оборотні кошти становлять не менш 10 % оборотних коштів, то вважається, що підприємство фінансово стійке» [53, с. 7], однак при цьому потрібно враховувати ступінь ліквідності поточних активів, який істотно впливає на платоспроможність підприємств галузі.

Необхідність забезпечення діяльності підприємства ЖКГ власними оборотними коштами зумовлює доцільність нормування власних оборотних коштів. Чим вище частка власного оборотного капіталу в складі оборотних активів, тим стійкіший фінансовий стан підприємства. Доцільно, щоб цей капітал покривав не менш як 50 % потреби підприємств галузі, а ще 50 % відшкодувалися за рахунок кредиторської заборгованості та короткострокових позик банків [23, с. 76]. Нормування власних оборотних коштів потребує розробки політики їх формування і фінансування. Послідовність дій формування політики фінансування оборотних коштів на підприємствах ЖКГ полягає у такому:

- вивчення джерел формування оборотних коштів у попередньому періоді;
- прийняття політики формування оборотних коштів на підприємствах галузі на майбутній період із позицій прибутковості й ризику фінансово-господарської діяльності;
- оптимізація обсягу і структури джерел формування оборотних коштів, тобто встановлення прийнятної для підприємства житлово-комунального сектору економіки співвідношення між власними оборотними коштами, короткостроковими кредитами і позиками, кредиторською заборгованістю, іншими короткостроковими зобов'язаннями [23, с. 76].

Крім того, до процедури планування обсягів та структури фінансування підприємств входить визначення прогностичних обсягів запасів, дебіторської заборгованості, коштів, інших оборотних коштів, а також власних,

позикових і залучених джерел їхнього фінансування. Вибрані джерела фінансування оборотних коштів у результаті визначають ефективність використання капіталу та рівень фінансового ризику і платоспроможності житлово-комунальних підприємств.

Четвертий напрям — підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємствах галузі — реалізується на основі аналізу основних показників оцінки використання оборотних коштів із одночасною розробкою і впровадженням заходів підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств ЖКГ. Аналіз основних показників оцінки використання оборотних коштів здійснюється з урахуванням їх оборотності, ліквідності та рентабельності. Як відзначає Н. Колчіна, «узагальнювальним показником ефективності використання оборотних коштів є показник їхньої рентабельності» [90, с. 145], який вказує на розмір прибутку, одержуваного на одиницю оборотних коштів, та відображає фінансову ефективність роботи підприємства, оскільки саме оборотні кошти забезпечують обіг усіх ресурсів підприємств галузі.

Провідні економісти відзначають, що узагальнювальним показником ефективності використання оборотних коштів на підприємствах ЖКГ можна вважати оборотність оборотних коштів [32, с. 221–222; 53, с. 7]. Ефективність використання оборотних коштів підвищується за рахунок прискорення їх оборотності на всіх стадіях кругообігу. На стадії створення виробничих запасів — це вдосконалення нормування, раціональне використання запасів, покращення організації постачання, складського господарства. На стадії обігу — раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків, дотримання договірної та платіжної дисципліни. На стадії незавершеного виробництва — впровадження прогресивної техніки та технології, удосконалення форм організації виробництва, системи економічного стимулювання [90, с. 146].

Підприємства житлово-комунальної галузі повинні вживати заходи із підвищення ефективності кругообігу оборотних коштів, серед яких:

- поліпшення організації виробничо-господарської роботи, зокрема: вивчення споживчого попиту, впровадження прогресивних форм і методів надання послуг, планування оптимальних поставок товарів із метою забезпечення прискорення оборотності оборотних коштів та скорочення тривалості виробничого циклу;

- зосередження зусиль на подоланні кризи неплатежів та використанні із цією метою таких інструментів, як зміцнення фінансової дисципліни, поліпшення претензійної роботи, вдосконалення розрахунків із постачальниками і споживачами, реструктуризація заборгованості, використання системи знижок тощо [205, с. 83];

- введення служби фінансового контролінгу в рамках політики управління оборотними коштами підприємств із метою інформаційного забезпе-

чення, своєчасного виявлення і використання нових резервів підвищення ефективності використання оборотних коштів та прийняття кваліфікованих рішень для подолання кризових ситуацій на підприємствах галузі [111, с. 168];

— використання зарубіжного досвіду при плануванні обсягів оборотних коштів, а саме: планування оборотних коштів за двома напрямками — розміщенням та джерелами формування, тобто визначення потреби в оборотних коштах та оборотних інвестиціях; відмова при плануванні оборотних коштів від їхнього розподілу на нормовані та ненормовані статті [205, с. 83].

Запропоновані напрями стосуються загальних заходів підприємств ЖКГ щодо підвищення забезпечення й ефективності функціонування оборотних коштів. Для пошуку та впровадження конкретніших заходів підвищення ефективності використання оборотних коштів необхідно провести глибокий аналіз стану й ефективності їхнього обігу, визначити напрями покращення політики управління оборотними коштами та вдосконалити методику її впровадження на підприємствах.

За підсумками викладеного авторами складено узагальнювальну схему діючої політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ, її основних напрямів та способів реалізації за сучасних умов господарювання (рис. 1.4).

Таким чином, одним із ключових способів удосконалення управління підприємствами житлово-комунальної галузі є підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств у зв'язку з труднощами якісного управління за сучасних умов господарювання.

Використання науково-технічного потенціалу, провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду, поєднання роботи вчених та практиків у сфері реформування політики управління оборотними коштами лягло в основу визначення сутності категорії оборотних коштів, політики управління, розробки напрямів та способів реалізації політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства України.

Політика управління оборотними коштами являє собою сукупність процесів їхнього формування, фінансування та ефективного використання. Вона визначає основні напрями управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунальної галузі, до яких належать: визначення потреби в оборотних коштах, формування їхнього складу та структури, планування джерел їхнього фінансування, впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання. Реалізація напрямів управління оборотними коштами розглядається в розрізі конкретних способів, зокрема: застосування системи нормування, класифікації оборотних коштів; дотримання оптимального співвідношення між джерелами фінансування, розробка заходів підвищення ефективності використання оборотних коштів та їх впровадження і контроль на підприємствах галузі тощо.

Ще одним кроком удосконалення політики управління оборотними коштами, розв'язання її завдань на підприємствах житлово-комунального госпо-

Рис. 1.4. Напрями діючої політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ та способи їх реалізації

дарства України є застосування підходів до оцінки її ефективності та конкретизація напрямів підвищення ефективності управління оборотними коштами.

1.3. Своєрідність напрямів підвищення ефективності управління оборотними коштами

Ефективність управління підприємствами житлово-комунального господарства значною мірою залежить від системи управління оборотними коштами, яка передбачає виконання запропонованої політики управління, впровадження її напрямів та способів реалізації на підприємствах галузі. За сучасних умов господарювання одночасно із теоретичним обґрунтуванням політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства актуально розробити і запропонувати напрями підвищення ефективності управління оборотними коштами у зв'язку з недосконалістю управління ними на підприємствах галузі.

Тому метою дослідження є обґрунтування напрямів підвищення ефективності управління оборотними коштами в розрізі їх основних структурних елементів.

Управління оборотними коштами є підсистемою загальної системи управління житлово-комунальним підприємством і полягає в прийнятті та реалізації управлінських рішень у сфері формування й обігу оборотних коштів у поєднанні з управлінням джерелами їх формування та елементною структурою коштів. До основних структурних елементів оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства можна віднести запаси, незавершене виробництво, дебіторську заборгованість. Удосконалення управління кожним із цих елементів оборотних коштів дозволить підвищити ефективність управління оборотними коштами підприємств галузі в цілому. Тому автори монографії вважають це основними напрямками підвищення ефективності управління оборотними коштами за сучасних умов господарювання.

У рамках дослідження доцільно розглянути один із визначальних напрямів підвищення ефективності управління оборотними коштами, а саме управління дебіторською заборгованістю як основним структурним елементом оборотних коштів підприємств галузі. Сьогодні вітчизняні підприємства житлово-комунального господарства найчастіше втрачають можливість ефективно функціонувати у зв'язку з наявністю суттєвої дебіторської заборгованості, що відволікає кошти з обігу.

Тому актуальною є розробка заходів із удосконалення управління дебіторською заборгованістю, своєчасності її повернення та попередження виникнення безнадійних боргів на житлово-комунальних підприємствах як одного з напрямів управління оборотними коштами.

Удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства спирається на визначення теоретичних понять «дебіторська заборгованість», «управління дебіторською заборгованістю».

Теоретичною основою для розгляду сутності поняття «дебіторська заборгованість» є наукові розробки вітчизняних та зарубіжних учених-економістів (дод. В). Н. Матицина ототожнює дебіторську заборгованість, термін оплати якої ще не настав, та прострочену дебіторську заборгованість, вказуючи таким чином на необхідність управління лише останньою. Найчастіше в теорії та практиці управління підприємствами використовують визначення, запропоноване П(С)БО 10, оскільки в ньому чітко розкрито сутність дебіторської заборгованості як об'єкта обліку й управління.

Проведений аналіз сутності поняття «дебіторська заборгованість» в економічній літературі свідчить про відсутність єдиного його розуміння авторами, тому різні підходи вчених до визначення сутності заборгованості дають змогу виокремити шість груп (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Стисла характеристика сутності дебіторської заборгованості

Група	Учені-економісти	Стисла характеристика поняття «дебіторська заборгованість»	Джерело
1	2	3	4
I	А. Ф. Вешунова, А. Ю. Редько	Грошові кошти до оплати	[44]
II	О. М. Бандурка, І. О. Бланк, М. Я. Коробов, Є. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль	Борги	[233], [24], [186]
III	А. Б. Борисов, О. І. Лаврушин, І. Бернар, Ж.-К. Колі	Вимоги щодо оплати	[31], [98]
IV	М. В. Кужельний, В. Г. Лінник	Права на повернення боргу	[95]
V	Н. В. Дембінський, І. А. Єфремов, Ю. С. Ігумнов	Кошти у розрахунках	[54], [65]
VI	В. Ф. Палій, В. В. Палій	Вкладення в оборотні кошти	[130]

Згадані вчені-економісти розглядають проблематику вивчення дебіторської заборгованості під різними кутами, тому вважати той чи інший підхід неправильним недоцільно. Особливий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості спостерігається у зарубіжних авторів, а саме: словосполучення «accounts receivable» поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу, як рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунком. Тому, з огляду на зазначене, визначення сутності дебіторської заборгованості потребує всеохоплювального характеру та врахування особливостей функціонування підприємств житлово-комунального господарства.

Таким чином, узагальнюючи вивчені підходи до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість» і беручи до уваги специфіку галузі, автори пропонують таке трактування цієї економічної категорії для підпри-

емств житлово-комунального господарства: дебіторська заборгованість як складова оборотних коштів — це вартісне вираження боргових зобов'язань на користь підприємства від фізичних, юридичних осіб та інших суб'єктів господарських відносин, що виникли у минулому внаслідок господарсько-економічних стосунків між ними та підприємством, складають активи підприємства на визначену дату в поточний момент часу та обумовлюють необхідність сплати підприємству у майбутньому.

Теоретико-методичні питання управління дебіторською заборгованістю підприємств висвітлюються в наукових працях вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, зокрема, Т. Єдинака, Є. Дубровської, Т. Басюка, Н. Новікової, Ф. Бутинця, Т. Головченка, І. Власова, які складають інформаційну базу дослідження. До дослідження поняття «управління дебіторською заборгованістю» неодноразово зверталися вчені та практики, такі як Є. Дубровська [60], А. Азріліян [30], І. Коренева [92], О. Скорба [200], Н. Новікова [125], Л. Харакоз, А. Вдовіна [235], О. Топоркова, Т. Євлаш [221], С. Гоцуляк [50], В. Бугай та Н. Головка [38], Т. Белялов [17]. Проблеми розробки й удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю на підприємствах житлово-комунального господарства досліджували Л. Бражнікова, Н. Гура, В. Полуянов [145], І. Юрченко [252].

На основі проведеного аналізу визначень поняття «управління дебіторською заборгованістю» з погляду вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з урахуванням специфіки підприємств житлово-комунальної галузі у монографії пропонується визначити сутність поняття «управління дебіторською заборгованістю на підприємствах житлово-комунального господарства» як процес планування, організації та контролю обсягів дебіторської заборгованості, що включає впровадження заходів недопущення утворення нової заборгованості, досягнення керованого стану заборгованості поточного періоду та недопущення виникнення некерованої (простроченої, безнадійної) дебіторської заборгованості у майбутніх періодах функціонування підприємств житлово-комунального господарства України.

Головна мета управління дебіторською заборгованістю полягає в мінімізації її обсягів та строків інкасації боргу. Особливості діяльності підприємств житлово-комунальної галузі обумовили необхідність урахування таких специфічних рис в управлінні дебіторською заборгованістю:

- розрахунки здійснюються з великою кількістю споживачів за тарифами, що регулюються державою, а саме розрахунки з населенням, бюджетними організаціями та іншими підприємствами й організаціями;

- розрахунки з населенням обумовлюють велику кількість рахунків, організацію постійного прийому готівкових платежів, надання пільг та субсидій відповідно до діючого законодавства;

- порядок розрахунків із населенням, що застосовується в галузі, призводить до формування «прихованої» заборгованості;

— наявність суттєвої заборгованості у розрахунках із постачальниками та підрядчиками, що пов'язана з постійним попитом на паливо, енергію, запасні частини й допоміжні матеріали;

— проблема неплатежів, що пов'язана, з одного боку, з різним рівнем платоспроможності споживачів та, з іншого — з неперервністю надання послуг [33].

Першим кроком дослідження є узагальнення теоретичних аспектів управління дебіторською заборгованістю як головним елементом оборотних коштів підприємств ЖКГ. Беручи до уваги результати досліджень [67, с. 76–83], автори пропонують концепцію управління дебіторською заборгованістю житлово-комунальних підприємств, яка враховує особливості їхнього функціонування (рис. 1.5), розроблену на підставі [67] зі змінами та доповненнями.

Отже, управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунальної галузі полягає у застосуванні різних способів впливу на формування, структуру та рух дебіторської заборгованості і джерел її утворення та має стратегічну і тактичну цілі. Стратегічна і тактична цілі управління дебіторською заборгованістю підприємства реалізуються у процесі формування ефективної структури об'єкта управління — дебіторської заборгованості та джерел її утворення в розрізі окремих дебіторів, строків та надійності повернення, в розрізі окремих підгалузей ЖКГ України.

Необхідна результативність управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі досягається у процесі ефективної реалізації функцій управління — планування, організації, мотивації та контролю.

До основних принципів управління дебіторською заборгованістю слід віднести такі [67, с. 80]: наукова обґрунтованість процесу управління; комплексність реалізації стратегічної та тактичної цілей діяльності, врахування внутрішніх та зовнішніх чинників функціонування дебіторської заборгованості; альтернативність варіантів розробки управлінських рішень; регламентованість внутрішніми нормативними та регулювальними положеннями; демократичність у розробці та обговоренні рішень; відповідальність кожного керівника за результати управлінської праці; безперервність процесу управління відповідно до стадій кругообігу оборотних коштів.

Концепція управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ полягає у комплексному застосуванні економічних та адміністративних методів управління. Економічні методи ґрунтуються на врахуванні економічних законів розвитку, адміністративні — на адміністративній владі керівництва і поділяються на розпорядчі (обмежувальні) і примусові.

Досягнення стратегічної і тактичної цілей управління дебіторською заборгованістю потребує врахування критеріїв управління — підвищення ліквідності, платоспроможності, рентабельності, оборотності дебіторської заборгованості, мінімізації обсягів дебіторської заборгованості, скорочення строків інкасації, зменшення збитковості підприємств галузі ЖКГ. Оцінюючи відповідні фінансові коефіцієнти використання дебіторської заборгова-

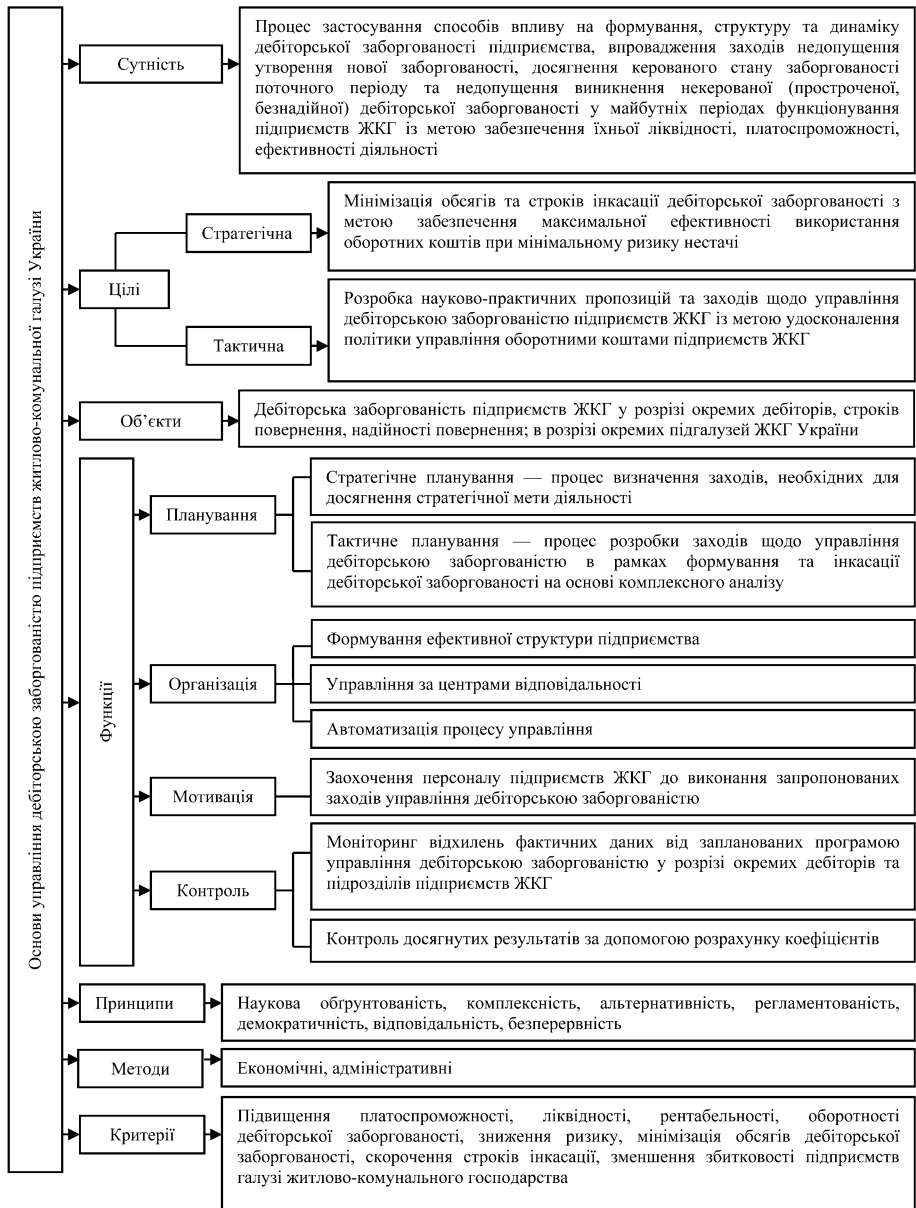

Рис. 1.5. Концепція управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунальної галузі

ності, необхідно враховувати розмір відхилень їх значень від прогнозованих, чим визначається ефективність управління заборгованістю [93, с. 42].

Управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства здійснюється на основі запропонованої концепції управління за допомогою правильно та логічно побудованого механізму управління дебіторською заборгованістю — послідовності дій, які організуються та реалізуються на підприємстві з метою мінімізації дебіторської заборгованості. Управління заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства передбачає реалізацію двох етапів (стадій), а саме: управління формуванням та управління інкасацією (рис. 1.6).

Перший етап передбачає поступове виконання таких етапів управління: комплексний аналіз, вибір типу кредитної політики та формування її принципів; визначення можливої суми оборотних коштів, що спрямовані в дебіторську заборгованість; створення картотеки дебіторів та визначення умов кредитування; моделювання наслідків реалізації визначеної кредитної політики; розробка заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів, спрямованих в дебіторську заборгованість (рис. 1.7).

Комплексний аналіз дебіторської заборгованості житлово-комунальних підприємств обумовлює розгляд обсягів та складу заборгованості, її динаміки, оцінку чинників, що впливають на ефективність управління, зокрема [27, с. 69–70]:

- аналіз обсягу та складу дебіторської заборгованості (за групами, причинами виникнення, а також її місце у складі активів підприємства);
- аналіз руху дебіторської заборгованості (оборотності, періоду погашення, дотримання термінів інкасації);
- аналіз якісного складу дебіторської заборгованості (обсягів окремих вікових груп заборгованості, рівня простроченості, рівня ризикованості та інфляційної захищеності);
- оцінка чинників, що впливають на ефективність управління дебіторською заборгованістю;
- аналіз доцільності та оцінка ефекту від відволікання коштів в утворення дебіторської заборгованості.

Запропонований аналіз базується на системі показників, що відображають стан заборгованості житлово-комунальних підприємств.

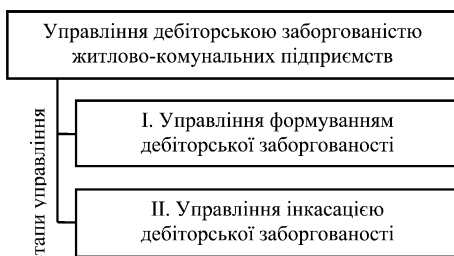

Рис. 1.6. Складові механізми управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства

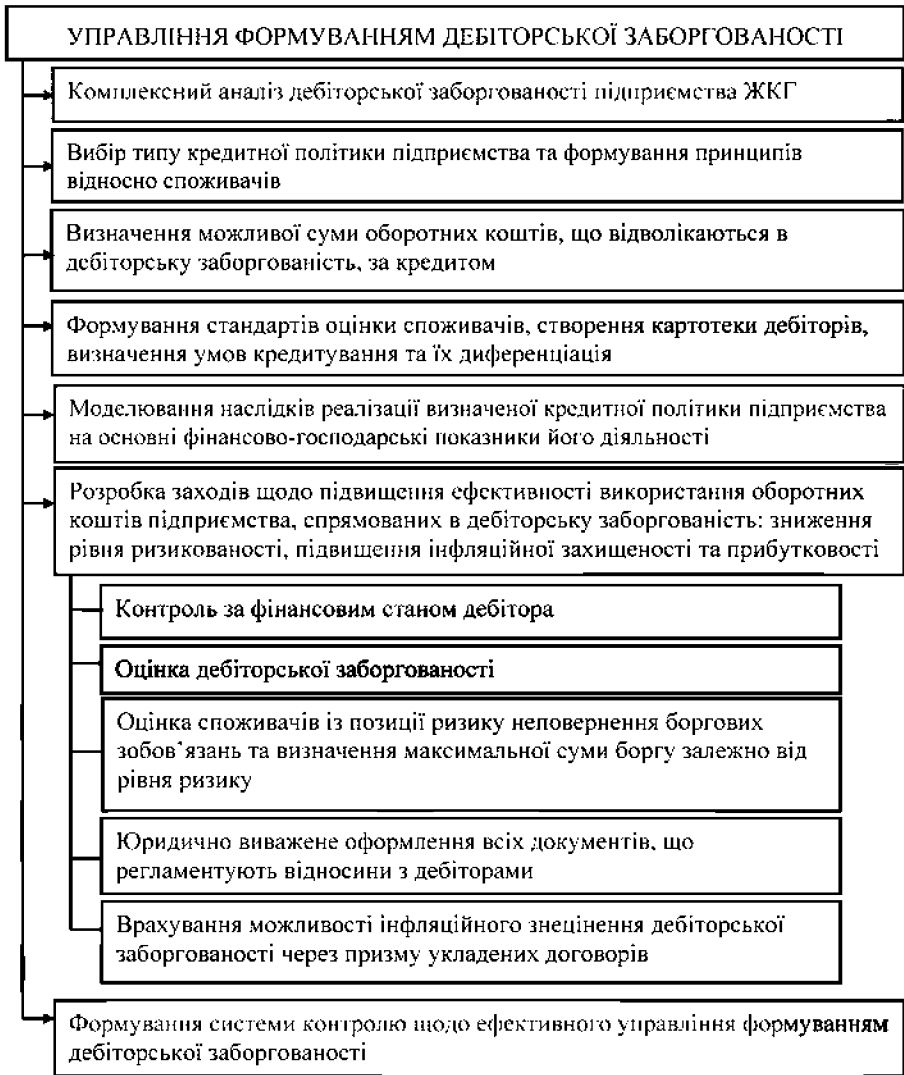

Рис. 1.7. Етапи управління формуванням дебіторської заборгованості підприємства

Вибір типу кредитної політики — консервативної, поміркованої або агресивної — залежить від рівня доходності та ризику підприємства і передбачає формування системи кредитних умов: термін надання кредиту, стандарти кредитування, розмір кредиту, систему штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань покупцями. Консервативна, або

жорстка, кредитна політика спрямована на мінімізацію кредитного ризику й передбачає: суттєве скорочення кола споживачів послуг у кредит за рахунок підвищеного ризику; мінімізацію розмірів та строків надання кредиту; підвищення вартості кредиту, встановлення жорстких умов кредитування та інкасації дебіторської заборгованості [78, с. 159]. Поміркований тип кредитної політики характеризується типовими умовами її здійснення згідно з прийнятою комерційною та фінансовою практикою, а також середнім рівнем кредитного ризику при відстроченні платежу. Агресивний тип кредитної політики підприємства спрямований на розширення обсягу реалізації продукції та надання послуг у кредит із метою максимізації додаткового прибутку. Механізм реалізації політики цього типу полягає в: розширенні складу дебіторів за рахунок більш ризикових груп; збільшенні строків надання кредиту та його розміру; зниженні вартості кредитування; пом'якшенні умов повернення дебіторської заборгованості [78, с. 159]. Тому кожна підгалузь житлово-комунального господарства повинна обрати доцільний тип кредитної політики, яка є одним із важливих чинників, що визначає попит на товари та послуги підприємства.

Визначення можливої суми оборотних коштів, що відволікаються в заборгованість, має відповідати фінансовим можливостям житлово-комунального підприємства з позицій джерел фінансування оборотних коштів за умов їхнього дефіциту. Крім того, при визначенні суми інвестицій в дебіторську заборгованість необхідно враховувати строк надання відстрочки платежу, заплановані обсяги реалізації послуг у кредит, коефіцієнт співвідношення собівартості та ціни реалізованих у кредит товарів і наданих послуг.

В основі оцінки покупців та визначення умов кредитування лежить кредитоспроможність покупця, тому цей етап поєднує [27, с. 70]: визначення характеристик, що оцінюють кредитоспроможність покупців; формування й експертизу інформаційної бази проведення оцінки кредитоспроможності покупців; вибір методів оцінки окремих характеристик кредитоспроможності покупців; групування покупців за рівнем кредитоспроможності; диференціацію кредитних умов відповідно до рівня кредитоспроможності покупців; створення інформаційної картотеки дебіторів із групуванням їх залежно від платоспроможності та ступенів ризику.

Реалізація кредитної політики передбачає моделювання її наслідків на основі фінансово-господарських показників діяльності з метою визначення впливу на прибутковість та ефективність використання оборотних коштів житлово-комунального підприємства. При цьому будується модель управління оборотними коштами за умов їх дефіциту та виконується оцінка ефективності управління дебіторською заборгованістю, що включає визначення чинників, які впливають на прибутковість функціонування підприємства ЖКГ в цілому.

Важливим етапом управління формуванням заборгованості є розробка та впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання

оборотних коштів підприємства, що відволікаються в дебіторську заборгованість, а саме: оцінка споживачів та визначення максимальної суми боргу з позиції ризику неповернення боргових зобов'язань; контроль за фінансовим станом дебітора; врахування можливості інфляційного знецінення заборгованості; оцінка заборгованості; визначення залежності прибутку підприємства від збільшення ринку реалізації послуг (збереження ринку) з ефективністю подальшого використання капіталу; юридично виважене оформлення всіх документів, що регламентують відносини з дебіторами. Контроль за фінансовим станом дебітора є важливою умовою ефективного управління дебіторською заборгованістю. Цей контроль має на меті визначення існуючого стану дебітора — його проблем і можливостей вчасно погасити заборгованість та допомагає прискорити розрахунки. Процес оцінки поточної заборгованості та планування дебіторської заборгованості на наступний період має охоплювати такі напрями: забезпечення якості дебіторської заборгованості; підвищення швидкості обігу дебіторської заборгованості; оптимізація обсягу дебіторської заборгованості; забезпечення захисту заборгованості від знецінення [27, с. 70].

Другий етап механізму управління дебіторською заборгованістю житлово-комунальних підприємств виникає за умови порушення встановлених стандартів із надання кредиту споживачам, що виявилось на останньому етапі першого напрямку процесу управління дебіторською заборгованістю, внаслідок чого строкова заборгованість стає простроченою. У результаті прострочена дебіторська заборгованість підприємства потребує подальшого управління в рамках другого етапу, а саме управління інкасацією дебіторської заборгованості. Цей етап є важливим для підприємств житлово-комунальної галузі, тому що заборгованість у цій сфері створювалась роками, її повернення та упорядкування є важливим завданням керівництва.

Другий етап базується на інвентаризації заборгованості, її ранжируванні за строками, забезпеченістю, надійністю повернення. У рамках цього етапу необхідно: розробити план-графік роботи з дебіторами; систематизувати чинники, що обумовлюють швидкість інкасації; впровадити заходи рефінансування; оцінити використання інструментів досудового стягнення (рис. 1.8).

Реалізацію другого етапу механізму управління необхідно розпочати з етапу інвентаризації дебіторської заборгованості, який визначає можливість повернення коштів підприємству. Інвентаризація дебіторської заборгованості передбачає її поділ на прострочену, сумнівну та безнадійну, а також класифікацію та ранжирування за забезпеченістю гарантіями, надійністю повернення. При цьому важливо правильно розподілити прострочену дебіторську заборгованість за вказаними критеріями.

Під простроченою дебіторською заборгованістю буде розумітися заборгованість, яка перевищила строки кредитування, встановлені в договорі, але не перевищує строків позову та її повернення є реальним. Такий

Рис. 1.8. Етапи управління інкасацією дебіторської заборгованості підприємства

вид дебіторської заборгованості є поширеним і має найбільшу питому вагу в загальній сумі дебіторській заборгованості не тільки підприємств ЖКГ, а й будь-яких підприємств. Сумнівною дебіторською заборгованістю у монографії вважається така, яка або є простроченою, але її повернення є сумнівним через певні причини, або яка порушує строки стягнення, але підприємство-боржник її визнає та обіцяє повернути. Безнадійна дебіторська заборгованість — це така, строк стягнення якої минув, або та, яка не може бути повернена через інші причини, і її неповернення однозначне.

Більш детально слід розглянути критерії віднесення дебіторської заборгованості до сумнівної та безнадійної з урахуванням специфіки підприємств ЖКГ. Для цього визначаються особливості їхньої діяльності [78, с. 161–162]. Першою особливістю діяльності підприємств такого типу є те, що найбільшу частину в загальній сумі дебіторської заборгованості займає заборгованість населення. Важливою умовою функціонування підприємств

ЖКГ є їх соціальна значущість та формування природних монополій. Ці особливості необхідно враховувати як при формуванні кредитної політики, так і при встановленні критеріїв визначення безнадійної та сумнівної заборгованості, а також при розробці заходів щодо її стягнення.

Далі треба з'ясувати особливості віднесення боргів до безнадійних та сумнівних з урахуванням наведених особливостей. Для цього необхідно класифікувати борги залежно від ситуації та визначити документи, необхідні для підтвердження віднесення боргу до однієї з категорій боржників. При цьому необхідно відокремити борги населення та борги юридичних осіб. Можливі ситуації віднесення до безнадійної дебіторської заборгованості населення:

— боржник, у якого минув строк стягнення заборгованості (крім боржників, з якими укладено згоди щодо реструктуризації заборгованості). У цьому випадку потрібен документ про розрахунок боргу;

— домовласник помер, і ніхто не мешкає за цією адресою. У цьому випадку необхідна довідка відповідних установ про смерть та фактичне проживання;

— у приміщенні, за яким значиться борг, мешкають не спадкоємці, а інші люди. У цьому випадку потрібен договір купівлі-продажу;

— руйнування будинку (необхідна довідка з пожежної інспекції та архітектурних відділів);

— неправомірні нарахування (необхідний документ про розрахунок боргу, а також інформація про проведену роботу відповідними службами).

Дебіторська заборгованість юридичних осіб відноситься до безнадійної при порушенні строку позовної давності. У цьому випадку підтвердженням є розрахунок боргу, інформація щодо проведеної роботи та акт звірки взаєморозрахунків. До сумнівної заборгованості населення належать борги, за якими є рішення суду щодо їх погашення, але цей процес відбувається із порушенням графіку. Отже, віднесення того чи іншого боргу до конкретної категорії дебіторської заборгованості та списання безнадійної заборгованості, згідно з П(С)БО № 10, можливе лише за наявності своєчасно та правильно оформлених документів.

Розробка плану-графіка роботи з дебіторами щодо інкасації заборгованості, необхідна для забезпечення фінансової дисципліни постачальників, дебіторів та персоналу підприємства, передбачає формування платіжного календаря дебіторів разом із дебіторами (табл. 1.4) [125, с. 80].

Формування платіжного календаря дебіторів є необхідною умовою виявлення та систематизації чинників, які обумовлюють швидкість інкасації дебіторської заборгованості та застосування попереджувальних заходів щодо підвищення швидкості інкасації і недопущення простроченої дебіторської заборгованості.

Виявлення та систематизація чинників, що обумовлюють швидкість інкасації дебіторської заборгованості, а саме ефективності договірних відносин, впливу політики знижок, застосування інших попереджувальних заходів запо-

**Етапи плану-графіка роботи з дебіторами
щодо інкасації дебіторської заборгованості**

Етап	Зміст роботи
1. Складання списку дебіторів	Систематизація, упорядкування дебіторів за сумою боргу, строками, фінансовим станом
2. Складання графіку роботи з дебіторами	План щоденних заходів: переговори, листи, договори, відключення, заліки
3. Узгодження дій з погашення заборгованості	Графіки погашення заборгованості: аналіз балансів, інформація про дебіторів дебітора
4. Самостійні дії з погашення заборгованості	Оформлення заборгованості векселем, факторинг

бігання простроченої заборгованості, впливу заходів рефінансування на швидкість інкасації дебіторської заборгованості зокрема, складає основу ефективного впровадження заходів та усунення простроченої і безнадійної заборгованості підприємств житлово-комунального господарства і є в цілому передумовою ефективного управління інкасацією дебіторської заборгованості.

Попереджувальними заходами можуть виступати: профілактичні заходи (ведення оперативного інформування контрагентів щодо термінів та обсягів заборгованості; у зарубіжній практиці для цих цілей використовується відправлення стейтметів, при цьому застосовуються кольорові ефекти в нагадуваннях, письмові попередження, телефонні розмови з керівництвом споживача тощо) та стимулювальні заходи, що передбачають застосування взаємовигідних умов прискорення повернення коштів, зосереджених у дебіторській заборгованості як для дебіторів, так і для підприємства житлово-комунальної галузі (система цінкових знижок при виконанні грошових зобов'язань у швидший термін, відсутність штрафних санкцій тощо).

До яких би заходів із забезпечення належного виконання зобов'язань не вдавалося підприємство-кредитор ЖКГ, уникнути виникнення простроченої дебіторської заборгованості неможливо. Водночас у розпорядженні підприємства ЖКГ існує перелік правових заходів, за допомогою яких можна забезпечити рефінансування дебіторської заборгованості. Застосовуються такі заходи рефінансування заборгованості:

- погашення заборгованості за допомогою взаємозаліку (при цьому основною перевагою є прискорення оборотності капіталу, а недоліками є неможливість отримання дисконту, комісії або іншого доходу);

- поглинання підприємств шляхом викупу пакетів акцій; аналіз за організаційно-правовими формами дебіторів-юридичних осіб, особливостей різних груп споживачів (населення, бюджетні організації, підприємства);

- застосування вексельної форми розрахунків у системі управління погашенням заборгованості. Основними перевагами такого розрахунку є при-

скорення розрахунків між контрагентами, зменшення або ліквідація неплатежів, розширення можливостей кредитування. Недоліками є те, що відповідно до українського законодавства векселедавець знаходиться у вигіднішому стані порівняно з векселеотримувачем, а в світовій практиці навпаки; безспірне стягнення за опротестованим векселем здійснюється векселедавцем із солідарно зобов'язаними за векселем особами — акцептами, індосаментами;

— використання факторингових операцій при погашенні дебіторської заборгованості. Перевагою є те, що житлово-комунальне підприємство зменшує розмір дебіторської заборгованості, а ризик витрат через невиконання вимог боржником страхується факторинговою компанією. Недоліком є витрати підприємства галузі на сплату комісії факторинговій компанії;

— реструктуризація дебіторської заборгованості через зміну структури заборгованості шляхом таких альтернативних заходів: відстрочення або розстрочення платежів, укладання угод про заміну договору (новація), зміни сторін угоди (договір уступки прав вимог, переведення боргу), зміни матеріально-речовинної форми виконання зобов'язань. Позитивним є підвищення якості дебіторської заборгованості та ліквідності підприємства, можливість отримання вигідних умов. Недоліками є виникнення значних ризиків втрати активів при неефективному управлінні процесом реструктуризації дебіторської заборгованості.

При цьому можуть використовуватися різноманітні методи управління дебіторською заборгованістю, які, базуючись на розробках, класифікуються на такі групи [78, с. 162]:

юридичні — претензійна робота, досудове переписування, подання позову в господарський суд;

економічні — фінансові санкції (штраф, пеня, неустойка), передання в заставу майна і майнових прав, призупинення поставчань;

психологічні — нагадування по телефону, факсом, поштою, із використанням ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних поставачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу [78, с. 162];

фізичні — арешт майна боржника, зроблений органами державної виконавчої служби чи органами слідства.

Вибір того чи іншого методу управління залежить від строку дебіторської заборгованості. Застосування всіх вказаних методів впливу на боржників дозволить підприємству скоротити розмір простроченої і сумнівної дебіторської заборгованості та підвищити ефективність використання оборотних коштів.

Наступним кроком управління інкасацією дебіторської заборгованості є індивідуальний підбір заходів із роботи з дебіторами (табл. 1.5) [125, с. 81] та позовна робота з досудового стягнення або судового погашення простроченої заборгованості.

Індивідуальний підбір заходів із роботи з дебіторами здійснюється залежно від обсягів заборгованості, строків її повернення, платоспроможності дебітора тощо.

Індивідуальний підбір заходів з погашення дебіторської заборгованості

Захід	Зміст
1	2
1. Нагадування по телефону	Щоденно або 2–3 рази на тиждень
2. Письмове нагадування на офіційному рівні	У листі вказується необхідність узгодження графіка погашення заборгованості до встановленого терміну
3. Узгодження графіків погашення	Графік, в якості пропозиції, доповнює договір сторін із вказівкою на санкції за його невиконання
4. Отримання інформації про дебіторів дебітора	Разом із дебітором з'ясовується можливість проведення взаємозаліку
5. Проведення взаємозаліку	Оформлюється угодою всіх учасників взаємозаліку або простим векселем
6. Рефінансування заборгованості	Оформлюється простий чи переводний вексель, за яким дебітор виступає платником, укладається факторингова угода
7. Реструктуризація заборгованості	Зміна сторін угоди, форми та терміну виконання
8. Реалізація майна дебітора	Дебітор передає права на майно за узгодженим списком

Враховуючи можливість непогашення дебіторської заборгованості після застосування заходів, необхідно проводити позовну роботу зі стягнення простроченої заборгованості, що включає подання позову до суду та списання заборгованості на фінансові результати (рис. 1.9).

Отже, досудове врегулювання суперечки здійснюється за допомогою претензії, що підтверджує впровадження підприємством житлово-комунального господарства відповідних заходів. Наступним етапом є звернення до суду з позовом про стягнення дебіторської заборгованості. Впровадження рішення суду здійснюється на основі наказу після винесення рішення суду, що є виконавчим документом. Відповідно до наказу до боржника застосовуються відповідні методи стягнення боргу. У разі несплати боргу підприємство подає позов до суду про відкриття справи про банкрутство (для боржників-юридичних осіб). У випадку визнання дебітора банкрутом дебіторська заборгованість

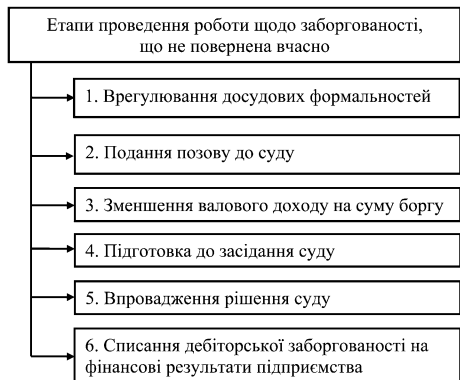

Рис. 1.9. Організація роботи з повернення дебіторської заборгованості, що не надійшла своєчасно

списується як безнадійна з відповідним відображенням на фінансових результатах [125, с. 81–82]. Такі борги списуються на збитки житлово-комунального підприємства та відносяться на рахунок резерву сумнівних боргів або безпосередньо на фінансові результати.

Необхідною умовою ефективної реалізації обох етапів є здійснення контролю доцільності процесів управління дебіторською заборгованістю, що, у свою чергу, передбачає встановлення достовірності даних про обсяги заборгованості, повноту і своєчасність відображення інформації у зведених документах, правильність застосування заходів із мінімізації заборгованості та скорочення строків її інкасації. Крім того, при здійсненні контролю необхідно виконувати оцінку якості управління житлово-комунальним підприємством у цілому та заборгованістю зокрема.

Таким чином, управління оборотними коштами є одним із провідних способів покращення стану підприємств житлово-комунального господарства України. Управління оборотними коштами на сучасному етапі господарювання потребує розробки напрямів підвищення ефективності управління, які передбачають покращення управління окремими елементами оборотних коштів. Результати аналізу складу та структури оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства свідчать, що основним елементом оборотних коштів підприємств галузі є дебіторська заборгованість. Тому доцільним виявилось зосередити увагу на удосконаленні управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства як головному напрямі підвищення ефективності управління оборотними коштами.

Удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства базується на визначенні понять «дебіторська заборгованість» та «управління дебіторською заборгованістю», на розробленій концепції управління заборгованістю та механізмі управління дебіторською заборгованістю на підприємствах галузі.

Процес управління дебіторською заборгованістю має орієнтуватися на цілі, принципи управління, враховуючи функції та методи. Сформульовані концептуальні основи управління дебіторською заборгованістю необхідні для прийняття управлінських рішень та спрямовуються на досягнення кінцевої мети — мінімізацію обсягів дебіторської заборгованості та скорочення строків її інкасації для забезпечення максимальної ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю житлово-комунальних підприємств є комплексним процесом, що передбачає мінімізацію її обсягу та строків інкасації. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства полягає в реалізації двох етапів, а саме: управління формуванням та управління інкасацією. Перший етап передбачає поступове виконання таких етапів управління: комплексний аналіз, вибір типу кредитної політики та формування її принципів; визначен-

ня можливої суми оборотних коштів, що спрямовані в дебіторську заборгованість; створення картотеки дебіторів та визначення умов кредитування; моделювання наслідків реалізації визначеної кредитної політики; розробка заходів із підвищення ефективності використання оборотних коштів, спрямованих в дебіторську заборгованість. Другий етап виникає за умови, якщо стандарти, встановлені підприємством із надання кредиту споживачам, порушені, внаслідок чого строкова заборгованість перетворюється на прострочену. На підприємствах житлово-комунального господарства заборгованість створювалась протягом багатьох років, її інкасація є важливим завданням керівництва. В основі цього етапу лежить інвентаризація заборгованості, її ранжирування за строками, забезпеченістю, надійністю повернення. У рамках цього етапу необхідно: розробити план-графік роботи з дебіторами; систематизувати чинники, що обумовлюють швидкість інкасації; впровадити заходи рефінансування; оцінити використання інструментів досудового стягнення.

Запропонований напрям підвищення ефективності управління оборотними коштами в розрізі покращення управління дебіторською заборгованістю є теоретичною базою для подальшої розробки та обґрунтування методичних положень удосконалення політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства.

Висновки до розділу 1

1. Неефективність діючої моделі управління житлово-комунальним господарством України, що виявлено за допомогою використання вдосконаленого методу аналізу складових ЖКГ та напрямів управління ними, передбачила розробку та впровадження способів вдосконалення системи управління підприємствами житлово-комунальної галузі, серед яких провідним виступає управління оборотними коштами як складової системи управління підприємствами житлово-комунального господарства країни. Запропоновано напрями удосконалення управління житлово-комунальним господарством в рамках складових елементів моделі управління. Рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління та стабілізації функціонування підприємств житлово-комунального господарства за умов економічної кризи спрямовані на забезпечення безперебійної роботи підприємств і зосереджують увагу на доцільності вдосконалення управління оборотними коштами підприємств, а саме: врегулюванні розрахункової дисципліни і, як наслідок, вартості дебіторської заборгованості; збільшенні грошових коштів підприємств шляхом вдосконалення фінансування галузі; покращенні матеріального забезпечення підприємств тощо.

2. Одним із ключових способів удосконалення управління підприємствами житлово-комунальної галузі є підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств у зв'язку з труднощами якісного управління за сучасних умов господарювання. Використання науково-технічного

потенціалу, провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду, поєднання роботи вчених та практиків у сфері реформування політики управління оборотними коштами лягло в основу визначення сутності категорії оборотних коштів, політики управління, розробки напрямів та способів реалізації політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства України.

Політика управління оборотними коштами являє собою процес формування обсягу та оптимальної структури оборотних коштів, оптимізації джерел їхнього фінансування й підвищення ефективності використання оборотних коштів із метою забезпечення платоспроможності, ліквідності та рентабельності підприємств галузі. Вона визначає основні напрями управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунальної галузі, реалізація яких розглядається в розрізі конкретних способів, зокрема: застосування системи нормування, класифікації оборотних коштів; дотримання оптимального співвідношення між джерелами фінансування оборотних коштів, розробка заходів підвищення ефективності їх використання та впровадження і контроль на підприємствах галузі тощо.

3. Управління оборотними коштами на сучасному етапі господарювання потребує розробки напрямів підвищення ефективності управління. Напрями підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства передбачають покращення управління окремими елементами оборотних коштів. Результати аналізу складу та структури оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства свідчать, що основним елементом оборотних коштів підприємств галузі є дебіторська заборгованість. Тому доцільним виявилось зосередити увагу на вдосконаленні управлінні дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства як головному напрямі підвищення ефективності управління оборотними коштами.

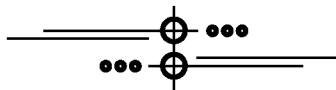
У монографії пропонується визначити сутність поняття «дебіторська заборгованість» в розрізі складової оборотних коштів підприємств житлово-комунальної галузі як вартісне вираження боргових зобов'язань на користь підприємства від фізичних, юридичних осіб та інших суб'єктів господарських відносин, що виникли у минулому внаслідок господарсько-економічних стосунків між ними та підприємством, складають активи підприємства на визначену дату в поточний момент часу та обумовлюють необхідність сплати підприємству у майбутньому.

Під управлінням дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунальної галузі розуміється процес планування, організації та контролю обсягів дебіторської заборгованості підприємства, що включає впровадження заходів недопущення утворення нової заборгованості, досягнення керованого стану заборгованості поточного періоду та недопущення виникнення некерованої (простроченої, безнадійної) дебіторської заборгованості

у майбутніх періодах функціонування підприємств житлово-комунального господарства України. Управління дебіторською заборгованістю повинно орієнтуватися на цілі, принципи управління, враховуючи функції та методи. Сформульовані концептуальні основи управління дебіторською заборгованістю необхідні для прийняття управлінських рішень і мають бути спрямовані на досягнення кінцевої мети — мінімізацію обсягів дебіторської заборгованості та скорочення строків її інкасації для забезпечення максимальної ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства полягає в реалізації двох етапів, а саме: управління формуванням та управління інкасацією. Перший етап передбачає поступове виконання таких етапів управління: комплексний аналіз, вибір типу кредитної політики та формування її принципів; визначення можливої суми оборотних коштів, що спрямовані в дебіторську заборгованість; створення картотеки дебіторів та визначення умов кредитування; моделювання наслідків реалізації визначеної кредитної політики; розробка заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів, спрямованих у дебіторську заборгованість. Другий етап виникає за умови, якщо стандарти, встановлені підприємством із надання кредиту споживачам, порушено, внаслідок чого строкова заборгованість перетворюється на прострочену. Цей етап є важливим для підприємств житлово-комунальної сфери, тому що заборгованість у цій сфері створювалась роками і її повернення й упорядкування є важливим завданням керівництва.

Запропоновані теоретичні основи управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства є базою для обґрунтування методичних положень удосконалення політики управління оборотними коштами підприємств галузі.

2.1. Сучасні тенденції функціонування житлово-комунального господарства та його складових в економіці України

Обґрунтовані теоретичні аспекти управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства виступають основою для розробки методичних підходів до вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств галузі. Як свідчать результати теоретичного дослідження, житлово-комунальне господарство за сучасних умов потребує введення в дію ефективних заходів покращення стану галузі, її реформування. Доцільним виступає впровадження підходів до вдосконалення управління оборотними коштами як одного зі способів підвищення ефективності діяльності підприємств галузі в цілому.

Методичні підходи до управління розроблюються на основі аналізу місця житлово-комунального господарства серед інших галузей економіки та тенденцій функціонування його складових, аналізу складу і структури оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства та їх складових елементів тощо. Актуальним виступає проведення змістовного аналітичного дослідження показників функціонування підприємств галузі за сучасних умов господарювання.

Тому першим кроком дослідження є визначення місця галузі житлово-комунального господарства в економіці країни для подальшого впровадження шляхів удосконалення розвитку ЖКГ.

Інформаційною базою аналізу стану житлово-комунального господарства України виступили опубліковані Держкомстатом України показники діяльності галузі з питань виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, що дозволяють провести оцінку та виявити основні проблеми поточного стану.

Для характеристики масштабів розвитку житлово-комунального господарства та ефективності системи управління одним із показників є чисельність працівників галузі. Динаміку цього показника протягом 2001–2012 рр. наведено у табл. 2.1 [55–56; 225–230].

Чисельність працівників у житлово-комунальному господарстві України з 2001 по 2008 рр. поступово зростає від 390,4 до 536,7 тис. осіб, а починаючи з 2008 р. має тенденцію до зниження у зв'язку з недостатнім фінансуванням підприємств і кризовим станом комплексу і у 2012 р. складає 513,5 тис. осіб. Зменшення працівників галузі у 2012 р. порівняно з 2008 р.

Таблиця 2.1

Динаміка середньорічної чисельності працівників за 2001–2012 рр.

Рік	Середньорічна чисельність працівників в Україні, тис. осіб		Доля житлово-комунального господарства в сукупній середньорічній чисельності працівників в Україні, %
	житлово-комунальне господарство	усього по країні за видами економічної діяльності	
2001	390,4	12781,8	3,0543
2002	398,3	12536,1	3,1772
2003	478,5	12030,1	3,9775
2004	480,4	11828,3	4,0614
2005	520,1	11676,2	4,4544
2006	535,3	11574,5	4,6248
2007	535,3	11646,0	4,5964
2008	536,7	11310,6	4,7451
2009	534,8	10766,3	4,9674
2010	530,5	10993,4	4,8256
2011	512,9	10779,3	4,7582
2012	513,5	10718,7	4,7907

складає 23,2 тис. осіб. Одночасно середньорічна чисельність працівників у цілому по країні з 2001 по 2012 рр. неупинно зменшується від 12781,8 до 10718,7 тис. осіб, тобто вибуття працівників складає 2063,1 тис. осіб. Доля житлово-комунального господарства у сукупній середньорічній чисельності працівників в Україні має незначні коливання від 3,0543 % у 2001 р. до 4,7907 % у 2012 р. Перелічені тенденції свідчать про зменшення потреби в працівниках у цілому по країні за видами економічної діяльності й відносну стабільність зайнятості у сфері ЖКГ України.

Доцільно доповнити аналіз оцінкою виробленої валової доданої вартості за видами економічної діяльності країни та у житлово-комунальному господарстві, наведеною у табл. 2.2 [210; 225–230].

Починаючи з 2001 р. спостерігається зростання валової доданої вартості у сфері житлово-комунального господарства від 11 232 млн. грн. у 2001 р. до 47 857 млн. грн. у 2012 р. Паралельно відбувається зростання обсягів валової доданої вартості в цілому за видами економічної діяльності — від 180 490 млн. грн. у 2001 р. до 1 214 299 млн. грн. у 2012 р. Приріст валової доданої вартості у житлово-комунальному господарстві та в цілому по країні складає відповідно 36 625 млн. грн. та 1 033 809 млн. грн.

Наступним етапом дослідження є співставлення динаміки частки житлово-комунального господарства в сукупній валовій доданій вартості, створеній у всіх галузях економіки, та динаміки частки житлово-комунального

Динаміка валової доданої вартості України за 2001–2012 рр.

Рік	Валова додана вартість, млн. грн.		Доля житлово-комунального господарства в сукупній валовій доданій вартості, %
	житлово-комунальне господарство	усього по країні за видами економічної діяльності	
2001	11 232	180 490	6,2231
2002	11 425	201 194	5,6786
2003	12 270	240 217	5,1079
2004	12 423	313 046	3,9684
2005	15 169	388 601	3,9035
2006	18 610	474 123	3,9251
2007	23 245	634 794	3,6618
2008	28 800	824 176	3,4944
2009	31 804	796 481	3,9931
2010	34 984	954 159	3,6665
2011	45 012	1 119 801	4,0196
2012	47 857	1 214 299	3,9411

господарства в сукупній середньорічній чисельності працівників в Україні, зображене на рис. 2.1.

Результати порівняння свідчать про зміни якості управління в аналізованій сфері господарства. Протягом 2001–2012 рр. підприємства галузі житлово-комунального господарства поступово зменшували ефективність діяльності порівняно із середньою по країні, а саме: питома вага працівників збільшувалась (від 3,0543 % у 2001 р. до 4,7907 % у 2012 р.) одночасно зі зменшенням внеску валової доданої вартості в економіку країни (від 6,2231 % у 2001 р. до 3,9411 % у 2012 р.). Вітчизняна сфера житлово-комунального господарства характеризується неефективним управлінням, що, у свою чергу, створює умови для існування підприємств галузі за рахунок споживачів його послуг, переважно населення. Аналізовані дані свідчать про зменшення продуктивності праці в житлово-комунальному господарстві більш швидкими темпами, ніж в середньому по країні. Таким

Рис. 2.1. Порівняння динаміки доли ЖКГ у сукупній валовій доданій вартості та середньорічній чисельності працівників у цілому по країні

чином, у розглянутому секторі економіки система державного регулювання менш ефективна, ніж в цілому у національному господарстві країни.

На місце житлово-комунального господарства в економіці країни роблять значний вплив особливості функціонування підприємств галузі, специфічний характер виконання робіт та надання послуг. Розглядаючи особливості послуг житлово-комунального господарства країни, можна виокремити їхні характерні ознаки (дод. Д). По-перше, невіддільність окремих послуг від товару, ціна якого включена у ціну послуги [113, с. 22]. По-друге, для інших житлово-комунальних послуг нероздільними є процеси їх виробництва, надання і споживання, тобто вони можуть споживатися тільки в ході виготовлення. По-третє, окремі житлово-комунальні послуги надаються для групи покупців: послуги ліфтового господарства, прибирання прилеглих до будинку територій, вивезення сміття. По-четверте, у процесі надання та споживання окремих житлово-комунальних послуг споживач і підприємства галузі змушені взаємодіяти, а отриманий результат залежить від сприйняття споживача [113, с. 22–23].

З метою подальшого аналізу стану житлово-комунального господарства було визначено місце галузі в загальному обсязі послуг, реалізованих населенню України протягом 2001–2012 рр. (табл. 2.3) [55–56; 210; 225–230].

Протягом 2001–2012 рр. питома вага послуг житлово-комунального господарства в загальному обсязі послуг, реалізованих населенню України, зростає від 6,9664 % у 2002 р. до 11,2194 % у 2009 р., проте протягом 2010–

Таблиця 2.3

Обсяг послуг, реалізованих населенню України за 2001–2012 рр.

Рік	Обсяг послуг, реалізованих населенню України, млн. грн.		Питома вага житлово-комунального господарства в загальному обсязі платних послуг населенню України, %
	житлово-комунальне господарство	усього по країні за видами економічної діяльності	
2001	902,9	11 503,8	7,8487
2002	946,7	13 589,6	6,9664
2003	1 262,1	16 342,1	7,7230
2004	1 771,4	20 459,6	8,6580
2005	2 243,1	27 376,9	8,1934
2006	2 991,8	33 327,3	8,9770
2007	4 730,0	43 345,4	10,9123
2008	5 619,2	52 371,1	10,7296
2009	6 895,3	61 458,5	11,2194
2010	4 388,1	59 660,0	7,3552
2011	5 517,6	69 986,9	7,8838
2012	5 876,4	71 422,7	8,2276

2011 рр. питома вага житлово-комунального господарства в загальному обсязі платних послуг населенню України зменшується до 7,8838 % і починає поступово зростати в 2012 р. Це, з одного боку, свідчить про скорочення обсягів послуг населенню в цілому по країні, з іншого — про стабільність забезпечення населення послугами ЖКГ.

Одним з аспектів характеристики сфери житлово-комунального господарства є середньомісячна заробітна плата працівників даної сфери (табл. 2.4) [55–56; 210; 225–230].

Таблиця 2.4

Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників країни в цілому та сфери житлово-комунального господарства, грн.

Рік	Житлово-комунальне господарство	Усього по країні	Співвідношення рівнів заробітної плати
2001	162,58	328,40	2,0199
2002	196,32	376,38	1,9172
2003	299,54	462,27	1,5443
2004	400,21	589,62	1,4758
2005	620,38	806,19	1,3008
2006	828,73	1041,47	1,2568
2007	1090,86	1351,00	1,2387
2008	1511,39	1806,00	1,1951
2009	1486,72	1906,00	1,2820
2010	1783,25	2239,00	1,2556
2011	2065,30	2633,00	1,2749
2012	2112,48	3026,00	1,4324

Показники середньомісячної номінальної заробітної плати працівників сфери житлово-комунального господарства та в цілому по країні зростають протягом 2001–2012 рр., а саме: від 162,58 грн. у 2001 р. до 2112,48 грн. у 2012 р. у сфері житлово-комунального господарства та від 328,40 грн. до 3026,00 грн. — у національному господарстві в цілому. Співвідношення рівнів заробітної плати щороку зменшується від 2,0199 у 2001 р. до 1,1951 у 2008 р., що свідчить про підвищення рівнів заробітної плати у сфері послуг та наближення рівнів заробітної плати сфери житлово-комунального господарства до рівня середньої по країні. Починаючи з 2008 р. це співвідношення зростає від 1,1951 до 1,4324 у 2012 р., тобто підвищення рівня оплати праці у сфері ЖКГ йде меншими темпами, ніж в цілому по країні.

Проте рівень освіти працівників сфери житлово-комунального господарства є низьким (табл. 2.5), а саме: кількість працівників із середньою освітою складає 72,1 %, працівників, що не мають початкової та середньої освіти, —

Таблиця 2.5

Розподілення працівників у галузі ЖКГ за рівнем освіти в 2012 р.

Рівень освіти	Чисельність працівників у ЖКГ, %
Вища	15,7
Неповна вища	3,1
Середня освіта, усього	72,1
середня професійна	32,2
початкова професійна	15,3
середня (повна) загальна	24,6
Не мають середньої освіти, усього	9,1
основна загальна	7,8
початкова загальна, не мають початкової загальної	1,3

9,1 %, працівників із вищою або неповною вищою освітою — 18,8 % загальної кількості працівників у цій сфері національного господарства [210; 230].

Недостатній рівень освіченості працівників сфери житлово-комунального господарства є однією із причин низької ефективності діяльності цього сектору порівняно із середніми показниками стану та розвитку української економіки. Внаслідок цього в Україні склалась така ситуація. Утворювані протягом десятиріч дорожочінні основні фонди, нерухомість, що визначає рівень життя та економічну безпеку країни, за сучасних умов експлуатується й управляється недосвідченими працівниками, що не мають достатньої кваліфікації використання новітніх технологій, ресурсозбереження тощо. Це тягне за собою неприпустиме систематичне порушення технологій експлуатації об'єктів управління, недотримання норм обслуговування, надання послуг неналежної якості і, як наслідок, неефективність управління підприємствами галузі в цілому, що приводить до їх збитковості.

З метою обґрунтування рівня досвідченості кадрів у цій сфері господарства аналіз рівня освіти працівників було доповнено аналізом динаміки руху чисельності працівників у сфері житлово-комунального господарства України протягом останніх років (табл. 2.6) [210; 225–230].

Таблиця 2.6

Динаміка руху чисельності працівників на підприємствах житлово-комунального господарства України за 2007–2012 рр.

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Працевлаштовано протягом року, тис. осіб	34,2	33,2	25,5	27,4	26,5	27,3
% середньорічної чисельності працівників	6,4	6,2	4,8	5,2	5,2	5,3
Вивільнено протягом року, тис. осіб	3,0	2,6	2,1	2,2	1,9	1,7
% середньорічної чисельності працівників	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3

Працевлаштування у сфері житлово-комунального господарства неістотно зменшується протягом 2007–2012 рр. від 34,2 тис. осіб у 2007 р. до 27,3 тис. осіб у 2012 р. Одночасно вивільнення працівників у цій сфері зменшується від 3,0 тис. осіб у 2007 р. до 1,7 тис. осіб у 2012 р. Тобто працевлаштування перевищує вивільнення працівників у сфері житлово-комунального господарства України, і, як свідчать відсотки працевлаштування та вивільнення кадрів від середньорічної чисельності працівників, плинність кадрів низька.

Управління підприємствами житлово-комунального господарства повинно здійснюватися висококваліфікованими, досвідченими працівниками, що спеціалізуються на обслуговуванні складних технічних об'єктів. Працівники сфери житлово-комунального господарства повинні мати спеціалізовану підготовку та досвід, щоб не нанести збитків власною некомпетентністю, нездатністю реалізувати комплексний підхід в управлінні складною системою, не допустити виникнення аварійних ситуацій. Порівнюючи показники рівня освіти та плинності кадрів сфери житлово-комунального господарства, було зроблено висновок, що, з одного боку, відсутність освіти у виконавців перешкоджає впровадженню цікавих творчих та інноваційних проектів і рішень. З іншого боку, як свідчать низькі показники плинності кадрів, сферою житлово-комунального господарства управляють досвідчені працівники, що сформували власний підхід та базу знань, виходячи з досвіду та стажу роботи у цій сфері.

Необхідно враховувати, що в країні в цілому та регіонах створений дефіцит у наукових розробках та обґрунтуваннях подолання житлово-комунальних проблем. В обслуговуванні житлово-комунального господарства відсутні лідери, що здатні ініціювати та контролювати просування сучасних прогресивних ідей. Внаслідок цього житлово-комунальне господарство України опинилося серед найбільш відсталих секторів економіки країни та потребує покращення системи управління. Відсутність реформування галузі спричинила неспроможність житлово-комунальних підприємств надавати послуги належної якості та ефективно працювати за умов ринку.

Аналіз статистичних показників діяльності житлово-комунального господарства України за сучасних умов господарювання показав, що, по-перше, спостерігається збільшення частки чисельності працівників у житлово-комунальному господарстві одночасно зі зменшення частки виробленої валової доданої вартості, що свідчить про зниження ефективності діяльності в цьому секторі національного господарства. По-друге, позитивною тенденцією автори вважають наближення рівня середньомісячної номінальної заробітної плати у житлово-комунальному господарстві до рівня середньої заробітної плати в цілому по країні. По-третє, недостатній рівень освіти працівників сфери житлово-комунального господарства затримує впровадження сучасних інноваційних технологій управління, що виступає негативною тенденцією. По-четверте, низька плинність працівників у жит-

лово-комунальному господарстві говорить про використання досвідчених кадрів у процесі управління галуззю.

На відміну від ефективного зарубіжного досвіду розвитку комунальних підприємств як фінансової основи місцевого самоврядування в українській економіці створені комунальні підприємства залишаються збитковими. У зв'язку з цим аналіз місця житлово-комунального господарства в економіці України протягом 2001–2012 рр. було доповнено оцінкою динаміки фінансових результатів діяльності підприємств сфери житлово-комунальної галузі (табл. 2.7) [55–56; 210; 225–230].

Таблиця 2.7

Динаміка показників фінансових результатів діяльності підприємств житлово-комунального господарства України за 2001–2012 рр.

Рік	Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	Відсоток збиткових підприємств ЖКГ у загальній кількості підприємств галузі
2001	-210,5	37,9
2002	-220,9	36,5
2003	-300,7	34,7
2004	-316,4	36,8
2005	-497,3	35,8
2006	-579,1	35,0
2007	-1141,5	53,8
2008	-386,0	53,6
2009	-487,4	51,0
2010	-572,3	58,8
2011	-2077,8	50,0
2012	-313,9	52,7

Статистичні дані свідчать про зростання збитковості підприємств житлово-комунальної галузі України протягом 2001–2012 рр., а саме: чистий збиток підприємств галузі зростає від 210,5 млн. грн. у 2001 р. до 2077,8 млн. грн. у 2011 р., тобто протягом одинадцяти років збитковість зростає у 10 разів. На кінець 2012 р. збитки підприємств галузі суттєво зменшуються до 313,9 млн. грн. Розглядаючи відсоток збиткових підприємств житлово-комунальної галузі серед загальної кількості підприємств галузі, видно, що щорічна кількість збанкрутілих підприємств цієї сфери зростає від 37,9 % у 2001 р. до 52,7 % у 2012 р. Це свідчить про те, що стан житлово-комунального господарства України на сьогодні є критичним і в першу чергу потребує реформування управління галуззю.

Підвищення ефективності розвитку житлово-комунального господарства України вимагає заходів зі стимулювання продуктивності праці кожного працівника цієї сфери, підвищення рівня їх кваліфікації, застосування

раціональних інструментів державного регулювання, що спрямовані на підвищення ефективності функціонування підприємств галузі. Покращення стану та розвиток житлово-комунального господарства України можливі за умови ефективної реалізації державної політики та цільового використання бюджетних коштів, а також впровадження механізмів залучення позабюджетних коштів для реформування галузі.

Отже, у процесі дослідження місця житлово-комунального господарства в економіці країни проаналізовано сучасний стан підприємств галузі, виявлено позитивні та негативні тенденції і зрушення. Інтерпретуючи результати аналізу, уточнено і сформульовано заходи, що сприяють ефективному процесу реформування галузі житлово-комунального господарства, підвищенню результативності діяльності підприємств і впровадженню раціональної системи управління у сфері житлово-комунального господарства. Запропоновані заходи являють собою шляхи удосконалення розвитку житлово-комунального господарства з точки зору управління підприємствами галузі. Авторами обґрунтовано, що вдосконалення управління підприємствами галузі доцільно проводити одночасно на всіх рівнях — підприємства, галузі і держави з метою отримання найбільшого ефекту від впровадження (рис. 2.2).

Шляхи реформування діяльності підприємств галузі розподілено на три рівні, як зазначено вище, з метою врегулювання інтересів різних рівнів влади і самоврядування, досягнення більш ефективного виконання завдань управління житлово-комунальним господарством країни.

Таким чином, місце житлово-комунального господарства в економіці України визначається сучасним станом розвитку цього сектору національного господарства. Аналізуючи сучасний стан підприємств житлово-комунального господарства на основі статистичних даних, було виявлено як позитивні, так і негативні тенденції. До позитивних рис розвитку підприємств галузі віднесено: наближення рівня середньомісячної номінальної заробітної плати на підприємствах сектору до рівня середньої заробітної плати в цілому по країні; забезпечення підприємств галузі працівниками з досвідом роботи завдяки низькій плинності кадрів; зростання обсягів житлово-комунальних послуг, наданих споживачам, що свідчить про стабільність функціонування підприємств галузі і постійне забезпечення споживачів послугами ЖКГ. Негативні риси функціонування підприємств галузі такі: недостатній рівень освіченості працівників галузі, що перешкоджає використанню накопиченого досвіду роботи, розвитку особистісних якостей працівників, впровадженню інновацій в роботі підприємств; зниження ефективності діяльності підприємств галузі, про що свідчить зменшення виробленої валової доданої вартості одночасно зі збільшенням кількості працівників на підприємствах; підвищення збитковості підприємств житлово-комунального господарства.

Виявлені сучасні тенденції функціонування і розвитку підприємств галузі, з одного боку, визначають місце ЖКГ в економіці країни і свідчать про

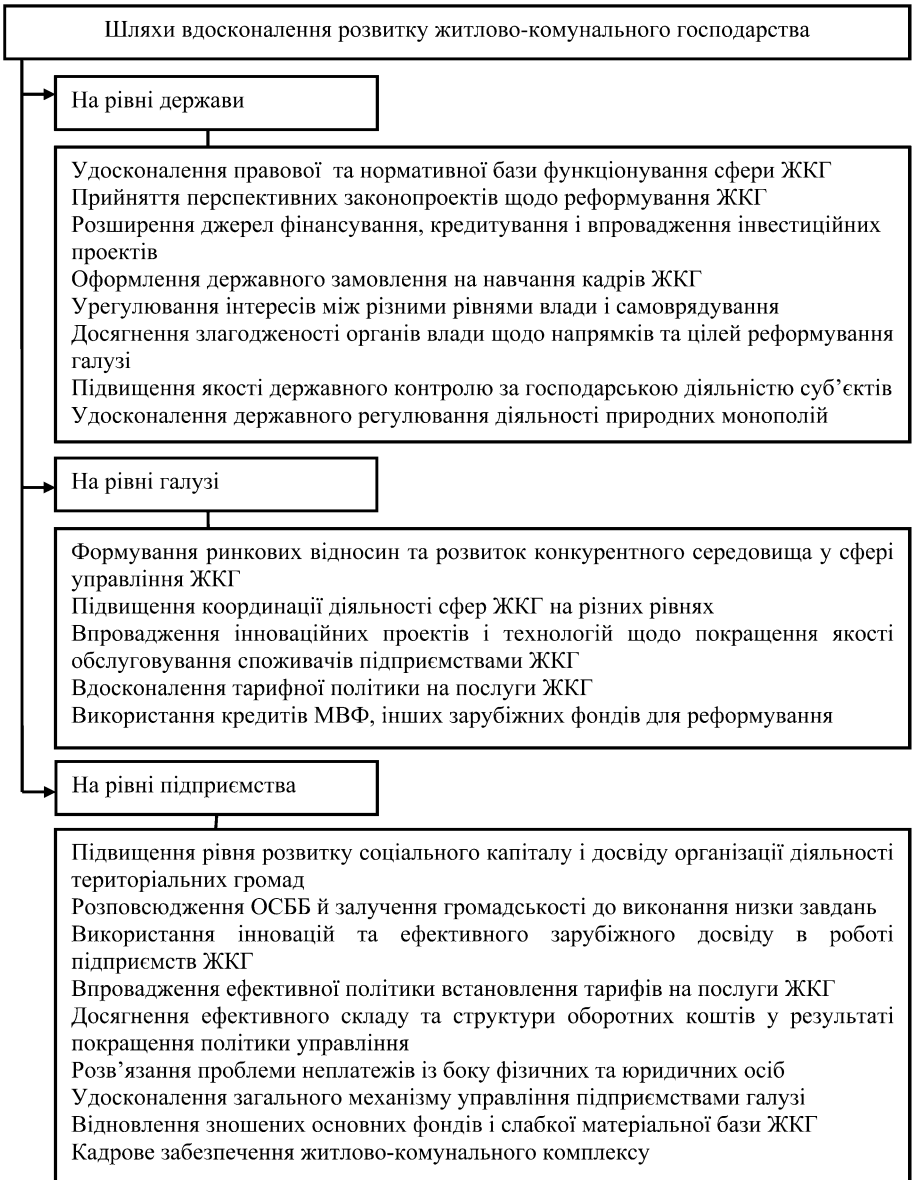

Рис. 2.2. Шляхи вдосконалення розвитку ЖКГ

проблемний кризовий стан цього сектору економіки та необхідність його реформування, з іншого боку, сприяють визначенню доцільних шляхів удосконалення розвитку житлово-комунального господарства. Впровадження

шляхів покращення розвитку підприємств галузі важливо диференціювати на три групи — застосування на рівні підприємства, галузі, держави для досягнення завдань реформування галузі. Важливим виступає вдосконалення управління на рівні підприємства. Як зазначалося вище, актуальним є зосередження зусиль на вдосконаленні управління оборотними коштами підприємств ЖКГ. Тому наступним кроком дослідження має стати аналіз структури та складу оборотних коштів підприємств галузі як основи розробки методичних підходів до вдосконалення політики управління оборотними коштами.

2.2. Формування комплексного підходу до визначення типу політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства

Методичні положення вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства спираються на результати аналізу структури та складу оборотних коштів. Тому актуальним є проведення дослідження сучасного стану оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства України.

Метою дослідження цього напрямку є аналіз структури та складу оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства для обґрунтування комплексного підходу до вдосконалення управління оборотними коштами підприємств галузі та визначення оптимального типу політики управління ними.

Структуру та склад оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства України протягом 2006–2012 рр. наведено у табл. 2.8 на основі статистичних даних Державного комітету статистики України [55–56; 210; 211–217].

За останні роки найбільшу частину оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства займає дебіторська заборгованість, а саме: від 69,33 % у 2006 р. до 70,14 % у 2012 р. З одного боку, специфіка діяльності цієї галузі національного господарства передбачає необхідність мати значні оборотні кошти в розрахунках за надані послуги у зв'язку з наданням пільгових строків оплати спожитих послуг. З іншого — значна частка дебіторської заборгованості приводить до обмеження можливостей фінансування операційної діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

Достатню частку у структурі оборотних коштів займають товарно-матеріальні цінності, що протягом 2006–2012 рр. зменшуються від 19,87 % у 2008 р. до 17,34 % у 2012 р., що говорить про недостатню забезпеченість підприємств житлово-комунального господарства України матеріальною базою для надання послуг та випуску продукції у необхідно повному обсязі. Суттєвою складовою оборотних коштів галузі є грошові кошти, частка яких поступово знижується від 5,05 % у 2006 р. до 4,32 % у 2008 р. Це свідчить про негативні зрушення у діяльності галузі, а саме про недостатню ліквідність активів підприємств, що суттєво зменшується протягом останніх років. На кінець 2012 р. ситуація змі-

Структура та склад оборотних коштів підприємств ЖКГ України за 2006–2012 рр.

Елемент оборотних коштів	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Товарно-матеріальні цінності	9602,79	16,42	10476,0	17,13	13225,8	19,87	12028,4	17,46	15141,4	19,23	17500,8	19,37	22930,0	17,34
Дебіторська заборгованість	40545,78	69,33	44617,5	72,97	45810,4	68,82	48282,0	70,07	53969,6	68,53	60906,7	67,41	92745,7	70,14
Поточні фінансові інвестиції	210,37	2,78	542,2	0,89	755,0	1,13	737,6	1,07	1082,2	1,37	1075,1	1,19	1358,2	1,03
Грошові кошти	2953,36	5,05	2252,9	3,68	2872,9	4,32	3807,6	5,53	4123,3	5,24	6277,4	6,95	10346,5	7,82
Інші оборотні кошти	5170,0	6,42	3261,6	5,33	3903,3	5,86	4047,1	5,87	4438,6	5,63	4587,0	5,08	4857,0	3,67
Усього	58482,3	100,0	61150,2	100,0	66567,4	100,0	68902,7	100,0	78755,1	100,0	90347,0	100,0	132237,4	100,0

нюється і частка грошових коштів несуттєво зростає до 7,82 %. У цілому, склад та структура оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства країни протягом 2006–2012 рр. є незмінною — спостерігається надмірна частка дебіторської заборгованості, недостатній рівень грошових коштів, нестача товарно-матеріальних цінностей, відсутність суттєвих змін у частках точних фінансових інвестицій та інших оборотних коштах.

На основі результатів аналізу статистичних даних було обґрунтовано проблеми управління оборотними коштами житлово-комунальних підприємств за сучасних умов.

1. Високий рівень дебіторської заборгованості підприємств галузі тягне за собою проблему недостатності коштів для здійснення операційної діяльності підприємств. Власні кредитні можливості підприємств галузі зменшуються кожного року внаслідок збільшення частки простроченої дебіторської заборгованості. У свою чергу, заморожування коштів на розрахунках приводить до неможливості підприємств інвестувати частину чистих операційних доходів у короткострокові фінансові інвестиції, що могло би бути додатковим джерелом фінансування [127, с. 29].

2. Низький рівень використання підприємствами тимчасово вільних коштів, а саме: недостатність вкладень у короткострокові цінні папери, банківські депозити тощо, внаслідок низької питомої ваги грошових коштів у загальній структурі оборотних коштів. Для отримання додаткових доходів, за наявності в окремих періодах діяльності підприємств тимчасового надлишку грошових коштів, необхідно приймати рішення щодо їхнього ефективного використання, зокрема, вкладення у прибуткові інвестиції.

3. Невиконання виробничих програм, недостатнє використання виробничих потужностей і недосконалість матеріально-технічного забезпечення підприємств через брак товарно-матеріальних цінностей. Тому для ефективного використання товарно-матеріальних цінностей підприємств ЖКГ необхідно детально проаналізувати їхні структуру та склад і простежити динаміку зміни структурних елементів протягом 2006–2012 рр. (табл. 2.9) [55–56; 210; 211–217].

Найбільшу частку товарно-матеріальних цінностей підприємств житлово-комунального господарства України протягом останніх років зосереджено у виробничих запасах, а саме від 92,60 % у 2007 р. до 93,81 % у 2012 р. Несуттєве збільшення питомої ваги виробничих запасів свідчить про негативну тенденцію у діяльності підприємств ЖКГ, тобто про збільшення частки блокування мобільних коштів підприємств у запасах, на складах.

Частка готової продукції збільшується у загальному обсязі товарно-матеріальних цінностей від 1,14 % у 2010 р. до 3,52 % у 2012 р., що позитивно характеризує діяльність підприємств галузі в розрізі збільшення обсягів наданих послуг та виготовлених продуктів. Питома вага товарів на кінець 2009 р. суттєво збільшується — від 1,14 % у 2006 р. до 3,62 %, проте знижується до 1,90 % у 2012 р. Отже, взагалі вартість товарно-матеріальних цін-

**Структура та склад оборотних коштів у запасах товарно-матеріальних цінностей
на підприємствах житлово-комунальної галузі України за 2006–2012 рр.**

Елемент запасів товарно-матеріальних цінностей	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Виробничі запаси	9105,37	94,82	9700,9	92,60	12314,8	93,11	11082,97	92,14	14588,74	96,35	16704,51	95,45	21510,63	93,81
Поточні біологічні активи	4,80	0,05	6,8	0,06	3,0	0,02	9,62	0,08	15,14	0,10	12,25	0,07	13,76	0,06
Незавершене виробництво	46,09	0,48	53,9	0,51	79,8	0,60	66,16	0,55	74,19	0,49	89,25	0,51	162,80	0,71
Готова продукція	337,06	3,51	398,3	3,80	451,0	3,41	434,23	3,61	172,61	1,14	434,02	2,48	807,14	3,52
Товари	109,47	1,14	316,1	3,03	377,2	2,86	435,42	3,62	290,72	1,92	260,77	1,49	435,67	1,90
Усього	9602,79	100,0	10476,0	100,0	13225,8	100,0	12028,4	100,0	15141,4	100,0	17500,8	100,0	21510,6	100,0

ностей на кінець 2012 р. зростає (від 9602,79 млн. грн. до 22930,0 млн. грн.) за рахунок збільшення готової продукції, товарів, виробничих запасів.

У складі оборотних коштів підприємств ЖКГ (див. табл. 2.8) частка товарно-матеріальних цінностей на кінець 2012 р. несуттєво знижується через збільшення дебіторської заборгованості підприємств. Це свідчить про недосконалість розрахункових відносин і необхідність оптимізації структури та складу оборотних коштів підприємств ЖКГ України шляхом вживання заходів із підвищення ефективності взаємовідносин між підприємствами галузі та споживачами продукції, послуг, постачальниками матеріальних цінностей, іншими контрагентами.

Вивчаючи динаміку структури оборотних коштів підприємств ЖКГ України протягом 2006–2012 рр. (див. табл. 2.8), було встановлено, що основними складовими частинами оборотних коштів є дебіторська заборгованість, грошові кошти, товарно-матеріальні цінності. Сумарна частка цих елементів стабільно перевищує 90 % структури загального обсягу оборотних коштів. На кінець 2012 р. констатовано тенденцію несуттєвого зменшення частки товарно-матеріальних цінностей та одночасного збільшення дебіторської заборгованості (рис. 2.3).

Характерною особливістю періоду 2006–2012 рр. стало незначне зростання обсягу дебіторської заборгованості на фоні несуттєвого зниження показників товарно-матеріальних цінностей. Тобто частина оборотних коштів житлово-комунальних підприємств перемістилася зі сфери виробництва у сферу обігу, однак при цьому обсяг наданих послуг залишився без істотних змін.

Дефіцит фінансових ресурсів на підприємствах ЖКГ, викликаний зростанням дебіторської заборгованості, спричинив зміни у складі джерел їхнього фінансування. Найбільш негативною з них стало зниження кредитування підприємств галузі у зв'язку з наданням банками переваг більш рентабельним галузям із більшою оборотністю коштів та направленням ресурсів на кредитування торговельних операцій [118, с. 54]. Ці несприятливі умови вплинули на стан основних внутрішніх джерел оборотних коштів. Неможливість поповнення оборотних коштів за рахунок прибутку викликана зростанням частки збиткових підприємств

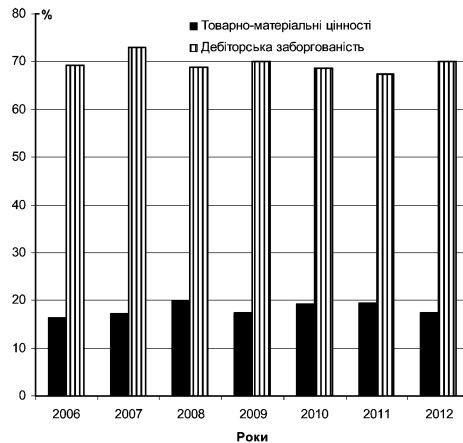

Рис. 2.3. Динаміка окремих складових структури оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства України за 2006–2012 рр.

житлово-комунального сектору. За умов різкого скорочення інших, більш традиційних джерел фінансових ресурсів ЖКГ основну роль у фінансуванні підприємств цього сектору в Україні стала відігравати кредиторська заборгованість, яка стрімко зростає при зниженні показників реальних обсягів наданих житлово-комунальних послуг.

З метою правильного коментування факту наявності значної дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ протягом 2006–2012 рр. було проаналізовано її з позицій співвідношення із кредиторською заборгованістю (табл. 2.10) [55–56; 210; 211–217].

Таблиця 2.10

Співвідношення обсягів дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств житлово-комунальної галузі України за 2006–2012 рр.

Заборгованість	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Дебіторська заборгованість, млн. грн.	40545,78	44617,5	45810,4	48282,0	53969,6	60906,7	92745,7
Кредиторська заборгованість, млн. грн.	50826,8	52910,4	57286,9	64862,8	79216,3	85427,1	118711,5
Співвідношення кредиторської заборгованості до дебіторської, %	125,36	118,59	125,05	134,34	146,78	140,26	127,99

Таким чином, розмір дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ України менший за кредиторську заборгованість, а саме на 25,36 % у 2006 р. й на 46,78 % у 2010 р. На кінець 2012 р. дебіторська заборгованість менша за кредиторську на 27,99 %. Протягом років відсутня ситуація перебільшення дебіторської заборгованості над кредиторською, що свідчило б про необхідність застосування інших джерел фінансування підприємствами галузі, а саме власного капіталу у цілому, прибутку, статутного капіталу зокрема, недостатність яких вимагає зменшення виробничих потужностей, скорочення обсягів виробництва підприємства до моменту погашення дебіторської заборгованості галузі. Протягом останніх років за рахунок кредиторської заборгованості фінансується 94 % оборотних коштів підприємств ЖКГ України [118, с. 57], це свідчить про те, що скорочення обсягів дебіторської заборгованості остаточно не вирішить проблем фінансування галузі. Показники дебіторської заборгованості галузі на 90 % відображають обсяги простроченої заборгованості, що має послужити підставою для розробки різних заходів регулювання платіжного обігу суб'єктів господарювання на різних рівнях управління галуззю [127, с. 28].

Структуру дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств галузі протягом 2012 р. наведено у табл. 2.11 [56; 210; 234]. Найбільша заборгованість підприємств галузі пов'язана з операційним процесом (понад 80 %), а саме з оплатою товарів, робіт, послуг. Аналіз структури дебіторської заборгованості показує, що найбільшу її частку складають розрахунки за надані послуги населенню (69,78 %), іншим споживачам (21,90 %). Найбільшу частку кредиторської заборгованості становить заборгованість за реалізовані товари, роботи, послуги (82,97 %).

Таблиця 2.11

Структура дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ у 2012 р., %

Елемент заборгованості	2012 р.
1	2
Дебіторська заборгованість за послуги, у тому числі:	100,00
населення безпосередньо	69,78
пільги	3,07
субсидії	0,78
місцеві бюджетні установи	3,15
державний сектор	1,32
інші споживачі	21,90
Кредиторська заборгованість, у тому числі:	100,00
за товари, роботи, послуги, з неї:	82,97
електроенергія	16,10
газ природний	33,55
інші енергоносії	33,32
інша кредиторська заборгованість	17,03

Показником економічної ефективності використання оборотних коштів підприємств ЖКГ є рентабельність оборотних коштів, яку розраховано для підприємств галузі в цілому по країні протягом 2006–2012 рр. (табл. 2.12) [55–56; 210; 211–217].

Протягом 2006–2012 рр. рентабельність оборотних коштів підприємств житлово-комунального сектору економіки була позитивною (від 0,14 % у 2006 р. до 0,62 % у 2008 р.) внаслідок отримання підприємствами прибутку від звичайної діяльності. З початку 2009 р. підприємства стають збитковими, тому рентабельність оборотних коштів від'ємна, а саме: -2,57 % у 2009 р. та -4,24 % у 2010 р., -2,80 % у 2012 р. Негативне значення рентабельності оборотних коштів зменшується на кінець 2012 р., що свідчить про позитивні зрушення. Отже, підприємствам для підвищення ефективності використання оборотних коштів необхідно оптимізувати їхній обсяг і структуру,

Рентабельність оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства України за 2006–2012 рр.

Рік	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	Оборотні кошти, млн. грн.	Рентабельність оборотних коштів, %
1	2	3	4
2006	81,3	58482,3	0,14
2007	546,0	61150,2	0,89
2008	411,5	66567,4	0,62
2009	-1768,2	68902,7	-2,57
2010	-3335,9	78755,1	-4,24
2011	-3093,7	90347,0	-3,42
2012	-3696,2	132237,4	-2,80

дотримуватися платіжної дисципліни у розрахунках із постачальниками продукції та покупцями послуг, використовувати нові технології надання послуг, які скоротять виробничий цикл та зменшать собівартість.

Виконаний аналіз показує, що основна частка оборотних коштів підприємств ЖКГ України припадає на дебіторську заборгованість, грошові кошти та товарно-матеріальні цінності. Протягом останніх років простежується тенденція до зменшення товарно-матеріальних цінностей та збільшення дебіторської заборгованості. Внаслідок цього постають провідні проблеми діяльності підприємств галузі, а саме: недостатність коштів для здійснення операційної діяльності внаслідок високого рівня дебіторської заборгованості; вкладення підприємствами тимчасово вільних коштів у доходні фінансові інструменти; недостатність товарно-матеріальних цінностей у загальній структурі оборотних коштів, що тягне за собою невиконання виробничих програм, недостатнє використання виробничих потужностей і матеріального забезпечення. Розглянувши докладніше структуру оборотних коштів, видно швидке зростання рівня дебіторської заборгованості і, як наслідок, збільшення оборотних коштів у цілому, що призводить до збитковості підприємств ЖКГ. Одночасно зі збільшенням дебіторської заборгованості протягом останніх років збільшується кредиторська заборгованість. Темпи зростання кредиторської заборгованості вищі за темпи зростання дебіторської, що говорить про неможливість подолання проблем галузі лише за рахунок ліквідації заборгованості за надані послуги.

Поряд із теоретичним обґрунтуванням політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства існують питання, які потребують розв'язання, серед яких відсутність ефективних підходів до фінансування оборотних коштів, процесу удосконалення управління оборотними коштами з метою забезпечення адекватності сучасним

умовам господарювання. Аналіз структури та складу оборотних коштів підприємств ЖКГ є аналітичною основою для обґрунтування комплексного підходу до вдосконалення управління оборотними коштами підприємств галузі на основі визначення типу політики управління оборотними коштами. У свою чергу, комплексний підхід удосконалення управління оборотними коштами передбачає розрахунок системи показників визначення оптимального типу політики управління оборотними коштами, що є доцільним доповненням до визначення стану оборотних коштів підприємств галузі.

Зважаючи на характерні властивості формування й використання оборотних коштів підприємств, тип комплексної політики управління оборотними коштами можна встановити шляхом визначення місця підприємства у просторі можливих типів часткових політик управління оборотними коштами [204, с. 98].

У монографії авторами запропоновано оцінювати стан оборотних коштів підприємств галузі за допомогою комплексного підходу на основі системи обґрунтованих показників визначення типу політики управління оборотними коштами, яка включає показники, що характеризують політику управління оборотними коштами, політику управління ліквідністю оборотних коштів та політику управління джерелами фінансування (рис. 2.4).

Характерні властивості кожного із зазначених векторів вимірюються набором коефіцієнтів, а застосування їх комбінацій визначає загальний тип політики управління оборотними активами [204, с. 98]. Показники визначення типу політики управління оборотними коштами обрані як найвпливовіші на кожен вектор удосконалення управління, ваги показників розподілені пропорційно. Діапазон значень встановлений з урахуванням сучасних ринкових умов функціонування підприємств ЖКГ на основі теоретичних нормативних значень, адаптованих до сьогодення. Максимальні та мінімальні значення показників встановлюють межі рекомендованих значень показників, що відповідають ефективній діяльності підприємств ЖКГ із забезпеченням прибутковості, ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності за ринкових умов (табл. 2.13) [204].

У таблиці наведено показники: *ОК* — оборотні кошти; *А* — активи; *ТМЦ* — товарно-матеріальні цінності; *ВР* — чиста виручка від реалізації послуг; *З* — виробничі запаси; *НВ* — незавершене виробництво; *МВ* — матеріальні витрати; *ПЗ* — поточні зобов'язання; *ГК* — грошові кошти; *НА* — необоротні активи; *ВК* — власний капітал; *ЗБ* — забезпечення; *ДЗ* — довгострокові зобов'язання; *ФР_{звич}* — фінансовий результат від звичайної діяльності.

Запропоновані показники визначення типу політики управління оборотними коштами об'єднуються в інтегральні показники відповідно до кожного вектора, що розраховується за формулами:

$$I_{\text{ЦУ}} = \mathcal{C}_{\text{ОК}} \cdot B_1^1 + \mathcal{C}_{\text{ТМЦ}} \cdot B_2^1 + \mathcal{O}_{\text{ОК}} \cdot B_3^1 + \mathcal{C}_{\text{ВОК}} \cdot B_4^1; \quad (2.1)$$

Рис. 2.4. Комплексний підхід до удосконалення управління оборотними коштами підприємств ЖКГ

Таблиця 2.13

Система показників визначення типу політики управління оборотними коштами

Показник	Формула розрахунку	Діапазон значень показників, рекомендований для ЖКГ за сучасних умов		Вага показника у визначенні типу політики
		мінімальне значення	максимальне значення	
1	2	3	4	5
Показники, що характеризують політику управління оборотними коштами				
Частка оборотних коштів у складі капіталу	$Ч_{OK} = \frac{OK}{A}$	0,30	0,80	0,25
Частка товарно-матеріальних цінностей у складі оборотних коштів	$Ч_{ТМЦ} = \frac{ТМЦ}{OK}$	0,15	0,80	0,25
Оборотність оборотних коштів	$O_{OK} = \frac{BP}{OK}$	1,30	2,0	0,25
Частка виробничих оборотних коштів відносно матеріальних витрат	$Ч_{вок} = \frac{З + НВ}{МВ}$	0,10	0,30	0,25
Показники, що характеризують політику управління ліквідністю оборотних коштів				
Коефіцієнт загальної ліквідності	$K_{заг} = \frac{OK}{ПЗ}$	1,0	2,0	0,25
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$K_{швид} = \frac{OK - З}{ПЗ}$	0,6	0,9	0,25
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{абс} = \frac{ГК}{ПЗ}$	0,2	0,6	0,25
Узагальнений коефіцієнт покриття поточних зобов'язань відповідними активами	$K_{покр.заг} = \frac{НА + OK}{ПЗ}$	0,5	0,9	0,25
Показники, що характеризують політику управління джерелами фінансування коштів				
Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = \frac{BK}{A}$	0,5	0,9	0,25

1	2	3	4	5
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	$K_{снів} = \frac{ЗБ + ПЗ + ДЗ}{ВК}$	0,5	1,0	0,25
Коефіцієнт маневрності	$K_{ман} = \frac{ВК - НА}{ВК}$	0,2	0,6	0,25
Коефіцієнт ефективності використання власних коштів	$K_{еф} = \frac{\Phi P_{звич}}{ВК}$	0,4	0,9	0,25

$$I_{ПУЛ} = K_{зае} \cdot B_1^2 + K_{шейд} \cdot B_2^2 + K_{абс} \cdot B_3^2 + K_{локр_зае} \cdot B_4^2; \quad (2.2)$$

$$I_{ПУДФ} = K_{авт} \cdot B_1^3 + K_{снів} \cdot B_2^3 + K_{ман} \cdot B_3^3 + K_{еф} \cdot B_4^3. \quad (2.3)$$

Враховуючи, що кожний із розрахованих інтегральних показників перебуває в межах від 0 до 1, із метою ідентифікації типу політики управління оборотними коштами запропоновано значення кожного інтегрального показника розподілити на три рівні інтервали, значення кожного з яких відповідає певному типу політики управління оборотними коштами (табл. 2.14) [204, с. 100].

Наведений комплексний підхід до вдосконалення управління оборотними коштами застосовано для підприємств ЖКГ України. Вихідними даними для розрахунку інтегральних показників є офіційні статистичні дані Державного комітету статистики України стосовно структури балансу та фінансових результатів підприємств галузі в цілому протягом 2006–2012 рр. [210]. На основі розрахунків та діапазонів значень інтегральних показників у монографії визначено типи політики управління оборотними коштами. Найменування кожного типу загальної політики управління оборотними коштами складається з трьох літер, що відповідають типам політики управління відповідно за трьома векторами (табл. 2.15).

Протягом 2007 р. підприємства ЖКГ застосовують консервативний тип управління, для якого характерні: наднормативні обсяги оборотних коштів, які в галузі формуються за рахунок накопичення дебіторської заборгованості; застосування жорстких методів для врегулювання обсягів заборгованості з метою мінімізації ризиків неплатоспроможності. Перехід до помірної політики управління свідчить про стабілізацію функціонування підприємств із помірним ризиком недостатності обсягів оборотних коштів, який продовжує виникати внаслідок зростання заборгованості. За останні роки підприємства галузі підтримують агресивну політику управління оборотними коштами та джерелами їх фінансування, механізмом якої передбачається збільшення ризикових груп дебіторів, збільшення строків та пом'якшення умов кредитування. Тип політики управління ліквідністю на підприємствах

Таблиця 2.14

Шкала значень інтегрального показника типу політики управління оборотними коштами підприємств

Політика управління оборотними коштами	Інтервал значень інтегрального показника оцінки типу політики управління оборотними коштами		Тип політики управління	Скорочена назва типу політики управління
	мінімальне	максимальне		
Політика управління оборотними коштами	0,00	0,35	Агресивна	А
	0,36	0,70	Помірна	П
	0,71	1,00	Консервативна	К
Політика управління ліквідністю	0,00	0,35	Низьколіквідна	Н
	0,36	0,70	Середньоліквідна	С
	0,71	1,00	Високоліквідна	В
Політика управління джерелами фінансування	0,00	0,35	Агресивна	А
	0,36	0,70	Помірна	П
	0,71	1,00	Консервативна	К

Таблиця 2.15

Визначення типу політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ за сучасних умов на основі розрахункових значень інтегральних показників

Рік	$I_{пу}$	$I_{пул}$	$I_{пулф}$	Загальний тип політики управління оборотними коштами
1	2	3	4	5
2006	0,335	0,264	0,277	АНА
2007	0,713	0,429	0,177	КСА
2008	0,470	0,446	0,204	ПСА
2009	0,388	0,381	0,188	ПСА
2010	0,308	0,289	0,194	АНА
2011	0,296	0,299	0,182	АНА
2012	0,259	0,320	0,127	АНА

ЖКГ коливається в рамках середньоліквідних та низьколіквідних варіацій управління, що свідчить про дисбаланс між активами та джерелами їх фінансування та недостатність вживання підприємствами галузі заходів щодо управління ризиком втрати платоспроможності.

На практиці за сучасних умов агресивний тип політики управління оборотними коштами, що має теоретичне обґрунтування, як зазначалося вище, адаптований до розв'язання проблем галузі. Керівництво галузі, з одного боку, надає житлово-комунальні послуги всім споживачам за диференційованими тарифами, з іншого — існує механізм урегулювання об-

сягів дебіторської заборгованості, що виникають, на стадіях її формування та інкасації. Надаючи послуги споживачам у кредит, підприємства ЖКГ проводять моніторинг оплати послуг і в подальшому надають послуги у разі їхнього своєчасної сплати або припиняють постачання у разі накопичення боргів, застосовуючи механізми повернення боргів та реструктуризації заборгованості. Таким чином, агресивна політика, що притаманна підприємствам ЖКГ, відрізняється від її традиційного теоретичного обґрунтування для інших галузей і поєднує риси помірної та консервативної політик.

Негативною тенденцією розвитку підприємств ЖКГ є формування високих обсягів оборотних коштів у цілому і дебіторської заборгованості зокрема за рахунок нестабільних джерел фінансування, що в більшості випадків призводить до низької ліквідності управління оборотними коштами. Тому для подолання проблем, що виникають, необхідно визначити оптимальну політику управління оборотними коштами, їх ліквідністю та джерелами фінансування. Із цією метою використано діапазон значень показників, рекомендований для ЖКГ за сучасних умов (див. табл. 2.13) для розрахунку інтегральних показників і визначення оптимального типу політики управління оборотними коштами (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Визначення оптимальної політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ

Показник, що характеризує тип політики управління	$I_{пу}$	$I_{пул}$	$I_{пулф}$	Оптимальний загальний тип політики управління оборотними коштами
Мінімальне значення	0,463	0,575	0,400	ПСП
Максимальне значення	0,975	1,00	0,850	КВК

Таким чином, для досягнення рівня ефективного функціонування підприємств ЖКГ у рамках комплексного вдосконалення управління оборотними коштами необхідно наблизити тип політики управління оборотними коштами та джерелами їх фінансування до помірної (нижчий рівень) або до консервативної (вищий рівень).

Сьогодні підприємства ЖКГ мають низку проблем у структурі та складі оборотних коштів. Аналіз показав, що присутні надлишкові обсяги дебіторської заборгованості, недостатня кількість грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, товарно-матеріальних цінностей. Перелічені тенденції ускладнюють політику управління оборотними коштами й управління підприємствами галузі взагалі. У результаті підприємства житлово-комунального господарства є збитковими, рентабельність оборотних коштів — від’ємною. Поряд із наведеними аспектами аналізу структури та складу оборотних коштів запропоновано оцінити стан оборотних коштів підприємств галузі на основі системи показників визначення

типу політики управління оборотними коштами, яка включає показники, що характеризують політику управління оборотними коштами, політику управління ліквідністю оборотних коштів та політику управління джерелами фінансування. Запропоновані показники визначення типу політики управління оборотними коштами об'єднуються в інтегральний показник. Результати розрахунків інтегральних показників типу політики управління оборотними коштами для підприємств галузі за період 2006–2012 рр. дозволили обґрунтувати типи управління цими активами на підприємствах, а використання рекомендованих значень системи показників забезпечило визначення оптимального типу політики управління оборотними коштами підприємств галузі. Необхідно наблизити тип політики управління оборотними коштами та джерелами їх фінансування до помірного або консервативного. Це дозволить знизити рівень ризику управління оборотними коштами із впровадженням дієвих механізмів урегулювання обсягів оборотних коштів у цілому та дебіторської заборгованості зокрема, застосуванням методів урегулювання заборгованості на стадії формування та інкасації. Одночасно із застосуванням згаданих типів управління оборотними коштами обумовлено тенденцію зменшення обсягів дебіторської заборгованості, збільшення надходження грошових коштів до підприємств галузі і, як наслідок, підвищення ліквідності оборотних коштів до середнього та високого рівнів. Подальший розвиток та перспективи діяльності підприємств ЖКГ повинні враховувати результати практичного впровадження наведених рекомендацій шляхом забезпечення послідовної, раціональної, економічно ефективної комплексної політики управління оборотними коштами.

У рамках подальших досліджень необхідно розробити й уточнити методичні підходи до вдосконалення управління оборотними коштами на підприємствах галузі з урахуванням результатів аналізу структури та складу оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства, визначеного типу політики управління оборотними коштами з метою забезпечення платоспроможності, рентабельності та ліквідності підприємств галузі в рамках сучасних змін економічних умов господарювання.

2.3. Удосконалення політики управління оборотними коштами на підприємствах водопостачання

Методичні положення вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства вимагають не тільки визначення місця галузі в економіці країни, особливостей її функціонування, вивчення структури та складу оборотних коштів підприємств галузі, а й розробки інструментів удосконалення політики управління оборотними коштами. Проведений аналіз стану оборотних коштів житлово-комунальних підприємств дозволяє визначити переваги та недоліки в управлінні оборотними коштами, вжити заходів щодо удосконалення управління ними.

За сучасних умов відсутній єдиний ефективний підхід до управління оборотними коштами підприємств галузі. Тому актуальним виступає розробка нових методів, інструментів, підходів та моделей удосконалення політики управління оборотними коштами підприємств галузі та їхнє впровадження на практиці.

Важливим кроком дослідження є обґрунтування вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства на основі узагальнення моделей управління фінансовими потоками підприємств галузі.

Організаційно-методичним підходом до вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ є розробка і впровадження заходів із підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю. Удосконалення політики управління оборотними коштами, як зазначалося раніше, доцільно проводити в розрізі структурних елементів оборотних коштів. Тому застосування моделей фінансових потоків житлово-комунальної галузі слід використовувати з метою удосконалення управління дебіторською заборгованістю як основного складового елемента у структурі оборотних коштів підприємств галузі. Удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю конкретизовано для підприємств водопостачання житлово-комунальної галузі України.

На основі проведеного аналізу другим логічним кроком управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ є узагальнення моделей управління. Побудова та впровадження моделей управління дебіторською заборгованістю дозволяють на практиці приймати раціональні рішення щодо управління обсягами заборгованості на підприємствах житлово-комунальної галузі в регіонах країни. Доцільно скористатися конкретною моделлю фінансових потоків житлово-комунальної галузі в рамках удосконалення залежності рівня сплати послуг житлово-комунального господарства від різних характеристик платоспроможності споживачів послуг.

Так, обґрунтування розміру тарифу залежно від платоспроможного попиту для підприємств водопровідно-каналізаційного господарства запропоновано В. Полуяновим [158]. Проведені вченим дослідження у цій сфері дозволяють зробити висновок про те, що між рівнем оплати спожитих послуг і показниками рівня доходів населення існує кореляційний зв'язок [14; 158]. Враховуючи особливості житлово-комунальних послуг [34], можна встановити форму і розмір цього зв'язку, мінімізуючи при цьому дебіторську заборгованість, що виникає [145]. Беручи до уваги той факт, що фізично обсяг споживання того чи іншого виду комунальних послуг в натуральних одиницях виміру не може опуститися нижче певного мінімуму, який залежить насамперед від мінімально достатнього для життєзабезпечення рівня, визначається найбільш оптимальний розмір тарифу [158]. Іншими словами, вартісна межа споживання визначається рівнем доходу,

обсягом споживання в натуральному вираженні — мінімально необхідною потребою забезпечення біологічних процесів, рівнем раціонального тарифу [158]. Це похідна від цих трьох величин.

Далі буде розглянуто модель, що дозволяє удосконалити політику управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства та спрогнозувати мінімально можливий рівень дебіторської заборгованості [158]:

$$F = \sum_{i=1}^m (y_i = f_i(Q_i) \rightarrow \max), \quad (2.4)$$

при обмеженнях $M_i \leq y_i \leq T_i$,

де F — рівень оплати за весь обсяг відпущених послуг усіма категоріями споживачів;

m — кількість різних категорій споживачів;

y_i — рівень оплати спожитих послуг i -ю категорією споживачів;

f_i — кореляційне рівняння для i -ї категорії споживачів;

Q_i — обсяг послуг, відпущених для i -ї категорії споживачів;

M_i — мінімально можливий обсяг поставки послуг для i -ї категорії споживачів;

T_i — максимально можливий обсяг поставки послуг для i -ї категорії споживачів.

Балансова модель встановлення раціонального рівня тарифу запропонована В. Полуяновим для водопостачання і водовідведення. Її сутність полягає в підборі параметрів ряду балансових рівнянь, що в сукупності описують фінансові потоки, що виникають в галузі. При цьому досягається максимальне узгодження інтересів державного та місцевого бюджетів, постачальника і споживача послуг [154; 155; 158].

Розглянуту модель побудовано з урахуванням таких обмежень [154; 155; 158]:

— у галузі працює єдиний постачальник, що надає послуги з водопостачання та водовідведення;

— взаємовідносини постачальника послуг з органами державного управління обмежуються єдиним рівнем бюджету;

— усі надані послуги оплачено протягом звітного періоду, за який прийнято один рік;

— не використовується цінова дискримінація, тобто тариф для всіх категорій споживачів однаковий;

— рівень доходів населення оцінюється за середньою заробітною платою на одного жителя;

— усі жителі є споживачами послуг.

У зазначених роботах [154; 155; 158] модель фінансових потоків наведено системою:

$$П = ДП - Z + ДТ; \quad (2.5)$$

$$ДП = ДП_{II} + ДП_H; \quad (2.6)$$

$$ДП_{II} = Q_{II} * T_{II}; \quad (2.7)$$

$$\begin{cases} ДП_H = Q_H * T_H; СБ = 0; \rightarrow \text{if}((Q_H * T_H) \leq k * ДН); \\ ДП_H = k * ДН; СБ = Q_H * T_H - k * ДН; \rightarrow \text{if}((Q_H * T_H) > k * ДН); \end{cases} \quad (2.8)$$

$$ДН = ЗРБН * Ч; \quad (2.9)$$

$$Z = Z_{пост} + Z_{зм} * (Q_{II} + Q_H); \quad (2.10)$$

$$Q_{II} = Q_H \frac{УД_{II}}{(100 - УД_{II})}; \quad (2.11)$$

$$Q_H = Ч * НП; \quad (2.12)$$

$$\begin{cases} ДТ = (Z * (1 + R / 100) - ДП); \rightarrow \text{if}(Z * (1 + R / 100) > ДП); \\ ДТ = 0; \rightarrow \text{if}(Z * (1 + R / 100) \leq ДП); \end{cases} \quad (2.13)$$

$$ДБ = П; \quad (2.14)$$

$$РБ = СБ + ДТ; \quad (2.15)$$

$$\begin{cases} ДФБ = РБ - ДБ; \rightarrow \text{if}(РБ > ДБ); \\ ДФБ = 0; \rightarrow \text{if}(РБ \leq ДБ), \end{cases} \quad (2.16)$$

де $П$ — прибуток постачальника послуг;

$ДП$ — доход постачальника, який дорівнює сумі оплати за надані послуги;

Z — витрати постачальника послуг;

$ДТ$ — дотація з бюджету на покриття збитків постачальника;

$ДП_{II}$ — доход постачальника від надання послуг промисловим споживачам;

$ДП_H$ — доход постачальника від надання послуг населенню;

Q_{II} — обсяг послуг у натуральному вираженні, наданий промисловим споживачам;

T_{II} — тариф на одиницю послуги для промислових споживачів;

Q_H — обсяг послуг у натуральному вираженні, наданий населенню;

T_H — тариф на одиницю послуги для населення;

$СБ$ — сума субсидій для населення;

$ДН$ — параметр, що характеризує рівень доходів населення;

k — коефіцієнт, що враховує рівень доходів населення, перевищення якого відповідає виникненню права на отримання субсидії;

$ЗРБН$ — заробітна плата у розрахунку на одного жителя в місяць;

$Ч$ — чисельність споживачів послуг серед населення;

$Z_{пост}$ — постійні витрати на надання послуг постачальником;

$Z_{зм}$ — змінні витрати на одиницю наданої послуги;

$УД_{II}$ — питома вага промислового споживання в загальному обсязі наданих послуг у натуральному вираженні;

НП — норма споживання води на одну людину в день;

R — рівень рентабельності роботи постачальника послуг, %;

ДБ — доходи бюджету від експлуатації житлово-комунального господарства;

РБ — витрати бюджету на експлуатацію житлово-комунального господарства;

ДФБ — дефіцит (профіцит) бюджету в частині надання послуг водопостачання.

Низку обмежень наведеної моделі знято в подальших дослідженнях. Так, розглядається перерозподіл за допомогою тарифної політики фінансових потоків у галузі водопостачання та водовідведення між державним і місцевим бюджетами [155]. Автори в цьому випадку виходять із того, що доход підприємства житлово-комунального господарства може мати чотири складові [155]:

$$D_n = D_u + D_l + D_c + D_d, \quad (2.17)$$

де *D_n* — доход постачальника житлово-комунальних послуг;

D_u — доход за надані послуги;

D_l — перерахування з державного бюджету на компенсацію вартості наданих послуг для пільгових категорій населення;

D_c — субсидії для населення;

D_d — дотація з місцевого бюджету на компенсацію різниці в тарифах.

Для простоти міркувань прийнято [155], що послуги надаються лише для населення, причому відпущені послуги оплачені в повному обсязі, а сам постачальник не є підприємством комунальної форми власності, а експлуатує цілісні майнові комплекси на правах оренди або лізингу.

Прибуток житлово-комунального підприємства визначається на підставі такого співвідношення [155]:

$$\Pi = \left(\frac{T}{\left(1 + \frac{СНДС}{100}\right)} - З_{зм} \right) * Q - З_{пост}, \quad (2.18)$$

де *Π* — прибуток постачальника послуг;

З_{зм} — змінні витрати постачальника на одиницю послуги;

З_{пост} — постійні витрати постачальника;

T — тариф на одиницю послуги з урахуванням ПДВ;

СНДС — ставка податку на додану вартість;

Q — обсяг відпущених послуг.

На основі маржинального аналізу визначаються постійні та змінні витрати підприємства.

Автори ввели також такі обмеження [155]:

— дотація на різницю тарифів надається з місцевого бюджету;

- частина прибутку постачальника перераховується до місцевого бюджету, частина — до державного;
- податок на додану вартість перераховується в повному обсязі до державного бюджету;
- дотація надається без податку на додану вартість;
- пільги та субсидії надаються з податком на додану вартість.

Отже:

$$Dy = \begin{cases} T * Q - Dл; \Rightarrow if(Dc) = 0; \\ T * Q - Dл - Dc; \Rightarrow if(Dc) > 0; \end{cases} \quad (2.19)$$

$$Dc = \begin{cases} 0 \Rightarrow if(T * Q) \leq k * Dн; \\ T * Q - k * Dн \Rightarrow if(T * Q) > k * Dн, \end{cases} \quad (2.20)$$

де k — рівень субсидування;

$Dн$ — рівень доходів населення.

Показник рівня субсидування відображає той середній рівень доходу споживачів, перевищення якого, за чинним законодавством, дає споживачеві право на отримання субсидії за надані житлово-комунальні послуги [155]. Практика показує, що далеко не всі користуються цим правом, тому показник має бути розрахований таким чином, щоб ув'язати середній рівень фактичних доходів із рівнем фактично призначених субсидій [155]. Для цього можливе використання методів кореляційного і регресійного аналізу.

Якщо підприємство працює за нульової рентабельності [155]:

$$D\partial = \begin{cases} 0 \Rightarrow if(\Pi \geq 0); \\ -\Pi \Rightarrow if(\Pi < 0). \end{cases} \quad (2.21)$$

Сума податку на прибуток, що підлягає перерахуванню до місцевого бюджету, розраховується за формулою [155]:

$$НПм = \begin{cases} 0 \Rightarrow if(\Pi \leq 0); \\ \frac{r}{100} * СНП * \Pi \Rightarrow if(\Pi > 0), \end{cases} \quad (2.22)$$

де $СНП$ — ставка податку на прибуток;

r — частка податку на прибуток, що підлягає перерахуванню до місцевого бюджету.

Сума податку на прибуток, що підлягає перерахуванню до державного бюджету, розраховується за формулою [155]:

$$НПз = \begin{cases} 0 \Rightarrow if(\Pi \leq 0); \\ \frac{(1-r)}{100} * СНП * \Pi \Rightarrow if(\Pi > 0). \end{cases} \quad (2.23)$$

Оцінка суми податку на додану вартість, що підлягає перерахуванню до державного бюджету, розраховується за формулою [155]:

$$НДС = \begin{cases} (\PhiЗП + А + П) * \frac{СНДС}{100} \Rightarrow \text{if}(П > 0); \\ (\PhiЗП + А) * \frac{СНДС}{100} \Rightarrow \text{if}(П \leq 0), \end{cases} \quad (2.24)$$

де $\PhiЗП$ — фонд заробітної плати працівників постачальника з нарахуваннями, що включається в собівартість наданих послуг;

A — амортизація необоротних активів, що включається в собівартість наданих послуг;

$СНДС$ — ставка податку на додану вартість.

Доход місцевого бюджету розраховується за формулою [155]:

$$Дм = НПм - Дд. \quad (2.25)$$

Доход державного бюджету обчислюється за допомогою формули [155]:

$$Дг = НПг + НДС + Дл/6 + Дс/6 - Дл - Дс. \quad (2.26)$$

У запропонованій моделі формування прибутку підприємств житлово-комунальної галузі передбачається, що надані послуги повністю оплачені. За сучасних умов доцільно використовувати коефіцієнт оплати, який залежить від стану платоспроможності населення. Умовно прийнято, що суми дотацій, пільг та субсидій повністю надходять у поточному періоді, а населення оплачує спожиті послуги не повністю, що характеризується через певний коефіцієнт оплати, і в результаті прибуток житлово-комунального підприємства визначається на підставі співвідношення [145; 155; 158]:

$$П = \frac{Ду * RO + Т_Б * Q_Б + Т_И * Q_И + Д_Л + Д_С}{(1 + \frac{СНДС}{100})} + Д_Л - Ззм * Q - Зпост, \quad (2.27)$$

де $П$ — прибуток постачальника послуг водопостачання та водовідведення, тис. грн.;

$Ззм$ — змінні витрати постачальника на одиницю послуги, грн.;

$Зпост$ — постійні витрати постачальника, тис. грн.;

RO — рівень оплати населенням спожитих послуг, відн. од.;

$T_Б$ — тариф для бюджетних організацій на одиницю послуги з урахуванням податку на додану вартість (ПДВ), грн.;

$T_И$ — тариф для інших споживачів на одиницю послуги з урахуванням ПДВ, грн.;

$СНДС$ — ставка податку на додану вартість, %;

$Q_Б$ — обсяг відпущених послуг для бюджетних організацій, тис. м³;

$Q_И$ — обсяг відпущених послуг для інших споживачів, тис. м³;

Q — загальний обсяг відпущених послуг усім категоріям споживачів, тис. м³;

$Dл$ — перерахування з державного бюджету на компенсацію вартості відпущених послуг для пільгових категорій населення, тис. грн.;

$Dс$ — субсидії для населення, тис. грн.;

$Dд$ — дотація з місцевого бюджету на компенсацію різниці в тарифах, тис. грн.

Слід зазначити, що перспективи розвитку тарифної політики передбачають усунення перехресного субсидування (цінової дискримінації), проте чинне законодавство встановлює три категорії споживачів житлово-комунальних послуг: населення, бюджетні організації та інші (промислові) споживачі. Відповідно, передбачається можливість застосування методів цінової дискримінації щодо цих трьох сегментів, тому [145; 155; 158]:

$$Q = Q_H + Q_B + Q_{IT} \quad (2.28)$$

Орієнтуючись на узагальнену модель фінансових потоків підприємств ЖКГ на основі поєднання результатів запроваджених моделей фінансових потоків та управління дебіторською заборгованістю, необхідно зосередити увагу на визначенні рівня оплати послуг галузі залежно від характеристик платоспроможності споживачів, що дозволяє підвищити ефективність управління заборгованістю й оборотними коштами підприємств ЖКГ у цілому. В якості інструменту для визначення рівня оплати населенням спожитих послуг запропоновано використовувати результати кореляційного аналізу [155]:

$$RO = corr(Q_H; T_H; D_H). \quad (2.29)$$

Постійні та змінні витрати для підприємства визначаються за методикою, прийнятою в рамках маржинального аналізу, при цьому [155]:

$$Z_{ном} = \sum_{L=1}^4 f_1^L(Z_{L1} \dots Z_{Ln}); \quad (2.30)$$

$$Z_{зм} = \sum_{L=1}^4 f_2^L(Z_{L1} \dots Z_{Ln}), \quad (2.31)$$

де Z_L — витрати на виробництво послуг із водопостачання та водовідведення в попередні n періодів у розрізі окремих економічних елементів (L : матеріальні витрати, заробітна плата з нарахуваннями; амортизація; інші витрати), тис. грн.;

f_1, f_2 — постійна (1) або змінна (2) складова тарифу з відповідного трендового рівняння, отриманого на підставі обробки статистичного ряду окремих економічних елементів фактичних витрат підприємства за попередні періоди.

Тоді доход за надані послуги дорівнює [155]:

$$D_y = T_H * Q_H - Dл - Dс, \quad (2.32)$$

$$Dс = \begin{cases} 0 \Rightarrow \text{if}(T_H * Q_H) \leq k * D_H; \\ T_H * Q_H - k * D_H \Rightarrow \text{if}(T_H * Q_H) > k * D_H, \end{cases} \quad (2.33)$$

де k — рівень субсидування, відн. од.;

T_H — тариф для населення на одиницю послуги з урахуванням ПДВ, грн.;

Q_H — обсяг відпущених послуг для населення, тис. м³;

D_H — параметр, що характеризує рівень доходів населення, тис. грн.

Якщо підприємство працює за умов деякої встановленої рентабельності r , то [155]:

$$D\partial = \begin{cases} 0 \Rightarrow \text{if} \left(\frac{D_y + T_B * Q_B + T_H * Q_H + D_L + D_C}{\left(1 + \frac{СНДС}{100}\right)} \geq (ЗЗМ * Q - Зном) * \left(1 + \frac{r}{100}\right); \right. \\ \left. (ЗЗМ * Q - Зном) * \left(1 + \frac{r}{100}\right) - \frac{D_y + T_B * Q_B + T_H * Q_H + D_L + D_C}{\left(1 + \frac{СНДС}{100}\right)} \Rightarrow \right. & (2.34) \\ \left. \Rightarrow \text{if} \left(\frac{D_y + T_B * Q_B + T_H * Q_H + D_L + D_C}{\left(1 + \frac{СНДС}{100}\right)} < (ЗЗМ * Q - Зном) * \left(1 + \frac{r}{100}\right). \right. \end{cases}$$

Сума податку на прибуток, що підлягає перерахуванню до місцевого бюджету, нараховуватиметься за формулою [155]:

$$НПМ = \begin{cases} 0 \Rightarrow \text{if} (\Pi \leq 0); \\ \frac{rm}{100} * \frac{СНП}{100} * \Pi \Rightarrow \text{if} (\Pi > 0), \end{cases} \quad (2.35)$$

де $СНП$ — ставка податку на прибуток, %;

rm — питома вага податку на прибуток, що підлягає перерахуванню до місцевого бюджету, %.

Сума податку на прибуток, що підлягає перерахуванню до державного бюджету, розраховується за формулою [155]:

$$НПг = \begin{cases} 0 \Rightarrow \text{if} (\Pi \leq 0); \\ \frac{(100 - rm) * СНП}{100} * \Pi \Rightarrow \text{if} (\Pi > 0). \end{cases} \quad (2.36)$$

Оцінка суми податку на додану вартість, що підлягає перерахуванню до державного бюджету, визначається так [155]:

$$НДС = \begin{cases} (\PhiЗП + A + \Pi) * \frac{СНДС}{100} \Rightarrow \text{if} (\Pi > 0); \\ (\PhiЗП + A) * \frac{СНДС}{100} \Rightarrow \text{if} (\Pi \leq 0), \end{cases} \quad (2.37)$$

де $\PhiЗП$ — фонд заробітної плати працівників постачальника з нарахуваннями, що включаються в собівартість наданих послуг, тис. грн.;

A — амортизація необоротних активів, що включається в собівартість наданих послуг, тис. грн.;

$СНДС$ — ставка податку на додану вартість, %.

Доход місцевого бюджету у тис. грн. дорівнює [155]:

$$D_M = НП_M - D_d. \quad (2.38)$$

Доход державного бюджету у тис. грн. дорівнює [155]:

$$D_G = НП_G + НДС + \frac{СНДС * (D_d + D_c)}{100} - D_d - D_c. \quad (2.39)$$

Таким чином, основним організаційно-методичним підходом до вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства є розробка і впровадження заходів із підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі. Узагальнена модель управління фінансовими потоками дозволяє вдосконалити політику управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунальної галузі шляхом врегулювання рівня оплати споживачами наданих послуг. Визначення рівня оплати населенням спожитих послуг житлово-комунального господарства базується на використанні кореляційного аналізу в рамках обумовлення залежності між рівнем оплати та обсягами спожитих послуг, тарифами та рівнем доходу споживачів. Орієнтуючись на узагальнену модель фінансових потоків підприємств житлово-комунальної галузі, з метою управління дебіторською заборгованістю необхідно зосередити увагу на визначенні рівня оплати послуг галузі залежно від характеристик платоспроможності споживачів.

У рамках подальших досліджень доцільно детально проаналізувати залежність рівня оплати від характеристик платоспроможності споживачів, зокрема, рівня доходів, розміру встановлених тарифів на послуги, обсягів наданих житлово-комунальних послуг, і впровадити результати дослідження в практичну діяльність підприємств водопостачання та водовідведення для обґрунтування підходів до оцінки економічного ефекту від удосконалення політики управління оборотними коштами.

Висновки до розділу 2

1. Місце житлово-комунального господарства в економіці України визначається сучасним станом розвитку цього сектору національного господарства. Аналізуючи сучасний стан підприємств ЖКГ на основі статистичних даних, виявлено як позитивні тенденції, так і негативні. До позитивних рис розвитку підприємств галузі віднесено: наближення рівня середньомісячної номінальної заробітної плати на підприємствах сектору до рівня середньої заробітної плати в цілому по країні; забезпечення підприємств галузі працівниками з досвідом роботи завдяки низькій плинності кадрів;

зростання обсягів житлово-комунальних послуг, наданих споживачам, що свідчить про стабільність функціонування підприємств галузі і постійне забезпечення споживачів послугами житлово-комунального господарства. Негативні риси функціонування підприємств галузі такі: недостатній рівень освіченості працівників галузі, що перешкоджає накопиченню досвіду роботи, розвитку особистісних якостей працівників, впровадженню інновацій в роботі підприємств; зниження ефективності функціонування підприємств у результаті зменшення виробленої валової доданої вартості з одночасним збільшенням кількості працівників на підприємствах; підвищення збитковості підприємств житлово-комунального господарства.

Виявлені тенденції розвитку підприємств галузі, з одного боку, визначають місце ЖКГ в економіці країни і свідчать про проблемний кризовий стан цього сектору економіки та необхідність його реформування, з іншого — сприяють визначенню доцільних шляхів удосконалення розвитку житлово-комунального господарства. Впровадження шляхів покращення розвитку підприємств галузі диференційовано на три групи: застосування на рівні підприємства, галузі, держави — для досягнення завдань реформування галузі. Важливим виступає вдосконалення управління на рівні підприємства із зосередженням зусиль на вдосконаленні політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ.

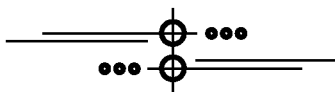
2. Проблема підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств стала засадою реалізації доцільності вивчення структури та складу оборотних коштів. За сучасних умов господарювання підприємств житлово-комунального господарства є низка проблем у структурі та складі оборотних коштів. Результати аналізу свідчать, що присутні надлишкові обсяги дебіторської заборгованості, недостатня кількість грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, товарно-матеріальних цінностей. Перелічені проблеми ускладнюють політику управління оборотними коштами й управління підприємствами галузі взагалі. У результаті підприємства ЖКГ є збитковими, рентабельність оборотних коштів є від'ємною.

Поряд із наведеними аспектами аналізу структури та складу оборотних коштів необхідно було оцінити стан оборотних коштів підприємств галузі на основі системи показників визначення типу політики управління оборотними коштами, яка включає показники, що характеризують політику управління оборотними коштами, політику управління ліквідністю оборотних коштів та політику управління джерелами фінансування. Запропоновані показники визначення типу політики управління оборотними коштами об'єднуються в інтегральний показник. Аналіз та розрахунок інтегральних показників типу політики управління оборотними коштами для підприємств галузі протягом 2006–2012 рр. дозволили обґрунтувати типи управління цими активами на підприємствах за сучасних умов, а використання рекомендованих значень системи показників дозволило обґрунтувати

оптимальні типи політики управління оборотними коштами підприємств галузі. Необхідно було наблизити тип політики управління оборотними коштами та джерелами їх фінансування до помірною або консервативного. Це дозволить знизити рівень ризику управління оборотними коштами із впровадженням дієвих механізмів урегулювання обсягів оборотних коштів у цілому та дебіторської заборгованості зокрема, застосуванням методів урегулювання заборгованості на стадіях формування та інкасації. Одночасно із застосуванням згаданих типів управління оборотними коштами визначиться тенденція зменшення обсягів дебіторської заборгованості, збільшення надходження грошових коштів до підприємств галузі і, як наслідок, підвищиться ліквідність оборотних коштів до середнього та високого рівнів. Подальший розвиток та перспективи діяльності підприємств ЖКГ будуть сприяти практичному впровадженню запропонованих рекомендацій шляхом забезпечення послідовної, раціональної, економічно ефективної комплексної політики управління оборотними коштами.

3. Основним організаційно-методичним підходом до вдосконалення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ є розробка і впровадження заходів із підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі. Узагальнена модель управління фінансовими потоками дозволяє вдосконалити управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунальної галузі шляхом врегулювання рівня оплати споживачами наданих послуг. Для визначення рівня оплати населенням спожитих послуг запропоновано використовувати кореляційний аналіз в рамках визначення залежності між рівнем оплати та обсягами спожитих послуг, тарифами та рівнем доходу споживачів.

Базуючись на викладених методичних положеннях удосконалення політики управління оборотними коштами, напрямом подальших досліджень має стати розробка практичних рекомендацій впровадження запропонованих напрямів і підходів до управління дебіторською заборгованістю на підприємствах житлово-комунальної галузі, а також підходів до оцінки економічного ефекту від удосконалення управління дебіторською заборгованістю та оборотних коштів підприємств галузі взагалі.

3.1. Встановлення оптимального рівня тарифів на основі використання узагальноної (синтезованої) моделі фінансових потоків

У попередніх розділах доведено, що викладені теоретичні та методичні положення удосконалення політики управління оборотними коштами є основою для розробки практичних рекомендацій впровадження й підходів до оцінки економічного ефекту від удосконалення управління оборотними коштами.

Аналіз показав, що основним елементом оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства виступає дебіторська заборгованість. З метою управління обсягами дебіторської заборгованості на сучасному етапі функціонування підприємств галузі запропоновано теоретичні та методичні аспекти управління. Актуальним виступає обґрунтування підходів до управління дебіторською заборгованістю у практичній діяльності підприємств галузі. Удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ запропоновано проводити на основі застосування моделі фінансових потоків [145; 155; 158] у рамках підприємств водопостачання та водовідведення. Використання моделі як інструменту дозволить максимізувати прибутки підприємств житлово-комунального господарства із встановленням оптимального тарифу на послуги водопостачання та водовідведення і впровадити ефективний механізм управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі. Тому наступним кроком дослідження є встановлення оптимального рівня тарифів на основі використання моделі фінансових потоків галузі для врегулювання рівнів дебіторської заборгованості і прибутковості підприємств водопостачання та водовідведення.

Управління обсягами дебіторської заборгованості в рамках аналізу рівня оплати населенням спожитих послуг водопостачання та водовідведення, встановлення оптимального тарифу на послуги і підвищення рівня прибутковості підприємств галузі спирається на необхідність поступової реалізації узагальноної моделі фінансових потоків галузі в рамках окремого підприємства, яка базується на визначенні рівня оплати послуг галузі залежно від характеристик платоспроможності споживачів. Із цією метою запропонований алгоритм реалізації моделі фінансових потоків галузі в рамках методичних положень щодо удосконалення політики управління оборотними коштами побудовано на основі вихідних даних, які наведено у звітності

підприємства водопостачання та водовідведення м. Горлівки Донецької області — Горлівського УВКГ ДВП Укрпромводчормет за період 2010–2012 рр. щоквартально (табл. 3.1, табл. 3.2) [76].

Таблиця 3.1

Дані про роботу підприємства водопостачання та водовідведення Горлівського УВКГ ДВП Укрпромводчормет для розрахунку прибутку постачальника

Період	Доход від наданих послуг населенню	Тариф для бюджетних організацій	Обсяг наданих послуг бюджетним організаціям	Тариф для інших споживачів	Обсяг наданих послуг іншим споживачам
	тис. грн.	грн.	тис. м ³	грн.	тис. м ³
	Ду	Тб	Qб	Тп	Qп
1	2	3	4	5	6
2010, II кв.	3602,76	1,2	54	2,08	501
2010, III кв.	4040,05	1,2	48	2,08	479
2010, IV кв.	3615,7	1,2	109	2,08	890
2011, I кв.	3355,4	1,3	95	2,08	906
2011, II кв.	3332,19	1,3	103	2,08	526
2011, III кв.	3546,24	1,3	102	2,08	490
2011, IV кв.	4213,28	1,3	109	2,08	738
2012, I кв.	3917,7	1,98	89	3,21	751
2012, II кв.	4413,6	1,98	99	3,21	509
2012, III кв.	4542,06	1,98	98	3,21	504
2012, IV кв.	3837,4	1,98	109	3,21	797

Доход від наданих послуг населенню відображається у звітності підприємства-постачальника послуг «Звіт про витрати на виробництво та фінансові показники діяльності підприємств від надання послуг водопостачання та водовідведення» щоквартально (код рядка 7) та обчислюється помноженням тарифу на послуги для населення на обсяг спожитих послуг населенням (код рядка 2). Тарифи для бюджетних організацій та інших споживачів обрані відповідно встановленим тарифам відповідного кварталу. Обсяги наданих послуг бюджетним організаціям відповідають рядкам 3, 4 звітності; обсяги наданих послуг іншим споживачам — рядку 5 щоквартальної звітності постачальника послуг водопостачання та водовідведення м. Горлівки [76].

Вихідні дані, аналогічно попередній таблиці, обрані зі «Звіту про витрати на виробництво та фінансові показники діяльності підприємств від надання послуг водопостачання та водовідведення» щоквартально. Суми перерахувань із держбюджету для пільговиків зазначені у рядку 13 і погашають пільги для певних категорій громадян. Нараховані субсидії для населення визначаються у рядку 12 і відповідають наданим субсидіям ма-

**Дані про роботу підприємства водопостачання та водовідведення Горлівського
УВКГ ДВП Укрпромводчормет для розрахунку прибутку постачальника**

Період	Перерахування з держбюджету для пільговиків	Субсидії для населення	Дотації з місцевого бюджету	Обсяг наданих послуг	ПДВ	Витрати змінні	Витрати постійні
	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	тис. м ³	%	грн./м ³	тис. грн.
	Дл	Дс	Дл	Q	НДС	Zзм	Zпост
1	2	3	4	5	6	7	8
2010, II кв.	290,4	50,8	21,8	4844	20	0,93	3001,3
2010, III кв.	320,3	38,3	12,6	4692	20	0,92	3180,8
2010, IV кв.	289,8	115,6	0	4805	20	0,88	2671,9
2011, I кв.	281,3	129,2	0	4533	20	0,93	2730,9
2011, II кв.	464,9	16,7	0	4212	20	0,96	3903,9
2011, III кв.	390,7	11,3	1514,9	4282	20	1,38	3865,1
2011, IV кв.	515,2	239,4	0	3945	20	1,49	2735,7
2012, I кв.	481,0	339,4	0	3742	20	1,35	3508,9
2012, II кв.	461,4	137,5	0	3673	20	1,31	3856,8
2012, III кв.	467,7	74,3	0	3713	20	1,38	4312,1
2012, IV кв.	427,2	218,7	0	3647	20	1,31	4053,0

лозабезпеченим категоріям громадян на відшкодування витрат на житлово-комунальні послуги. Дотації з місцевого бюджету обрані у рядку 14 звітності як доплати місцевих органів влади на покриття різниці між розрахованим та директивно встановленим тарифом на послуги водопостачання та водовідведення міста [76].

Обсяг наданих послуг відповідає загальному обсягу послуг водопостачання та водовідведення для всіх категорій споживачів у певному кварталі (рядок 1 звітності). Ставка податку на додану вартість відповідає законодавчо встановленій (20 % до 31.12.2013 р.). Суми змінних витрат обчислені як відношення сум покупної води (рядок 20 матеріальних витрат) до обсягу наданих послуг усім категоріям споживачів (рядок 1). Сума постійних витрат обчислена поквартально як різниця між витратами звичайної діяльності (рядок 16 звітності) та вартістю покупної води (рядок 20) щоквартально [76].

Покращення показників ефективності функціонування підприємств житлово-комунальної галузі на основі використання моделі фінансових потоків базується на розрахунку прибутку постачальника послуг водопостачання та водовідведення за формулою [145; 155; 158]:

$$\Pi = \frac{D_y + T_B * Q_B + T_{II} * Q_{II} + D_a + D_c}{(1 + \frac{HDC}{100})} + D_d - Z_{зм} * Q - Z_{пост}, \quad (3.1)$$

де Π — прибуток постачальника послуг, тис. грн.; D_y — доход постачальника від наданих послуг населенню, тис. грн.; $Z_{зм}$ — змінні витрати постачальника на одиницю послуги, грн.; $Z_{пост}$ — постійні витрати постачальника, тис. грн.; T_B — тариф для бюджетних організацій на одиницю послуги з урахуванням податку на додану вартість (ПДВ), грн.; T_{II} — тариф для інших споживачів на одиницю послуги з урахуванням ПДВ, грн.; Q_B — обсяг відпущених послуг для бюджетних організацій, тис. м³; Q_{II} — обсяг відпущених послуг для інших споживачів, тис. м³; Q — загальний обсяг відпущених послуг усім категоріям споживачів, тис. м³; HDC — ставка податку на додану вартість, %; D_a — перерахування з державного бюджету на компенсацію вартості відпущених послуг для пільгових категорій населення, тис. грн.; D_c — субсидії для населення, тис. грн.; D_d — дотація з місцевого бюджету на компенсацію різниці в тарифах, тис. грн.

На основі вихідних даних та алгоритму розрахунків [145; 155; 158] у рамках узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків підприємств житлово-комунального господарства отримано динаміку прибутку підприємства водопостачання та водовідведення протягом 2010–2012 рр. (табл. 3.3).

Таким чином, протягом 2010–2012 рр. спостерігається несуттєве зростання доходу підприємства водопостачання та водовідведення від наданих послуг населенню від 3602,76 до 3837,40 тис. грн. у зв'язку зі збільшенням тарифів на послуги та обсягів споживання.

Таблиця 3.3

Результати розрахунку прибутку підприємства ЖКГ

Період	Прибуток постачальника послуг водопостачання та водовідведення
	тис. грн.
	Π
2010, II кв.	-3275,39
2010, III кв.	-2941,03
2010, IV кв.	-1897,72
2011, I кв.	-2135,02
2011, II кв.	-3745,95
2011, III кв.	-4009,33
2011, IV кв.	-3076,57
2012, I кв.	-2456,41
2012, II кв.	-2966,42
2012, III кв.	-3689,42
2012, IV кв.	-2782,66

Одночасно зростають тарифи для всіх категорій споживачів та обсяги споживання послуг. Перерахування з держбюджету для пільговиків зростають від 290,4 до 427,2 тис. грн. відповідно від 2010 до 2012 р. Кількість сімей, що мають право на отримання субсидій, зростає, тому й сума субсидування зростає від 50,8 до 218,7 тис. грн. на кінець 2012 р. Дотації з бюджету змінюються кожного року: протягом 2010 р. отримано 34,4 тис. грн., протягом 2011 р. — 1514,9 тис. грн. за рахунок нарахування дотацій в останньому кварталі року; у 2012 р. бюджет дотацій не запропонував. Поряд зі зростанням доходної частини зростають витрати підприємства житлово-комунального господарства, зокрема, змінні витрати змінюються несуттєво — від 0,93 до 1,31 грн., постійні витрати значно зростають — від 3001,3 до 4053 тис. грн. у 2012 р. За наведеною вище динамікою складових частин формування прибутку підприємства водопостачання та водовідведення та за результатами розрахунків спостерігається зменшення прибутку, а для підприємств житлово-комунального господарства за сучасних умов господарювання — збільшення збитку від 2456,41 тис. грн. на початок 2012 р. до 3689,42 тис. грн. у третьому кварталі 2012 р. На кінець 2012 р. збитки підприємства водопостачання та водовідведення зменшуються до рівня 2782,66 тис. грн. Динаміку зміни збитковості підприємства-постачальника послуг зображено на рис. 3.1.

Згаданий механізм формування прибутку підприємств житлово-комунальної галузі передбачає, що надані послуги повністю оплачені. За сучасних умов господарювання запропоновано використовувати коефіцієнт

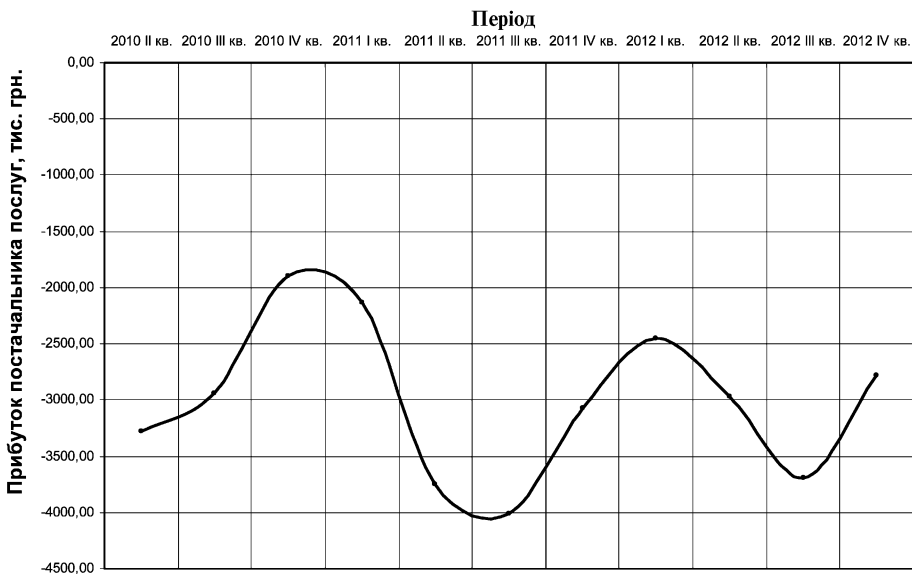

Рис. 3.1. Динаміка збитковості постачальника послуг водопостачання та водовідведення

оплати, який залежить від стану платоспроможності населення. У цьому випадку умовно прийнято, що суми дотацій, пільг та субсидій повністю надходять у поточному періоді, а населення оплачує спожиті послуги не повністю, що характеризується через певний коефіцієнт оплати. У результаті прибуток житлово-комунального підприємства визначається на підставі такого співвідношення [145; 155; 158] (3.2):

$$П = \frac{\mathcal{L}_y * RO + T_B * Q_B + T_{II} * Q_{II} + \mathcal{L}_D + \mathcal{L}_C}{\left(1 + \frac{HDC}{100}\right)} + \mathcal{L}_D - Z_{зм} * Q - Z_{пост}, \quad (3.2)$$

де RO — рівень оплати населенням спожитих послуг, відн. од.

В якості інструменту для визначення рівня оплати населенням спожитих послуг пропонується використовувати кореляційний аналіз [145; 155; 158]:

$$RO = corr(Q_H; T_H; \mathcal{L}_H), \quad (3.3)$$

де Q_H — обсяг послуг, наданих населенню, тис. м³; T_H — тариф на послуги для населення, грн.; \mathcal{L}_H — показник, що відображає рівень доходів населення, млн. грн.

Обсяг послуг, наданих населенню, відповідає кварталним даним обсягів реалізації водопостачання та водовідведення населенню Горлівським УВКГ ДВП Укрпромводчормет та обраний зі «Звіту про витрати на виробництво та фінансові показники діяльності підприємств від надання послуг водопостачання та водовідведення» (рядок 2) поквартально протягом 2010–2012 рр. [76]. Тариф для населення обраний як середній, встановлений на послуги водопостачання та водовідведення для населення міста й розрахований як співвідношення чистого доходу від надання послуг населенню (рядок 7 звітності, тис. грн.) і обсягу реалізованих послуг водопостачання та водовідведення населенню (рядок 2, тис. м³) [76]. Доходи населення м. Горлівки відображають наявні доходи населення відповідно кварталним статистичним даним Донецького комітету статистики [58; 209]. Розрахунковий рівень оплати наданих послуг відображає стан оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення поквартально в межах міста і розрахований як співвідношення обсягів оплати спожитих послуг населенням протягом кварталу (рядок 49 звітності) до чистого доходу постачальника послуг від реалізації послуг населенню (рядок 7) [76].

На основі вихідних даних обсягу послуг, тарифу для населення та рівня доходів населення м. Горлівки протягом 2010–2012 рр. побудовано кореляційне рівняння для відображення впливу обраних факторів платоспроможності на показник рівня оплати населенням послуг і розрахунку рівня оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення, уточнено рівень оплати послуг кожного кварталу на основі результатів кореляції (табл. 3.4) [58; 76; 209].

**Вихідні дані та результати кореляції рівня оплати населенням послуг
водопостачання та водовідведення м. Горлівки**

Період	Обсяг послуг, наданих населенню	Тариф для населення	Доходи населення	Рівень оплати населенням послуг ЖКГ (розрахунковий)	Рівень оплати населенням послуг ЖКГ (за результатами кореляції)
	тис. м ³	грн.	млн. грн.	%	%
	Q _n	T _n	D _n	RO	RO
2010, II кв.	4289	0,84	465,7	63,67	62,19
2010, III кв.	4165	0,97	500,4	61,76	64,02
2010, IV кв.	3806	0,95	525,8	76,40	71,33
2011, I кв.	3532	0,95	582,2	69,37	78,72
2011, II кв.	3583	0,93	615,4	77,99	79,51
2011, III кв.	3694	0,96	590,3	82,54	76,07
2011, IV кв.	3098	1,36	540,9	84,49	80,49
2012, I кв.	2902	1,35	766,3	84,89	93,72
2012, II кв.	3065	1,44	698,2	81,41	86,99
2012, III кв.	3111	1,46	715,4	87,31	86,48
2012, IV кв.	2741	1,4	885,3	110,30	100,60

Протягом останніх років обсяг послуг, наданих населенню, суттєво зменшується (від 4289 тис. м³ у 2010 р. до 2741 тис. м³ у 2012 р.), тариф для населення зростає кожного року і на кінець 2012 р. становить 1,40 грн. Проте доходи населення зростають майже у два рази — від 465,7 млн. грн. у 2010 р. до 885,3 млн. грн. у 2012 р. Починаючи з 2010 р. рівень сплати послуг населенням збільшується від 63,67 % до 84,89 % у першому кварталі 2012 р., несуттєво зменшується протягом другого кварталу 2012 р. й на кінець 2012 р. зростає до 110,30 % з урахуванням механізму погашення боргів інших років та передплати послуг.

За результатами проведеної кореляції уточнено рівень оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення залежно від обсягу наданих послуг, тарифу і доходів населення. На основі вихідних даних обрано декілька моделей залежності між переліченими чинниками платоспроможності населення й результативним показником рівня оплати послуг — лінійну, поліноміальну другого та третього порядків і логарифмічну. Розрахунки проведені у програмному пакеті Statistica 8. Виявлено, що лінійний та поліноміальний характери залежності не відображають дійсний стан речей, визначені неадекватними і незначимими за критеріями оцінювання Фішера та Ст'юдента.

Логарифмічна модель множинної кореляції виявилася доцільною, залежність між ознаками тісною (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,89; коефіцієнт детермінації — 0,78). Логарифмічна модель є адекватною за критерієм

Фішера ($F_{розр} > F_{табл}$; $8,31 > 4,4$). Параметри моделі є значимими за критерієм С'юдента. Побудовано рівняння логарифмічної кореляційної залежності:

$$RO = 436,55 - 63,92 \cdot \ln(Q_{II}) - 13,16 \cdot \ln(T_{II}) + 25,71 \cdot \ln(D_{II}).$$

Запропоноване рівняння дозволяє спрогнозувати рівень оплати населенням послуг ЖКГ залежно від різних значень характеристик платоспроможності споживачів. За результатами кореляції на кінець 2012 р. рівень оплати послуг збільшився від 62,19 % у 2010 р. і складає 100,60 %.

Наступним кроком є розрахунок прибутку постачальника за послуги водопостачання та водовідведення з урахуванням рівня оплати населенням послуг ЖКГ кожного кварталу за результатами кореляції. Нижче наведено розрахунок показників для 2012 р. (IV квартал).

Прибуток постачальника послуг у 2012 р. (IV квартал) складає:

$$\begin{aligned} \Pi &= \frac{3837,4 * 1,006 + 1,98 * 109 + 3,21 * 797 + 427,2 + 218,7}{\left(1 + \frac{20}{100}\right)} + 0 - 1,31 * 3647 - 4053 = \\ &= -2763,43 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

Загальний обсяг послуг, наданих постачальником у 2012 р. (IV квартал):

$$Q = 109 + 797 + 2741 = 3647 \text{ тис. м}^3.$$

З результатів розрахунків витікає, що підприємства ЖКГ є збитковими, тому, за алгоритмом побудови моделі фінансових потоків галузі, розрахунок податку на прибуток, перерахування сум податків на прибуток та додану вартість до бюджету, а також доходів місцевого та державного бюджетів від діяльності підприємств водопостачання та водовідведення є недоцільним.

З метою простеження тенденцій функціонування підприємств галузі житлово-комунального господарства протягом 2010–2012 рр. розраховано прибуток постачальника послуг у кожному кварталі з урахуванням рівня сплати населенням наданих послуг за результатами кореляції (табл. 3.5).

Результати розрахунків свідчать про зменшення збитковості підприємств водопостачання та водовідведення протягом останніх років. Починаючи з 2010 р. збитки підприємств зменшуються від 4410,53 тис. грн. до 2729,95 тис. грн. на початок 2011 р. Протягом 2011 р. збитковість значно зростає, проте стабілізується на початок 2012 р. до рівня 2661,41 тис. грн. На кінець 2012 р. збитки підприємств склали 2763,43 тис. грн. Тобто протягом аналізованих років збитковість підприємства значно знизилася від максимального значення 4410,53 тис. грн. у другому кварталі 2010 р. до мінімального значення на кінець 2012 р. — 2763,43 тис. грн., що свідчить про позитивні зрушення у діяльності підприємств водопостачання та водовідведення м. Горлівки.

Наочно динаміку збитків постачальника послуг водопостачання та водовідведення протягом 2010–2012 рр. наведено на рис. 3.2, який відображає

**Динаміка прибутку постачальника послуг водопостачання та водовідведення
з урахуванням рівня оплати населенням наданих послуг
за результатами кореляції у 2010–2012 рр.**

Період	Прибуток постачальника послуг з урахуванням рівня оплати послуг населенням	
	тис. грн.	
	П	
1	2	
2010, II кв.	-4410,53	
2010, III кв.	-4152,37	
2010, IV кв.	-2761,62	
2011, I кв.	-2729,95	
2011, II кв.	-4314,84	
2011, III кв.	-4716,38	
2011, IV кв.	-3761,53	
2012, I кв.	-2661,41	
2012, II кв.	-3445,07	
2012, III кв.	-4201,23	
2012, IV кв.	-2763,43	

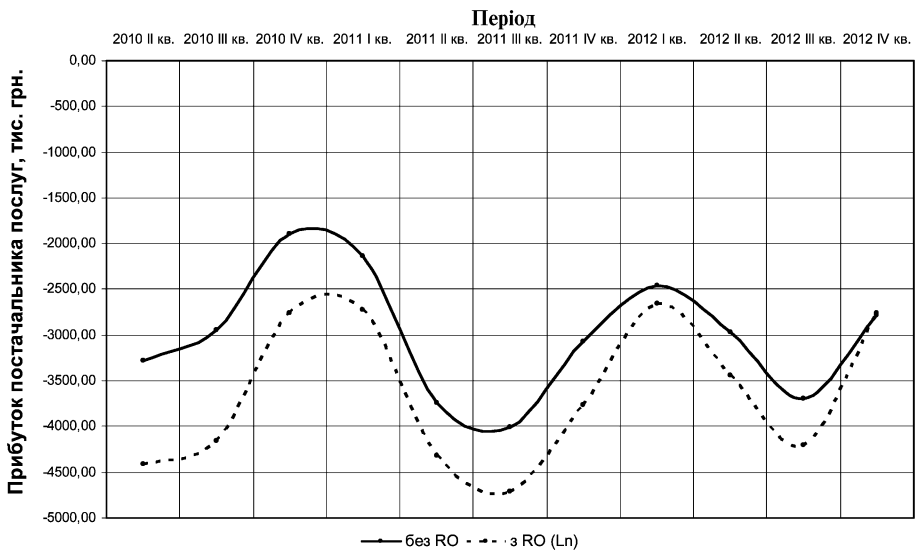

Рис. 3.2. Динаміка збитковості постачальника послуг водопостачання та водовідведення залежно від впливу показника рівня оплати населенням наданих послуг

порівняння збитків постачальника послуг ЖКГ без урахування рівня оплати послуг населенням міста (суцільна лінія на рис. 3.2) та збитків із урахуванням рівня оплати послуг населенням RO (пунктирна лінія на рис. 3.2).

Таким чином, відсутність прибутковості є суттєвою проблемою функціонування підприємств житлово-комунального господарства країни. Діяльність підприємств водопостачання та водовідведення міста є збитковою у зв'язку із перебільшенням сум витрат підприємств, як постійних, так і змінних, над сумами чистого доходу від реалізації послуг усім категоріям споживачів. Збільшення суми збитків також пов'язане із недостатньою кількістю перерахувань із бюджету дотацій, пільг та субсидій для окремих категорій споживачів. Одночасне врахування показника рівня оплати послуг суттєво зменшує суми прибутків підприємств, у цьому випадку збільшує показник збитковості, адже зменшується чистий дохід від реалізації послуг населенню. Необхідність подолання збитковості підприємства водопостачання та водовідведення м. Горлівки є найважливішим напрямом і результатом реформування галузі і покращанням її розвитку.

Тому з метою удосконалення управління підприємствами житлово-комунального господарства, використовуючи запропоновану узагальнену модель фінансових потоків галузі, доцільно розв'язати таке теоретичне та практичне завдання — максимізувати прибуток підприємств водопостачання та водовідведення (Π), використовуючи оптимально можливий рівень оплати населенням наданих послуг (RO). Для розв'язання цього завдання необхідно проаналізувати існуючий тариф для населення на послуги житлово-комунального господарства (T_H) та теоретично розрахувати інші можливі тарифи для населення з визначеним діапазоном значень. Зміна тарифу для населення на послуги водопостачання та водовідведення викличе зміну рівня оплати наданих послуг внаслідок кореляційної залежності. У результаті буде визначено максимально можливий прибуток для підприємств галузі з урахуванням максимально можливого рівня оплати послуг, який базується на оптимальному встановленому тарифі для населення.

Із цією метою визначається рівень оплати населенням послуг житлово-комунального господарства залежно від встановленого теоретичного значення тарифу для населення на основі формування кореляційної залежності та використання кореляційного рівняння. Слід зауважити, що, використовуючи згадане логарифмічне кореляційне рівняння, значення показника обсягу послуг, наданих населенню (Q_H), та показника рівня доходів населення (D_H) фіксуються на рівні IV кварталу 2012 р., тобто відповідно 2741 тис. м³ та 885,3 млн. грн. У свою чергу, тариф на послуги водопостачання та водовідведення диференційовано від мінімального — 0,2 грн. до максимального — 6,8 грн. Отже, рівень оплати послуг змінюється лише завдяки зміні тарифу на послуги для населення, а інші чинники впливу зафіксовані на одному рівні, тому їх вплив відсутній.

Визначення максимального рівня оплати послуг населенням регіону на основі оптимального тарифу для населення потребує розрахунку відповідного прибутку постачальника послуг водопостачання та водовідведення, що повинен прямувати до максимуму. Розрахунок прибутку здійснюється на основі формули (3.2), тобто з урахуванням рівня оплати населенням послуг. При цьому значення чистого доходу від реалізації послуг населенню (D) змінюється залежно від диференціації тарифів на послуги для населення при постійному обсязі послуг, наданих населенню, — 2741 тис. м³ на кінець 2012 р. Показник рівня оплати послуг населенню також змінюється залежно від встановлених тарифів на послуги для населення. Значення інших показників, необхідних для розрахунку прибутку постачальника за формулою (3.2), є фіксованими на рівні IV кварталу 2012 р. Отже, прибуток змінюється залежно від диференціації тарифу та рівня оплати послуг населенням міста (табл. 3.6).

За результатами розрахунків диференціація тарифу на послуги для населення від мінімального рівня 0,2 грн. до максимального 6,8 грн. викликала зміну рівня оплати наданих послуг населенням від 126,20 % до 79,81 %, тобто підвищення тарифу для населення призведе до неможливості окремими категоріями громадян оплачувати спожиті послуги. Одночасно, зі змінами тарифу та рівня оплати послуг населенням, змінюється прибутковість підприємства ЖКГ — зменшуються збитки та підвищується рівень прибутків. Це пов'язано з тим, що збільшення тарифу для населення тягне за собою збільшення чистого доходу від реалізації послуг населенню для постачальника послуг, а внаслідок цього, поряд із зафіксованими рівнями постійних та змінних витрат, збільшення прибутку житлово-комунальних підприємств. На зміну прибутковості також здійснює вплив рівень оплати послуг населенням, який зменшується і, у свою чергу, зменшує чистий дохід постачальника послуг від реалізації їх населенню. Проте збільшення тарифу є суттєвим фактором збільшення прибутку, а зменшення рівня оплати послуг населенням є несуттєвим фактором зменшення прибутку постачальника, тому прибуток продовжує зростати внаслідок диференціації тарифів та рівнів оплати населення.

Отже, максимальний рівень оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення спостерігається при встановленні тарифу на рівні 0,2 грн. (126,20 %), при цьому обсяг наданих населенню послуг залишається незмінним на рівні 2012 р. — 2741 тис. м³, дохід населення на рівні 885,3 млн. грн. Мінімальний розрахований рівень оплати послуг ЖКГ відповідає встановленому тарифу 6,8 грн. для населення (79,81 %). Наочно залежність встановленого тарифу для населення та рівня оплати населенням за отримані послуги зображено на рис. 3.3.

При диференціації тарифу від 0,2 грн. до 6,8 грн. за один м³ рівень оплати послуг населенням суттєво зменшується — від 126,20 % до 79,81 %. Тобто залежність між встановленим тарифом на послуги водопостачання та водовідведення і рівнем сплати наданих послуг населенням зворотна при

Таблиця 3.6

Результати визначення рівня оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення залежно від диференціації тарифу для населення й визначення прибутку постачальника послуг залежно від рівня оплати послуг і встановленого тарифу

Тариф на послуги для населення	Розрахований рівень оплати населенням послуг ЖКГ	Прибуток постачальника послуг водопостачання і водовідведення з урахуванням RO
грн.	%	тис. грн.
Тн	RO	П
1	2	3
0,2	126,20	-5403,95
0,4	117,08	-4910,73
0,6	111,75	-4448,97
0,8	107,96	-4007,62
1,0	105,03	-3581,47
1,2	102,63	-3167,42
1,4	100,60	-2763,43
1,6	98,84	-2368,06
1,8	97,29	-1980,22
2,0	95,91	-1599,07
2,2	94,65	-1223,95
2,4	93,51	-854,30
2,6	92,46	-489,66
2,8	91,48	-129,65
3,0	90,57	226,06
3,2	89,72	577,77
3,4	88,93	925,71
3,6	88,17	1270,12
3,8	87,46	1611,18
4,0	86,79	1949,08
4,2	86,15	2283,98
4,4	85,53	2616,01
4,6	84,95	2945,30
4,8	84,39	3271,98
5,0	83,85	3596,16
5,2	83,34	3917,93
5,4	82,84	4237,40
5,6	82,36	4554,63
5,8	81,90	4869,71
6,0	81,45	5182,73
6,2	81,02	5493,74
6,4	80,60	5802,81
6,6	80,20	6110,00
6,8	79,81	6415,37

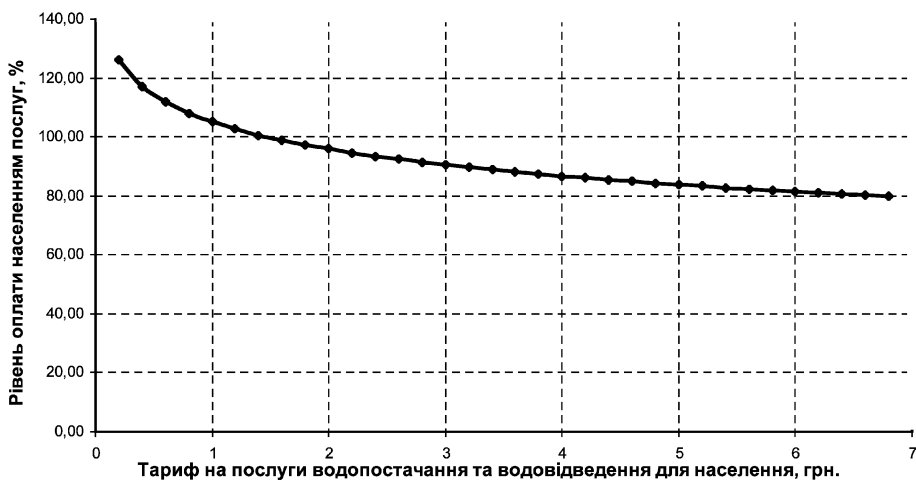

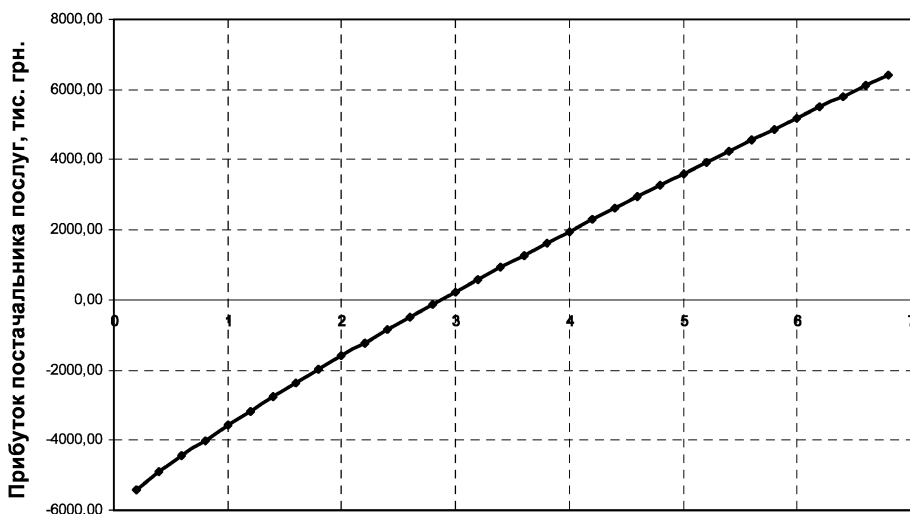
Рис. 3.3. Графік залежності рівня оплати населенням послуг від встановленого тарифу на послуги

постійних значеннях обсягу наданих населенню послуг та доходу населення. Це пояснюється тим, що при встановлених рівнях доходів населення й обсягом отримання послуг водопостачання та водовідведення поступова зміна тарифу на послуги викличе зміну рівнів оплати населенням отриманих послуг. Збільшення тарифів призведе до зменшення рівня оплати послуг населенням у зв'язку з неможливістю окремих категорій споживачів оплачувати спожиті послуги за підвищеним тарифом у повному обсязі. Встановлення тарифу на рівні 1,4 грн. відповідає рівню оплати послуг населенням 100,6 %, що задовольнить постачальника, адже рівень оплати високий, і споживача — встановлений тариф є одним із мінімально можливих. Прийняття тарифу вище ніж 1,4 грн. викличе поступове зменшення рівня оплати послуг населенням до рівня 98–90 %.

Результати розрахунків свідчать, що підприємства водопостачання та водовідведення отримують збитки при встановленні запропонованих тарифів від 0,2 грн. до 2,8 грн. У цьому випадку збитковість підприємств житлово-комунального господарства обумовлена, в першу чергу, тим, що доходи підприємств менше витрат — як постійних, так і змінних. Встановлення занадто низьких тарифів для споживачів викликає низький рівень доходів від реалізації послуг населенню. По-друге, для формування прибутку підприємствам галузі необхідно надавати економічно обґрунтовані суми дотацій та доплат як із місцевого, так і з державного бюджету для компенсації надання послуг пільговим категоріям споживачів, субсидій малозабезпеченим верствам населення.

Проте простежується тенденція зменшення збитковості підприємств водопостачання та водовідведення й отримання постачальниками прибутку при

збільшенні тарифів для населення — від 226,06 тис. грн. прибутку при тарифі 3,0 грн. до 6415,37 тис. грн. прибутку при тарифі 6,8 грн. за один м³ (рис. 3.4).

Тариф на послуги водопостачання та водовідведення для населення, грн.

Рис. 3.4. Графік залежності прибутку постачальника послуг від встановленого тарифу для населення

Прибуток постачальника послуг зростає при диференціації тарифів та рівнів оплати послуг. На суми прибутку, з одного боку, впливає підвищення тарифів на послуги для населення (див. рис. 3.4), з іншого — зменшення рівня оплати послуг населенням міста (рис. 3.5). Проте збільшення тарифів є більш швидким, ніж зменшення рівня оплати послуг (від 126,20 % до 79,81 %), тому рівень прибутковості підприємств водопостачання та водовідведення поступово зростає.

Таким чином, удосконалення управління підприємствами ЖКГ у розрізі управління дебіторською заборгованістю та прибутковістю підприємств потребує встановлення оптимальних тарифів на послуги, в даному випадку — водопостачання та водовідведення м. Горлівки. Управління дебіторською заборгованістю здійснюється на основі врегулювання рівня оплати населенням спожитих послуг житлово-комунальних підприємств. За результатами розрахунків рівня оплати населенням послуг ЖКГ залежно від диференційованих значень тарифу на послуги для населення простежується зворотна залежність, тобто чим вище тариф на послуги, тим нижче рівень їх оплати за однакових інших умов. Населення міста, отримуючи певний обсяг послуг водопостачання та водовідведення за наявного рівня власних доходів, прагне платити за отримані послуги, незважаючи на поступове підвищення тарифів,

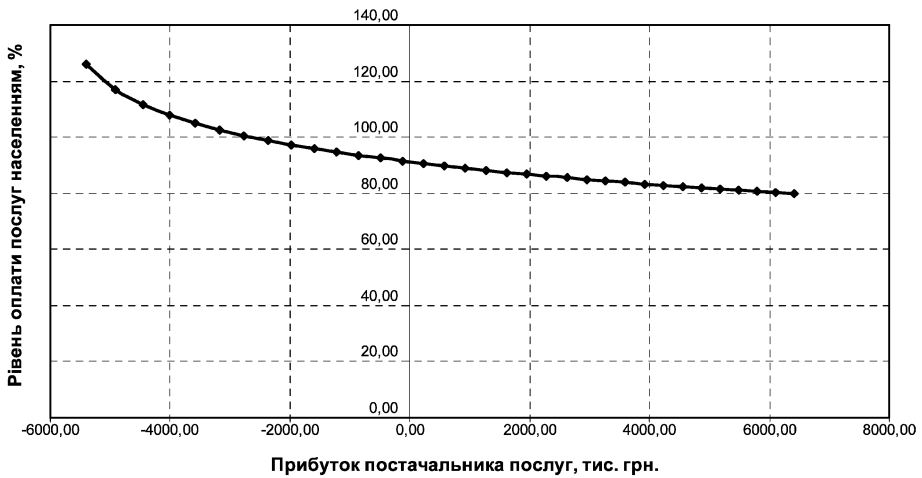

Рис. 3.5. Графік залежності прибутку постачальника послуг від рівня оплати населенням наданих послуг

для збереження механізму отримання послуг водопостачання та водовідведення в поточному і довгостроковому періодах. Цей механізм працює до рівня тарифу 1,4 грн., якому відповідає рівень оплати послуг 100,60%. Подальше зростання тарифу тягне за собою відмову окремих категорій громадян оплачувати отримані послуги, що веде до поступового зменшення рівня оплати послуг до 79,81% при встановленому тарифі 6,8 грн.

Розглядаючи механізм управління прибутковістю підприємств ЖКГ міста, видно, що підвищення тарифів на послуги, одночасно зі зменшенням рівня оплати наданих послуг, тягне за собою збільшення прибутковості підприємства галузі або зменшення збитковості. Підвищення тарифів для населення збільшує дохід підприємства постачальника послуг за незмінних постійних та змінних витрат, тому і прибуток збільшується. З іншого боку, спостерігається незначне зменшення прибутковості підприємств водопостачання та водовідведення за рахунок поступового зменшення рівнів оплати наданих послуг населенням регіону. Як зазначалося вище, на суми прибутку, з одного боку, впливає підвищення тарифів на послуги для населення, з іншого — зменшення рівня оплати послуг населенням міста. Зростання тарифів на послуги (від 0,2 грн. до 6,8 грн.) є більш швидким, ніж зменшення рівня оплати послуг (від 126,20% до 79,81%), тому рівень прибутковості підприємств водопостачання та водовідведення поступово зростає. Отже, встановлення оптимального тарифу для населення при максимальному рівні оплати наданих населенню послуг не гарантує отримання підприємством ЖКГ максимального прибутку.

З метою збільшення прибутковості та зниження обсягів дебіторської заборгованості підприємств галузі в рамках удосконалення управління на

основі використання узагальненої моделі фінансових потоків доцільним є встановлення оптимального тарифу, який відповідає високому рівню оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення й одночасно гарантує отримання прибутку постачальником. Тобто оптимальний тариф, з одного боку, має задовольняти потреби споживачів, його рівень повинен відповідати платоспроможності більшості громадян міста для отримання високих рівнів оплати послуг населенням. З іншого боку, оптимальний тариф повинен задовольняти потреби постачальника послуг, а саме покривати постійні та змінні витрати постачальника і завдяки високому рівню оплати послуг за цим встановленим тарифом приносити прибуток постачальнику.

За результатами розрахунків (див. табл. 3.6), оптимальним є тариф для населення від 3,00 грн. за м³, якому відповідає рівень оплати послуг населенням міста 90,57 %, та прибуток постачальника послуг 226,06 тис. грн. У цьому випадку встановлений оптимальний тариф дозволяє більшості населення платити за спожиті послуги ЖКГ, а постачальник, у свою чергу, отримує несуттєві, проте прибутки в поточному періоді. Подальше збільшення тарифу (від 3,0 до 6,8 грн.) призведе до несуттєвої зміни рівня оплати послуг населенням (зменшення від 90,57 % до 79,81 %, тобто на 10,76 %) та значного зростання прибутку постачальника послуг (від 226,06 тис. грн. до 6415,37 тис. грн.). У результаті для отримання суттєвих прибутків з боку постачальника послуг доцільно підвищити тариф та знехтувати несуттєвою зміною рівня оплати послуг населенням. З боку споживача послуг більшість категорій громадян спроможні платити за новим підвищеним тарифом, тому рівень сплати послуг суттєво не змінюється.

Отже, на основі запропонованої практичної реалізації узагальненої моделі фінансових потоків галузі на підприємствах водопостачання та водовідведення м. Горлівки встановлено оптимальний тариф на послуги як для постачальника, так і для споживача послуг. Використання встановленого оптимального тарифу на практиці дозволить збільшити прибутки постачальника послуг і врегулювати обсяги дебіторської заборгованості підприємств водопостачання та водовідведення міста. Наступним кроком дослідження є обґрунтування можливості вдосконалення управління обсягами дебіторської заборгованості залежно від розглянутих характеристик платоспроможності споживачів на регіональному рівні.

3.2. Своєрідність реалізації узагальненої (синтезованої) моделі управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства на регіональному рівні

Узагальнена (синтезована) модель фінансових потоків підприємств ЖКГ як головний методичний підхід удосконалення управління оборотними коштами підприємств галузі є ефективним інструментом управління оборотними коштами в цілому і дебіторською заборгованістю зокрема на

рівні окремого підприємства водопостачання та водовідведення міста. Додільно перевірити ефективність застосування цієї моделі на регіональному рівні для підприємств ЖКГ у цілому.

Удосконалення управління оборотними коштами підприємств ЖКГ за сучасних умов господарювання головним чином спирається на вдосконалення управління дебіторською заборгованістю, яка виступає найбільш змістовною частиною оборотних коштів. Стосовно дебіторської заборгованості у попередніх розділах уточнено теоретичне підґрунтя поняття, розроблено концепцію та механізм управління заборгованістю. Другим кроком є впровадження практичних рекомендацій щодо вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю та оборотних коштів галузі взагалі. Узагальнена модель фінансових потоків підприємств галузі розглядає процес покращення управління дебіторською заборгованістю в розрізі врегулювання рівня оплати споживачами наданих послуг.

Аналіз дебіторської заборгованості в розрізі окремих дебіторів показав, що головними боржниками житлово-комунальних підприємств є населення країни. Актуальним постає вивчення впливу різноманітних чинників на обсяги дебіторської заборгованості і проведення аналізу рівня поточної оплати послуг ЖКГ залежно від різних характеристик платоспроможності споживачів для визначення еластичності оплати. Тому важливо вивчити особливості формування дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ у кожному регіоні країни, простежити вплив характеристик платоспроможності споживачів на обсяги заборгованості і внаслідок цього згрупувати регіони з характерними рисами розвитку. Це дає змогу вдосконалити і диференціювати підходи до управління формуванням дебіторської заборгованості галузі та її інкасацією.

Метою дослідження виступає визначення своєрідності реалізації узагальненої (синтезованої) моделі управління оборотними коштами підприємств ЖКГ на регіональному рівні на основі кластеризації регіонів країни залежно від обсягу дебіторської заборгованості підприємств галузі та характеристик платоспроможності споживачів послуг із метою обґрунтування інструментів і методів управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ.

Динаміку показників обсягу дебіторської заборгованості за послуги ЖКГ у різних областях країни у співставленні з показниками доходу населення, безробіття, кількості пенсіонерів, наданих субсидій у цих областях наведено у табл. 3.7–3.10 на основі щорічних статистичних даних Держкомстату України [216; 217].

Найбільший обсяг дебіторської заборгованості протягом останніх років спостерігається в Донецькій, Дніпропетровській, Харківській областях, що в сумарній кількості складає половину заборгованості країни. Найменший рівень заборгованості у Чернівецькій, Тернопільській, Волинській областях та місті Севастополі. У цілому по країні обсяги заборгованості зменшились на 122 тис. грн., що свідчить про позитивні зрушення в галузі.

Таблиця 3.7

Обсяг дебіторської заборгованості, усього по ЖКГ

Регіон України	2011 р.		2012 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%
1	2	3	4	5
Україна	10574	100,00	10452	100,00
Автономна Республіка Крим	305,2	2,89	328,3	3,14
Області				
Вінницька	121,2	1,15	148,7	1,42
Волинська	73,2	0,69	81,6	0,78
Дніпропетровська	1619,7	15,32	1664,6	15,93
Донецька	1810,1	17,12	1803,5	17,26
Житомирська	137,1	1,30	121,9	1,17
Закарпатська	156,2	1,48	208,1	1,99
Запорізька	520,8	4,93	540,7	5,17
Івано-Франківська	108,4	1,03	79,3	0,76
Київська	345,4	3,27	294,9	2,82
Кіровоградська	114,7	1,08	100,9	0,97
Луганська	878,1	8,30	885,0	8,47
Львівська	418,2	3,95	354,9	3,40
Миколаївська	174,1	1,65	164,0	1,57
Одеська	493,4	4,67	566,9	5,42
Полтавська	249,4	2,36	235,2	2,25
Рівненська	125,6	1,19	118,5	1,13
Сумська	182,7	1,73	149,6	1,43
Тернопільська	82,0	0,78	60,7	0,58
Харківська	1238,7	11,71	1238,6	11,85
Херсонська	154,3	1,46	144,4	1,38
Хмельницька	90,1	0,85	75,8	0,73
Черкаська	183,7	1,74	143,2	1,37
Чернівецька	62,9	0,59	59,3	0,57
Чернігівська	106,3	1,01	86,9	0,83
Міста				
Київ	749,6	7,09	767,1	7,34
Севастополь	73,2	0,69	29,5	0,28

Статистичні дані свідчать про збільшення середньомісячної заробітної плати у 2012 р. на 333 грн. порівняно з 2011 р. Найбільшим показник середньомісячної заробітної плати є в Дніпропетровській, Донецькій, Київській областях та місті Києві, найменшим – у Волинській, Тернопільській, Чернігівській областях.

За сучасних умов господарювання рівень безробіття досягає у 2011 р. 3,0 %, проте на кінець 2012 р. він спадає до 1,9 %. На кінець 2012 р. найбільший його рівень спостерігається в Полтавській, Рівненській, Терно-

Середньомісячна заробітна плата населення за рік, грн.

Регіон України	2011 р.	2012 р.
1	2	3
Україна	1906	2239
Автономна Республіка Крим	1707	1991
Області		
Вінницька	1511	1782
Волинська	1427	1692
Дніпропетровська	1963	2369
Донецька	2116	2549
Житомирська	1493	1785
Закарпатська	1562	1846
Запорізька	1843	2187
Івано-Франківська	1627	1927
Київська	1987	2295
Кіровоградська	1537	1815
Луганська	1873	2271
Львівська	1667	1942
Миколаївська	1806	2122
Одеська	1787	2046
Полтавська	1733	2102
Рівненська	1614	1960
Сумська	1593	1866
Тернопільська	1412	1659
Харківська	1804	2060
Херсонська	1482	1726
Хмельницька	1521	1786
Черкаська	1532	1835
Чернівецька	1523	1772
Чернігівська	1465	1711
Міста		
Київ	3161	3431
Севастополь	1882	2167

пільській, Черкаській, Чернігівській областях, найменший — у Донецькій, Луганській, Одеській областях, містах Києві та Севастополі.

Найбільша кількість пенсіонерів мешкає у Полтавській, Сумській, Черкаській, Чернігівській областях, найменша — у Волинській, Закарпатській, Рівненській.

Найбільшу кількість коштів державних субсидій отримали Дніпропетровська, Донецька, Харківська області, найменшу — Одеська, Херсонська, Чернівецька, Автономна республіка Крим та місто Севастополь (табл. 3.11).

Рівень безробіття за областями
(тис. осіб, % загальної кількості населення області)

Регіон України	2011 р.		2012 р.	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%
1	2	3	4	5
Україна	844,9	3,0	531,6	1,9
Автономна Республіка Крим	26,1	2,1	16,9	1,4
Області				
Вінницька	41,5	4,3	26,0	2,7
Волинська	25,3	4,1	12,8	2,1
Дніпропетровська	52,1	2,5	35,2	1,7
Донецька	54,9	2,0	40,9	1,5
Житомирська	32,9	4,3	22,4	3,0
Закарпатська	22,9	3,0	12,8	1,7
Запорізька	36,0	3,2	27,0	2,4
Івано-Франківська	30,9	3,7	17,0	2,1
Київська	27,3	2,6	17,0	1,6
Кіровоградська	25,5	4,2	17,8	3,0
Луганська	34,7	2,4	18,1	1,3
Львівська	42,1	2,7	25,8	1,7
Миколаївська	25,9	3,5	17,6	2,4
Одеська	29,9	2,0	17,5	1,2
Полтавська	42,4	4,7	30,4	3,4
Рівненська	31,9	4,7	18,6	2,7
Тернопільська	32,9	5,1	14,7	2,3
Харківська	46,3	2,7	32,0	1,8
Херсонська	21,1	3,1	10,7	1,6
Сумська	30,0	4,2	19,6	2,7
Хмельницька	33,6	4,3	19,6	2,5
Черкаська	37,9	4,9	25,6	3,4
Чернівецька	18,2	3,4	10,3	1,9
Чернігівська	30,6	4,7	17,2	2,7
Міста				
Київ	10,0	0,6	6,4	0,4
Севастополь	2,0	0,9	1,7	0,7

Від розміру субсидій, що отримало населення, прямо залежить рівень заборгованості за надані житлово-комунальні послуги. Пояснюється це тим, що субсидія надається населенню у разі оплати всіх послуг та погашення боргів, зокрема населення, що отримало субсидії, не має заборгованості підприємствам ЖКГ. Протягом останніх років рівень оплати житлово-комунальних послуг наближується до стовідсоткового або перевищує його за рахунок компенсації застарілих боргів у поточному періоді (табл. 3.12) [216; 217].

**Кількість пенсіонерів за областями
(тис. осіб, % усього населення області)**

Регіон України	2011 р.		2012 р.	
	%	тис. осіб	%	тис. осіб
1	2	3	4	5
Україна	24,2	13749,0	23,7	13721,1
Автономна Республіка Крим	23,8	554,3	23,9	555,1
Області				
Вінницька	26,2	528,2	26,1	524,2
Волинська	20,7	288,6	20,7	286,5
Дніпропетровська	24,7	1035,9	24,6	1035,3
Донецька	26,3	1441,7	26,2	1435,4
Житомирська	24,8	423,3	24,8	419,1
Запорізька	25,1	532,6	24,9	533,1
Івано-Франківська	21,4	373,0	21,3	370,9
Київська	24,4	557,8	24,5	559,7
Закарпатська	18,6	289,7	18,5	291,2
Кіровоградська	26,4	320,6	26,3	317,6
Луганська	25,8	758,4	25,7	752,3
Львівська	22,1	709,8	22,1	708,8
Миколаївська	23,5	346,1	23,4	345,3
Одеська	23,0	655,5	22,9	653,9
Полтавська	26,5	480,5	26,5	478,2
Рівненська	19,7	310,7	19,9	311,4
Сумська	26,2	374,1	25,8	371,3
Тернопільська	23,6	313,9	23,8	311,7
Харківська	24,7	808,6	24,6	810,2
Херсонська	23,2	310,7	23,5	311,4
Хмельницька	25,4	431,5	25,3	428,8
Черкаська	27,0	431,7	26,5	428,4
Чернівецька	21,8	231,0	21,7	239,8
Чернігівська	28,8	389,2	28,7	383,2
Міста				
Київ	21,0	705,9	20,9	719,5
Севастополь	25,1	116,4	25,9	117,9

Найменший обсяг заборгованості притаманний областям країни, в яких низький рівень середньої заробітної плати, значна частка населення пенсійного віку, високий рівень безробіття, середній рівень надання субсидій населенню (Тернопільська, Волинська, Чернівецька області). Проте найбільший рівень заборгованості спостерігається в областях із високим середнім рівнем заробітної плати, мінімальним безробіттям, середнім рівнем субсидування та кількості пенсіонерів (Донецька, Дніпропетровська, Харківська).

Таблиця 3.11

**Рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат
на оплату житлово-комунальних послуг
(тис. грн., % загальної суми субсидій по країні)**

Регіон України	2011 р.		2012 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5
Україна	128343,8	100,00	143443,8	100,00
Автономна Республіка Крим	882,8	0,69	1102,9	0,77
Області				
Вінницька	3734,7	2,91	3649,7	2,54
Волинська	2229,4	1,74	2522,4	1,76
Дніпропетровська	8757,2	6,82	10465,2	7,30
Донецька	26525,5	20,67	27572,1	19,22
Житомирська	2255,9	1,76	2590,6	1,81
Закарпатська	2047,2	1,60	2306,0	1,61
Запорізька	3517,0	2,74	3771,1	2,63
Івано-Франківська	5139,8	4,00	6037,5	4,21
Київська	5452,1	4,25	5953,7	4,15
Кіровоградська	3379,9	2,63	3358,7	2,34
Луганська	9572,4	7,46	9430,9	6,57
Львівська	6634,9	5,17	7933,2	5,53
Миколаївська	823,9	0,64	978,7	0,68
Одеська	1811,6	1,41	1629,3	1,14
Полтавська	5023,6	3,91	5715,8	3,98
Рівненська	2687,3	2,09	3498,5	2,44
Сумська	5811,0	4,53	6819,1	4,75
Тернопільська	2536,6	1,98	2647,8	1,85
Харківська	12952,8	10,09	16845,3	11,74
Херсонська	1679,8	1,31	1753,3	1,22
Хмельницька	3858,4	3,01	3866,9	2,70
Черкаська	4055,7	3,16	5245,2	3,66
Чернівецька	823,8	0,64	860,1	0,60
Чернігівська	4031,6	3,14	3892,8	2,71
Міста				
Київ	2049,1	1,60	2871,3	2,00
Севастополь	69,8	0,05	125,7	0,09

Населення з низьким рівнем доходу, високим рівнем безробіття, великою кількістю пенсіонерів прагне оплатити спожиті послуги з метою отримання субсидії, збереження механізму отримання послуг. І навпаки, населення, яке забезпечене робочими місцями, середньою заробітною платою, не потребує отримання субсидій, вчасно не оплачує послуги, внаслідок чого, у багатьох випадках, отримує реструктуризацію заборгованості і

**Рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг
(% до нарахованих сум)**

Регіон України	2011 р	2012 р.
1	2	3
Україна	92,4	96,6
Автономна Республіка Крим	92,5	97,5
Області		
Вінницька	97,7	100,4
Волинська	94,6	95,7
Дніпропетровська	87,8	92,7
Донецька	91,5	96,4
Житомирська	95,8	97,5
Закарпатська	94,3	90,1
Запорізька	93,0	93,6
Івано-Франківська	96,7	98,8
Київська	96,4	97,1
Кіровоградська	95,9	98,3
Луганська	89,6	95,3
Львівська	97,7	95,7
Миколаївська	95,8	97,6
Одеська	87,5	102,0
Полтавська	94,6	98,7
Рівненська	93,2	97,1
Сумська	93,9	96,8
Тернопільська	95,8	93,2
Харківська	89,7	95,4
Херсонська	96,3	97,6
Хмельницька	98,1	97,3
Черкаська	94,4	97,2
Чернівецька	94,3	95,1
Чернігівська	94,9	97,2
Міста		
Київ	91,6	99,3
Севастополь	83,4	98,6

можливість оплати послуг за більш низькими тарифами або взагалі уникає сплати, інколи зачіпаючи інтереси платників у рамках порушення механізму отримання послуг у повному обсязі.

Рівень дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунальної галузі залежить від багатьох характеристик споживачів послуг і визначається, як свідчать аналіз статистичних даних та результати досліджень, чинниками як економічними (неплатоспроможність внаслідок недостатності коштів у населення, низький рівень добробуту, отримання послуг неналеж-

ної якості тощо), так і психологічними (свідомість населення, дотримання соціальних суспільних норм життя тощо).

Покращення управління дебіторською заборгованістю передбачає врегулювання рівня оплати наданих послуг споживачами в рамках реалізації узагальненої моделі фінансових потоків підприємств галузі у кожному регіоні країни. Удосконалення управління заборгованістю в рамках узагальненої моделі вимагає визначення впливу характеристик споживачів на стан заборгованості в кожній області країни, обумовлення провідних тенденцій залежності та класифікації регіонів країни зі схожими тенденціями впливу. Із цією метою запропоновано застосування кластерного аналізу для поєднання в окремі кластери регіони країни зі схожими тенденціями взаємозв'язку показників дебіторської заборгованості, середньомісячної заробітної плати населення за рік, кількості пенсіонерів, рівня субсидування, безробіття.

Це дозволить диференціювати й ефективно пристосувати механізм управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі залежно від різних особливостей розвитку регіонів в цілому та рівня платоспроможності населення зокрема.

Вихідні дані для проведення кластерного аналізу наведено у табл. 3.13 [217]. Вони являють собою статистичні дані Державного комітету статистики України про обсяг дебіторської заборгованості, середньомісячну заробітну плату населення за рік, кількість пенсіонерів, рівень субсидування, безробіття населення за 2012 р. за регіонами країни. Для підвищення точності класифікації вихідні дані за регіонами країни нормовано залежно від кількості населення області, тобто перераховано на одного її жителя (табл. 3.14).

Кластерний аналіз проведено з використанням статистичного пакета «Statistica». Аналізувалися обсяги дебіторської заборгованості всього по ЖКГ і характеристики платоспроможності споживачів, зокрема: середньомісячна заробітна плата населення за рік, кількість пенсіонерів, рівень субсидування, безробіття; дані попередньо нормувалися. Під час аналізу визначався метод аналізу, вид формули для відстані (евклідова).

Розташування регіонів на площині залежно від співвідношення кожної характеристики платоспроможності споживачів та обсягу дебіторської заборгованості регіону наведено на рис. 3.6–3.9.

Поєднання графіків розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення характеристик платоспроможності та обсягу дебіторської заборгованості в рамках одного графіка для простеження загальних тенденцій взаєморозміщення регіонів наведено на рис. 3.10.

Наочно наведено загальне розташування регіонів країни на площині під впливом різних характеристик платоспроможності споживачів, що свідчить про те, що незалежно від впливу характеристик споживачів взаємовіддаленість регіонів на рис. 3.10 має схожий вид, що доводить наявність

Вихідні дані для проведення кластерного аналізу за 2012 р.

№	Регіон України	Обсяг дебіторської заборгованості, усього по ЖКГ, млн. грн.	Середньомісячна заробітна плата населення за рік, грн.	Рівень безробіття в області, тис. осіб	Кількість пенсіонерів в області, тис. осіб	Рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, тис. грн.
		X1	X2	X3	X4	X5
1	Автономна Республіка Крим	328,3	1991	16,9	555,1	1102,9
2	Вінницька	148,7	1782	26,0	524,2	3649,7
3	Волинська	81,6	1692	12,8	286,5	2522,4
4	Дніпропетровська	1664,6	2369	35,2	1035,3	10465,2
5	Донецька	1803,5	2549	40,9	1435,4	27572,1
6	Житомирська	121,9	1785	22,4	419,1	2590,6
7	Закарпатська	208,1	1846	12,8	291,2	2306,0
8	Запорізька	540,7	2187	27,0	533,1	3771,1
9	Івано-Франківська	79,3	1927	17,0	370,9	6037,5
10	Київська	294,9	2295	17,0	559,7	5953,7
11	Кіровоградська	100,9	1815	17,8	317,6	3358,7
12	Луганська	885,0	2271	18,1	752,3	9430,9
13	Львівська	354,9	1942	25,8	708,8	7933,2
14	Миколаївська	164,0	2122	17,6	345,3	978,7
15	Одеська	566,9	2046	17,5	653,9	1629,3
16	Полтавська	235,2	2102	30,4	478,2	5715,8
17	Рівненська	118,5	1960	18,6	311,4	3498,5
18	Сумська	149,6	1866	19,6	371,3	6819,1
19	Тернопільська	60,7	1659	14,7	311,7	2647,8
20	Харківська	1238,6	2060	32,0	810,2	16845,3
21	Херсонська	144,4	1726	10,7	311,4	1753,3
22	Хмельницька	75,8	1786	19,6	428,8	3866,9
23	Черкаська	143,2	1835	25,6	428,4	5245,2
24	Чернівецька	59,3	1772	10,3	239,8	860,1
25	Чернігівська	86,9	1711	17,2	383,2	3892,8
26	м. Київ	767,1	3431	6,4	719,5	2871,3
27	м. Севастополь	29,5	2167	1,7	117,9	125,7

Вихідні дані для проведення кластерного аналізу у перерахуванні на одного жителя області

№	Регіон України	Кількість населення області, осіб	Обсяг дебіторської заборгованості, усього по ЖКГ, грн./1 особу	Середньомісячна заробітчанна плата на населення за рік, грн./1 особу	Рівень безробіття в області, % загальної кількості її населення	Кількість пенсіонерів в області, % загальної кількості її населення	Рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, грн./1 особу
			X1	X2	X3	X4	X5
1	Автономна Республіка Крим	1962794	167,26	1991	0,86	28,28	0,56
2	Вінницька	1635018	90,95	1782	1,59	32,06	2,23
3	Волинська	1038548	78,57	1692	1,23	27,87	2,43
4	Дніпропетровська	3321366	501,18	2369	1,06	31,17	3,15
5	Донецька	4405768	409,35	2549	0,93	32,58	6,26
6	Житомирська	1273666	95,71	1785	1,76	32,91	2,03
7	Закарпатська	1250517	166,37	1846	1,02	23,29	1,84
8	Запорізька	1792341	301,67	2187	1,51	29,74	2,10
9	Івано-Франківська	1380127	57,46	1927	1,23	26,87	4,37
10	Київська	1718831	171,57	2295	0,99	32,56	3,46
11	Кіровоградська	1003153	100,58	1815	1,77	31,66	3,35
12	Луганська	2274082	389,17	2271	0,80	33,08	4,15
13	Львівська	2541730	139,63	1942	1,02	27,89	3,12
14	Миколаївська	1178695	139,14	2122	1,49	29,30	0,83
15	Одеська	2387968	237,40	2046	0,73	27,38	0,68
16	Полтавська	1477904	159,14	2102	2,06	32,36	3,87
17	Рівненська	1154088	102,68	1960	1,61	26,98	3,03
18	Сумська	1153077	129,74	1866	1,70	32,20	5,91
19	Тернопільська	1080800	56,16	1659	1,36	28,84	2,45
20	Харківська	2743121	451,53	2060	1,17	29,54	6,14
21	Херсонська	1083733	133,24	1726	0,99	28,73	1,62
22	Хмельницька	1320785	57,39	1786	1,48	32,47	2,93
23	Черкаська	1278071	112,04	1835	2,00	33,52	4,10
24	Чернівецька	905225	65,51	1772	1,14	26,49	0,95
25	Чернігівська	1089383	79,77	1711	1,58	35,18	3,57
26	м. Київ	2812521	272,74	3431	0,23	25,58	1,02
27	м. Севастополь	381107	77,41	2167	0,45	30,94	0,33

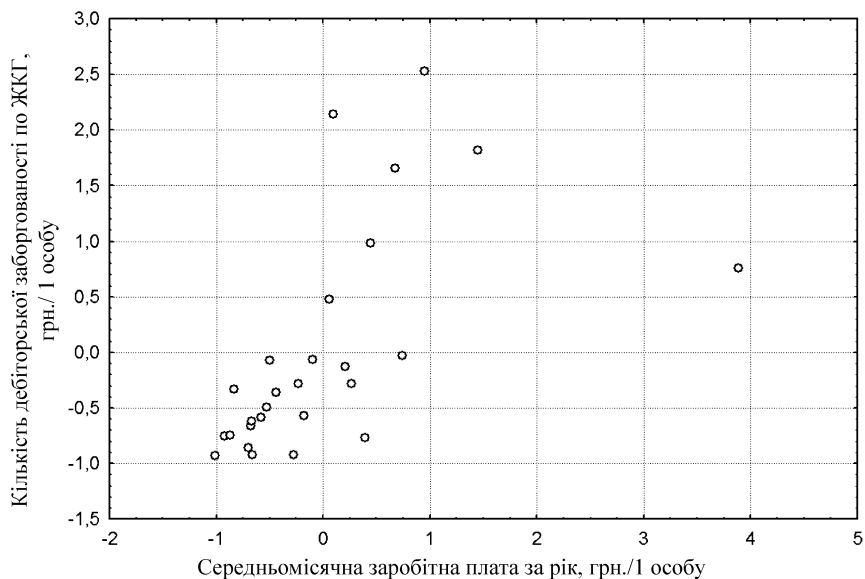

Рис. 3.6. Розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення обсягу дебіторської заборгованості та середньомісячної заробітної плати населення за рік

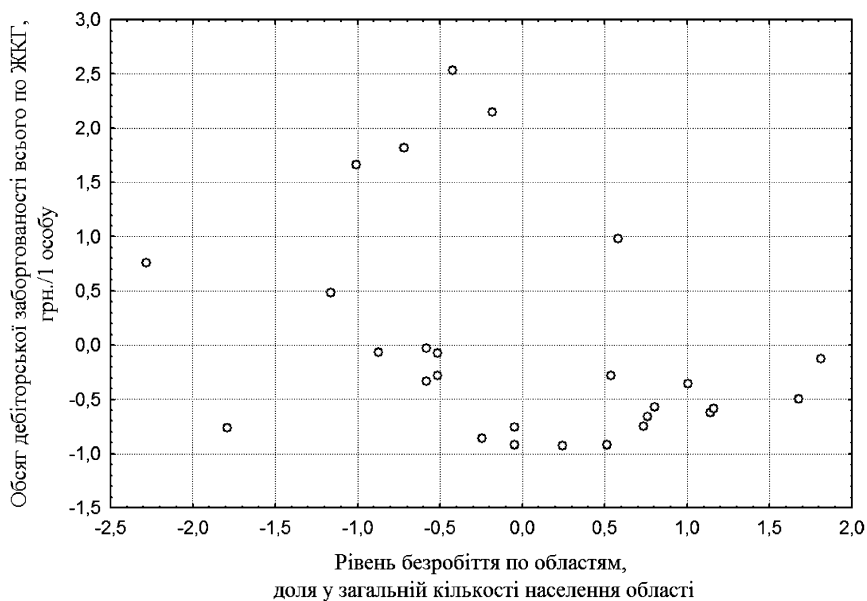

Рис. 3.7. Розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення обсягу дебіторської заборгованості та рівня безробіття населення

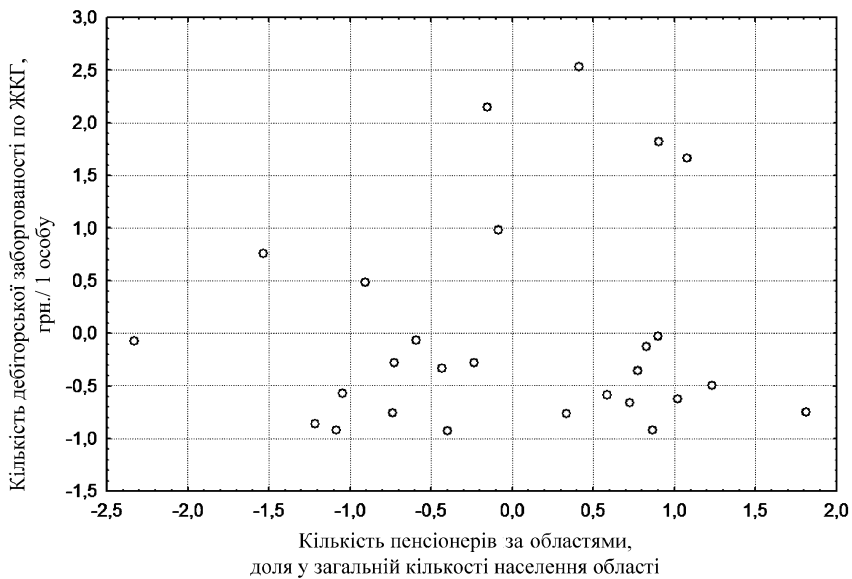

Рис. 3.8. Розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення обсягу дебіторської заборгованості та кількості пенсіонерів

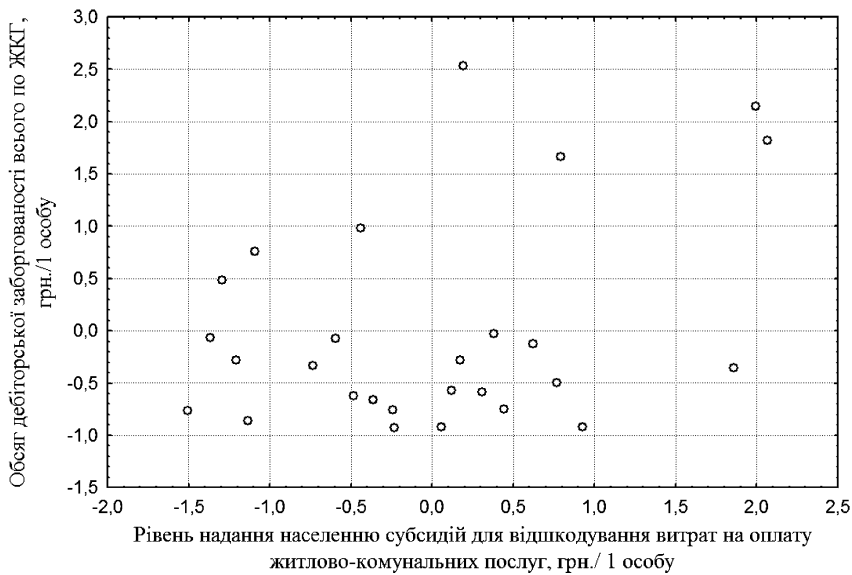
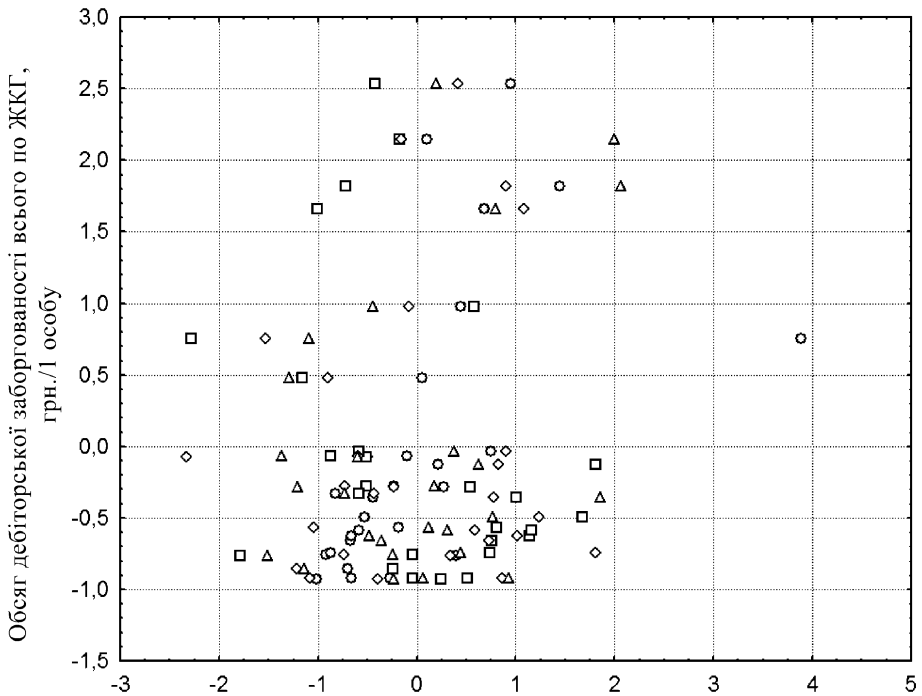

Рис. 3.9. Розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення обсягу дебіторської заборгованості та рівня надання субсидій для відшкодування витрат на оплату послуг ЖКГ

- Середньомісячна заробітна плата населення за рік, грн./ 1 особу
- Рівень безробіття за областями, доля у загальній кількості населення області
- ◇ Кількість пенсіонерів за областями, доля у загальній кількості населення області
- △ Рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, грн./ 1 особу

Рис. 3.10. Загальне розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення обсягу дебіторської заборгованості та характеристик платоспроможності населення

взаємозв'язку між чинниками впливу та можливість простеження спільних особливостей розвитку регіонів.

Початковим етапом кластеризації є нормалізація вихідних даних, результати якої наведено у табл. 3.15. В якості відстані між об'єктами прийнято звичайну евклідову відстань, що розраховувалася за формулою [61, с. 16]:

$$\rho_E(x_i; x_j) = \sqrt{\sum_{l=1}^k (x_{il} - x_{jl})^2}, \quad (3.4)$$

де x_{il} ; x_{jl} — величина l -ї компоненти i -го (j -го) об'єкта.

Результат ієрархічної класифікації об'єктів відображено на рис. 3.11 у виді дендрограми.

Нормалізовані значення вихідних даних

№	Обсяг дебіторської заборгованості, усього по ЖКГ	Середньо-місячна заробітна плата населення за рік	Рівень безробіття за областями	Кількість пенсіонерів за областями	Рівень надання субсидій для відшкодування витрат на оплату послуг ЖКГ
	X1	X2	X3	X4	X5
1	2	3	4	5	6
1	-0,06550	-0,09602	-0,87289	-0,59203	-1,36912
2	-0,65917	-0,67426	0,75943	0,72407	-0,36248
3	-0,75548	-0,92327	-0,04555	-0,73478	-0,24399
4	2,53227	0,94981	-0,42568	0,41420	0,19120
5	1,81787	1,44782	-0,71636	0,90512	2,06388
6	-0,62214	-0,66596	1,13956	1,02002	-0,48199
7	-0,07243	-0,49719	-0,51512	-2,32942	-0,59644
8	0,98016	0,44626	0,58054	-0,08369	-0,43974
9	-0,91971	-0,27309	-0,04555	-1,08295	0,92869
10	-0,03198	0,74507	-0,58220	0,89816	0,37977
11	-0,58426	-0,58296	1,16192	0,58480	0,31004
12	1,66087	0,67867	-1,00705	1,07921	0,79158
13	-0,28046	-0,23159	-0,51512	-0,72781	0,17330
14	-0,28427	0,26643	0,53582	-0,23689	-1,20736
15	0,48016	0,05615	-1,16357	-0,90538	-1,29656
16	-0,12868	0,21109	1,81037	0,82853	0,62307
17	-0,56791	-0,18178	0,80415	-1,04465	0,11918
18	-0,35740	-0,44186	1,00539	0,77282	1,85632
19	-0,92982	-1,01457	0,24514	-0,39705	-0,23128
20	2,14601	0,09489	-0,17971	-0,15333	1,99319
21	-0,33017	-0,82920	-0,58220	-0,43535	-0,73276
22	-0,92025	-0,66319	0,51346	0,86683	0,05669
23	-0,49510	-0,52762	1,67621	1,23241	0,76560
24	-0,85708	-0,70193	-0,24679	-1,21526	-1,13510
25	-0,74614	-0,87070	0,73707	1,81038	0,44583
26	0,75509	3,88807	-2,28160	-1,53210	-1,09249
27	-0,76450	0,39093	-1,78967	0,33412	-1,50900

Аналіз побудованої дендрограми кластеризації дозволив розглянути поетапно процес поєднання регіонів країни у кластери. Методика кластерного аналізу передбачає необхідність зупинки на певному етапі кластеризації з метою відображення ефективнішого моменту поєднання регіонів у групи з певними характеристиками платоспроможності споживачів. Доцільним виявилось зупинитися на етапі кластеризації, за

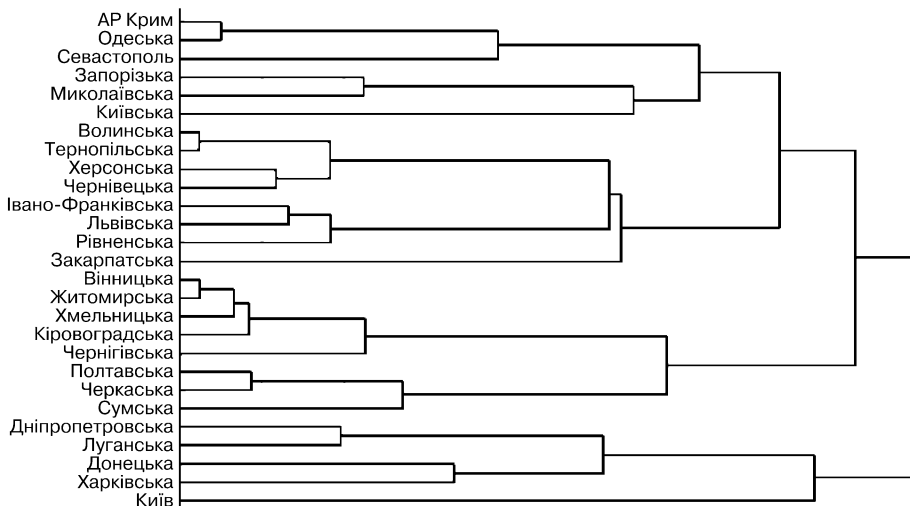

Рис. 3.11. Дендрограма результату поєднання регіонів країни у кластери

яким відстань між поєднаними об'єктами дорівнює 7. У результаті було сформовано 6 кластерів.

I кластер поєднує Волинську, Тернопільську, Закарпатську, Херсонську, Чернівецьку, Івано-Франківську, Рівненську, Львівську області. Характеристиками цієї групи регіонів є мінімальний рівень дебіторської заборгованості підприємств галузі, мінімальний рівень середньомісячної заробітної плати населення, рівень безробіття нижче середнього по країні, кількість пенсіонерів нижче середньої, середній рівень субсидування.

II кластер об'єднує місто Севастополь, АР Крим, Одеську область; йому притаманні середній рівень заборгованості, середня кількість пенсіонерів, мінімальні рівні субсидування та безробіття одночасно з рівнем середньомісячної заробітної плати населення вище середнього.

III кластер включає Вінницьку, Черкаську, Полтавську, Житомирську, Хмельницьку, Кіровоградську, Чернігівську, Сумську області. Група характеризується мінімальним рівнем дебіторської заборгованості та середньомісячної заробітної плати, високим рівнем безробіття, рівнем субсидування вище середнього, кількістю пенсіонерів вище середнього рівня по країні.

IV кластер поєднує Київську, Миколаївську, Запорізьку області. Ці регіони за своїми характеристиками мають рівні дебіторської заборгованості та середньомісячної заробітної плати населення вище середнього, середній рівень субсидування та безробіття, середню кількість пенсіонерів країни.

V кластер містить окремо місто Київ; характеризується рівнем заборгованості вище середнього, максимальним рівнем середньомісячної заробіт-

ної плати, великою кількістю пенсіонерів, мінімальним рівнем безробіття та середнім рівнем субсидування населення.

VI кластер включає Дніпропетровську, Харківську, Донецьку та Луганську області. Характеристиками цієї групи регіонів є максимізація рівня заборгованості, середньомісячної заробітної плати, кількості пенсіонерів, рівня безробіття та субсидування вище середнього в цілому по країні.

Наочно об'єднання регіонів у кластери, запропоноване авторами, зображено на рис. 3.12.

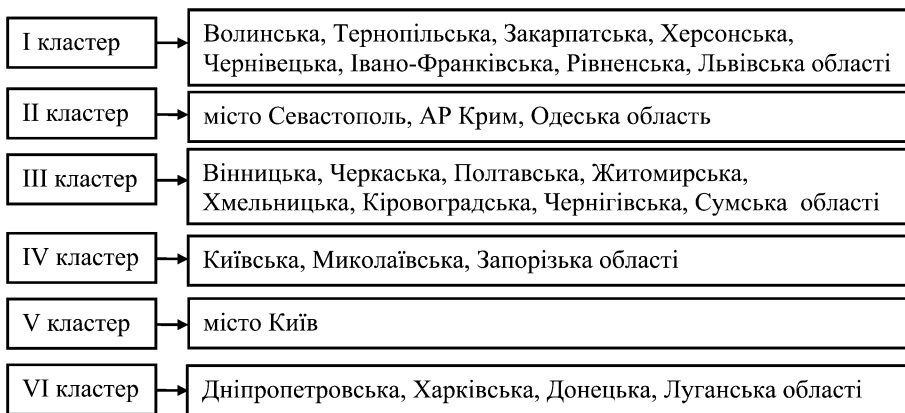

Рис. 3.12. Кластеризація регіонів країни за рівнем дебіторської заборгованості та характеристиками платоспроможності споживачів

Стислу характеристику кластерів наведено у табл. 3.16 [176, с. 191–193; 195; 217].

Політика управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ включає низку методів та інструментів управління. Теоретичний механізм управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ передбачає використання згаданих напрямів управління, інструментів незалежно від обсягів накопиченої заборгованості, факторів впливу на її формування та інкасацію. Тому на основі результатів наведеного аналізу рівня заборгованості за регіонами з урахуванням характеристик платоспроможності споживачів послуг і результатів кластеризації авторами запропоновано диференціювати методи та інструменти управління заборгованістю залежно від ситуації в регіоні (табл. 3.17). Це пов'язано з тим, що регіони з різними обсягами заборгованості, різним рівнем безробіття, субсидування, доходності населення потребують особливих підходів до управління дебіторською заборгованістю й підприємствами галузі в цілому.

Враховуючи кластеризацію, для регіонів, яким притаманні мінімальний рівень заборгованості у поєднанні з мінімальними показниками середньомісячної заробітної плати, рівня надання субсидій, рівня безробіття та невисо-

Характеристика кластерів

Клас-тер	Рівень				
	дебіторська заборгованість	середньомісячна заробітна плата	безробіття	наявність пенсіонерів	надання населенню субсидій
I	Середній	Мінімальний	Середній	Середній	Середній
II	Середній	Вище середнього	Мінімальний	Середній	Мінімальний
III	Мінімальний	Мінімальний	Вище середнього	Максимальний	Середній
IV	Вище середнього	Вище середнього	Середній	Вище середнього	Вище середнього
V	Середній	Максимальний	Мінімальний	Середній	Середній
VI	Максимальний	Максимальний	Середній	Максимальний	Середній

кою кількістю пенсіонерів (III та I кластери), необхідно застосовувати попереджувальні заходи щодо зменшення заборгованості, а також помірні методи управління формуванням та інкасацією заборгованості. Області країни, яким притаманні середні та вище середніх рівні характеристик платоспроможності споживачів (II та IV кластери), потребують середнього та сильного впливу методів повернення дебіторської заборгованості із застосуванням санкцій, реструктуризації, продажу заборгованості тощо. Регіони із максимальними показниками заборгованості підприємств галузі (V та VI кластери) вимагають активного втручання у процес управління формуванням та інкасацією дебіторської заборгованості, застосування агресивних методів повернення заборгованості, вживання судових санкцій, ризикових інструментів управління, а саме факторингу, форфейтингу, а в разі неможливості повернення боргів у повному обсязі — реструктуризації заборгованості або її списання.

Система заходів щодо управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі має враховувати наведеному кластеризацію регіонів у рамках характеристик платоспроможності споживачів із метою ефективної диференціації економічно обґрунтованих тарифів на послуги житлово-комунального господарства.

Одним із напрямів управління дебіторською заборгованістю, особливо на підприємствах галузі, яким притаманний її високий рівень, має стати посилення контролю за обсягами дебіторської заборгованості шляхом створення на кожному підприємстві спеціальних підрозділів. Діяльність структурного підрозділу з управління дебіторською заборгованістю необхідно сконцентрувати на таких напрямках [22, с. 34–35]:

Методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі

Метод та інструмент управління		Використання у вітчизняній практиці
1	2	3
1. Якісний аналіз	Оцінка дебіторів	Використовується незначною кількістю підприємств. Доцільне застосування на підприємствах галузі з рівнем заборгованості від мінімального до максимального
2. Планування грошових потоків	Коефіцієнти інкасації	Дістає розповсюдження на сучасних підприємствах. Рекомендовано використання у регіонах із рівнем заборгованості від мінімального до максимального
3. Фінансові операції	Факторинг. Форфейтинг	Недостатньо використовується через великий ризик. Необхідність застосування на підприємствах із середнім та високим рівнем заборгованості
4. Інструменти управління	Зміцнення фінансової дисципліни. Поліпшення претензійної роботи, вживання санкцій. Реструктуризація заборгованості. Вдосконалення розрахунків із постачальниками і покупцями. Використання системи знижок	Доцільність застосування на житлово-комунальних підприємствах із різним рівнем заборгованості — від мінімального до максимального

- інформаційно-методичне забезпечення, а саме здійснення аналізу стану дебіторської заборгованості;
- розробка ефективних схем проведення розрахунків зі споживачами послуг;
- розробка і впровадження схем погашення дебіторської заборгованості;
- оцінювання пропозицій підприємства щодо зменшення обсягу простроченої дебіторської заборгованості, запобігання її утворенню в майбутньому та зміцнення платіжної дисципліни на підприємстві; подання плану розроблених заходів із реструктуризації боргів та координації у цій сфері;

— реалізація розроблених заходів щодо проведення реструктуризації дебіторської заборгованості;

— оцінювання пропозицій інших вітчизняних підприємств галузі, а також зарубіжного досвіду щодо напрямів ефективного управління дебіторською заборгованістю галузі.

Таким чином, поряд із використанням узагальненої моделі фінансових потоків підприємств житлово-комунальної галузі в рамках окремого підприємства доцільним є застосування її на регіональному рівні в аспекті вдосконалення управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства в цілому й управління рівнем дебіторської заборгованості підприємств галузі зокрема. Запропонована узагальнена модель фінансових потоків підприємств галузі торкається процесу управління дебіторською заборгованістю в рамках розгляду рівня оплати послуг житлово-комунального господарства споживачами. У свою чергу, рівень оплати споживачами отриманих послуг кореляційно залежить від характеристик їхньої платоспроможності, зокрема, рівня доходів, обсягів отриманих послуг, тарифів тощо.

У результаті на основі аналізу показників обсягу дебіторської заборгованості, доходу населення, рівня безробіття та субсидування споживачів, кількості населення пенсійного віку на підприємствах житлово-комунального господарства у всіх областях країни виявлено схожі тенденції функціонування та соціально-економічного становища регіонів. Внаслідок чого об'єднано регіони країни зі схожими тенденціями розвитку у кластери з метою розробки диференційованих методів та інструментів управління дебіторською заборгованістю з урахуванням характеристик платоспроможності споживачів та особливостей діяльності постачальників послуг різних регіонів країни. Обґрунтовано, що для регіонів, яким притаманні мінімальний рівень заборгованості у поєднанні з мінімальними показниками середньомісячної заробітної плати, рівнем надання субсидій, рівнем безробіття та невисокою кількістю пенсіонерів, необхідно застосовувати попереджувальні заходи щодо зменшення заборгованості, помірні методи управління. Області країни, яким притаманні середні та вище середніх рівні характеристик платоспроможності споживачів, потребують застосування санкцій, реструктуризації, продажу заборгованості. Регіони із максимальними показниками заборгованості підприємств галузі вимагають вживання судових санкцій, ризикових інструментів управління, а саме факторингу, форфейтингу, реструктуризації заборгованості або її списання. Диференціація напрямів та методів управління заборгованістю залежно від характеристик платоспроможності населення різних регіонів країни є доцільною за сучасних умов господарювання у зв'язку з різноманітністю соціально-економічного становища регіонів країни.

Отже, механізм управління дебіторською заборгованістю в рамках узагальненої моделі фінансових потоків підприємств галузі з уточненням методів та інструментів управління заборгованістю практично реалізовано

як на окремих підприємствах ЖКГ, так і в регіональному розрізі. У подальшому доцільно детально розглянути кореляційну залежність рівня оплати житлово-комунальних послуг від чинників платоспроможності споживачів у рамках узагальненої моделі фінансових потоків на підприємствах водопостачання та водовідведення й обґрунтувати підходи до управління дебіторською заборгованістю залежно від ключового чинника впливу на рівень оплати населенням послуг ЖКГ.

3.3. Прикладні економічні підходи до управління дебіторською заборгованістю на стадіях її формування та інкасації залежно від стану платоспроможності населення

Удосконалення управління оборотними коштами підприємств водопостачання та водовідведення запропоновано проводити на основі застосування узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків підприємств галузі. Реалізацію цієї моделі викладено в рамках підприємства водопостачання та водовідведення м. Горлівки. Залежність рівня оплати послуг галузі від характеристик платоспроможності споживачів також проаналізовано у регіональному розрізі на основі формування кластерів. Наступним кроком є вивчення залежності рівня оплати населенням послуг ЖКГ від платоспроможності споживачів із урахуванням кластерного аналізу, а також визначення можливості використання моделі для прогнозування діяльності підприємств галузі та розробки підходів до удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємств.

У зв'язку з наявністю невирішених наукових проблем, пов'язаних із покращенням процесів економічного зростання країни в цілому та регіонів зокрема, виникає необхідність застосування елементів сучасних методів до управління обсягами дебіторської заборгованості залежно від стану різних показників, які визначають платоспроможність споживачів послуг, орієнтованих на особливості функціонування підприємств ЖКГ.

Відповідно до статистичних даних головним боржником житлово-комунальних підприємств є населення країни. Актуальним постає вивчення різноманітних чинників впливу на обсяги дебіторської заборгованості і проведення аналізу рівня поточної оплати населенням послуг житлово-комунального господарства залежно від різних характеристик платоспроможності споживачів із метою диференціації підходів до управління заборгованістю.

Метою цього напрямку дослідження є обґрунтування прикладних економічних підходів до управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ на стадіях її формування та інкасації, заснованих на врахуванні ключових чинників впливу на рівень оплати населенням послуг ЖКГ.

Модель фінансових потоків [158] на підприємствах ЖКГ України дозволяє вдосконалити управління дебіторською заборгованістю шляхом врегулювання рівня оплати споживачами наданих послуг. У цьому випадку доцільно детально

проаналізувати залежність рівня оплати від характеристик платоспроможності споживачів. Орієнтуючись на модель фінансових потоків житлово-комунальних підприємств [158], характер залежності зображено таким чином:

$$RO = \text{corr}(Q_H; T_H; L_H), \quad (3.5)$$

де RO — рівень оплати населенням спожитих житлово-комунальних послуг, відн. од.; Q_H — обсяг житлово-комунальних послуг, наданих населенню, у натуральному вираженні; T_H — тариф на одиницю послуги для населення, грн.; L_H — показник рівня доходів населення, грн.

Розглянуті чинники впливу (обсяг послуг, тариф, рівень доходів населення) на рівень оплати послуг обрано як найвпливовіші на основі результатів однофакторних парних досліджень. Між усіма факторними ознаками і рівнем оплати населенням спожитих житлово-комунальних послуг існує тісна залежність. Аналіз парних залежностей між показниками платоспроможності населення та рівнем оплати ним спожитих житлово-комунальних послуг є окремим випадком оцінки цих взаємозв'язків. За реальних умов господарювання цей взаємозв'язок відображається багатофакторною регресійною залежністю. Багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз дозволяє оцінити міру впливу на досліджуваний результативний показник (рівень оплати послуг) кожного із введених у модель чинників.

З метою вивчення регіонального аспекта застосування моделі фінансових потоків [158] проведено аналіз впливу чинників (обсяг послуг населенню в натуральному вираженні; тариф на одиницю послуги для населення (із ПДВ); рівень доходів населення) на показник рівня оплати населенням спожитих послуг для підприємств водопостачання та водовідведення 24 областей України, Автономної республіки Крим, м. Київ, м. Севастополь та в цілому по Україні.

Вихідними даними для побудови багатофакторної регресії є річні офіційні статистичні дані провідних підприємств водопостачання та водовідведення областей України, АРК, м. Київ, м. Севастополь та в цілому по Україні протягом 2006–2012 рр.: обсяг послуг водопостачання та водовідведення, що спожиті населенням, у натуральному вираженні, тариф на послуги для населення, рівень оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення [80; 119–122; 188–191; 210] (дод. Е). Показник рівня доходів населення становить систему показників, яка відображає характеристики та можливості населення сплачувати спожиті послуги ЖКГ із власних доходів, а саме показники: середньомісячної заробітної плати населення, рівня безробіття, рівня субсидування населення, кількості пенсіонерів у регіоні. Обрані показники, як свідчить проведений кореляційний аналіз, є основними впливовими чинниками на результативний показник рівня оплати.

Показники рівня оплати населенням спожитих житлово-комунальних послуг за регіонами відображають річний відсотковий показник оплати населенням спожитих послуг водопостачання та водовідведення протягом

2006–2012 рр. у межах певного регіону [210]. Показники обсягу послуг відображають річний обсяг послуг водопостачання та водовідведення в натуральному вираженні (млн. м³ на рік), що надані населенню певного регіону протягом 2006–2012 рр. [80; 119–122]. Тарифи на одиницю послуги для населення відрізняються у кожному регіоні і відображають вартість 1 м³ води для споживання населенням регіону [80; 119–122]. Показник рівня доходів населення охоплює показники готовності населення сплачувати послуги ЖКГ і в кореляційному аналізі поданий одним із цих показників — рівнем доходів населення від основної діяльності, який обчислюється помноженням заробітної плати в розрахунку на одного жителя регіону на місяць на чисельність споживачів послуг водопостачання та водовідведення у певному регіоні [188–191]. Крім того, вихідні дані для розрахунку в цілому по Україні враховують загальний обсяг надання послуг водопостачання як сукупний по всіх регіонах; рівень сплати наданих житлово-комунальних послуг та рівень доходів населення від основної діяльності відповідають статистичним даним Державного комітету статистики України; тариф на послуги підрахований як середній за певний період часу серед усіх регіонів.

Результати проведених досліджень стосовно вибору форми взаємозв'язку між чинниками платоспроможності і результативною ознакою рівня оплати послуг показали, що більш точно апроксимує вхідні дані для дослідження впливу чинників на рівень сплати послуг галузі лінійна емпірична модель:

$$y = b_0 + \sum_{i=1}^3 b_i \times x_i, \quad (3.6)$$

де b ($i = 0, 3$) — параметри моделі.

Моделювання залежності між результативною ознакою (рівнем оплати населенням спожитих житлово-комунальних послуг) і чинниками (обсягом послуг, тарифом, рівнем доходу) на основі вихідних даних дозволило побудувати рівняння регресії для кожного регіону країни, перевірити параметри моделі (b_1, b_2, b_3, b_0) на значимість за допомогою критерію Ст'юдента, на адекватність за допомогою критерію Фішера. Результати побудови регресійних моделей відображено у дод. Ж та дод. З окремо для кожного регіону та країни в цілому.

Результати побудови регресійної моделі залежності рівня оплати послуг житлово-комунального господарства населенням регіонів від характеристик платоспроможності населення схематично зображено на рис. 3.13.

Таким чином, результати застосування моделі залежності рівня оплати населенням послуг ЖКГ від характеристик платоспроможності у регіональному аспекті спираються на те, що кожній області країни притаманне рівняння регресії, яке характеризує зазначену залежність. Перевірка рівняння моделі на адекватність сучасним умовам господарювання показала, що модель залежності рівня оплати населенням регіонів послуг ЖКГ від характеристик платоспроможності населення в рамках моделі фінансових потоків галузі можна використовувати для прогнозування діяльності підприємств

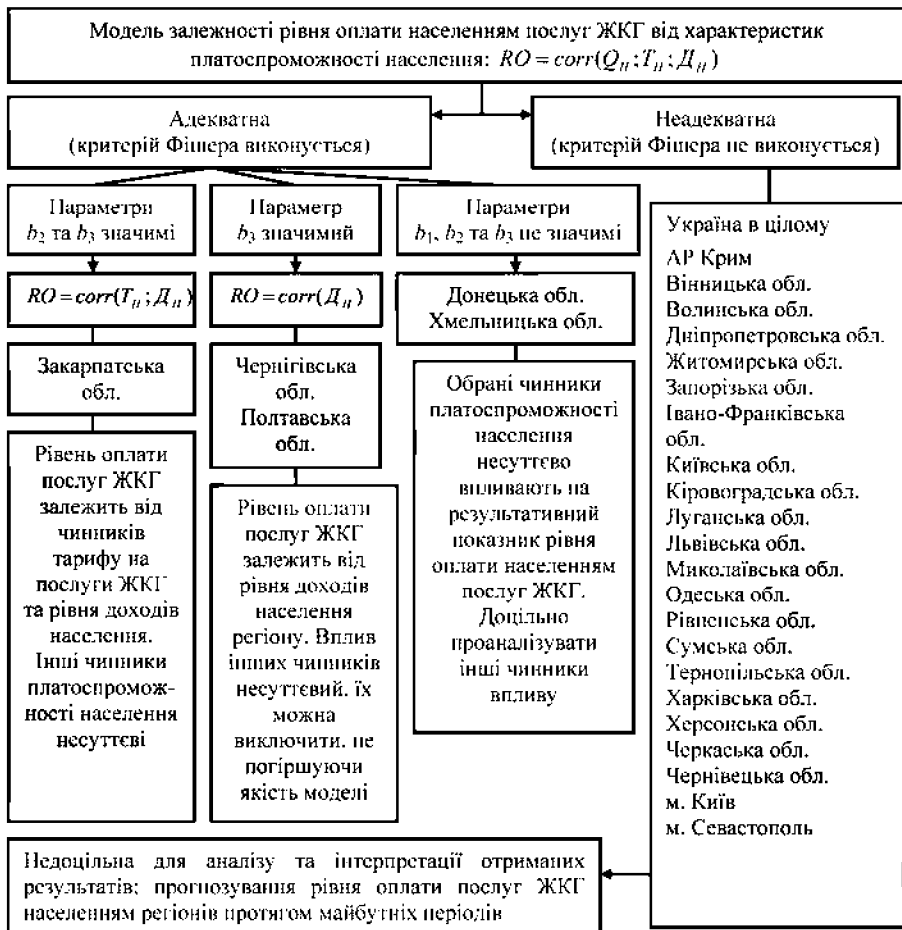

Рис. 3.13. Результати аналізу залежності рівня оплати населенням послуг ЖКГ від характеристик платоспроможності населення (регіональний аспект)

галузі водопостачання та водовідведення Закарпатської, Чернігівської, Полтавської, Донецької та Хмельницької областей. В інших регіонах країни модель виявилась неадекватною, тобто її застосування є недоцільним і вимагає подальшого дослідження і пошуку інструментів регулювання дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ перелічених регіонів з урахуванням інших чинників впливу на обсяги заборгованості.

Визначені результати моделювання залежності рівня оплати послуг житлово-комунального господарства населенням регіонів від характеристик його платоспроможності обумовили проведення детального дослідження й

уточнення цього зв'язку за групами регіонів країни з метою простеження подібних особливостей розвитку регіонів залежно від обсягів дебіторської заборгованості підприємств водопостачання і водовідведення та характеристик платоспроможності населення шляхом узагальнення. Тому з метою диференціації та ефективного пристосування механізму управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі з урахуванням різних особливостей розвитку регіонів у цілому та рівня платоспроможності населення зокрема, як зазначалося вище, проведено кластеризацію регіонів країни на основі показників дебіторської заборгованості, середньомісячної заробітної плати, рівнів безробіття та субсидування, кількості пенсіонерів у регіоні. У результаті регіони країни згруповано у шість кластерів зі схожими показниками платоспроможності споживачів житлово-комунальних послуг.

Застосування моделі фінансових потоків для визначення характеру залежності між рівнем оплати послуг ЖКГ та чинниками платоспроможності населення в рамках підприємств водопостачання і водовідведення регіонів країни одночасно з проведенням кластеризації регіонів обумовило доцільність моделювання вищезгаданої залежності для кожного сформованого кластера (табл. 3.18). Це дозволило скласти детальну характеристику розвитку регіонів у цілому та рівня платоспроможності населення зокрема для подальшого обґрунтування підходів до управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ.

Запропоновану модель рівня оплати послуг ЖКГ доцільно застосовувати на підприємствах водопостачання і водовідведення I, III і VI кластерів, зокрема, для підприємств I кластера (Волинська, Тернопільська, Закарпатська, Херсонська, Чернівецька, Івано-Франківська, Рівненська, Львівська області) необхідно звернути увагу, що рівень оплати послуг населенням залежить від встановлених тарифів і рівня платоспроможності населення. Підприємства ЖКГ, що належать до III кластера (Вінницька, Черкаська, Полтавська, Житомирська, Хмельницька, Кіровоградська, Чернігівська, Сумська області), мають моделювати рівень оплати послуг залежно від одного чинника — рівня доходів населення регіону, на який, у свою чергу, впливають рівень безробіття, субсидування населення, кількість пенсіонерів, середньомісячна заробітна плата. Для підприємств VI кластера (Дніпропетровська, Харківська, Луганська, Донецька області) побудована модель є адекватною, проте рівень оплати послуг суттєво не залежить від обраних чинників впливу.

Поєднуючи результати моделювання за окремими областями країни та узагальненими в рамках кластерів, доцільним виявилось використовувати модель рівня оплати послуг залежно від характеристик платоспроможності населення на підприємствах Закарпатської, Чернігівської, Полтавської, Хмельницької та Донецької областей.

На підприємствах водопостачання та водовідведення Закарпатської області рівень оплати послуг населенням регіону залежить від двох чинників — встановленого тарифу на послуги і рівня доходів населення. Закарпатська

Модель залежності рівня оплати послуг від характеристик платоспроможності населення (узагальнено в рамках кластерів)

Кластер	Рівняння регресії	Перевірка моделі на адекватність	Перевірка параметрів на значимість	Висновки
I	$\hat{y} = 79,64 + 0,02 \cdot x_1 - 5,17 \cdot x_2 + 0,01 \cdot x_3$	Адекватна	b_0, b_2, b_3 значимі	$RO = corr(T_H, D_H)$
II	$\hat{y} = 104,47 - 0,05 \cdot x_1 + 8,99 \cdot x_2 - 0,01 \cdot x_3$	Неадекватна	Незначимі	Модель не застосовна
III	$\hat{y} = 55,63 + 0,11 \cdot x_1 - 2,05 \cdot x_2 + 0,01 \cdot x_3$	Адекватна	b_3 значимий	$RO = corr(D_H)$
IV	$\hat{y} = 132,09 - 0,24 \cdot x_1 - 2,22 \cdot x_2 + 0,01 \cdot x_3$	Неадекватна	Незначимі	Модель не застосовна
V	$\hat{y} = 126,07 - 0,12 \cdot x_1 - 3,81 \cdot x_2 + 0,01 \cdot x_3$	Неадекватна	Незначимі	Модель не застосовна
VI	$\hat{y} = 119,28 - 0,04 \cdot x_1 - 4,04 \cdot x_2 + 0,01 \cdot x_3$	Адекватна	b_0 значимий	Рівень оплати послуг залежить від інших факторів

область відноситься до першого кластера групування регіонів за обсягами дебіторської заборгованості та показниками платоспроможності споживачів, тобто поряд із середнім рівнем заборгованості в регіоні мінімальний рівень середньомісячної заробітної плати, середні рівні безробіття, субсидування та кількість пенсіонерів. Отже, проблема низького рівня доходів населення у зв'язку з мінімальними заробітними платами, субсидіями загострюється при коливаннях тарифу на житлово-комунальні послуги, тим самим впливаючи на рівень оплати населенням отриманих послуг (рис. 3.14).

На підприємствах Чернігівської та Полтавської областей показник оплати послуг обумовлений одним чинником — рівнем доходів населення. Ці регіони відносяться до третього кластера групування — мінімальний рівень дебіторської заборгованості поряд із мінімальним рівнем середньомісячної заробітної плати, максимальним рівнем безробіття та кількістю пенсіонерів і середнім рівнем субсидування. Залежність рівня оплати послуг пояснюється тим, що населення регіону має низькі доходи у виді низьких заробітних плат, серед населення велика кількість безробітних, рівень суб-

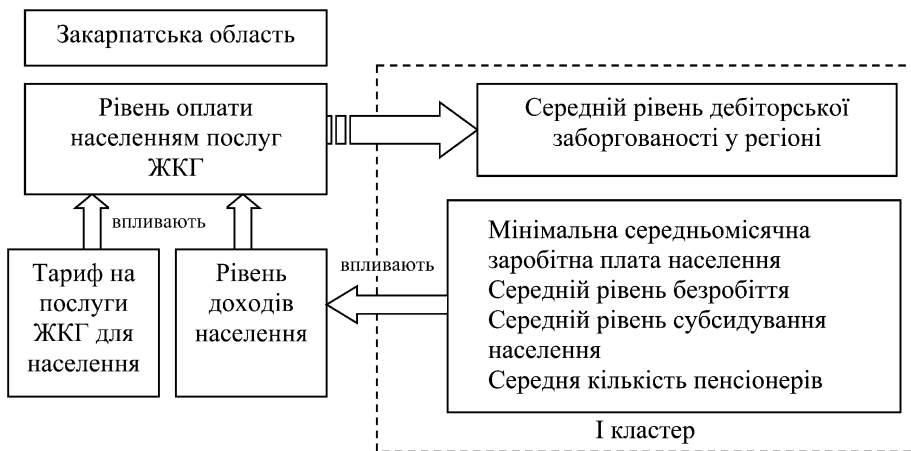

Рис. 3.14. Взаємозв'язок залежності рівня оплати послуг населенням регіону від чинників платоспроможності споживачів послуг

сидування середній, тому на можливість оплати послуг ЖКГ впливає лише чинник наявності доходів населення (рис. 3.15).

На підприємствах водопостачання та водовідведення Хмельницької області виявилось, що рівень оплати послуг житлово-комунального господарства несуттєво залежить від чинників платоспроможності, що розглядаються, тому їх можна виключити з моделі. Це пояснюється тим, що Хмельницька область потрапляє в третій кластер, який взагалі характеризується мінімальним обсягом дебіторської заборгованості, що свідчить про можливість споживачів платити за послуги, незважаючи на низький рівень заробітної плати, високий рівень безробіття, кількість пенсіонерів та середній рівень субсидування.

Аналіз результатів розрахунків рівня оплати послуг населенням Донецької області показав, що на результативний показник чинники роблять несуттєвий вплив. У цьому регіоні (VI кластер) максимальний обсяг дебіторської заборгованості поряд із максимальним рівнем заробітної плати, середнім рівнем безробіття, субсидування та кількості пенсіонерів. Встановлений тариф на послуги та рівень доходів населення не є основними впливовими чинниками на рівень оплати послуг, адже населення регіону має високі доходи у зв'язку з максимальним рівнем оплати праці. Максимальний рівень дебіторської заборгованості обумовлений іншими чинниками впливу, крім згаданих (психологічними, економічними, політичними, соціальними тощо) (рис. 3.16).

На основі отриманих результатів аналізу авторами пропонується впроваджувати на підприємствах житлово-комунального господарства різних регіонів країни підходи, що обумовлюють методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю, залежно від ключових чинників впливу на рівень оплати населенням послуг ЖКГ (табл. 3.19).

Рис. 3.15. Взаємозв'язок залежності рівня оплати послуг населенням регіону від чинників платоспроможності споживачів послуг

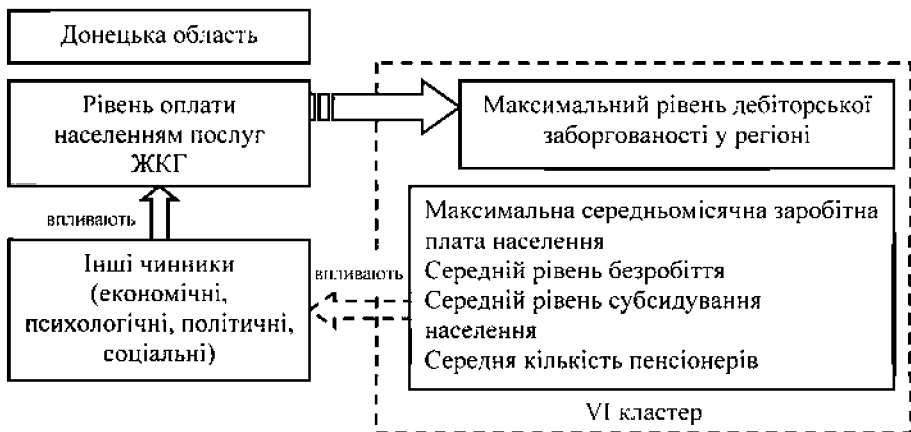

Рис. 3.16. Взаємозв'язок залежності рівня оплати послуг населенням регіону від чинників платоспроможності споживачів послуг

Залежно від стану платоспроможності населення та ключових чинників впливу характеристик споживачів послуг житлово-комунального господарства на рівень оплати послуг та їх пріоритетність для кожного споживача обумовлено підходи до управління дебіторською заборгованістю в кожному випадку, зокрема: для споживачів, рівень оплати послуг яких залежить від обсягу отриманих послуг, доцільним є введення пільг та використання системи знижок залежно від обсягів споживання послуг тощо; для споживачів, які першочер-

Рекомендовані підходи до управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі на стадіях її формування та інкасації

Ключовий чинник впливу на рівень оплати населенням послуг ЖКГ	Підходи щодо запобігання виникнення дебіторської заборгованості на стадії її формування та зменшення на стадії інкасації
1	2
1. Обсяг послуг житлово-комунального господарства, що надані населенню регіону	Класифікація дебіторів залежно від обсягів споживання послуг; надання пільгових умов за наявності великих обсягів споживання; використання системи знижок; жорсткий контроль обсягів споживання послуг для запобігання технологічних втрат надання послуг до їх постачання до споживачів; вдосконалення розрахунків із постачальниками і покупцями; призупинення постачань послуг у разі невиконання умов постачання
2. Тариф на послуги житлово-комунального господарства	Надання обґрунтування встановленим тарифам; розробка поступового механізму коректування встановлених тарифів з урахуванням зміни зовнішніх та внутрішніх умов; диференціація тарифів залежно від категорій споживачів; впровадження обґрунтованої законодавчої бази тарифування та наявність державних дотацій підприємствам галузі; зміщення фінансової дисципліни взаємовідносин споживачів із постачальниками послуг
3. Рівень доходів споживачів послуг	Надання субсидій верствам споживачів із низькою платоспроможністю; адаптація тарифів залежно від рівнів доходів верств населення; контроль за фінансовим станом дебіторів; розробка ефективного механізму реструктуризації заборгованості та його впровадження; врахування можливостей інфляційного знецінення заборгованості; застосування інструментів факторингу та форфейтингу; поліпшення претензійної роботи підприємств ЖКГ, вживання санкцій, реалізація майна дебіторів

гово здійснюють оплату послуг залежно від рівня тарифу, необхідно застосувати диференціацію тарифів, обґрунтувати механізм встановлення тарифів на послуги; для населення, що оплачує послуги ЖКГ залежно від наявного доходу, доцільно розробити ефективний механізм реструктуризації заборгованості, надати субсидії, контролювати фінансовий стан таких дебіторів тощо.

Запропоновані підходи до управління заборгованістю підприємств ЖКГ розроблено в рамках моделі фінансових потоків підприємств галузі, що торкається питань врегулювання обсягів дебіторської заборгованості через показник рівня оплати послуг споживачами галузі. Результати дослідження свідчать про те, що залежність показника рівня оплати послуг підприємств ЖКГ від характеристик платоспроможності споживачів доцільно використовувати для прогнозування діяльності підприємств водопостачання і водовід-

ведення таких областей країни, як Закарпатська, Чернігівська, Полтавська, Донецька та Хмельницька, відповідно, для підприємств I, III і VI кластерів. Наведені підходи до вдосконалення управління дебіторською заборгованістю необхідно враховувати в роботі підприємств галузі зазначених регіонів із метою підвищення ефективності управління заборгованістю та покращення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ України в цілому. Для регулювання обсягів дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ інших регіонів країни, в яких модель залежності рівня оплати послуг від обраних характеристик платоспроможності населення виявилась неадекватною й недоцільною для використання, необхідне детальне дослідження чинників впливу на обсяги формування та інкасації дебіторської заборгованості населення, що становить напрями подальших досліджень.

Таким чином, удосконалення управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства в розрізі покращення управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі ефективно проводити із застосуванням моделі фінансових потоків на підприємствах галузі. Використання наведеної моделі дозволило встановити оптимальний тариф на послуги водопостачання та водовідведення із врегулюванням обсягів дебіторської заборгованості та показників прибутковості підприємства. Поєднання реалізації запропонованої моделі із результатами кластеризації регіонів країни залежно від рівня оплати населенням послуг ЖКГ та показників платоспроможності населення дозволило розробити підходи до управління дебіторською заборгованістю на стадіях її формування та інкасації залежно від ключових чинників впливу на рівень оплати населенням послуг ЖКГ. Запропоновані підходи до управління заборгованістю зокрема й оборотними коштами взагалі доцільно використовувати для вдосконалення управління підприємствами житлово-комунального господарства таких областей країни, як Закарпатська, Чернігівська, Полтавська, Донецька та Хмельницька. Для покращення управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі інших регіонів необхідне детальне дослідження інших чинників впливу на обсяги дебіторської заборгованості, що становить напрями подальших досліджень.

Висновки до розділу 3

1. Удосконалення управління підприємствами житлово-комунального господарства в розрізі управління дебіторською заборгованістю та прибутковістю підприємств галузі потребує встановлення оптимальних тарифів на послуги, у нашому випадку — водопостачання та водовідведення м. Горлівки, з метою врегулювання рівня оплати населенням спожитих послуг житлово-комунальних підприємств. За результатами розрахунків рівня оплати населенням послуг житлово-комунального господарства залежно від диференційованих значень тарифу на послуги для населення простежується зворотна залежність, тобто чим вище тариф на послуги, тим нижче рівень

їхньої оплати за однакових інших умов. Розглядаючи механізм управління прибутковістю підприємств житлово-комунального господарства міста, встановлено, що підвищення тарифів на послуги, одночасно зі зменшенням рівня оплати наданих послуг, тягне за собою збільшення прибутковості підприємства галузі або зменшення збитковості.

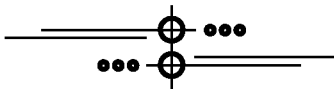
З метою збільшення прибутковості та зниження обсягів дебіторської заборгованості підприємств галузі в рамках удосконалення управління на основі використання узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків встановлено оптимальний тариф, який відповідає високому рівню оплати населенням послуг водопостачання та водовідведення й одночасно гарантує отримання прибутку постачальником. Оптимальним тарифом водопостачання і водовідведення є тариф для населення від 3,00 грн. за м³, якому відповідає рівень оплати послуг населенням міста 90,57 % та прибуток постачальника послуг 226,06 тис. грн. У цьому випадку встановлений оптимальний тариф дозволяє більшості населенню платити за спожиті послуги ЖКГ, а постачальник, у свою чергу, отримує несуттєві, проте прибутки в поточному періоді.

2. Поряд із використанням узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків підприємств житлово-комунальної галузі в рамках окремого підприємства доцільним є застосування її у регіональному аспекті удосконалення управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства в цілому та управління рівнем дебіторської заборгованості підприємств галузі зокрема. На основі вдосконаленого методу реалізації цієї моделі та аналізу показників обсягу дебіторської заборгованості, доходу населення, рівня безробіття та субсидування споживачів, кількості населення пенсійного віку у всіх областях країни виявлено схожі тенденції функціонування підприємств галузі та соціально-економічного становища регіонів. Внаслідок цього об'єднано регіони країни зі схожими тенденціями розвитку у кластери з метою розробки диференційованих методів та інструментів управління дебіторською заборгованістю з урахуванням характеристик платоспроможності споживачів та особливостей діяльності постачальників послуг різних регіонів країни. Обґрунтовано, що для регіонів, яким притаманні мінімальний рівень заборгованості у поєднанні з мінімальними показниками середньомісячної заробітної плати, рівня надання субсидій, рівня безробіття та невеликою кількістю пенсіонерів, необхідно застосувати попереджувальні заходи щодо зменшення заборгованості, помірні методи управління. Області країни, яким притаманні середні та вище середніх рівні характеристик платоспроможності споживачів, потребують застосування санкцій, реструктуризації, продажу заборгованості. Регіони із максимальними показниками заборгованості підприємств галузі вимагають вживання судових санкцій, ризикових інструментів управління, а саме факторингу, форфейтингу, реструктуризації заборгованості або її списання. Диференціація напрямів та методів управління заборгованістю залежно від

характеристик платоспроможності населення різних регіонів країни є доцільною за сучасних умов господарювання у зв'язку з різноманітністю соціально-економічного становища регіонів країни.

3. Залежно від стану платоспроможності населення та ключових чинників впливу характеристик споживачів послуг житлово-комунального господарства на рівень оплати послуг та їх пріоритетність для кожного споживача обумовлено прикладні економічні підходи до управління дебіторською заборгованістю в кожному випадку, зокрема: для споживачів, рівень оплати послуг яких залежить від обсягу отриманих послуг, доцільним є введення пільг та використання системи знижок залежно від обсягів споживання послуг тощо; для споживачів, які першочергово здійснюють оплату послуг залежно від рівня тарифу, необхідно застосувати диференціацію тарифів, обґрунтувати механізм встановлення тарифів на послуги; для населення, що сплачує послуги ЖКГ залежно від наявного доходу, доцільно розробити ефективний механізм реструктуризації заборгованості, надати субсидії, контролювати фінансовий стан таких дебіторів тощо. Запропоновані підходи до управління заборгованістю підприємств ЖКГ розроблено в рамках узагальненої моделі фінансових потоків підприємств галузі, що торкається питань врегулювання обсягів дебіторської заборгованості через показник рівня оплати послуг споживачами галузі.

Результати дослідження свідчать про те, що залежність показника рівня оплати послуг підприємств ЖКГ від характеристик платоспроможності споживачів доцільно використовувати для прогнозування діяльності підприємств водопостачання і водовідведення таких областей країни, як Закарпатська, Чернігівська, Полтавська, Донецька та Хмельницька, відповідно, для підприємств I, III і VI кластерів. Наведені підходи до вдосконалення управління дебіторською заборгованістю необхідно враховувати в роботі підприємств галузі зазначених регіонів із метою підвищення ефективності управління заборгованістю та покращення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ України в цілому. Для регулювання обсягів дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ інших регіонів країни, в яких модель залежності рівня оплати послуг від обраних характеристик платоспроможності населення виявилася неадекватною і недоцільною для використання, необхідне детальне дослідження чинників впливу на обсяги формування та інкасації дебіторської заборгованості населення, що може бути напрямом подальших досліджень.

ВИСНОВКИ

У монографії здійснено теоретико-методичне обґрунтування важливого комплексного наукового завдання — удосконалення політики управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства на основі врахування узагальнених теоретичних положень із управління цим процесом, розвинутих науково-методичних підходів та методів, реалізація результатів якого створює передумови для підвищення ефективності економічної діяльності та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання цієї галузі.

У рекомендаціях авторів, викладених в монографії, містяться елементи наукової новизни та практичної цінності. Основні висновки та результати дослідження є такими.

1. Доведено за допомогою використання результатів визначення способів удосконалення системи управління підприємствами ЖКГ України, що неефективність діючої моделі ЖКГ обумовлена недостатньою активізацією використання можливостей системи управління підприємствами ЖКГ, серед яких із провідною потенційною вірогідністю виступає розвиток управління оборотними коштами суб'єктів господарювання як складової системи управління житлово-комунальною галуззю країни.

2. Установлено шляхом запровадження положень щодо визначення особливостей формування політики управління оборотними коштами на підприємствах ЖКГ, що використання науково-технічного потенціалу, провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду, поєднання роботи учених та практиків у сфері реформування політики управління оборотними коштами лягло в основу визначення сутності категорії оборотних коштів, політики управління, розробки напрямів та способів реалізації політики управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунального господарства України. Політика управління оборотними коштами являє собою процес формування обсягу та оптимальної структури оборотних коштів, оптимізації джерел їхнього фінансування та підвищення ефективності використання оборотних коштів із метою забезпечення платоспроможності, ліквідності та рентабельності підприємств галузі. Вона визначає основні напрями управління оборотними коштами на підприємствах житлово-комунальної галузі, до яких належать: визначення потреби в оборотних коштах, формування їхнього складу та структури, планування джерел їхнього фінансування, впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів. Реалізація напрямів управління оборотними коштами розглядається в розрізі конкретних способів, зокрема, засто-

сування системи нормування, класифікації оборотних коштів, дотримання оптимального співвідношення між джерелами фінансування оборотних коштів, розробка заходів підвищення ефективності використання оборотних коштів та їх впровадження і контроль на підприємствах галузі тощо.

3. Узагальнено, спираючись на визначення основних елементів оборотних коштів підприємств ЖКГ, напрями підвищення ефективності управління окремими елементами оборотних коштів. Основним елементом оборотних коштів підприємств галузі є дебіторська заборгованість. Тому доцільним виявилось зосередити увагу на вдосконаленні управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства як головному напрямі підвищення ефективності управління оборотними коштами. Ефективне управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ є комплексним процесом, що передбачає мінімізацію її обсягу та строків інкасації, використання якого слугує базою для обґрунтування методичних положень із удосконалення політики управління оборотними коштами підприємств галузі. Механізм управління дебіторською заборгованістю передбачає реалізацію двох етапів: управління формуванням та управління інкасацією. Перший етап охоплює поступове виконання таких етапів управління: комплексний аналіз, вибір типу кредитної політики та формування її принципів; визначення можливої суми оборотних коштів, що спрямовані в дебіторську заборгованість; створення картотеки дебіторів та визначення умов кредитування; моделювання наслідків реалізації визначеної кредитної політики; розробка заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів, спрямованих у дебіторську заборгованість. Другий етап виникає за умови, якщо стандарти, встановлені підприємством із надання кредиту споживачам, порушено, внаслідок чого строкова заборгованість перетворюється на прострочену. Цей етап є важливим для підприємств житлово-комунальної сфери, тому що заборгованість у цій сфері створювалася роками, і її повернення та впорядкування є важливим завданням керівництва.

4. Охарактеризовано своєрідність сучасних тенденцій діяльності підприємств ЖКГ та його складових, виявлено як позитивні, так і негативні тенденції і зрушення, які, з одного боку, визначають місце ЖКГ в економіці країни і свідчать про проблемний кризисний стан цього сектору економіки та необхідність його реформування, з іншого — сприяють визначенню доцільних шляхів удосконалення розвитку ЖКГ. До позитивних рис розвитку підприємств галузі віднесено: наближення рівня середньомісячної номінальної заробітної плати на підприємствах сектору до рівня середньої заробітної плати в цілому по країні; забезпечення підприємств галузі працівниками із досвідом роботи завдяки низькій плинності кадрів; зростання обсягів житлово-комунальних послуг, наданих споживачам, що свідчить про стабільність функціонування підприємств галузі та постійне забезпечення споживачів послугами житлово-комунального господарства. Не-

гати́вні риси функціонування підприємств галузі такі: недостатній рівень освіченості її працівників, що перешкоджає застосуванню накопиченого досвіду роботи, розвитку особистісних якостей працівників, впровадженню інновацій у роботу підприємств; зниження ефективності діяльності підприємств галузі, про що свідчить зменшення виробленої валової доданої вартості одночасно зі збільшенням кількості працівників на підприємствах; підвищення збитковості підприємств житлово-комунального господарства. Впровадження шляхів покращення розвитку підприємств галузі диференційовано на три групи — застосування на рівні підприємства, галузі, держави. Важливим виступає вдосконалення управління на рівні підприємства, за сучасних ринкових умов актуальним є зосередження зусиль на вдосконаленні управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства.

5. Визначено за допомогою обґрунтованого комплексного підходу до формування оптимального типу політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ, що за сучасних умов господарювання у підприємств ЖКГ є низка проблем у структурі та складі оборотних коштів, які ускладнюють політику управління оборотними коштами і підприємствами галузі взагалі. У результаті підприємства житлово-комунального господарства є збитковими, рентабельність оборотних коштів є від'ємною. Поряд із зазначеними аспектами аналізу структури та складу оборотних коштів оцінено стан оборотних коштів підприємств галузі на основі системи показників визначення типу політики управління оборотними коштами, яка включає показники, що характеризують політику управління оборотними коштами, політику управління ліквідністю оборотних коштів та політику управління джерелами фінансування. Доцільним виступає наближення типу політики управління оборотними коштами та джерелами їх фінансування до помірного або до консервативного, використання якого потягне за собою підвищення ліквідності оборотних коштів до середнього та високого рівнів.

6. Запропоновано за допомогою організаційно-методичного підходу узагальнену модель фінансових потоків на підприємствах ЖКГ України, яка дозволяє покращити політику управління оборотними коштами та вдосконалити управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі шляхом врегулювання рівня оплати послуг споживачами. Для визначення рівня оплати населенням спожитих послуг запропоновано використовувати кореляційний аналіз у рамках визначення залежності між рівнем оплати та обсягами спожитих послуг, тарифами та рівнем доходу споживачів.

7. Дістав подальшого розвитку підхід із метою збільшення прибутковості та зниження обсягів дебіторської заборгованості підприємств галузі в рамках покращення управління на основі використання узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків, результатами якої є встановлення оптимального тарифу, який відповідає високому рівню оплати на-

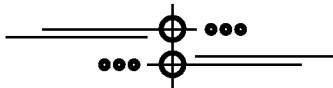
селенням послуг водопостачання та водовідведення й одночасно гарантує отримання прибутку постачальником. За результатами розрахунків, оптимальним тарифом водопостачання і водовідведення є тариф для населення від 3,00 грн. за м³, якому відповідає рівень оплати послуг населенням міста 90,57 %, та прибуток постачальника послуг 226,06 тис. грн. У цьому випадку встановлений оптимальний тариф дозволяє більшості населення платити за спожиті послуги ЖКГ, а постачальник, у свою чергу, отримує несуттєві, проте прибутки в поточному періоді.

8. Розвинено процедуру реалізації узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків підприємств житлово-комунальної галузі в регіональному аспекті вдосконалення управління оборотними коштами й управління рівнем дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ. Використання результатів аналізу показників обсягу дебіторської заборгованості, доходу населення, рівня безробіття та субсидування споживачів, кількості населення пенсійного віку у всіх областях країни у поєднанні з результатами кластеризації регіонів дозволило обґрунтувати практичні підходи, методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю зокрема й оборотними коштами в цілому на підприємствах ЖКГ залежно від соціально-економічного становища регіонів країни та ефективності роботи підприємств галузі. Обґрунтовано, що для регіонів, яким притаманні мінімальний рівень заборгованості у поєднанні з мінімальними показниками середньомісячної заробітної плати, рівня надання субсидій, рівня безробіття та невисокою кількістю пенсіонерів, необхідно застосовувати попереджувальні заходи щодо зменшення заборгованості, помірні методи управління. Області країни, яким притаманні середні та вище середніх рівні характеристик платоспроможності споживачів, потребують застосування санкцій, реструктуризації, продажу заборгованості. Регіони із максимальними показниками заборгованості підприємств галузі вимагають вживання судових санкцій, ризикових інструментів управління, а саме факторингу, форфейтингу, реструктуризації заборгованості або її списання. Таким чином, механізм управління дебіторською заборгованістю в рамках узагальненої моделі фінансових потоків підприємств галузі з уточненням методів та інструментів управління заборгованістю практично реалізовано як на окремих підприємствах житлово-комунального господарства, так і в регіональному розрізі.

9. Аргументовано, залежно від стану платоспроможності населення та ключових чинників впливу характеристик споживачів послуг ЖКГ на рівень оплати послуг та їх пріоритетність для кожного споживача, розробку прикладних економічних підходів до управління дебіторською заборгованістю, зокрема: для споживачів, рівень оплати послуг яких залежить від обсягу отриманих послуг, доцільним є введення пільг та використання системи знижок залежно від обсягів споживання послуг; для споживачів, які першочергово здійснюють оплату послуг залежно від рівня тарифу, необ-

хідно застосувати диференціацію тарифів, обґрунтувати механізм встановлення тарифів на послуги; для населення, що оплачує послуги ЖКГ залежно від наявного доходу, доцільно розробити ефективний механізм реструктуризації заборгованості, надати субсидії, контролювати фінансовий стан таких дебіторів. Запропоновані підходи до управління заборгованістю підприємств ЖКГ розроблено в рамках узагальненої (синтезованої) моделі фінансових потоків підприємств галузі, що торкається питань врегулювання обсягів дебіторської заборгованості через показник рівня оплати послуг споживачами галузі та на основі кластеризації регіонів. Результати дослідження свідчать про те, що залежність показника рівня оплати послуг підприємств ЖКГ від характеристик платоспроможності споживачів доцільно використовувати для прогнозування діяльності підприємств водопостачання і водовідведення таких областей країни, як Закарпатська, Чернігівська, Полтавська, Донецька та Хмельницька, відповідно, для підприємств I, III і VI кластерів. Обґрунтовані підходи до вдосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі необхідно враховувати в роботі підприємств зазначених регіонів із метою підвищення ефективності управління заборгованістю та покращення політики управління оборотними коштами підприємств ЖКГ України в цілому.

Використання запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства зокрема та функціонування підприємств галузі взагалі в сучасних умовах господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аболин А. А. Этапы перехода на новую систему оплаты ЖКХ: анализ финансово-экономической ситуации / А. А. Аболин // ЖКХ. — 2001. — № 3. — С. 30–37.
2. Абрютин М. С. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия / М. С. Абрютин, А. В. Грачев. — М. : ДИС, 2002. — 356 с.
3. Адміністративне право України / [Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка]. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 554 с.
4. Амоша О. І. Регулювання регіонального розвитку в Україні / О. І. Амоша, В. П. Вишневський, А. І. Землянкін // Економіка промисловості. — 2006. — № 1. — С. 45–59.
5. Андреева С. Ю. Нормирование оборотных активов как средство управления оборотным капиталом предприятия / С. Ю. Андреева, Т. В. Яялиева // Экономический анализ: теория и практика. — 2005. — № 9. — С. 36–39.
6. Андриенко В. Н. Модели реинжиниринга систем управления / В. Н. Андриенко. — Донецк : ДонНУ, 2001. — 255 с.
7. Анисимова О. Н. Место интеллектуального капитала в формировании кластера / О. Н. Анисимова, С. А. Белоус-Сергеева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2012. — Т. 3, № 1. — С. 305–308.
8. Арефьева Е. Научись управлять дебиторской задолженностью / Е. Арефьева // Финансовый директор. — 2002. — № 5. — С. 73–77.
9. Бабич Л. М. Формування оптимальної структури оборотних коштів підприємств / Л. М. Бабич // Актуальні проблеми економіки. — 2001. — № 9–10. — С. 12–24.
10. Балдинюк А. Г. Управління фінансуванням оборотних активів торговельних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг» / А. Г. Балдинюк. — Київ, 2005. — 21 с.
11. Барнгольц С. Б. Оборотные средства промышленных предприятий / С. Б. Барнгольц, А. М. Сухарев. — М. : Финансы, 1997. — 296 с.
12. Басовский Л. Е. Финансовый менеджмент / Л. Е. Басовский. — М. : ИНФРА-М, 2002. — 240 с.
13. Басюк Т. П. Реструктуризація дебіторської заборгованості підприємства / Т. П. Басюк // Фінанси України. — 2006. — № 12. — С. 115–122.

14. Башмаков И. Способность и готовность населения оплачивать жилищно-коммунальные услуги / И. Башмаков // Вопросы экономики. — 2004. — № 4. — С. 136–150.
15. Беззубко Л. В. Напрями вдосконалення фінансового механізму розвитку житлово-комунального господарства / Л. В. Беззубко, В. О. Букашвілі // Менеджер : ДонДУУ. — 2008. — № 4 (46). — С. 161–165.
16. Белопольский Н. Г. Финансово-экономический кризис в Украине: пути выхода : моногр. / Н. Г. Белопольский. — Мариуполь : Приазовский гос. технич. ун-т, АЭН Украины, 2009. — 80 с.
17. Беялов Т. Е. Аналіз форм і методів управління дебіторською заборгованістю у складі оперативних фінансових активів корпорації / Т. Е. Беялов // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 9 (51). — С. 30–36.
18. Бернар Й. Толковый экономический и финансовый словарь: французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология : в 2-х т. / Й. Бернар, Ж.-К. Коли. — М. : Междунар. отношения, 1997. — Т. 1. — С. 567.
19. Белозерцев В. С. Щодо товарного кредитування та дебіторської заборгованості на підприємстві / В. С. Белозерцев // Економіст. — 2008. — № 5. — С. 58–61.
20. Бирман А. М. Планирование оборотных средств / А. М. Бирман. — М. : Госкомиздат, 1996. — 148 с.
21. Білейченко О. Г. Структура оборотних коштів в умовах ринкової економіки / О. Г. Білейченко // Фінанси України. — 2003. — № 5. — С. 70–72.
22. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. — 2003. — № 12. — С. 24–36.
23. Білик М. Д. Фінансові проблеми державних підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. — 2004. — № 3. — С. 70–82.
24. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бланк. — К. : Адеф, 1996. — 465 с.
25. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.
26. Бланк І. О. Управління фінансами підприємств : підруч. / І. О. Бланк, Г. В. Ситник. — К. : КНТЕУ, 2006. — 780 с.
27. Блонська В. І. Вдосконалення управління дебіторською заборгованістю торговельних підприємств в умовах дефіциту оборотних коштів / В. І. Блонська, Н. Б. Толопка // Наука й економіка. — 2009. — № 4 (16). — С. 65–74.
28. Богачов С. В. Економіка міського господарства : навч. посіб. / С. В. Богачов. — Макіївка : Ноулідж, 2011. — 308 с.
29. Богачов С. В. Проблеми результативності використання комунальних ресурсів міського господарського комплексу / С. В. Богачов, М. В. Мельникова // Економіка та держава. — 2005. — № 8. — С. 51–54.

30. Большой экономический словарь / под ред. А. М. Азрилияна. — [2-е изд., доп. и перераб.]. — М. : Ин-т новой экономики, 1997. — 864 с.
31. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. — М. : Книжный мир, 2001. — С. 88.
32. Бочаров В. В. Современный финансовый менеджмент / В. В. Бочаров. — СПб. : Питер, 2006. — 464 с.
33. Бражникова Л. Н. Некоторые подходы к совершенствованию системы управления дебиторской задолженностью коммунального предприятия / Л. Н. Бражникова // Вісник економічної науки України. — 2008. — № 2. — С. 13–14.
34. Бражникова Л. Н. Организационно-экономическая система энергосбережения в жилищно-коммунальном хозяйстве / Л. Н. Бражникова // Економіка і організація управління. — 2008. — № 3. — С. 40–50.
35. Бражникова Л. Н. Финансовый механизм управления дебиторской задолженностью коммунального предприятия / Л. Н. Бражникова // Менеджер : ДонДУУ. — 2008. — № 4 (46). — С. 133–136.
36. Бригхэм Ю. Ф. Энциклопедия финансового менеджмента / Ю. Ф. Бригхэм ; пер. с англ. Б. Е. Пенькова. — М. : РАГС-Экономика, 1998. — 815 с.
37. Бугай В. З. Удосконалення процесу формування оборотних коштів як інструмент планування потреби в капіталі для ділових проєктів / В. З. Бугай, А. В. Горбунова // Вісник ЖДТУ. — 2012. — № 4 (62). — С. 352–355.
38. Бугай В. З. Управління дебіторською заборгованістю підприємства / В. З. Бугай, Н. О. Головка // Держава та регіони. — 2007. — № 1. — С. 60–63.
39. Булеев И. П. Предприятие в системе общественных отношений: институциональный аспект / И. П. Булеев. — Донецк : НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, 2006. — 424 с.
40. Булеев И. П. Социальная ответственность бизнеса: теория и практика : [моногр.] / И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая, Е. В. Черных. — Донецк : ИЭП НАН Украины, ДонУЭП, 2008. — 137 с.
41. Бунич П. Г. Экономико-математические методы управления оборотными средствами / П. Г. Бунич. — М. : Финансы, 1993. — 289 с.
42. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф. Ф. Бутинець. — Житомир : Рута, 2009. — 912 с.
43. Ван Хорн Дж. Основы финансового менеджмента / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович ; пер. с англ. — М. : Вильямс, 2001. — 992 с.
44. Вещунова А. Ф. Бухгалтерский учет на предприятиях разных форм собственности / А. Ф. Вещунова, А. Ю. Редько. — СПб. : Герда, 2000. — С. 90.
45. Власова Н. О. Цілі та зміст політики формування оборотних активів торговельного підприємства / Н. О. Власова, О. В. Михайлова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. — Вип. 256. — Т. 8. — С. 2068–2074.

46. Войнаренко М. П. Системи обліку в Україні : трансформація до міжнародної практики / М. П. Войнаренко. — К. : Наук. думка, 2002. — 215 с.
47. Гаялтич М. К. Житлове право України / М. К. Гаялтич. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — 528 с.
48. Геращенко Б. С. Вопросы экономики промышленности / Б. С. Геращенко, В. С. Геращенко. — М. : Финансы, 1992. — 241 с.
49. Головченко Т. Облік дебіторської заборгованості в сільськогосподарських підприємствах / Т. Головченко, І. Кукса // Економіка АПК. — 2003. — № 6. — С. 103–107.
50. Гоцуляк С. М. Методи управління дебіторською заборгованістю / С. М. Гоцуляк // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. — Одеса : ОДЕУ, 2004. — № 18. — С. 69–74.
51. Грязнова А. Г. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / А. Г. Грязнова. — М. : Финансы и статистика, 2002. — 1168 с.
52. Гура Н. О. Облік у житлово-комунальному господарстві: теорія і практика / Н. О. Гура. — К. : Знання, 2006. — 351 с.
53. Давыдова Л. В. Политика управления оборотным капиталом как часть общей финансовой стратегии предприятия / Л. В. Давыдова, С. А. Ильминская // Финансы и кредит. — 2006. — № 15. — С. 5–11.
54. Дембинский М. В. Теория советского бухгалтерского учета : учеб. пособие. / М. В. Дембинский. — Минск : Гос. изд-во БССР, 1957. — С. 83.
55. Діяльність суб'єктів господарювання за 2009 р. : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. — К., 2010. — 424 с. — (Держкомстат України).
56. Діяльність суб'єктів господарювання за 2012 р. : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. — К., 2013. — 442 с. — (Держкомстат України).
57. Доля В. Т. Методологія аналізу оборотності оборотних активів комунальних підприємств / В. Т. Доля // Коммунальное хозяйство городов. — 2009. — № 87. — С. 278–284.
58. Доходи та витрати населення за 2012 рік за регіонами України : стат. зб. / [за ред. І. М. Нікітіної ; відп. за вип. Н. М. Смишляева, І. Г. Сорока]. — К., 2013. — 110 с. — (Держкомстат України).
59. Драган І. О. Аналіз нормативно-правового забезпечення ефективного розвитку житлово-комунального господарства в Україні / І. О. Драган // Економіка та держава. — 2009. — № 9. — С. 83–85.
60. Дубровська Є. В. Теоретичні положення управління дебіторською заборгованістю / Є. В. Дубровська // Экономика и управление. — 2009. — № 4. — С. 16–20.
61. Дюран Б. Кластерный анализ / Б. Дюран, П. Оделл. — М. : Статистика, 1977. — 128 с.
62. Дьяченко В. П. Борьба за ускорение оборачиваемости средств — новый, высший этап овладения производством / В. П. Дьяченко // Вопросы экономики. — 1999. — № 4. — С. 12–15.

63. Економіка підприємства : підруч. / [Й. М. Петрович, А. Ф. Кіт, Г. М. Захарчин та ін.]. — Львів : Магнолія плюс, 2006. — 580 с.
64. Економічна енциклопедія / [за ред. Гаврилишина Б. Д.]. — К. : Академія, 2000. — Т. 1. — С. 303.
65. Ефремов И. А. Теория бухгалтерского учета / И. А. Ефремов, Ю. С. Игумнов. — М. : Недра, 1979. — С. 223.
66. Єдинак Т. С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи / Т. С. Єдинак // Держава та регіони. — 2009. — № 3. — С. 54–57.
67. Єрмак С. О. Концептуальні основи ефективного управління оборотним капіталом на підприємствах роздрібно́ї торгівлі побутовим обладнанням / С. О. Єрмак // Вісник Донецького університету економіки та права. — 2008. — № 1–2. — С. 76–83.
68. Єропутова О. О. Аналіз ефективності використання оборотних коштів на підприємстві / О. О. Єропутова // Економіка промисловості. — 2007. — № 2. — С. 162–167.
69. Жданко Є. С. Шляхи стабілізації діяльності підприємств житлово-комунального господарства міста в умовах економічної кризи / Є. С. Жданко // Економіка та право. — 2009. — № 1. — С. 141–145.
70. Жевтяк П. Н. Справочник финансиста производственного объединения (предприятия) / П. Н. Жевтяк. — М. : Финансы, 1999. — 284 с.
71. Железняк В. Ю. Структура активів як фактор забезпечення фінансової стійкості підприємств / В. Ю. Железняк // Економіка України. — 2006. — № 7. — С. 74–80.
72. Жемеренко Є. В. Актуальні проблеми становлення та розвитку комунальних відносин в Україні / Є. В. Жемеренко // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 9 (51). — С. 3–10.
73. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — К. : Знання, 2007. — 1072 с.
74. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004–2010 роки» // Відомості Верховної Ради України. — Офіц. вид. — К., 2009. — № 47–48. — Ст. 720. — [Чинний від 11.06.2009 р.].
75. Закон України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки» // Відомості Верховної Ради України. — Офіц. вид. — К., 2004. — № 46. — Ст. 512. — [Чинний від 24.06.2004 р.].
76. Звіт про витрати на виробництво та фінансові показники діяльності підприємств від надання послуг водопостачання та водовідведення за 2010–2012 рр. поквартально / [укладач : Учаєва Л. В. ; директор Горлівського УВКГ : Микитенко О. М.]. — Горлівка : Горлівське УВКГ ДВП Укрпромводчормет, 2010–2012.

77. Инякин В. Н. О возможностях снижения затрат населения на жилищно-коммунальные услуги / В. Н. Инякин // *Економічний вісник Донбасу*. — 2006. — № 1. — С. 34–51.
78. Іванілов О. С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства / О. С. Іванілов, В. В. Смачило, Є. В. Дубровська // *Актуальні проблеми економіки*. — 2007. — № 1. — С. 156–163.
79. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу / В. М. Івахненко. — К. : Знання-Прес, 2000. — 224 с.
80. Інформація про тарифи та послуги на базових підприємствах [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
81. Калабухова С. В. Основні напрямки управлінського аналізу оборотного капіталу / С. В. Калабухова. — Донецьк : НАН України ; Ін-т економіки пром-сті, 1998. — 48 с.
82. Качала Т. М. Проблеми реформування ЖКГ: регіональний аспект [Електронний ресурс] / Т. М. Качала // *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. — 2009. — № 22, ч. 2. — С. 313–317. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2009_24/articles/63_kachala.pdf.
83. Кирей В. Камені спотикання комунальників / В. Кирей // *Урядовий кур'єр*. — 2004. — № 22. — С. 15.
84. Кириченко О. А. Домінанта оптимізації житлово-комунального комплексу України в контексті нового курсу реформ / О. А. Кириченко, В. С. Нотевський // *Економіка та держава*. — 2011. — № 4. — С. 27–30.
85. Ковалев В. В. Анализ финансового состояния предприятия / В. В. Ковалев. — М. : Дело и сервис, 2004. — 475 с.
86. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 2005. — 768 с.
87. Ковалев В. В. Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 1997. — 512 с.
88. Ковалевский Г. В. Индексный метод в экономике / Г. В. Ковалевский. — М. : Финансы и статистика, 1989. — 239 с.
89. Ковальова Ю. М. Механізм регулювання соціально-економічного розвитку регіону на основі формування кластерів / Ю. М. Ковальова // *Актуальні проблеми економіки*. — 2008. — № 4 (82). — С. 179–187.
90. Колчина Н. В. Финансы предприятий / Н. В. Колчина. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 447 с.
91. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко. — Харків : Фактор, 2005. — 156 с.
92. Коренева И. Н. Управление дебиторской задолженностью на предприятиях Российской Федерации : автореф. дис. на соискание науч. степе-

- ни д-ра економ. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / И. Н. Коренева. — СПб., 2008. — 24 с.
93. Королев В. Измерение конкурентноспособности компании / В. Королев // Финансовый директор. — 2007. — № 2. — С. 38–43.
 94. Кріпак М. О. Формування оптимальної структури оборотних коштів в умовах ринкової економіки / М. О. Кріпак // Держава і регіони. — 2007. — № 1. — С. 383–388.
 95. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. — К. : КНЕУ, 2001. — С. 36.
 96. Кузнецов Д. Ю. Кластерный анализ и его применение [Электронный ресурс] / Д. Ю. Кузнецов, Т. Л. Трошина // Ярославский педагогический вестник. — 2006. — № 4. — Режим доступа : http://vestnik.yspu.org/?page=2006_4.
 97. Кузьменко Л. М. Управление функционированием и развитием экономики региона : моногр. / Л. М. Кузьменко. — Донецк : НАН Украины ; Ин-т экономики пром-сти, 2004. — 284 с.
 98. Лаврушин О. И. Деньги, кредит, банки / О. И. Лаврушин. — М. : Финансы и статистика, 1998. — С. 115.
 99. Ларина Р. Р. Методы оптимизации в управлении организационно-экономическими и техническими системами : моногр. / Р. Р. Ларина, И. Ю. Гришин, А. А. Илаев ; под ред. проф. Р. Р. Лариной. — Симферополь : ИД «Ариал», 2011. — 224 с.
 100. Ларионова И. А. Диагностика и оптимизация стратегий управления оборотными средствами / И. А. Ларионова, И. М. Рожков, О. О. Скрыбин // Металлург. — 2007. — № 5. — С. 19–22.
 101. Лепа Р. М. Теоретичне забезпечення сталого розвитку підприємств / Р. М. Лепа, І. В. Філіпішин, Н. В. Цопа // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. — Краматорськ : ДДМА, 2008. — № 2 (12). — С. 174–177.
 102. Лігоненко Л. О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства / Л. О. Лігоненко, Н. М. Новикова. — К. : КНТЕУ, 2005. — 276 с.
 103. Логвиненко В. І. Розвиток конкурентних механізмів функціонування ЖКГ на регіональному та муніципальному рівнях / В. І. Логвиненко // Менеджер : ДонДУУ. — 2008. — № 4 (46). — С. 10–15.
 104. Логутова Т. Г. Деякі аспекти розвитку та становлення енергетичного менеджменту в Україні / Т. Г. Логутова, О. В. Полторацька // Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наук. праць / ПДТУ. — Маріуполь, 2011. — Вип. 21. — С. 15–22. — (Серія : Економічні науки).
 105. Лук'яненко І. Г. Економетрика : підруч. / І. Г. Лук'яненко, Л. І. Краснікова. — К. : Товариство «Знання» ; КОО, 1998. — 494 с.
 106. Лукьянченко А. А. Градообслуживающая коммунальная сфера: теория и практика обеспечения устойчивого развития : моногр. / А. А. Лукьянчен-

- ко ; под ред. С. В. Богачева ; НАН Украины ; Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк : ООО «Юго-Восток Лтд», 2007. — 209 с.
107. Луців Н. П. Стратегія формування оборотного капіталу підприємств / Н. П. Луців // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. — Вип. 232 : у 5 т. — Т. 2. — С. 310–316.
 108. Любушин Н. П. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия / Н. П. Любушин, В. Б. Лещева, В. Г. Дьякова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 471 с.
 109. Майорова И. Н. Аутсорсинг в международной торговле / И. Н. Майорова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць : у 2-х вип. / ПДТУ. — Маріуполь, 2012. — Вип. 1, т. 1. — С. 233–239.
 110. Макарьян Э. А. Финансовый анализ / Э. А. Макарьян. — М. : Банки и биржи, 1997. — 356 с.
 111. Маргасова В. Г. Організаційно-інформаційне забезпечення фінансового контролінгу системи управління оборотним капіталом / В. Г. Маргасова, А. В. Роговий, В. В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 2 (92). — С. 167–175.
 112. Матицина Н. О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю / Н. О. Матицина // Бухгалтерський облік і аудит. — 2006. — № 12. — С. 38–42.
 113. Мельник С. М. Теоретичні аспекти розвитку монополізованих ринків житлово-комунальних послуг / С. М. Мельник // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 9 (51). — С. 21–29.
 114. Момот А. И. Совершенствование управления экономическим потенциалом предприятий / А. И. Момот, В. Г. Акопова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. — Т. IV, № 258. — С. 1080–1085.
 115. Момот Т. В. Управление дебиторской задолженностью предприятия / Т. В. Момот // Бизнес Информ. — 1999. — № 11–12. — С. 97–99.
 116. Морозова В. Л. Проблема формирования рациональной структуры оборотных активов «платежеспособной» организации / В. Л. Морозова // Экономический анализ: теория и практика. — 2007. — № 14 (95). — С. 24–28.
 117. Мочерний С. В. Економічний словник / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко. — Львів : Світ, 2005. — 616 с.
 118. Назаренков О. Ф. Стан та тенденції структури оборотних коштів промислових підприємств в Україні / О. Ф. Назаренков // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 6 (60). — С. 53–63.
 119. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні в 2009 році [Електронний ресурс] / Міністерство

- регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — К., 2010. — 710 с. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
120. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні в 2010 році [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — К., 2011. — 564 с. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
121. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні в 2011 році [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — К., 2012. — 642 с. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
122. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні в 2012 році [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — К., 2013. — 644 с. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
123. Никоневич Г. І. Аналіз і контроль оборотних активів торговельних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Г. І. Никоневич. — Київ, 2007. — 23 с.
124. Нікбахт Е. А. Фінанси / Е. А. Нікбахт, І. А. Гроппеллі. — Х. : Основи, 1993. — 383 с.
125. Новікова Н. М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства / Н. М. Новікова // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 1 (43). — С. 75–82.
126. Новікова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю торговельного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Н. М. Новікова. — Київ, 2008. — 24 с.
127. Оденат А. А. Удосконалення методики аналізу оборотних коштів промислового підприємства / А. А. Оденат // Схід. — 2007. — № 4 (82). — С. 27–30.
128. Онищук Г. І. Світовий досвід ефективності реформування у сфері міського господарства / Г. І. Онищук // Економіка промисловості. — 2004. — № 2. — С. 8–13.
129. Павлова Л. Н. Финансовый менеджмент / Л. Н. Павлова. — М. : Юнити, 2002. — 256 с.
130. Палий В. Ф. Финансовый учет : учеб. пособ. / В. Ф. Палий, В. В. Палий. — М. : ФВК-ПРЕСС, 1998. — Ч. 1. — С. 223.
131. Панасенко І. В. Концептуальні засади статистичного забезпечення управління підприємствами житлово-комунального комплексу /

- І. В. Панасенко // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 4 (118). — С. 242–249.
132. Пионтковский П. В. Перспективы развития жилищно-коммунального хозяйства : вызовы и возможности / П. В. Пионтковский, Ю. Д. Костин // Бизнес Информ. — 2009. — № 2 (3). — С. 62–66.
133. Пиотровский А. Кластерный анализ как инструмент подготовки эффективных маркетинговых решений [Электронный ресурс] / А. Пиотровский, А. Денисов // Практический маркетинг. — 2001. — № 5. — Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/practical/2001-05/01.shtml>.
134. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 291. — [Чинний від 30.11.1999 р.].
135. Поважний О. С. Особливості корпоративного управління економікою регіонального житлово-комунального комплексу / О. С. Поважний, А. О. Чечель // Менеджер. — 2009. — № 1. — С. 4–10.
136. Поклонський Ф. Ю. Планування відновлення платоспроможності боржника в процедурах антикризового управління / Ф. Ю. Поклонський, Л. С. Ситник // Вісник Хмельницького національного університету. — 2007. — № 4, т. 2. — С. 21–25.
137. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 87. — [Чинний від 31.03.1999 р.].
138. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 237. — [Чинний від 08.10.1999 р.].
139. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». — К. : Мін-во фінансів України, 2000. — № 20. — [Чинний від 31.01.2000 р.].
140. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 318. — [Чинний від 31.12.1999 р.].
141. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс». — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 87. — [Чинний від 31.03.1999 р.].
142. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати». — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 87. — [Чинний від 31.03.1999 р.].
143. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів». — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 87. — [Чинний від 31.03.1999 р.].
144. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». — К. : Мін-во фінансів України, 1999. — № 246. — [Чинний від 20.10.1999 р.].
145. Полуянов В. П. «Пассивное» регулирование дебиторской задолженности предприятием жилищно-коммунального хозяйства / В. П. Полуянов // Економіст. — 2003. — № 11. — С. 24–26.

146. Полуянов В. П. Аналіз стану житлово-комунального господарства України / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Донбас-2020 : перспективи розвитку очима молодих вчених : матеріали V наук.-практ. конф. (Донецьк, 25–27 трав. 2010 р.). — Донецьк : ДонНТУ, 2010. — С. 758–763.
147. Полуянов В. П. Аналіз структури та складу оборотних активів підприємств житлово-комунального господарства України / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Проблеми розвитку соціально-економічних систем: підприємництво, глобалізація, економічне зростання : зб. тез за матеріалами I регіональної міжвузівської наук.-практ. конф. (Дубно, 16 груд. 2010 р.). — Київ-Дубно : Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2010. — Вип. I. — С. 11–12.
148. Полуянов В. П. Аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунальної галузі України в сучасних умовах / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Культура народів Причорномор'я : науч. журнал / [ред. кол. : Адаманова З. О., Бабенко А. Г., Климчук С. В. и др. ; гл. ред. Катунин Ю. А.] ; Мин-во образования и науки Украины, Крымский науч. центр НАН, Таврический нац. ун-т им. В. И. Вернадского. — Симферополь : ТНУ им. В. И. Вернадского, 2011. — № 205. — С. 88–90.
149. Полуянов В. П. Концептуальні основи управління дебіторською заборгованістю житлово-комунальних підприємств / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Наукова спадщина професора С. М. Злупка у світлі формування сучасної парадигми економічної науки в Україні : матеріали Всеукр. меморіальної наук. конф. (Львів, 29–30 верес. 2011 р.). — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — С. 163–164.
150. Полуянов В. П. Организационно-экономический механизм эффективного функционирования предприятий жилищно-коммунального хозяйства : моногр. / В. П. Полуянов. — Донецк : Академия экономич. наук Украины, Ин-т экономики пром-сти НАН Украины, 2004. — 220 с.
151. Полуянов В. П. Особливості фінансового стану житлово-комунального господарства України в сучасних умовах господарювання / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании — 2010 : сб. науч. трудов по материалам междунар. науч.-практ. конф. (Одеса, 20–27 декаб. 2010 г.). — Одесса : Черноморье, 2010. — Т. 15. — С. 25–27.
152. Полуянов В. П. Питання підвищення якості житлово-комунальних послуг як резерву врегулювання обсягів дебіторської заборгованості галузі / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Вісник Хмельницького національного університету : зб. наук. праць / [ред. кол. : Асаул А. М., Благун І. С., Бельтюков Є. А. та ін. ; гол. ред. Скиба М. Є.] ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Хмельницький нац. ун-т. — Хмельницький : Хмельницький нац. ун-т., 2011. — № 2. — Т. 1 (173). — С. 227–234.

153. Полуянов В. П. Порівняльний аналіз структури та динаміки активів підприємств промисловості України та Російської Федерації / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Культура народів Причорномор'я : науч. журнал / [ред. кол. : Адаманова З. О., Бабенко А. Г., Климчук С. В. и др. ; гл. ред. Катунин Ю. А.] ; Мин-во образования и науки Украины, Крымский науч. центр НАН, Таврический нац. ун-т им. В. И. Вернадского. — Симферополь : ТНУ им. В. И. Вернадского, 2010. — № 186. — С. 132–136.
154. Полуянов В. П. Построение номограмм для выбора оптимального тарифа на услуги водоснабжения для населения / В. П. Полуянов // Наук. праці Донецького нац. техніч. ун-ту. — Донецьк : ДонНТУ, 2007. — № 31–3 (117). — С. 219–224.
155. Полуянов В. П. Разработка балансовой модели взаимосвязи тарифного и налогового регулирования деятельности предприятий жилищно-коммунального хозяйства / В. П. Полуянов, Е. И. Полуянова // Інтеграційні процеси та розвиток фінансової системи України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 29–30 лист. 2006 р.). — Харків : ФОРМ Літуркіна Л. М., 2006. — С. 112–114.
156. Полуянов В. П. Складові механізми управління дебіторською заборгованістю житлово-комунальних підприємств / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Вісник Хмельницького національного університету : зб. наук. праць / [ред. кол. : Асаул А. М., Благун І. С., Бельтюков Є. А. та ін. ; гол. ред. Скиба М. Є.] ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Хмельницький нац. ун-т. — Хмельницький : Хмельницький нац. ун-т, 2011. — № 5. — Т. 3 (180). — С. 23–27.
157. Полуянов В. П. Сучасна модель управління житлово-комунальним господарством України / В. П. Полуянов, Н. С. Полякова, М. Є. Корнеєв // Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів : зб. тез за матеріалами VII міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 18–19 жовт. 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Запорізький нац. ун-т. — Запоріжжя : ЗНУ, 2012. — С. 67–68.
158. Полуянов В. П. Сущность и содержание модели рационального ценообразования в жилищно-коммунальном хозяйстве / В. П. Полуянов // Наук. праці Донецького нац. техніч. ун-ту. — Донецьк : ДонНТУ, 2006. — № 30 (114). — С. 181–189.
159. Полуянов В. П. Тарифная политика предприятий коммунального теплоснабжения : моногр. / В. П. Полуянов, С. Г. Куликов. — Донецк : Юго-Восток, 2011. — 276 с.
160. Полуянов В. П. Удосконалення складових елементів діючої моделі управління житлово-комунальним господарством України / В. П. Полуянов, М. Є. Корнеєв, Н. С. Попович // Комунальне господарство міст : наук.-техн. зб. / [ред. кол. : Ачкасов А. Є., Бабаєв В. М., Бубен-

- ко П. Т. та ін.] ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харківська нац. академія міського господарства. — Харків : Харківська національна академія міського господарства, 2012. — № 104. — С. 31–40.
161. Полуянов В. П. Управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства України / В. П. Полуянов, Н. С. Попович // Україна наукова-2011 : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 17 січ. 2011 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т кораблебудування ім. Макарова. — Миколаїв : НУК, 2011. — С. 41–43.
162. Полуянов В. П. Финансовая отчетность как информационная база для анализа эффективности предприятий жилищно-коммунального хозяйства / В. П. Полуянов // Бухгалтерский учет и аудит. — 2004. — № 2. — С. 51–54.
163. Полякова Н. С. Визначення політики управління оборотними коштами підприємств комунальної інфраструктури / Н. С. Полякова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць. — Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2013. — Вип. 1, т. 1. — С. 129–133.
164. Полякова Н. С. Дебіторська заборгованість підприємств ЖКГ: регіональний аспект / Н. С. Полякова // Вісник Запорізького національного університету / [ред. кол. : Череп А. В., Максишко Н. К., Бабміндра Д. І. та ін.] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Запорізький нац. ун-т. — Запоріжжя : ЗНУ, 2012. — № 3 (15). — С. 50–58.
165. Полякова Н. С. Дебіторська заборгованість підприємств ЖКГ: теоретичний аспект управління / Н. С. Полякова // Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (Луцьк, 23 берез. 2012 р.). — Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2012. — С. 231–233.
166. Полякова Н. С. Житлово-комунальне господарство України: сучасні перспективи розвитку / Н. С. Полякова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / [ред. кол. : Шкарабан С. І., Ярошук О. В., Гуцал І. С. та ін.] ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопільський нац. економіч. ун-т. — Тернопіль : Економіч. думка, 2012. — Вип. 11. — Ч. 3. — С. 349–353.
167. Полякова Н. С. Краткий обзор состояния активов предприятий ЖКХ / Н. С. Полякова // Менеджмент та маркетинг: сучасні глобальні виклики : матеріали I міжнар. наук.-теорет. конф. молодих вчених і студентів (Донецьк, 16–17 трав. 2013 р.). — Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. — У 2 т. — Т. 1 : Менеджмент. — С. 217–219.
168. Полякова Н. С. Методологічні аспекти удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ / Н. С. Полякова // Проблеми розвитку та впровадження систем управління, стандартизації, сертифікації, метрології в регіонах України : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Донецьк, 3–5 квіт. 2012 р.). — Донецьк : ДонНТУ, 2012. — С. 78–80.

169. Полякова Н. С. Напрямки удосконалення розвитку підприємств житлово-комунального господарства України / Н. С. Полякова // Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери : матеріали Х міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених і студентів (Донецьк, 21–22 берез. 2013 р.). — Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. — У 2 т. — Т. 1. — С. 49–52.
170. Полякова Н. С. Оборотні активи підприємства: теоретичний аспект / Н. С. Полякова, Т. Р. Малютіна // Проблеми розвитку та впровадження систем управління, стандартизації, сертифікації, метрології в регіонах України : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів (Донецьк, 8–11 квіт. 2013 р.). — Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. — С. 48–51.
171. Полякова Н. С. Перспективи розвитку ЖКГ України / Н. С. Полякова // Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 25–26 січ. 2013 р.). — Дніпропетровськ, 2013. — С. 30–32.
172. Полякова Н. С. Питання управління дебіторською заборгованістю ЖКГ з урахуванням платоспроможності споживача / Н. С. Полякова // Проблеми розвитку та впровадження систем управління, стандартизації, сертифікації, метрології в регіонах України : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів (Донецьк, 8–11 квіт. 2013 р.). — Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. — С. 19–24.
173. Полякова Н. С. Політика управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ: регіональний аспект / Н. С. Полякова // Менеджмент, маркетинг та інтелектуальний капітал в глобальному економічному просторі : моногр. / [за ред. П. Г. Перерви, О. І. Савченко, В. Л. Товважнянського]. — Х. : Віровець А. П. «Апостроф», 2012. — С. 658–678.
174. Полякова Н. С. Управління дебіторською заборгованістю з урахуванням платоспроможності споживача / Н. С. Полякова // Вісник економічної науки України : наук. журнал / [ред. кол. : О. І. Амоша, Б. М. Андрушків, С. С. Аптекар та ін.]. — Донецьк : Академія економіч. наук України, Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2013. — № 1 (23). — С. 147–151.
175. Полякова Н. С. Управління якістю житлово-комунальних послуг як механізм урегулювання обсягів дебіторської заборгованості підприємств галузі / Н. С. Полякова // Теорія та практика управління економічним розвитком : зб. тез за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22–24 лист. 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Всеукраїнська спілка вчених-економістів. — Донецьк : ООО «Фирма «Друк-ИНФО», 2012. — С. 278–279.
176. Полякова Н. С. Шляхи ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ регіонів на основі формування класте-

- рів / Н. С. Полякова // Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–14 квіт. 2012 р.). — Харків : НТУ «ХПІ», 2012. — С. 191–193.
177. Попович Н. С. Аналіз структури оборотних активів підприємств промисловості України та Російської Федерації / Н. С. Попович // Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации : сб. трудов XII междунар. науч.-практ. конф. аспирантов и студентов (Симферополь, 24–27 марта 2010 г.). — Симферополь : Информац.-издат. отдел ТНУ, 2010. — С. 142–143.
178. Попович Н. С. Контроль за використанням оборотних засобів на підприємстві / Н. С. Попович // ПОЛІТ : зб. тез за матеріалами VIII міжнар. наук. конф. студентів та молодих учених (Київ, 10–11 квіт. 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. авіац. ун-т. — К. : НАУ, 2008. — С. 40.
179. Попович Н. С. Особливості процесу управління дебіторською заборгованістю підприємств / Н. С. Попович // Актуальні проблеми розвитку національної економіки України : зб. наук. праць міжнар. студентсько-аспірантської наук. конф. (Львів, 13–14 трав. 2011 р.). — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — С. 419–420.
180. Попович Н. С. Підвищення ефективності використання оборотних засобів на підприємстві / Н. С. Попович, І. Ю. Гайдай // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання : зб. наук. праць за матеріалами Восьмої міжнар. наук. конф. студентів та молодих учених (Донецьк, 11–14 груд. 2007 р.). — Донецьк : ДонНУ, 2007. — С. 194–196.
181. Попович Н. С. Розробка завдань та напрямків реалізації політики управління оборотними засобами / Н. С. Попович, І. Ю. Гайдай // Проблемы управления производственно-экономической деятельностью субъектов хозяйствования : материалы III Всеукр. научн. конф. студентов (Донецк, 23 апр. 2009 г.). — Донецк : ДонНТУ, 2009. — Т. 2. — С. 84–88.
182. Попович Н. С. Управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунальної галузі України / Н. С. Попович // Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации : сб. трудов XIII междунар. науч.-практ. конф. аспирантов и студентов (Симферополь, 23–26 марта 2011 г.). — Симферополь : ТНУ им. В. И. Вернадского, 2011. — С. 152–153.
183. Попович Н. С. Управління простроченою сумнівною та безнадійною дебіторською заборгованістю підприємства / Н. С. Попович, І. Ю. Гайдай // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання : зб. наук. праць за матеріалами Десятої міжнар. наук. конф. студентів та молодих учених (Донецьк, 8–10 груд. 2009 р.). — Донецьк : ДонНУ, 2009. — С. 130–131.

184. Попович Н. С. Формування і використання оборотних засобів промислових підприємств / Н. С. Попович, І. Ю. Гайдай // *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання* : зб. наук. праць за матеріалами Дев'ятої міжнар. наук. конф. студентів та молодих учених (Донецьк, 9–11 груд. 2008 р.). — Донецьк : ДонНУ, 2008. — С. 185–186.
185. Попович Н. С. Формування політики управління оборотними засобами промислових підприємств / Н. С. Попович, І. Ю. Гайдай, О. П. Мельникова // *Вісник Донецького університету економіки та права* : зб. наук. праць / [ред. кол. : В. К. Мамутов, О. І. Амоша, Н. Ю. Брюховецька та ін. ; гол. ред. Я. Г. Берсуцький] ; М-во освіти і науки України, Донецький ун-т економіки та права. — Донецьк : ДОНУЕП, 2009. — № 2. — С. 69–74.
186. Причепій Є. М. Філософія : [посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Є. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький. — К. : Академія, 2001. — 365 с.
187. Прокопенко Н. Д. Теоретические и прикладные аспекты формирования смешанной экономики / Н. Д. Прокопенко, Е. Т. Иванов, Ф. Е. Поклонский. — Донецк : ИЭП НАН Украины, 1998. — 320 с.
188. Регіони України — 2009 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. Н. С. Власенко]. — К. : Консультант, 2010. — 368 с. — (Держкомстат України).
189. Регіони України — 2010 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. Н. С. Власенко]. — К. : Консультант, 2011. — 365 с. — (Держкомстат України).
190. Регіони України — 2011 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. Н. С. Власенко]. — К. : Консультант, 2012. — 369 с. — (Держкомстат України).
191. Регіони України — 2012 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. Н. С. Власенко]. — К. : Консультант, 2013. — 370 с. — (Держкомстат України).
192. Рибак В. В. Проблеми формування доходних джерел місцевих бюджетів / В. В. Рибак // *Економіка України*. — 1996. — № 10. — С. 29–38.
193. Румянцева Е. Некоторые индикаторы развития ЖКХ России / Е. Румянцева // *Управление социальным развитием*. — 2006. — № 3. — С. 10–16.
194. Рыбалка А. Т. Городское самоуправление и коммунальное хозяйство / А. Т. Рыбалка // *Экономика и право*. — 2002. — № 2. — С. 31–35.
195. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Кернс ; пер. с англ. Р. Г. Вачнадзе. — М. : Радио и связь, 1991. — 224 с.
196. Салига К. С. Економічний зміст та показники ефективності господарської діяльності промислових підприємств / К. С. Салига // *Держава та регіони. Серія : економіка та підприємництво*. — 2004. — № 5. — С. 205–212.

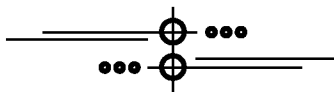
197. Сариогло В. Г. Статистичне оцінювання спроможності населення сплачувати за комунальні послуги на муніципальному рівні / В. Г. Сариогло // Статистика України. — 2004. — № 4. — С. 17–22.
198. Селезнева Н. Н. Финансовый анализ / Н. Н. Селезнева, А. Ф. Ионова. — М. : Юнити, 2001. — 368 с.
199. Семенов Г. А. Економічний механізм формування та використання оборотного капіталу підприємств : моногр. / Г. А. Семенов, А. В. Бугай, О. В. Єропутова. — Запоріжжя : КПУ, 2009. — 363 с.
200. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування / О. А. Скорба // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. — № 204, т. I. — С. 196–202.
201. Смачило В. Управление дебиторской задолженностью / В. Смачило, Е. Дубровская // Финансовый директор. — 2007. — № 5. — С. 47–53.
202. Смерека С. Б. Особливості антикризового управління в житлово-комунальному господарстві / С. Б. Смерека // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 1 (91). — С. 92–97.
203. Соколовська О. Зміст та особливості поняття «житлово-комунальне господарство» / О. Соколовська // Адміністративне право. — 2009. — № 10. — С. 175–178.
204. Соломіна Н. Ю. Алгоритм визначення типу політики управління оборотним капіталом підприємств / Н. Ю. Соломіна // Інвестиції: практика та досвід. — 2012. — № 9. — С. 98–102.
205. Сорока Р. С. Фактори впливу на забезпеченість торговельних підприємств оборотним капіталом / Р. С. Сорока // Фінанси України. — 2003. — № 10. — С. 76–83.
206. Срибный В. И. Социально-экономическая сущность ЖКХ и его место и роль в экономике народнохозяйственного комплекса / В. И. Срибный // Культура народов Причерноморья. — 2004. — № 56, т. 1. — С. 167–171.
207. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Комунальне підприємство «Вода Донбасу». — Режим доступу : <http://www.voda.dn.ua/>.
208. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
209. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Управління статистики в Донецькій області. — Режим доступу : <http://donetskstat.gov.ua/>.
210. Статистична інформація, експрес-випуски про стан житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
211. Статистичний щорічник України за 2006 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. В. А. Головка]. — К. : Консультант, 2007. — 560 с. — (Держкомстат України).

212. Статистичний щорічник України за 2007 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. В. А. Головка]. — К. : Консультант, 2008. — 646 с. — (Держкомстат України).
213. Статистичний щорічник України за 2008 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. В. А. Головка]. — К. : Консультант, 2009. — 664 с. — (Держкомстат України).
214. Статистичний щорічник України за 2009 рік : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. В. А. Головка]. — К. : Консультант, 2010. — 632 с. — (Держкомстат України).
215. Статистичний щорічник України за 2010 рік : стат. зб. / [уклад. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. В. А. Головка]. — К. : Консультант, 2011. — 632 с. — (Держкомстат України).
216. Статистичний щорічник України за 2011 рік : стат. зб. / [уклад. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. В. А. Головка]. — К. : Консультант, 2012. — 653 с. — (Держкомстат України).
217. Статистичний щорічник України за 2012 рік : стат. зб. / [уклад. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. О. Е. Остапчук]. — К. : Консультант, 2013. — 649 с. — (Держкомстат України).
218. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент: теория и практика / Е. С. Стоянова. — [5-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Перспектива, 2004. — 656 с.
219. Сунцова О. О. Особливості реформування комунального сектору в умовах української моделі самоврядування / О. О. Сунцова // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 6 (36). — С. 12–17.
220. Ткаченко С. О. Управління оборотним капіталом торговельної організації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / С. О. Ткаченко. — Харків, 2005. — 16 с.
221. Топоркова О. В. Управління дебіторською заборгованістю як один з інструментів фінансової політики підприємства / О. В. Топоркова, Т. О. Євлаш // Економічна стратегія і перспектива розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць. — Харків : ХДУХТ, 2008. — № 1 (7). — С. 84–89.
222. Тренев М. М. Управление финансами / Т. В. Тренев. — М. : Финансы и статистика, 2003. — 221 с.
223. Трехмерная модель ЖКХ [Електронний ресурс] // ЖКХ : инструкции, схемы, разъяснения. — 2007. — Режим доступу : <http://izhcommunal.ru>.
224. Турченко Д. К. Енергозбереження та економіка України / Д. К. Турченко. — Донецьк : ВІК, 2006. — 310 с.
225. Україна у цифрах у 2007 році : стат. зб. / [ред. Осауленко О. Г.]. — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. — 255 с. — (Держкомстат України).

226. Україна у цифрах у 2008 році : стат. зб. / [ред. Осауленко О. Г.]. — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. — 260 с. — (Держкомстат України).
227. Україна у цифрах у 2009 році : стат. зб. / [ред. Осауленко О. Г., Забродський П. П.]. — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. — 269 с. — (Держкомстат України).
228. Україна у цифрах у 2010 році : стат. зб. / [ред. Осауленко О. Г., Забродський П. П.]. — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. — 262 с. — (Держкомстат України).
229. Україна у цифрах у 2011 році : стат. зб. / [ред. Осауленко О. Г., Забродський П. П.]. — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. — 259 с. — (Держкомстат України).
230. Україна у цифрах у 2012 році : стат. зб. / [ред. Осауленко О. Г., Забродський П. П.]. — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. — 261 с. — (Держкомстат України).
231. Усатов И. С. Планирование оборотных средств промышленного предприятия / И. С. Усатов. — М. : Финансы, 1991. — 124 с.
232. Финансы предприятий / [под ред. Романовского М. В.]. — СПб. : Бизнес-Пресса, 2003. — 312 с.
233. Фінансова діяльність підприємства : підруч. / [О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова]. — К. : Либідь, 1998. — 308 с.
234. Фінансово-економічні показники роботи підприємств житлово-комунального господарства комунальної форми власності [Електронний ресурс] / Міністерство з питань житлово-комунального господарства України. — 2012. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
235. Харакоз Л. В. Аналіз форм і методів управління дебіторською заборгованістю / Л. В. Харакоз, А. С. Вдовіна // Вісник Дніпропетровського університету. — 2008. — № 1. — С. 53–57.
236. Харченко Е. В. Основные элементы политики управления оборотными активами организации [Электронный ресурс] / Е. В. Харченко, А. В. Малеева // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». — 2007. — № 6. — Режим доступа : <http://www.ncstu.ru>.
237. Хміль Ф. Кластерный анализ как основа объективной стратификации предприятий / Ф. Хміль, И. Наконечная // Экономика Украины. — 2008. — № 4. — С. 29–33.
238. Хобта В. М. Активізація і підвищення ефективності інвестиційних процесів на підприємствах : моногр. / В. М. Хобта, О. Ю. Попова, А. В. Мешков ; НАН України ; Ін-т економіки пром-сті, МОН України. — Донецьк : ДонНТУ, 2005. — 343 с.
239. Череп А. В. Економічний аналіз : навч. посіб. / А. В. Череп. — К. : Кондор, 2005. — 160 с.

240. Череп А. В. Методичні питання удосконалення економічного аналізу з метою зниження витрат виробництва / А. В. Череп // Вісник технологічного університету Поділля. — 2004. — Т. 2. — С. 11–15.
241. Череп А. В. Фінансовий менеджмент як необхідна передумова ефективного управління підприємством / А. В. Череп // Економіка. Фінанси. Право. — 2005. — № 3. — С. 13–16.
242. Чиж В. І. Інформаційне забезпечення управління витратами підприємств житлово-комунального господарства (теорія і практика) : моногр. / В. І. Чиж. — Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2005. — 288 с.
243. Чуев И. Н. Экономика предприятия / И. Н. Чуев, Л. Н. Чечевицына. — М. : Дашков и К, 2006. — 416 с.
244. Чумаченко М. Г. Стратегії розвитку міст / М. Г. Чумаченко, Л. М. Кузьменко, Л. М. Червова // Майбутнє України: стратегія поступу : моногр. — Донецьк : ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2008. — С. 196–200.
245. Чумаченко Н. Г. Регион в условиях роста открытости национальной экономики : моногр. / [Н. Г. Чумаченко, Л. Г. Червова, Л. М. Кузьменко] ; НАН Украины ; Ин-т экономики пром-ти. — Донецк, 2010. — 394 с.
246. Шеремет А. Д. Финансы предприятий: менеджмент и анализ / А. Д. Шеремет, А. Ф. Ионова. — М. : ИНФРА-М, 2006. — 479 с.
247. Шим Д. К. Финансовый менеджмент / Д. К. Шим, Д. Г. Сигел ; пер. с англ. — М. : Филинь, 1996. — 400 с.
248. Шишкоедова Н. Н. Методика финансового анализа предприятий / Н. Н. Шишкоедова // Экономический анализ: теория и практика. — 2005. — № 5. — С. 42–46.
249. Экономика и финансы предприятий коммунальной инфраструктуры: состояние и проблемы : моногр. / [В. П. Полуянов, В. А. Воротынцев, Е. И. Полуянова, О. И. Черноус и др.] ; под ред. д-ра экон. наук, проф. В. П. Полуянова. — Донецк : ООО «Східний видавничий дім», 2013. — С. 16–24, 76–90.
250. Бригхэм Юджин Ф. Финансовый менеджмент / Юджин Ф. Бригхэм, Майкл С. Эрхардт ; пер. с англ. ; под ред. Е. А. Дорофеева. — [10-е изд.]. — СПб. : Питер, 2007. — 960 с.
251. Юрина Н. А. Направления эффективного использования оборотных средств торговыми предприятиями Донецкой области / Н. А. Юрина, Е. А. Перебайло // Економічний вісник Донбасу. — 2007. — № 2. — С. 32–35.
252. Юрченко И. А. Методы управляющего воздействия для сокращения дебиторской задолженности потребителей-юридических лиц / И. А. Юрченко // Менеджер : ДонДУУ. — 2010. — № 1 (51). — С. 119–127.
253. Bryan L. L. The Forces Transforming Global Financial Markets / L. L. Bryan // Bank Management. — 1994. — March/April. — P. 42.

254. Castro J. Water and sanitation services. Public policy and management / J. Castro, L. Heller. — USA : Earthscan, 2012. — 347 p.
255. Gerrard M. What are public-private partnerships, and how do they differ from privatizations? / M. B. Gerrard // Finance & Development. — 2001. — № 3. — P. 35–45.
256. Hamilton G. The challenges of capacity building in PPP in Central Asia [Електронний ресурс] / G. Hamilton; speech in the Asians Economic Forum, Kazakhstan, 1–2 July. — 2010. — Режим доступу : <http://www.aef.kz/upload/iblock/9d5/Collection3AEF.pdf>.
257. Hodge G. The Challenge of Public-Private Partnerships : Learning from International Experience / G. Hodge, C. Greve. — Cheltenham, UK : Edward Elgar, 2005. — P. 45–69.
258. Elnaboulsi J. C. Nonlinear Pricing and Capacity Planning for Water and Wastewater Services / J. C. Elnaboulsi // Source: Water Resources Management. — 2001. — № 1. — P. 55–69.
259. Maintaining utility services for the poor. Policies and practices in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. — Washington : D. C. The World Bank, 2000. — 60 p.
260. Monteiro H. Water pricing models: a survey / H. Monteiro. — Lisboa : DINÂMIA, 2005. — (Dinâmia Working Paper, 2005/45). — P. 23–48.
261. Polyakova N. S. Theoretical aspects of policy debts receivable management improvement enterprises of housing and communal services / Н. С. Полякова // Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку : матеріали Х Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 берез. 2012 р.). — К. : Вид-во Європейського університету, 2012. — С. 151–154.
262. Ross S. A working capital on the enterprise / S. Ross // Quarterly journal of economics. — 1999. — № 4. — P. 717–738.

Додаток А
ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНУ ПРОГРАМУ РЕФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НА 2009–2014 РОКИ

Зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України
№ 1511-VI від 11 червня 2009 року
(Законом України № 1511-VI від 11 червня 2009 року
цей Закон викладено у новій редакції) [75]

1. Затвердити Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки (далі — Програма), що додається.

2. Кабінету Міністрів України:

при підготовці проектів законів України про Державний бюджет України на відповідний рік передбачати видатки на адресне фінансування заходів, передбачених Програмою;

протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом.

3. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування під час розроблення та затвердження проектів місцевих бюджетів передбачати у них необхідні кошти для забезпечення виконання регіональних та місцевих програм (заходів).

4. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, крім розділу VII «Фінансове забезпечення виконання завдань Програми» Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки, затвердженого цим Законом, який набирає чинності з 1 січня 2010 року.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
24 червня 2004 року
№ 1869-IV

ЗАТВЕРДЖЕНО
Законом України
№ 1869-IV від 24 червня 2004 року
(у редакції Закону України
№ 1511-VI від 11 червня 2009 року)

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА ПРОГРАМА РЕФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НА 2009–2014 РОКИ

I. Сучасний стан житлово-комунального господарства

Упродовж останнього десятиліття проблеми, пов'язані з функціонуванням житлово-комунального комплексу, перебувають у фокусі пильної політичної уваги, проте серйозних позитивних зрушень у цій сфері досі не відбулося.

Ситуація в житлово-комунальному господарстві продовжує ускладнюватися, відсутні позитивні зміни у становленні ринкових засад господарювання, розвитку конкуренції та залученні приватних інвестицій у підприємства галузі.

Неефективність реформування галузі призвела до критичного стану основних фондів підприємств житлово-комунального господарства. Недосконала тарифна політика зумовила хронічне і постійне зростання збитковості підприємств. Недосконалість системи управління житлом та підприємствами житлово-комунального господарства, а також системи регулювання природних монополій призвела до того, що підприємства галузі неспроможні ефективно працювати в ринкових умовах і надавати споживачам послуги належної якості.

Нестача власних і бюджетних фінансових ресурсів, їх неефективне розміщення, відсутність дієвого механізму залучення позабюджетних коштів не сприяють вирішенню завдань технічного переоснащення житлово-комунальних підприємств та розвитку комунальної інфраструктури. Не налагоджена ефективна співпраця з приватними інвесторами, міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями, не створений сприятливий інвестиційний клімат.

Втрати води і теплової енергії є значними і постійно зростають. Питомі витрати енергетичних ресурсів під час виробництва і надання житлово-комунальних послуг майже удвічі перевищують відповідні показники країн Європейського Союзу.

Недосконалість системи соціального захисту населення у сфері надання житлово-комунальних послуг, недостатня поінформованість населення, неузгодженість норм законодавства щодо регулювання взаємовідносин споживачів і виробників/виконавців житлово-комунальних послуг зумовлюють зростання незадоволення серед населення.

Про відсутність реальних зрушень та зволікання з належною реалізацією житлово-комунальної реформи яскраво свідчить статистика. Так, за станом на 1 січня 2009 року дебіторська та кредиторська заборгованість галузі становила відповідно 10,1 млрд. та 9,4 млрд. гривень. Збитки підприємств за підсумками роботи у 2008 році склали 1,6 млрд. гривень.

Кожен третій житловий будинок потребує капітального ремонту. В аварійному стані перебуває більше третини водопровідно-каналізаційних та теплових мереж, близько 30 відсотків теплопунктів, понад 20 відсотків мостів та шляхопроводів.

Потребує заміни 87 відсотків рухомого складу міського електричного транспорту, 70 відсотків автотранспорту, який використовується у сфері благоустрою, близько 40 відсотків насосного обладнання та котлів, понад 20 тисяч ліфтів тощо.

Не відповідають санітарним нормам близько половини полігонів для твердих побутових відходів. Щороку утворюється значна кількість несанкціонованих сміттєзвалищ.

Вирішення цього питання потребує удосконалення підходів до фінансового забезпечення виконання Програми, приведення її у відповідність із загальнодержавними пріоритетами, додержання ефективного використання бюджетних коштів під час реалізації державної політики, розроблення ефективних механізмів залучення позабюджетних коштів, зокрема коштів міжнародних фінансових установ та донорських організацій, для формування житлового фонду і реформування житлово-комунального господарства в рамках розвитку публічно-приватного партнерства.

II. Мета Програми та шляхи реформування житлово-комунального господарства

1. Мета Програми полягає у визначенні засад реалізації державної політики реформування житлово-комунального господарства, здійснення заходів щодо підвищення ефективності та надійності його функціонування, забезпечення сталого розвитку для задоволення потреб населення і господарського комплексу в житлово-комунальних послугах відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів.

Реформування галузі проводиться з урахуванням інтересів кожної конкретної людини та передбачає широке роз'яснення процесу і результатів реформ.

Для досягнення мети реформування галузі необхідно вирішити питання щодо: узгодження економічних інтересів держави та суб'єктів господарювання; забезпечення можливості розв'язання громадянами України житлових проблем;

оптимізації виробничої та територіальної інфраструктури житлово-комунального господарства відповідно до потреб населення;

створення умов для надійного і безпечного надання житлово-комунальних послуг за доступними цінами, які стимулюють енергозбереження;

усунення диспропорції у попиту та пропозиції на ринку житла і житлово-комунальних послуг;

оновлення виробничої бази галузі з урахуванням новітніх досягнень науково-технічного прогресу, запровадження інноваційної моделі розвитку житлово-комунального господарства;

підвищення ефективності використання енергоносіїв та інших ресурсів, радикального зниження енергоемності виробництва, підвищення енергоефективності будинків, створення стимулів та умов для переходу економіки на раціональне використання та економічне витрачання енергоресурсів;

стимулювання приватної підприємницької ініціативи у виконанні завдань розвитку житлового фонду та комунальної інфраструктури;

мінімізації техногенного впливу галузі на навколишнє середовище і людину в цілому;

розвитку ринкових відносин та відповідної інституційної інфраструктури, поетапного дерегулювання і лібералізації потенційно конкурентного ринку за умови розвитку системи державного регулювання природних монополій;

розроблення законодавчих актів щодо розмежування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері житлово-комунального господарства;

поліпшення якості управління житлом та комунальною інфраструктурою.

Реформування галузі здійснюється шляхом формування відповідно до вимог світових стандартів ринку житла, запровадження недискримінаційних економічних відносин між суб'єктами ринку та державою з поступовим обмеженням функцій держави як суб'єкта господарювання та посиленням її впливу на формування ринкової інфраструктури, що передбачає:

проведення взаємоузгодженої тарифної, інвестиційної політики і політики у сфері розвитку внутрішнього ринку;

реалізацію ефективної антимонопольної політики та здійснення інституційних перетворень на ринку житла і житлово-комунальних послуг, спрямованих на розвиток ринкових відносин та конкуренції;

стимулювання інноваційної, інвестиційної та активності енергозбереження суб'єктів господарювання;

підвищення енергоефективності галузі шляхом зменшення обсягів втрат паливно-енергетичних ресурсів, зниження енергоємності виробництва окремих видів продукції (послуг);

розроблення прозорого механізму формування цін і тарифів на продукцію та послуги підприємств, що провадять діяльність у житлово-комунальній сфері.

За своїм змістом економічна модель розвитку житлово-комунального господарства полягає у формуванні оптимальних для суспільства і держави економічних відносин шляхом запровадження ринкових методів господарювання, стимулювання енергоефективності тарифної, інвестиційної, науково-технічної, зовнішньоекономічної та екологічної політики, інституційних і структурних змін у сфері обслуговування житла.

2. Передбачається здійснення заходів Програми в таких сферах:

1) формування державної житлової політики;

2) утримання будинків, споруд і прибудинкових територій, у тому числі проведення реконструкції застарілого житлового фонду;

3) надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення;

4) виробництва, транспортування, постачання теплової енергії, надання послуг з централізованого опалення та постачання гарячої води, у тому числі з використанням альтернативних джерел енергії та видів палива;

5) ремонту приміщень, будинків, споруд;

6) благоустрою населених пунктів;

7) міського електротранспорту.

3. Державна політика реформування житлово-комунального господарства базується на таких основних принципах:

1) спільна відповідальність держави та органів місцевого самоврядування за якісне виконання Програми, забезпечення населення житлово-комунальними послугами відповідно до державних соціальних стандартів та ефективність сфери житлово-комунального господарства в цілому;

2) доступність для всіх верств населення житлово-комунальних послуг, що відповідають вимогам державних стандартів;

3) пріоритетне спрямування державної підтримки на забезпечення соціальним житлом визначених законом категорій громадян з одночасним створенням доступної для інших верств населення системи довгострокового кредитування житла;

4) формування та дотримання державних соціальних стандартів (норм і нормативів) у сфері житлового фонду та житлово-комунального обслуговування;

5) створення умов для прозорого та незалежного державного регулювання у сфері житлово-комунальних послуг, захисту прав споживачів і налагодження зворотного зв'язку із суспільством;

6) забезпечення ефективного використання людських, грошових та матеріальних ресурсів у сфері житлово-комунального господарства;

7) відповідальність держави (щодо управління, регулювання, стимулювання і технічної підтримки) та органів місцевого самоврядування (щодо планування розвитку житлового фонду та комунальної інфраструктури, ефективного використання майна територіальних громад) за ефективність функціонування житлово-комунального господарства;

8) перехід до економічно обґрунтованих цін і тарифів за користування житлом та комунальні послуги, запровадження надання адресних субсидій окремим категоріям громадян для компенсації витрат, пов'язаних з оплатою житла та комунальних послуг;

9) створення рівних умов для всіх суб'єктів господарювання і споживачів на ринку житла та житлово-комунальних послуг;

10) забезпечення збалансованого розвитку енерго-, тепло-, водо-, газопостачання та водовідведення під час виконання програм житлового та промислового будівництва;

11) забезпечення населення високоякісною питною водою;

12) технічне переоснащення галузі на основі широкого застосування вітчизняних і зарубіжних науково-технічних досягнень, зокрема в енерго- та ресурсозбереженні, впровадження екологічно чистих технологій;

13) стимулювання будівництва шляхом зняття адміністративних бар'єрів та розвитку конкуренції на ринку будівельних матеріалів;

14) розвиток публічно-приватного партнерства у сфері будівництва та реконструкції житлового фонду і комунальної інфраструктури;

15) гласність, громадський контроль, прозорість та участь громадян у прийнятті рішень з питань реформування та розвитку житлово-комунального господарства, інформування населення органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень щодо основних принципів та завдань державної політики у сфері житлово-комунального господарства;

16) створення рівних умов для всіх суб'єктів підприємницької діяльності у сфері житлово-комунального господарства, забезпечення рівних умов для всіх інвесторів.

III. Основні завдання Програми та засоби, необхідні для їх виконання

1. Основними завданнями Програми є:

1) розвиток державного регулювання діяльності природних монополій на ринку комунальних послуг;

2) формування державної житлової політики, створення розвинутого конкурентного середовища на ринку обслуговування житла, у тому числі впровадження комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду із залученням інвесторів-забудовників на конкурсних засадах;

3) забезпечення беззбиткового функціонування підприємств житлово-комунального господарства;

4) технічне переоснащення житлово-комунального господарства, скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів, необхідних для виробництва (надання) житлово-комунальних послуг, у тому числі створення дієвого і прозорого механізму стимулювання використання альтернативних джерел енергії та видів палива;

5) залучення інвестицій і співпраця з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями;

6) залучення громадськості до процесів формування житлової політики та реформування житлово-комунального господарства.

2. Виконання завдань Програми потребує реалізації заходів інституціонального, організаційного, фінансового, нормативно-правового та науково-технічного забезпечення.

IV. Інституціональне забезпечення виконання завдань Програми

Інституціональне забезпечення виконання завдань Програми включає такі заходи:

визначення функцій та відповідальності центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо виконання програм забезпечення населення житлом, модернізації житлово-комунальної інфраструктури, здійснення державного регулювання, гарантування надійності, ефективності, високої якості та економічно обґрунтованої вартості житлово-комунальних послуг;

розмежування функцій управління та державного регулювання у житлово-комунальній сфері, підвищення ролі центрального органу виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства щодо здійснення стратегічного управління галуззю;

удосконалення ліцензійної політики у сфері тепло-, водопостачання та водовідведення щодо посилення відповідальності суб'єктів, які провадять діяльність у зазначеній сфері;

розмежування монопольного і конкурентного ринків у сфері житлово-комунальних послуг;

посилення впливу мешканців будинків на умови свого проживання та якість обслуговування жителя шляхом стимулювання створення об'єднань співвласників багатоквартирного будинку;

сприяння створенню системи управителів на ринку житлових послуг.

Інституціональні заходи виконання Програми наведено в табл. А.1.

V. Нормативно-правове та науково-технічне забезпечення виконання завдань Програми

Нормативно-правове забезпечення виконання завдань Програми передбачає запровадження системного підходу до правового регулювання у сфері житлової політики та житлово-комунального господарства. Планування і провадження нормотворчої діяльності здійснюються з урахуванням концептуальних документів,

що після загального громадського та фахового обговорення беруться за основу для розроблення й ухвалення законів та інших нормативно-правових актів, прийнятих на їх виконання. Запровадження такого підходу дасть змогу запобігти виникненню суперечностей та дублюванню норм нормативно-правових актів.

1. Нормативно-правове та науково-технічне забезпечення виконання завдань Програми передбачає:

1) розроблення проектів нормативно-правових актів з питань регулювання відносин у сфері житлово-комунального господарства;

2) створення нормативно-правової бази, необхідної для впровадження нового ефективного механізму фінансування розвитку галузі та визначення стратегічно важливих напрямів співпраці з міжнародними фінансовими інституціями та донорськими організаціями;

3) гармонізацію національних стандартів та інших нормативних актів у сфері житлово-комунального господарства з директивами та стандартами Європейського Союзу;

4) збереження і розвиток наукового, науково-технічного потенціалу, модернізацію науково-технічної бази та систематизацію наукової інформації;

5) проведення науково-технічних досліджень з питань тарифної політики, визначення економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних з виробництвом (наданням) житлово-комунальних послуг, фінансово-економічної діяльності житлово-комунальних підприємств, експлуатації та технічного обслуговування об'єктів житлово-комунального господарства, міського електротранспорту, благоустрою населених пунктів, захисту територій від шкідливої дії вод;

6) розроблення та впровадження новітніх технологій і обладнання, необхідних для технічного переоснащення підприємств житлово-комунального господарства та скорочення питомих витрат енергетичних і матеріальних ресурсів;

7) проведення прогнозно-аналітичних розрахунків для визначення потреб населення у житлі та об'єктах житлово-комунальної інфраструктури на середньо- та довгострокову перспективу;

8) розвиток державного регулювання на ринку природних монополій та конкурентному ринку у сфері житлово-комунального господарства (тарифоутворення, ліцензування, контроль за ліцензованою діяльністю, забезпечення недискримінаційного доступу до послуг);

9) створення нової моделі забезпечення населення високоякісною питною водою;

10) налагодження виробництва нових зразків техніки та обладнання для забезпечення потреб житлово-комунального господарства;

11) проведення соціологічних досліджень серед населення щодо реформування житлово-комунального господарства, вивчення громадської думки стосовно пріоритетів такого реформування;

12) удосконалення методологічних засад моніторингу стану галузі (статистичні спостереження, вивчення громадської думки, експертна оцінка);

13) внесення змін до чинного законодавства та розроблення нових підзаконних актів щодо відновлення застарілого житлового фонду і забезпечення населення якісним житлом;

14) розроблення законодавчої бази щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії та видів палива;

15) внесення змін до будівельних норм і правил, забезпечення технічного регулювання та стандартизації у сфері житлово-комунального господарства для більш активного використання науково-технічних досягнень та оновлення на їх базі основних засобів підприємств галузі;

16) розроблення та забезпечення виконання програм стимулювання економічного використання споживачами питної води і теплової енергії.

2. Заходи щодо нормативно-правового та науково-технічного забезпечення виконання завдань Програми наведено в табл. А.2.

VI. Організаційне забезпечення та проведення моніторингу виконання завдань Програми

1. Організаційне забезпечення виконання завдань Програми здійснюють відповідно до своїх повноважень:

1) на державному рівні — центральний орган виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства та інші центральні органи виконавчої влади;

2) на регіональному рівні — структурні підрозділи з питань житлово-комунального господарства Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

3) на місцевому рівні — структурні підрозділи/посадові особи виконавчих органів міських, селищних, сільських рад.

2. Забезпечення взаємодії та організація діяльності міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, пов'язаних з виконанням Програми, здійснюються Міжвідомчою комісією з проведення реформування житлово-комунального господарства на чолі з віце-прем'єр-міністром України.

3. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації щороку розробляють та подають для затвердження відповідним місцевим радам план заходів щодо реалізації регіональних і місцевих програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства за підсумками попереднього року та з урахуванням можливостей їхнього фінансування.

4. Моніторинг виконання Програми здійснюється щороку на базі даних державних і галузевих статистичних спостережень, спеціальних досліджень, вивчення громадської думки щодо рівня житлово-комунального обслуговування та стану реформування житлово-комунального господарства стосовно пріоритетів такого реформування:

1) на державному рівні — центральним органом виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства;

2) на регіональному рівні — структурними підрозділами з питань житлово-комунального господарства Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

5. Форми проведення державних статистичних спостережень за станом реформування житлово-комунального господарства та відповідні інструкції з їх заповнення розробляє і затверджує центральний орган виконавчої влади з питань статистики за погодженням з центральним органом виконавчої влади з питань жит-

лово-комунального господарства. Центральний орган виконавчої влади з питань статистики встановлює строки подання територіальними органами державної статистики інформації за затвердженою формою та забезпечує її узагальнення.

6. Результати моніторингу висвітлюються в засобах масової інформації у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

7. Заходи щодо організаційного забезпечення виконання передбачених Програмою завдань наведено в табл. А.1.

VII. Фінансове забезпечення виконання завдань Програми

1. Фінансово-економічне забезпечення реформування житлово-комунальної галузі передбачає:

розроблення фінансового механізму надання та утримання житла (іпотека, товариства індивідуальних забудовників, кредитні спілки тощо), а також підвищення енергоефективності житлових будинків;

перехід до економічно обґрунтованих тарифів для всіх категорій споживачів житлово-комунальних послуг, запобігання перехресному субсидіюванню, недопущення зростання інфляції за рахунок необґрунтованого завищення цін і тарифів;

державну підтримку в наданні та обслуговуванні житла (створення системи державного страхування кредитів, визначення принципів і механізму підтримки населення з використанням коштів державного бюджету, широке використання лізингу устаткування);

реструктуризацію та списання безнадійної заборгованості у сфері житлово-комунального господарства за умови переходу до економічно обґрунтованих тарифів.

2. Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, коштів підприємств та інших джерел, не заборонених законодавством, а також за рахунок введення спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість житлово-комунальних послуг та/або послуг з постачання теплової енергії.

3. Кошти державного бюджету спрямовуються на фінансування заходів щодо: нормативно-правового та науково-технічного забезпечення;

реалізації інвестиційних проєктів з реконструкції та капітального ремонту житлового фонду, систем централізованого тепло-, водопостачання та водовідведення, а також у сфері благоустрою і комунального обслуговування, розвитку міського електротранспорту, спрямованих на технічне переоснащення об'єктів житлово-комунального господарства;

реалізації пілотних проєктів у сфері житлово-комунального господарства, спрямованих на удосконалення системи управління житловим фондом, скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів, у тому числі щодо впровадження використання альтернативних джерел енергії та видів палива;

забезпечення широкої громадської підтримки державної житлової політики та реформування житлово-комунального господарства;

розбудови інституційної системи щодо залучення інвестицій міжнародних фінансових організацій та ресурсів міжнародної технічної допомоги, спрямованих на реформування житлово-комунального господарства.

4. Фінансування Програми щодо реалізації інвестиційних проєктів, у тому числі пілотних проєктів у сфері житлово-комунального господарства, здійснюється шляхом:

цільового фінансування відібраних на конкурсній основі проектів;
часткового або повного відшкодування відсоткових ставок за кредитами для реалізації проектів;

повного відшкодування відсоткових ставок за кредитами або часткового погашення основної суми кредитів, що надаються суб'єктам малого та середнього бізнесу, об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків для реалізації інвестиційних проектів з енергозбереження у житлових будинках.

5. Рішення про виділення коштів на цілі, зазначені у пункті 4 розділу VII Програми, приймається у разі, якщо:

1) підтверджено фінансування проектів з місцевих бюджетів та інших джерел, крім проектів, що реалізуються об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків, у такому співвідношенні:

у 2010–2011 роках:

для проектів, що реалізуються у містах Києві, Севастополі, Сімферополі та обласних центрах, — не менш як 70 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету;

для проектів, що реалізуються в містах республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, — не менш як 40 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету;

для проектів, що реалізуються в інших населених пунктах, — не менш як 10 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету;

у 2012–2014 роках:

для проектів, що реалізуються у містах Києві, Севастополі, Сімферополі та обласних центрах, — не менш як 100 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету;

для проектів, що реалізуються у містах республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, — не менш як 70 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету;

для проектів, що реалізуються в інших населених пунктах, — не менш як 20 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету;

2) підтверджено фінансування проектів з реконструкції та капітального ремонту житлових будинків, в яких функціонують об'єднання співвласників багатоквартирних будинків та інші форми самоорганізації населення, власниками житлових та нежитлових приміщень у відповідних будинках не менш як 10 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету у 2009–2010 роках, та не менш як 20 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету у 2011–2014 роках. Кошти з державного бюджету спрямовуються місцевим бюджетам цільовою субвенцією.

6. Порядок конкурсного відбору проектів з технічного переоснащення об'єктів житлово-комунального господарства, спрямованих на скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів під час виробництва (надання) житлово-комунальних послуг, у сфері благоустрою і комунального обслуговування, розвитку міського електротранспорту, реконструкції і капітального ремонту житлових будинків, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, встановлюється центральним органом виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства.

7. Кошти державного бюджету, передбачені цією Програмою, підлягають щорічному корегуванню на прогнозний індекс інфляції під час формування проекту Державного бюджету України.

Прогнозний обсяг фінансового забезпечення виконання завдань Програми за рахунок коштів Державного бюджету України наведено у табл. А.3.

VIII. Контроль за виконанням Програми

1. Контроль за виконанням цієї Програми, а також регіональних і місцевих програм здійснюють центральний орган виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

2. Громадський контроль за ходом виконання Програми здійснюється представниками громадських організацій, статутом яких передбачено провадження діяльності у сфері житлово-комунальних послуг.

3. Центральний орган виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства подає щороку Кабінету Міністрів України інформацію про хід виконання завдань, визначених Програмою.

4. Кабінет Міністрів України щороку не пізніше 1 травня подає Верховній Раді України звіт про стан виконання Програми.

5. Контроль за використанням бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення виконання Програми, здійснюється у встановленому порядку.

IX. Очікувані результати

1. Виконання Програми дасть можливість:

1) забезпечити реалізацію державної політики щодо регіонального розвитку, насамперед у сфері житлово-комунального господарства;

2) завершити розроблення необхідних нормативно-правових актів, що забезпечать стале функціонування галузі в ринкових умовах господарювання;

3) запровадити ефективну систему державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері тепло-, водопостачання і водовідведення;

4) розробити організаційний і фінансовий механізм забезпечення реалізації прав людини на житло (придбання та оренда житла, надання соціального і службового житла);

5) зробити доступними послуги з тепло- і водопостачання для населення та підприємств за умови їхнього своєчасної оплати;

6) створити сприятливі умови для накопичення інвестиційних ресурсів з метою технічного переоснащення підприємств житлово-комунального господарства та розвитку комунальної інфраструктури;

7) створити сприятливі умови для залучення позабюджетних коштів у розвиток об'єктів житлово-комунального господарства та ефективний механізм подальшого його реформування із залученням іноземних інвестицій, кредитів, коштів фізичних і юридичних осіб;

8) провести комплексну модернізацію і технічне переоснащення підприємств житлово-комунального господарства з метою зменшення ресурсоспоживання і дотримання екологічних нормативів та норм протипожежного захисту;

9) зменшити до рівня експлуатаційної безпеки зношеність основних фондів у житлово-комунальній сфері та витрати і втрати під час виробництва (надання) житлово-комунальних послуг;

10) зменшити залежність галузі від імпорту енергоресурсів та підвищити рівень її енергетичної безпеки;

11) забезпечити поступове виведення з експлуатації аварійних житлових будинків та відбудову аварійних об'єктів комунального господарства на умовах фінансування з державного та місцевих бюджетів;

12) забезпечити сталу та ефективну роботу підприємств житлово-комунального господарства, підвищити рівень безпеки систем життєзабезпечення населених пунктів;

13) забезпечити надання населенню житлово-комунальних послуг належної якості відповідно до вимог національних стандартів, гармонізованих з міжнародними або регіональними;

14) забезпечити прозорість у формуванні тарифної та цінової політики на житлово-комунальні послуги;

15) забезпечити обґрунтованість і прозорість умов реалізації дотаційної політики держави стосовно малозабезпечених верств населення;

16) підвищити рівень мотивації громадян (доступ до матеріальних благ як стимул до зростання продуктивності праці і поліпшення якості робочої сили);

17) стимулювати внутрішнє виробництво у сферах, суміжних зі сферою житлово-комунального господарства;

18) забезпечити захист прав споживачів, їхнє своєчасне інформування з питань своїх прав та обов'язків;

19) досягти поліпшення здоров'я і збільшення тривалості життя населення в результаті забезпечення його високоякісною питною водою;

20) добитися зменшення протягом п'яти років обсягів використання енергоресурсів у комунальній енергетиці та житлових будівлях на 20 відсотків;

21) обладнати протягом двох років усі багатоквартирні будинки побудинковими приладами обліку тепла, холодної та гарячої води;

22) привести витрати і втрати під час виробництва (надання) житлово-комунальних послуг у відповідність з вимогами європейських стандартів;

23) забезпечити широку суспільну підтримку виконання основних завдань у рамках реформи житлово-комунального господарства.

2. Основні очікувані результати виконання Програми наведено у табл. А.4.

**Заходи щодо інституціонального та організаційного забезпечення виконання завдань
Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки [75]**

Найменування завдання	Найменування заходу	Строк виконання, роки	Відповідальні за виконання
1	2	3	4
1. Розвиток державного регулювання діяльності природних монополій на ринку комунальних послуг	Створення системи енергетичного менеджменту в житлово-комунальному господарстві	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Запровадження моніторингу якості питної води та стану систем питного водопостачання	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Запровадження обов'язкового технологічного обліку води на всіх ділянках її видобування, транспортування та постачання споживачам	2010–2011	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
2. Формування державної житлової політики, створення розвинутого конкурентного середовища на ринку обслуговування житла, у тому числі впровадження комплексної	Запровадження інституту управителів майном житлового комплексу	2010–2011	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін, Держспоживстандарт Держкомпідприємництва, Мін'юст

1	2	3	4
реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду із залученням інвесторів-забудовників на конкурсних засадах	Запровадження моніторингу:		
	ринку житла та житлових послуг;	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації
	аварійних об'єктів житла і комунального господарства	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Організація ведення обліку громадян України, які користуються правом на соціальне житло і перебувають у черзі на його отримання, надання державної підтримки для придбання житла	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Забезпечення прогнозування потреб у житлі за категоріями та визначення його необхідних обсягів на середньо- і довгострокову перспективу	2010–2012	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд, Мінекономіки Мінфін, Мінпраці Мін'юст
	Розроблення регіональних програм розвитку комунальної інфраструктури. Запровадження енергетичного планування	2010–2013	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування

1	2	3	4
	Створення сучасної геоінформаційної системи житлового фонду та комунальної інфраструктури під час здійснення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду. Забезпечити:	2012–2013	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	визначення кварталів (мікрорайонів), що потребують проведення комплексної реконструкції відповідно до генеральних планів населених пунктів, містобудівного обґрунтування, проектів комплексної забудови території, проектної документації на будівництво окремих об'єктів у цих кварталах (мікрорайонах) та оприлюднення відповідної інформації у засобах масової інформації;	2012–2014	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд органи місцевого самоврядування
	узгодження інтересів територіальних громад та інвесторів-забудовників у здійсненні інженерної підготовки, будівництві об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, проведенні	2012–2014	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування

1	2	3	4
	благоустрою прилеглих прибудинкових територій за рахунок коштів інвесторів-забудовників та органів місцевого самоврядування;		
	координацію дій комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів), визначення зобов'язань, відповідальності за їх невиконання учасниками комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів);	2012–2014	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд, Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	здійснення контролю щодо конкурсного визначення інвестора-збудовника комплексної реконструкції кварталу (мікрорайону)	2012–2014	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд, Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Запровадження системи управління якістю у сфері житлово-комунальних послуг	2010–2011	Мінжитлокомунгосп
	Розроблення програм навчальних курсів та організації навчання з питань утворення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків і управління житловим фондом	2009	Мінжитлокомунгосп, МОН Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування

1	2	3	4
	Сприяння утворенню при органах місцевого самоврядування підрозділів з питань організації об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та розвитку інституту управителів житлових будинків	2010–2012	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
3. Забезпечення безбиткового функціонування підприємств житлово-комунального господарства	Розвиток системи фінансового забезпечення модернізації комунальної інфраструктури	2010–2013	Мінжитлокомунгосп
	Розроблення та організація навчальних програм щодо: здійснення довгострокового фінансового планування на підприємствах житлово-комунального господарства; застосування та супроводження програмного забезпечення для розрахунку тарифів на виробництво, транспортування, постачання теплової енергії та послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води	2009–2010	Мінжитлокомунгосп
4. Технічне переоснащення житлово-комунального господарства, скорочення питомих показників	Створення та оновлення: бази даних новітніх технологій та обладнання вітчизняного виробництва,	2010–2014	Мінжитлокомунгосп

1	2	3	4
використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво житлово-комунальних послуг, у тому числі створення дієвого і прозорого механізму стимулювання використання альтернативних джерел енергії та видів палива	що можуть бути використані у сфері житлово-комунального господарства, економічні показники яких не нижчі від зарубіжних аналогів; атласу доступних альтернативних джерел енергії в розрізі регіонів, його щорічне оновлення та оприлюднення		
	Розроблення схем теплозабезпечення населених пунктів	2009–2010	Мінжитлокомунгосп
	Впровадження пілотних проєктів з переведення підприємств житлово-комунального господарства на альтернативні джерела енергії та види палива	2010–2014	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим місцеві держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Запровадження окремого порядку визначення амортизації основних фондів підприємств житлово-комунального господарства, що працюють на альтернативних джерелах та видах палива	2010–2011	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін
	Створення умов для організації та розвитку підприємств з виробництва альтернативних джерел енергії та видів палива у сфері надання житлово-комунальних послуг	2010–2014	Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго Мін'юст

1	2	3	4
5. залучення інвестицій і співпраця з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями	Проведення роз'яснювальної та методологічної роботи з питань підготовки інвестиційних проєктів відповідно до вимог міжнародних фінансових організацій	2009–2014	Мінжитлокомунгосп
6. залучення громадськості до процесів формування житлової політики та реформування житлово-комунального господарства	Створення інформаційно-аналітичної системи збору, передачі, аналізу та моніторингу інформації про реформування житлово-комунального господарства	2009–2010	Мінжитлокомунгосп
	Проведення державних статистичних спостережень за станом реформування і розвитку житлово-комунального господарства	2010–2014	Держкомстат Мінжитлокомунгосп Мінекономіки
	Організація навчальних програм з підготовки управителів майном житлового комплексу	2009–2010	Мінжитлокомунгосп
	Підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування, працівників комунальних підприємств та голів об'єднань співвласників багатоквартирних будинків з питань реформування і розвитку житлово-комунального господарства	2009–2014	Мінжитлокомунгосп

1	2	3	4
	Щорічне проведення соціологічних опитувань серед населення про рівень якості надання житлово-комунальних послуг	2009–2014	Мінжитлокомунгосп
	Розроблення та виконання програм інформаційно-пропагандистського, освітнього та просвітницького забезпечення проведення реформ у сфері житлово-комунальних послуг	2011–2014	Мінжитлокомунгосп
	Розроблення та впровадження місцевих програм залучення громадськості до формування житлової політики та реформування житлово-комунального господарства	2009–2011	Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Організація постійно діючого семінару для представників органів місцевого самоврядування та комунальних підприємств щодо форм і методів роботи з громадськістю	2010–2014	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Проведення громадських форумів, громадських слухань, круглих столів для формування виваженої громадської позиції та дотримання балансу	2010–2014	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування

1	2	3	4
	інтересів постачальників і споживачів житлово-комунальних послуг		
	Підготовка матеріалів для засобів масової інформації з метою висвітлення комунальних проблем	2009–2014	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Видання посібників у рамках факультативної програми загальноосвітніх навчальних закладів:		
	«Все про воду для майбутніх поколінь»;	2009–2010	Мінжитлокомунгосп МОН
	з питань теплозбереження	2010	Мінжитлокомунгосп, МОН
	Висвітлення питань житлово-комунального господарства в електронних інформаційних системах	2010–2014	Мінжитлокомунгосп
	Створення сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем: для організації спілкування з населенням з питань житлово-комунального господарства та житлової політики;	2009–2014	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	обліку енергоресурсів і контролю якості електроенергії, газу, тепла та води		Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго Мінекономіки Мінфін, Держспоживстандарт НКРЕ, НАЕР, Мін'юст

Заходи щодо нормативно-правового та науково-технічного забезпечення виконання завдань Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки [75]

Найменування завдання	Найменування заходу	Строк виконання, роки	Відповідальні за виконання
1	2	3	4
1. Розвиток державного регулювання діяльності природних монополій на ринку комунальних послуг	Розроблення проекту закону щодо державного регулювання у сфері житлово-комунальних послуг та інших нормативно-правових актів щодо:	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки, Мінфін, Мінпаливенерго Антимонопольний комітет, НКРЕ, Мін'юст
	контролю за дотриманням ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії, транспортування її магістральними та місцевими (розподільними) тепловими мережами, постачання теплової енергії, централізованого водопостачання та водовідведення;	2009	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації
	ведення звітності про діяльність з виробництва, передачі та постачання теплової енергії, водопостачання та водовідведення;	2010	Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго НКРЕ
	визначення статусу і порядку формування комісій з регулювання	2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки, Мінфін

1	2	3	4
	діяльності природних монополій на ринку комунальних послуг		Мінпаливенерго, Антимонопольний комітет, НКРЕ, Мін'юст
	Уточнення повноважень органів, які здійснюють регулювання цін/тарифів на житлово-комунальні послуги та визначення процедури їх затвердження	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін Антимонопольний комітет Мін'юст
	Застосування альтернативних методів регулювання цін/тарифів на житлово-комунальні послуги і визначення статей витрат, що повинні при цьому враховуватися	2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін Антимонопольний комітет Держпінспекція, Мін'юст
	Розроблення порядку корегування цін/тарифів на житлово-комунальні послуги в разі зміни цін на енергоносії, ставок податків і зборів (обов'язкових платежів), розміру мінімальної заробітної плати	2009	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін Мінпаливенерго Мінпраці ДПА, Мін'юст
	Розроблення порядку проведення перерахунків за ненадані або надані не в повному обсязі житлово-комунальні послуги та перевірки кількісних і якісних показників надання зазначених послуг	2009	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки, Мінфін Антимонопольний комітет, Мін'юст Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Розроблення методичних рекомендацій щодо розрахунку питомих	2009–2010	Мінжитлокомунгосп

1	2	3	4
	норм витрат електроенергії, пов'язаних з технологічними потребами підприємств тепло-, водопостачання та водовідведення		
	Затвердження Правил обліку відпуску та споживання теплової енергії	2009	Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго, Мінекономіки Мінфін, НКРЕ, НАЕР, Мін'юст
	Внесення змін до Правил технічної експлуатації систем водопостачання та каналізації населених пунктів	2009	Мінжитлокомунгосп Держспоживстандарт Мін'юст
	Розроблення та затвердження Правил користування системами централізованого водопостачання та водовідведення в населених пунктах	2009	Мінжитлокомунгосп Держспоживстандарт Мін'юст
	Проведення інвентаризації основних засобів комунальних підприємств	2009–2012	Органи місцевого самоврядування Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації
	Удосконалення законодавства у сфері водопостачання та водовідведення (внесення змін до законів України «Про питну воду та питне водопостачання», «Про Загальнодержавну програму «Питна вода України» на 2006–2020 роки»; розроблення	2009–2011	Мінжитлокомунгосп Мінприроди Мінекономіки Мінфін Держспоживстандарт Мін'юст

1	2	3	4
	проекту Закону України про централізоване водопостачання та водовідведення)		
	Внесення змін до Закону України «Про теплопостачання» в частині державного регулювання на ринку комунальних послуг	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго, Мінекономіки Мінфін, НКРЕ, Мін'юст
	Розроблення проекту Концепції адресного надання пільг населенню	2010	Мінпраці, Мінекономіки, Мінфін Мінпаливенерго, Мінтрансв'язку Мін'юст
	Гармонізація законодавства, що регулює діяльність у сфері житлово-комунального господарства, з директивами і стандартами ЄС	2009–2014	Мінжитлокомунгосп Мін'юст Держспоживстандарт
2. Формування державної житлової політики, створення розвинутого конкурентного середовища на ринку обслуговування житла, у тому числі впровадження комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду із залученням інвесторів-забудовників на конкурсних засадах	Розроблення проектів законів України:		
	про основи державної житлової політики;	2009	Мінжитлокомунгосп, Мінрегіонбуд Мінекономіки, Мінфін Мінпраці, Мін'юст
	про енергетичну ефективність будівель	2009	Мінжитлокомунгосп, Мінрегіонбуд Мінекономіки, Мінфін Мінпраці, Мін'юст
	Доопрацювання нової редакції Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»	2009–2010	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки Мінфін, Мінрегіонбуд, Держкомзем Мін'юст

1	2	3	4
	Розроблення проектів нормативно-правових актів щодо:		
	встановлення якісних і вартісних характеристик житла, придбання якого здійснюється з використанням коштів державного бюджету;	2010–2011	Мінжитлокомунгосп, Мінрегіонбуд Мінекономіки, Мінфін Мін'юст
	визначення фінансового механізму надання житла (іпотека, будівельно-ощадні каси, товариства індивідуальних забудовників тощо);	2010–2012	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд Мінекономіки, Мінфін Мін'юст
	антимонопольного регулювання на ринку будівництва житла;	2010–2011	Антимонопольний комітет Мінжитлокомунгосп, Мінрегіонбуд Мінекономіки, Мінфін, Мін'юст
	державного регулювання у сфері будівництва житла, фінансування якого здійснюється з використанням коштів державного бюджету;	2010–2011	Мінрегіонбуд, Мінжитлокомунгосп Мінекономіки, Мінфін Мін'юст
	встановлення порядку визначення меж прибудинкових територій та передачі їх об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків;	2009–2010	Держкомзем Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд
	визначення переліку та порядку надання послуг з управління будинком, спорудою або групою будинків;	2010	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки Мінфін, Держспоживстандарт Держкомпідприємництва Мін'юст

1	2	3	4
	встановлення порядку доступу виробників і постачальників теплової енергії до теплових мереж;	2010	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки Мінфін, Держспоживстандарт Держкомпідприємництва, Мін'юст
	регулювання діяльності Державної житлово-комунальної інспекції;	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки, Мінфін, Мін'юст
	реалізації положень Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» щодо обов'язкового закріплення землі та прибудинкових територій;	2010–2012	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки Мінфін, Мінрегіонбуд Держкомзем Мін'юст
	сертифікації житлових послуг;	2010–2012	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки Мінфін, Держспоживстандарт Держкомпідприємництва, Мін'юст
	нормування витрат палива та теплової енергії на опалення житлових і громадських споруд та на господарсько-побутові потреби	2010–2011	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки, Мінфін Мінпаливенерго Держкомпідприємництва Держспоживстандарт Антимонопольний комітет, Мін'юст
	Затвердження Примірною угоду участі власників та/або орендарів (користувачів) нежитлових приміщень в утриманні житлового будинку та прибудинкової території	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мін'юст

1	2	3	4
	Методологічне забезпечення:		
	придбання громадянами житла за державної підтримки;	2010–2014	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд Мінекономіки Мінфін, Мін'юст Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	організації ведення обліку громадян України, які користуються правом на соціальне житло і перебувають у черзі на його отримання, надання державної підтримки для придбання житла;	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	прогнозування потреб у житлі за категоріями та визначення його необхідних обсягів на середньо- і довгострокову перспективу	2009–2014	Мінжитлокомунгосп, Мінрегіонбуд Мінекономіки, Мінфін Мінпраці, Мін'юст
	Розроблення стандартів якості житлових послуг з визначенням їхньої мінімальної вартості	2009–2012	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки, Мінфін, Мінпраці, Держспоживстандарт, Мін'юст
3. Забезпечення беззбиткового функціонування підприємств житлово-комунального господарства	Розроблення проектів нормативно-правових актів щодо:		
	забезпечення ведення обліку та регулювання споживання води і теплової енергії;	2009–2012	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки, Мінфін Мінпаливенерго, НАЕР, Мін'юст

1	2	3	4
	запровадження фінансових механізмів залучення коштів для здійснення заходів енергозбереження у житлових будинках;	2010–2014	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки Мінфін, Мінрегіонбуд, НАЕР Мін'юст
	запровадження нарахування плати за холодну, гарячу воду та тепло виключно за показаннями приладів обліку	2009–2011	органи місцевого самоврядування Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації
	Розроблення проектів законів України:		
	про особливості передачі в оренду та концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності;	2009	Мінжитлокомунгосп, Мінекономіки, Мінфін, Мінрегіонбуд, Мінпаливенерго Держкомпідприємництва Держспоживстандарт НКРЕ, НАЕР, Мін'юст
	про акціонування (корпоратизацію) підприємств комунальної власності, що провадять діяльність на ринку житлово-комунальних послуг;	2009–2010	Мінжитлокомунгосп, Мінфін Мінекономіки, Фонд державного майна, Мін'юст Держкомпідприємництва
	про внесення змін до Закону України «Про податок на додану вартість» щодо спеціального режиму оподаткування діяльності з надання житлово-комунальних послуг та/або постачання теплової енергії	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін Мін'юст

1	2	3	4
	Розроблення проекту Державної програми розвитку теплозабезпечення населених пунктів на базі регіональних програм розвитку комунальної інфраструктури	2009–2011	Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго Мінекономіки, Мінфін Мінрегіонбуд, НКРЕ Мін'юст, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Внесення змін до Програми поводження з твердими побутовими відходами, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 265 від 4 березня 2004 р.	2009–2010	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін Мінприроди Мін'юст
	Розроблення галузевої програми метрологічного забезпечення обліку та якості теплової енергії і води	2009	Мінжитлокомунгосп Держспоживстандарт
4. Технічне переоснащення житлово-комунального господарства, скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів, пов'язаних з виробництвом житлово-комунальних послуг, у тому числі створення дієвого і прозорого механізму	Розроблення проектів законів України:		
	про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань економічного стимулювання енергозбереження на підприємствах житлово-комунального господарства;	2009–2010	Мінжитлокомунгосп НАЕР Мінекономіки, Мінфін Держкомпідприємництва Держспоживстандарт Антимонопольний комітет
	про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування щодо стимулювання використання альтернативних	2010–2011	Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго Мінекономіки Мін'юст

1	2	3	4
стимулювання використання альтернативних джерел енергії та видів палива	джерел енергії та видів палива у сфері надання житлово-комунальних послуг;		
	про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива у сфері надання житлово-комунальних послуг	2010–2011	Мінжитлокомунгосп Мінпаливенерго Мінекономіки Мін'юст
	Внесення змін до будівельних норм і правил, правил експлуатації та технологічних регламентів з питань житлово-комунального господарства щодо забезпечення стимулювання технічного переоснащення галузі, підвищення якості житлово-комунальних послуг, скорочення питомих витрат матеріальних та енергетичних ресурсів	2010–2011	Мінжитлокомунгосп Мінрегіонбуд Держспоживстандарт Держкомпідприємництва Мін'юст
	Розроблення та затвердження правил експлуатації квартирних систем опалення з урахуванням вимог до їх сервісного обслуговування	2010	Мінпаливенерго НКРЕ Мінжитлокомунгосп Держспоживстандарт
	Розроблення методичних рекомендацій щодо:		

1	2	3	4
	проведення енергетичного аудиту систем централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення;	2009–2011	Мінжитлокомунгосп
	розрахунків водного балансу питного водопостачання населених пунктів і здійснення гідравлічного моделювання водопровідних розподільних мереж	2009–2011	Мінжитлокомунгосп
5. залучення інвестицій і співпраця з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями	Розвиток моделі залучення фінансових ресурсів на реалізацію інвестиційних проєктів у сфері житлово-комунального господарства від міжнародних фінансових організацій	2010–2013	Мінжитлокомунгосп Мінекономіки Мінфін
	Удосконалення системи місцевих запозичень коштів для реалізації проєктів модернізації житлово-комунальної інфраструктури	2010–2012	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування
	Розвиток механізмів публічно-приватного партнерства у сфері житлово-комунального господарства	2009–2014	Мінжитлокомунгосп
6. залучення громадськості до процесів формування житлової політики та реформування житлово-комунального господарства	Розроблення проєктів нормативно-правових актів щодо порядку проведення моніторингу виконання завдань Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального	2010	Мінжитлокомунгосп

1	2	3	4
	господарства та формування рейтингу регіонів		
	Розроблення механізму визначення форми державних статистичних спостережень за станом реформування і розвитку житлово-комунального господарства	2010	Держкомстат Мінжитлокомунгосп Мінекономіки
	Розроблення навчальних програм з підготовки управителів майном житлового комплексу	2010	Мінжитлокомунгосп
	Розроблення методичних рекомендацій щодо вивчення органами місцевого самоврядування громадської думки з питань проведення реформи у сфері житлово-комунальних послуг	2010	Мінжитлокомунгосп
	Методологічне забезпечення залучення громадськості до процесів формування житлової політики та реформування житлово-комунального господарства	2010	Мінжитлокомунгосп
	Вивчення громадської думки щодо пріоритетів реформування житлово-комунального господарства	2009–2014	Мінжитлокомунгосп Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації органи місцевого самоврядування

Прогнозний обсяг фінансового забезпечення виконання завдань Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки за рахунок коштів Державного бюджету України [75]
(млн. гривень)

Найменування завдання	Найменування заходу	Прогнозний обсяг фінансових ресурсів для виконання завдань	У тому числі за роками				
			2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Нормативно-правове та науково-технічне забезпечення виконання завдань Програми		20	10,0	6,5	2,0	1,0	0,5
2. Технічне переоснащення житлово-комунального господарства, скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг							
Усього:		23325,9	2900,7	5977,0	6751,6	5118,1	2578,5
у тому числі:	1) стимулювання реалізації інвестиційних проектів з:						
	реконструкції та капітального ремонту житлових будинків із застосуванням технологій і обладнання енергозбереження;	1758,0	227,2	383,1	339,5	420,0	388,2

1	2	3	4	5	6	7	8
	реконструкції централізованих систем водопостачання і водовідведення з використанням енергозощаджувального обладнання та технологій;	1415,2	340,3	586,5	227,6	140,8	120,0
	енергозбереження, розвитку та реконструкції систем теплопостачання	2850,8	686,3	1182	458,7	283,8	240,0
	благоустрою територій районних центрів та малих міст;	3163,9	352,3	799,1	1345,9	546,6	120,0
	енергозбереження, розвитку міського електричного транспорту;	932	180	192	204	204	152
	2) забезпечення оснащення наявного житлового фонду будинковими засобами обліку та регулювання споживання води і теплової енергії;	1042,2	179,7	262,7	444,1	115,7	40,0
	3) сприяння розробленню та реалізації пілотних (інноваційних) проектів у житлово-комунальному господарстві, спрямованих на удосконалення системи управління житловим фондом, зменшення технологічних витрат і втрат	808,3	149,5	285,8	132,9	122,0	118,1

1	2	3	4	5	6	7	8
	ресурсів, впровадження прогресивних технологій;						
	4) надання державної підтримки для реалізації інвестиційних проектів з технічного переоснащення та капітального ремонту житлових будинків, в яких утворюються нові або вже функціонують об'єднання співвласників багатоквартирних будинків;	10580,5	685,4	2060,8	3373,9	3060,2	1200,2
	5) часткове погашення основної суми кредитів, відсотків за кредитами, лізингових платежів	1000	100	225	225	225	200
3. Залучення інвестицій і співпраця з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями							
Усього:		8	2	2	2	1	1
у тому числі:	розроблення інституціонального механізму взаємодії з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями через ресурсний центр інституціонального розвитку	8	2	2	2	1	1

1	2	3	4	5	6	7	8
4. Забезпечення широкої громадської підтримки державної політики реформування і розвитку житлово-комунального господарства		9	3	2	2	1	1
5. Створення системи ефективного управління житлом та підприємствами ЖКГ, розвиток системи державного регулювання природних монополій у сфері виробництва і надання житлово-комунальних послуг	навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування та працівників комунальних підприємств з питань, пов'язаних з реформуванням і розвитком житлово-комунального господарства	2,1	0,5	0,5	0,5	0,4	0,2
Разом		23365,0	2916,2	5988,0	6758,1	5121,5	2581,2

**Основні очікувані результати виконання Загальнодержавної програми реформування і розвитку
житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки [75]**

1	Найменування показника	Одиниця виміру	Роки					
			2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Створення системи ефективного управління житлом та підприємствами житлово-комунального господарства, розвиток системи державного регулювання природних монополій у сфері виробництва і надання житлово-комунальних послуг								
1.	Загальна кількість утворених об'єднань співвласників багатоквартирних будинків або інших форм самоорганізації населення (станом на кінець року)	об'єднання		11215	14580	20140	32950	45530
2.	Частка загальної площі багатоквартирного житлового фонду, що обслуговується об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків або іншими формами самоорганізації населення	відсоток	7,3	17,2	22,4	31,4	50,7	70,0
3.	Частка підприємств, які розробили і виконують стратегічні плани дій (зокрема плани капітальних інвестицій):							
	водопровідно-каналізаційні підприємства;	відсоток		25	70	90	100	100
	теплопостачальні підприємства	відсоток		27	75	90	100	100
II. Поглиблення демонополізації житлово-комунального господарства та потенційно конкурентних ринків житлово-комунальних послуг								
4.	Частка загальної площі багатоквартирного житлового фонду, що передана в управління управителям майном житлового комплексу	відсоток		29,2	38,0	50,0	65,0	80,0
5.	Частка загальної площі багатоквартирного житлового фонду, що перебуває в управлінні комунальних підприємств	відсоток		59,8	56,0	44,0	35,0	20,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9
III. Забезпечення безбиткового функціонування підприємств житлово-комунального господарства								
6.	Рівень оплати населенням послуг з: централізованого водопостачання та водовідведення;	відсоток		93	95	98	98	98
	централізованого теплопостачання;	відсоток		92	94	98	98	98
	утримання будинків, споруд і прибудинкової території	відсоток		97	98	98	98	98
	Рівень відшкодування доходами витрат операційної діяльності підприємств з виробництва та надання послуг:							
7.	централізованого водопостачання та водовідведення;	відсоток		96	100	100	100	100
	централізованого теплопостачання;	відсоток		94	98	100	100	100
	утримання будинків і прибудинкової території;	відсоток		97	100	100	100	100
	перевезення пасажирів міським електротранспортом	відсоток		80	88	96	100	100
8.	Рівень рентабельності основної діяльності підприємств:							
	водопровідно-каналізаційних;	відсоток до чистого доходу		- 3,0	0–3	3–5	5–7	7–12
	теплопостачальних	відсоток до чистого доходу		- 5,0	0	0–5	5–7	7–12
IV. Технічне переоснащення житлово-комунального господарства								
9.	Частка ветхих і аварійних об'єктів житлового фонду	відсоток		0,6	0,5	0,5	0,4	0,4
10.	Частка ветхих і аварійних теплових мереж у загальній протяжності мереж	відсоток		15	13,5	12,7	11,3	10,2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11.	Частка пасажирського рухомого складу строком експлуатації, що перевищує нормативний	відсоток		87	78	70	50	45
12.	Обладнання багатоквартирних будинків приладами обліку та регуляторами температури:							
	холодної води;	відсоток		45,4	62,6	76,4	860	92
	теплової енергії	відсоток		23,5	42,2	53,4	61,2	66,4
13.	Питомі витрати умовного палива на відпуск тепла	кг/Гкал		169,7	167,2	164,6	162	159,5
14.	Питомі витрати електроенергії на 1 м ³ поданої води	кВт-год./м ³		0,99	0,66	0,613	0,58	0,566
15.	Питомі витрати електроенергії на очищення і транспортування 1 м ³ стічних вод	- « -		0,58	0,539	0,518	0,497	0,476
16.	У сфері благоустрою:							
	протяжність реконструйованих вулиць райцентрів та малих міст;	тис. кілометрів		0,565	1,13	1,695	2,26	
	протяжність переоснащених мереж зовнішнього освітлення вулиць райцентрів та малих міст;	- « -		1,13	2,26	3,39		
	кількість обладнаних дитячих майданчиків у райцентрах та містах обласного значення;	дитячий майданчик		565	1130	1695	2260	
	кількість нових прибиральних машин;	прибиральна машина		475	706			
	кількість нових сміттевозів;	сміттевоз		565	659			
	кількість нових контейнерів для вивезення сміття	тис. контейнерів		565				

Додаток Б
**ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ОБОРОТНІ КОШТИ»
 З ПОГЛЯДУ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ-ЕКОНОМІСТІВ**

Таблиця Б. 1

Автор	Визначення категорії оборотних коштів	Джерело
1	2	3
В. П. Д'яченко	Оборотні кошти — це вартість оборотних фондів і фондів обігу	[62, с. 12]
Б. С. Геращенко, В. С. Геращенко	Оборотні кошти — це вартість оборотних фондів і фондів обігу, яка обов'язково має виступати в грошовому вираженні	[48, с. 124]
А. М. Бірман	Оборотні кошти — це кошти, що надаються підприємству для того, щоб воно могло безперерійно платити за матеріальні цінності в натурі, коли вони надійдуть на підприємство, що дозволяє нормально авансувати витрати в незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, у продукцію, відвантажену, але ще не оплачену, та інші види розрахунків	[20, с. 96]
І. С. Усатов	Оборотні кошти — це кошти підприємства, вкладені в оборотні виробничі фонди і фонди обігу, що містяться не в запасах товарно-матеріальних цінностей, а в авансованих коштах підприємства. Оборотні кошти не мають платіжно-розрахункової функції	[231, с. 88]
С. Б. Барнгольд	Оборотні кошти — це кошти, авансовані для формування запасів оборотних фондів і фондів обігу, малоцінних і швидкозношуваних предметів, необхідних для підтримки безперервності кругообігу	[11, с. 58]
П. Г. Буніч	Оборотні кошти підприємств — це кошти, що перебувають у розпорядженні для утворення оборотних фондів і фондів обігу	[41, с. 117]
П. Н. Жевтяк	Оборотні кошти — це активи, що авансуються з метою забезпечення кругообігу коштів	[70, с. 186]
Л. М. Павлова	Оборотні кошти — кошти, авансовані у виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, малоцінні та швидкозношувані предмети	[129, с. 632]
М. М. Треньов	Оборотні кошти — це кошти, що інвестуються компанією у власні поточні операції під час кожного операційного циклу	[222, с. 35]
М. В. Романовський	Оборотні кошти — це капітал підприємства, авансований в оборотні активи	[232, с. 281]
В. В. Ковальов	Оборотні кошти (синонім у вітчизняному обліку — оборотний капітал, оборотні активи) — мобільні активи підприємства, які являють собою грошові кошти або мають можливість перетворення на них протягом року або одного виробничого циклу	[85, с. 268]

Додаток В
ТРАКТУВАННЯ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ»
ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА ЗАРУБІЖНИМИ ВЧЕНИМИ-ЕКОНОМІСТАМИ

Таблиця В.1

Автор	Визначення категорії дебіторської заборгованості	Джерело
1	2	3
Н. О. Матицина	Дебіторська заборгованість — це розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку їх оплати	[112, с. 38]
І. О. Бланк, Г. В. Ситник	Дебіторська заборгованість — це сума заборгованості на користь підприємства, що наведена фінансовими зобов'язаннями юридичних і фізичних осіб за розрахунками за товари, роботи, послуги, видані аванси тощо	[26, с. 183]
М. П. Войнаренко	Дебіторська заборгованість — це сума боргів юридичних та фізичних осіб, що виникли внаслідок минулих подій і зафіксовані на певну дату	[46, с. 145]
В. С. Белозерцев	Дебіторська заборгованість — це грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому, борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент часу відображений у балансі підприємства як актив	[19, с. 61]
О. С. Іванілов, В. В. Смачило, Є. В. Дубровська	Дебіторська заборгованість — це складова оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до юридичних чи фізичних осіб щодо оплати товарів, робіт, продукції	[78, с. 156]
А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк	Дебіторська заборгованість — це сума заборгованості підприємству (організації) від юридичних або фізичних осіб на певну дату, що виникає внаслідок господарських стосунків між ними	[73, с. 296]

1	2	3
С. В. Калабухова	Дебіторська заборгованість — це компонент оборотного капіталу, економічна суть якого полягає в особливостях діючих форм розрахунків між підприємствами і характеризується періодом часу, який проходить від моменту відвантаження продукції, виконання робіт і надання послуг до моменту повної їхньої оплати	[81, с. 18]
Л. О. Лігоненко, Н. М. Новікова	Дебіторська заборгованість — це включені у склад майна підприємства його майнові вимоги до інших осіб, що є боржниками у праводіносинах, які виникають за різних обставин	[102, с. 11]
Т. В. Момот	Дебіторська заборгованість — це безвідсоткова позика контрагентам	[115, с. 98]
С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко	Дебіторська заборгованість — це сума боргів підприємству, організації, фізичній особі від інших суб'єктів господарських відносин внаслідок несвоєчасних розрахунків за товари, послуги, виконані роботи	[117, с. 144]
Н. М. Новікова	Дебіторська заборгованість — це сума грошової та майнової заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників (попередня оплата), щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу	[126, с. 9]
Юджин Ф. Бригхем, Майкл С. Ерхардт	Дебіторська заборгованість — це суми, які компанії-споживачі винні нашій компанії	[250, с. 67]
Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович	Дебіторська заборгованість — це грошові суми, які винні фірмі клієнти, що придбали в неї які-небудь продукти або послуги. Дебіторська заборгованість являє собою частину оборотних активів, яку називають ще розрахунками дебіторів (або розрахунками до отримання)	[43, с. 343]
Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 10	Дебіторська заборгованість — це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату	[138]
Економічна енциклопедія	Дебіторська заборгованість — це борг підприємству, організації, фізичній особі, що виник у процесі господарських відносин з іншими юридичними і фізичними особами	[64, с. 303]

Додаток Д
ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Таблиця Д.1

Житлово-комунальна послуга	Ознака		
	невіддільність від джерела	незбереженість	мінливість якості
Електропостачання	–	–	–
Газопостачання	–	–	–
Холодного водопостачання	–	–	–
Водовідведення	–	–	–
Гарячого водопостачання	+	+	+
Теплопостачання	+	+	+
Утримання будинків та прибудинкових територій	+	+	+
Вивезення твердих та рідких побутових відходів	+	+	+
Капітальний ремонт будинків та мереж	+	+	+
Управління будинками	+	+	+

Примітки:

«+» — ознака, притаманна цьому виду житлово-комунальних послуг

«–» — ознака, непритаманна цьому виду житлово-комунальних послуг

Додаток Е
**ДЖЕРЕЛА ВИХІДНИХ ДАНИХ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ
ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ
[119–122]**

Таблиця Е.1

№ з/п	Регіон	Базове підприємство водопостачання та водовідведення, дані діяльності якого використовуються в розрахунках
1	2	3
1	Автономна республіка Крим	КРОВП «Кримводоканал»
2	Вінницька область	КП «Вінницяоблводоканал»
3	Волинська область	КП «Луцькводоканал»
4	Дніпропетровська область	Комунальні підприємства (близько 90)
5	Донецька область	КП «Компанія «Вода Донбасу»
6	Житомирська область	КП «Житомирводоканал»
7	Закарпатська область	Комунальні підприємства (близько 15)
8	Запорізька область	КП «Водоканал» м. Запоріжжя
9	Івано-Франківська область	КП «Івано-Франківськводокотехпром»
10	Київська область	КП КОР «Білоперківводоканал»
11	Кіровоградська область	КП «Кіровоградське водопровідно-каналізаційне господарство Кіровоградської міської ради»
12	Луганська область	Комунальні підприємства (близько 40)
13	Львівська область	Комунальні підприємства (близько 51)
14	Миколаївська область	МКП «Миколаївводоканал»
15	Одеська область	Філія «Інфоксводоканал» ТОВ «ІНФОКС»
16	Полтавська область	КП «Полтававодоканал»
17	Рівненська область	Рівненське обласне виробниче комунальне підприємство водопровідно-каналізаційного господарства «Рівнеоблводоканал»
18	Сумська область	КП «Міськводоканал» м. Суми
19	Тернопільська область	КП «Тернопільводоканал»
20	Харківська область	КП «ВТП «Вода»
21	Херсонська область	Комунальні підприємства (близько 327)
22	Хмельницька область	Комунальні підприємства (близько 42)
23	Черкаська область	Комунальні підприємства (близько 400)
24	Чернівецька область	ДКП «Чернівціводоканал»
25	Чернігівська область	КП «Чернігівводоканал» Чернігівської міської ради
26	м. Київ	ВАТ «АК «Київводоканал»
27	м. Севастополь	КП «Севміськводоканал»

Додаток Ж

РЕЗУЛЬТАТИ ПОБУДОВИ РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ РІВНЕМ ОПЛАТИ НАСЕЛЕННЯМ СПОЖИТИХ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ І ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ НАСЕЛЕННЯ (ОБ'ЄГОМ ПОСЛУГ, ТАРИФОМ, РІВНЕМ ДОХОДУ) ЗА РЕГІОНАМИ КРАЇНИ

Таблиця Ж.1

№ з/п	Регіон	Рівняння регресії	Множинний коефіцієнт кореляції R	Коефіцієнт детермінації R ²	Оцінений коефіцієнт детермінації R ²
1	2	3	4	5	6
Україна		$\hat{y} = 62,3850 + 0,0106 \cdot x_1 - 8,4035 \cdot x_2 + 0,0003 \cdot x_3$	0,8992	0,8086	0,5216
1	Автономна республіка Крим	$\hat{y} = 97,5770 - 0,1441 \cdot x_1 - 2,0032 \cdot x_2 + 0,0018 \cdot x_3$	0,9609	0,9234	0,8084
2	Вінницька область	$\hat{y} = 109,8442 - 0,6812 \cdot x_1 - 17,7626 \cdot x_2 + 0,0066 \cdot x_3$	0,8348	0,6969	0,2421
3	Волинська область	$\hat{y} = 99,4311 - 0,6128 \cdot x_1 - 4,5877 \cdot x_2 + 0,0089 \cdot x_3$	0,7178	0,5152	-0,2118
4	Дніпропетровська область	$\hat{y} = -99,0553 + 0,7179 \cdot x_1 + 13,2158 \cdot x_2 + 0,0017 \cdot x_3$	0,6848	0,4689	-0,3277
5	Донецька область	$\hat{y} = 120,4239 - 0,1345 \cdot x_1 - 0,1219 \cdot x_2 + 0,0004 \cdot x_3$	0,9867	0,9736	0,9340
6	Житомирська область	$\hat{y} = 6,6729 + 2,6399 \cdot x_1 + 0,7973 \cdot x_2 + 0,0141 \cdot x_3$	0,9611	0,9237	0,8091
7	Закарпатська область	$\hat{y} = 88,8692 - 0,5843 \cdot x_1 - 1,4405 \cdot x_2 + 0,0094 \cdot x_3$	0,9974	0,9949	0,9872
8	Запорізька область	$\hat{y} = 127,9579 - 0,3973 \cdot x_1 - 0,9911 \cdot x_2 - 0,0009 \cdot x_3$	0,8044	0,6471	0,1178
9	Івано-Франківська область	$\hat{y} = 107,6294 - 1,5083 \cdot x_1 - 10,2812 \cdot x_2 + 0,0140 \cdot x_3$	0,9196	0,8457	0,6144
10	Київська область	$\hat{y} = -112,1007 + 5,7660 \cdot x_1 - 0,06882 \cdot x_2 + 0,0081 \cdot x_3$	0,3439	0,1183	-1,2041

1	2	3	4	5	6
11	Кіровоградська область	$\hat{y} = 155,1831 - 3,0967 \cdot x_1 - 4,0095 \cdot x_2 + 0,0007 \cdot x_3$	0,8980	0,8063	0,5159
12	Луганська область	$\hat{y} = 36,5738 + 1,2452 \cdot x_1 - 2,2873 \cdot x_2 + 0,0046 \cdot x_3$	0,8863	0,7855	0,4637
13	Львівська область	$\hat{y} = 228,7394 - 1,7424 \cdot x_1 - 4,6184 \cdot x_2 - 0,0022 \cdot x_3$	0,9591	0,9199	0,7997
14	Миколаївська область	$\hat{y} = 51,6761 + 0,8762 \cdot x_1 - 1,4329 \cdot x_2 + 0,0076 \cdot x_3$	0,9250	0,8557	0,6392
15	Одеська область	$\hat{y} = 95,5477 - 0,0039 \cdot x_1 - 10,4625 \cdot x_2 + 0,0042 \cdot x_3$	0,6449	0,4159	-0,4602
16	Полтавська область	$\hat{y} = 92,8927 - 0,3027 \cdot x_1 - 2,2328 \cdot x_2 + 0,0067 \cdot x_3$	0,9920	0,9841	0,9603
17	Рівненська область	$\hat{y} = 69,9631 + 0,5414 \cdot x_1 - 3,5462 \cdot x_2 + 0,0089 \cdot x_3$	0,9486	0,8998	0,7495
18	Сумська область	$\hat{y} = 84,1226 + 0,0443 \cdot x_1 - 6,8295 \cdot x_2 + 0,0109 \cdot x_3$	0,8059	0,6496	0,1240
19	Тернопільська область	$\hat{y} = 54,2129 + 2,0429 \cdot x_1 + 6,4357 \cdot x_2 - 0,0047 \cdot x_3$	0,8928	0,7972	0,4928
20	Харківська область	$\hat{y} = 60,6012 + 0,1774 \cdot x_1 - 4,9296 \cdot x_2 + 0,0034 \cdot x_3$	0,5417	0,2935	-0,7663
21	Херсонська область	$\hat{y} = 73,3821 + 0,1244 \cdot x_1 - 6,9583 \cdot x_2 + 0,0162 \cdot x_3$	0,8639	0,7463	0,3657
22	Хмельницька область	$\hat{y} = 181,4594 - 3,3291 \cdot x_1 + 3,2822 \cdot x_2 - 0,0018 \cdot x_3$	0,9824	0,9651	0,9129
23	Черкаська область	$\hat{y} = 93,5057 + 0,0949 \cdot x_1 - 0,0531 \cdot x_2 + 0,0004 \cdot x_3$	0,0709	0,0050	-1,4874
24	Чернівецька область	$\hat{y} = 77,9707 + 1,3435 \cdot x_1 - 1,2227 \cdot x_2 + 0,0073 \cdot x_3$	0,9283	0,8618	0,6546
25	Чернігівська область	$\hat{y} = 19,2206 + 2,0010 \cdot x_1 - 1,2070 \cdot x_2 + 0,0156 \cdot x_3$	0,9848	0,9698	0,9247
26	м. Київ	$\hat{y} = 76,5147 + 0,0511 \cdot x_1 - 1,5166 \cdot x_2 + 0,0008 \cdot x_3$	0,1863	0,0347	-1,4132
27	м. Севастополь	$\hat{y} = 194,4132 - 5,0879 \cdot x_1 + 30,8486 \cdot x_2 - 0,0914 \cdot x_3$	0,8612	0,7417	0,3542

Додаток 3

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРЕВІРКИ НА ЗНАЧИМІСТЬ ТА АДЕКВАТНІСТЬ ПОВУДОВАНИХ РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ РІВНЕМ ОПЛАТИ НАСЕЛЕННЯМ СПОЖИТИХ ПОСЛУГ ЖКГ І ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЗА РЕГІОНАМИ КРАЇНИ

Таблиця 3.1

№ з/п	Регіон	Перевірка параметрів регресії на значимість			Перевірка моделі на адекватність		
		табличне значення критерію Ст'юдента	фактичне значення критерію Ст'юдента	значимість параметру	табличне значення критерію Фішера	фактичне значення критерію Фішера	адекватність моделі
1	2	3	4	5	6	7	8
	Україна	3,18	1,2546	незначимий	9,3	2,8171	неадекватна
			0,4447	незначимий			
			-2,3428	не значимий			
			1,8047	незначимий			
1	Автономна республіка Крим	3,18	5,6062	значимий	9,3	8,0362	неадекватна
			-0,7930	незначимий			
			-2,9825	незначимий			
			0,9379	незначимий			
2	Вінницька область	3,18	9,1774	значимий	9,3	1,5326	неадекватна
			-1,0059	незначимий			
			-0,6574	незначимий			
			0,4010	незначимий			
3	Волинська область	3,18	1,9842	незначимий	9,3	0,7087	неадекватна
			-0,2776	незначимий			
			-1,0203	незначимий			
			1,0955	незначимий			
4	Дніпропетровська область	3,18	-0,5304	незначимий	9,3	0,5887	неадекватна
			1,0263	незначимий			
			1,1851	незначимий			
			0,4163	незначимий			
5	Донецька область	3,18	5,7285	значимий	9,3	24,5879	адекватна
			-2,1361	незначимий			
			-0,0603	незначимий			
			0,3553	незначимий			

1	2	3	4	5	6	7	8
6	Житомирська область	3,18	0,1621	незначимий	9,3	8,0681	неадекватна
			1,8786	незначимий			
			0,1437	незначимий			
			1,8046	незначимий			
7	Закарпатська область	3,18	9,6242	значимий	9,3	129,9118	адекватна
			-0,8944	незначимий			
			-5,4703	значимий			
			7,5887	значимий			
8	Запорізька область	3,18	3,1749	незначимий	9,3	1,2226	неадекватна
			-1,0417	незначимий			
			-1,2029	незначимий			
			-0,2486	незначимий			
9	Івано-Франківська область	3,18	3,4165	значимий	9,3	3,6550	неадекватна
			-0,7369	незначимий			
			-0,8710	незначимий			
			1,1285	незначимий			
10	Київська область	3,18	-0,0902	незначимий	9,3	0,0894	неадекватна
			0,1671	незначимий			
			-0,0487	незначимий			
			0,2113	незначимий			
11	Кіровоградська область	3,18	2,9704	незначимий	9,3	2,7767	неадекватна
			-1,2721	незначимий			
			-1,9528	незначимий			
			0,0703	незначимий			
12	Луганська область	3,18	0,6803	незначимий	9,3	2,4412	неадекватна
			0,9633	незначимий			
			-0,9893	незначимий			
			1,6698	незначимий			
13	Львівська область	3,18	2,9136	незначимий	9,3	7,6545	неадекватна
			-1,8994	незначимий			
			-2,9376	незначимий			
			-0,5139	незначимий			
14	Миколаївська область	3,18	1,7311	незначимий	9,3	3,9532	неадекватна
			1,2795	незначимий			

1	2	3	4	5	6	7	8
15	Одеська область	3,18	-0,5312	незначимий	9,3	0,4747	неадекватна
			1,9974	незначимий			
			1,9235	незначимий			
			-0,1305	незначимий			
			-0,9429	незначимий			
16	Полтавська область	3,18	0,6898	незначимий	9,3	41,3104	адекватна
			4,9237	значимий			
			-0,7692	незначимий			
			-2,9455	незначимий			
17	Рівненська область	3,18	5,2126	значимий	9,3	5,9859	неадекватна
			2,8213	незначимий			
			0,6716	незначимий			
			-2,2387	незначимий			
18	Сумська область	3,18	2,6782	незначимий	9,3	1,2360	неадекватна
			1,5342	незначимий			
			0,0267	незначимий			
			-1,8154	незначимий			
19	Тернопільська область	3,18	1,4357	незначимий	9,3	2,6198	неадекватна
			0,9050	незначимий			
			0,6888	незначимий			
			2,7968	незначимий			
20	Харківська область	3,18	-0,6974	незначимий	9,3	0,2768	неадекватна
			0,6082	незначимий			
			0,2912	незначимий			
			-0,8514	незначимий			
21	Херсонська область	3,18	0,6292	незначимий	9,3	1,9610	неадекватна
			2,3891	незначимий			
			0,3050	незначимий			
			-1,9926	незначимий			
22	Хмельницька область	3,18	1,5778	незначимий	9,3	18,4735	адекватна
			4,1855	значимий			
			-1,9915	незначимий			
			1,9466	незначимий			
			-1,0947	незначимий			

1	2	3	4	5	6	7	8
23	Черкаська область	3,18	1,7998	незначимий	9,3	0,0033	неадекватна
			0,0568	незначимий			
			-0,0232	незначимий			
			0,0931	незначимий			
24	Чернівецька область	3,18	4,3080	значимий	9,3	4,1585	неадекватна
			0,8443	незначимий			
			-2,2474	незначимий			
			2,2503	незначимий			
25	Чернігівська область	3,18	0,3520	незначимий	9,3	21,4582	адекватна
			1,1797	незначимий			
			-0,2661	незначимий			
			5,6107	значимий			
26	м. Київ	3,18	0,6129	незначимий	9,3	0,0239	неадекватна
			0,1272	незначимий			
			-0,1528	незначимий			
			0,2544	незначимий			
27	м. Севастополь	3,18	0,6708	незначимий	9,3	1,9141	неадекватна
			-0,3537	незначимий			
			2,1813	незначимий			
			-1,5462	незначимий			

СЛОВНИК

Агресивний підхід до формування оборотних коштів — полягає в мінімізації всіх форм страхових резервів за окремими видами оборотних коштів; забезпечує найбільш високий рівень ефективності їхнього використання.

Адекватність моделі — це її відповідність до об'єкта або процесу, що моделюється; умовне поняття, оскільки повної відповідності моделі реальному об'єкту бути не може: тоді б це була не модель, а сам об'єкт. При моделюванні мається на увазі не адекватність взагалі, а за тими властивостями моделі, які є важливими для дослідження.

Активи — це все, чим володіє підприємство і що йому належить — оборотний капітал, основний капітал, нематеріальні активи.

Алгоритм — це точність послідовності дій, які перетворюють вихідні дані в шуканий результат.

Баланс — це підсумковий документ, в якому відображаються майно підприємства та джерела його утворення. Він має дві частини: актив, який показує напрями розміщення коштів (капіталу), і пасив, що характеризує їх джерела.

Банкрутство — це поняття, що означає юридично визначену неможливість підприємства (організації, банку) платити за боргами з причини браку засобів.

Безробіття — це ситуація у сфері зайнятості, коли працівники, які погодилися б працювати за наявну заробітну плату, не можуть знайти роботу.

Валова продукція — це статистичний показник, який характеризує обсяг продукції народного господарства, сфер і галузей економіки, об'єднаних і організацій в грошовому вираженні за певний період.

Валовий національний продукт — це показник, що характеризує результати економічної діяльності у сфері матеріального і нематеріального виробництва, ринкова вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених протягом року.

Виробнича потужність — це максимально можливий випуск продукції підприємством за певний час (зміну, добу, місяць, рік) у встановленій номенклатурі та асортименті при повному завантаженні обладнання і виробничих площ.

Виробнича програма — це система адресних завдань з виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості та у встановлені терміни згідно з договорами поставок.

Виробничі запаси — це предмети праці, які ще не залучені у виробничий процес і знаходяться на складах підприємств у виді запасів.

Виробничі фонди — це сукупність засобів і предметів праці, необхідних для ведення виробництва, виражена у грошовій формі. Вони поділяються на основні та оборотні.

Виторг від реалізації — це грошові кошти, що надійшли підприємству за реалізовану продукцію, надані послуги, продане майно, цінні папери тощо.

Витрати майбутніх періодів — це витрати на підготовку та освоєння нової продукції, що мають місце в нинішній період, але будуть погашені в майбутньому.

Власні оборотні засоби — це засоби, сформовані підприємством на правах власності або надані йому в постійне користування.

Власність — це багатопланова соціологічна категорія, яка виражає сукупність суспільних відносин (економічних, соціальних, правових, психологічних, національних та інших), що прямо й опосередковано стосуються привласнення предметів природи у процесі праці та привласнення матеріальних і духовних благ через соціально-економічну форму суспільного способу виробництва.

Галузь — це історично складена сукупність фірм або підприємств, які виготовляють однакову або схожу продукцію.

Господарський (комерційний) розрахунок — це метод господарювання підприємств, об'єднаних тощо, який застосовують у процесі продуктивного використання засобів виробництва і робочої сили, привласнення і використання отриманого доходу.

Готова продукція — це сукупність повністю виготовлених на підприємстві виробів і продуктів, які фактично відпущені або призначені для відпуску на сторону (реалізацію).

Гроші — це активи, суспільні засоби платежу, які слугують засобом обігу, однією цією рахунку і засобом накопичення.

Дані — це відомості про стан будь-якого об'єкта — економічного чи неекономічного, великої системи чи її елемента, які наведені у формальному виді і призначені для опрацювання чи аналізу (або вже опрацьовані).

Дебітори — це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певну суму грошових коштів, їхніх еквівалентів або інших активів.

Дебіторська заборгованість як складова оборотних коштів підприємств житлово-комунального господарства — це вартісне вираження боргових зобов'язань на користь підприємству від фізичних, юридичних осіб та інших суб'єктів господарських відносин, що виникли у минулому внаслідок господарсько-економічних стосунків між ними та підприємством, складають активи підприємства на визначену дату в поточний момент часу та обумовлюють необхідність сплати підприємству у майбутньому.

Державний бюджет — це фінансова програма діяльності уряду на певний строк (переважно на рік); склад майбутніх доходів і видатків держави; кошти, які концентруються в руках держави для виконання своїх функцій.

Джерела фінансування — це функціонуючі та очікувані канали отримання фінансових коштів, а також список економічних суб'єктів, які можуть надати ці фінансові кошти.

Диференціація доходів населення — це відмінність у рівні доходів на людину, викликана соціально-економічними, демографічними та іншими факторами.

Добробут — це забезпечення населення країни необхідними для життя матеріальними і духовними благами, характеризується рівнем і динамікою доходів, споживанням матеріальних благ, забезпеченням житлом, комунальними, побутовими, транспортними та іншими послугами, охороною здоров'я, культурною обслуговування, тривалістю робочого та вільного часу. На рівень добробуту впливає розвиток продуктивних сил, інші економічні та соціальні фактори.

Додана вартість — це різниця між вартістю вироблених підприємством товарів і послуг та вартістю матеріалів і сировини, які куплені у постачальників.

Додатковий прибуток — це прибуток, отриманий підприємством понад середньогалузевий рівень за рахунок зниження індивідуальних витрат виробництва.

Дотація — це грошові кошти, що виділяються з державного та місцевих бюджетів для надання фінансової підтримки збитковим підприємствам, в яких грошова виручка від

продажу виробленого продукту менше витрат на виробництво і продаж певного продукту, ніж часточайшим бюджетам для покриття розриву між їхніми доходами та витратами.

Доход — це виторг від підприємницької діяльності за вирахуванням матеріальних і прирівняних до них витрат.

Доходи населення — це грошові та натуральні надходження громадян з різних джерел.

Економіка — це найважливіша сфера суспільних відносин, виробництва, розподілу, обміну і споживання результатів людської діяльності, а також їхнього ефективного використання.

Ефект — це результат будь-якого заходу, який найчастіше виражається певною грошовою сумою (чиста продукція, прибуток підприємства, національний доход).

Ефективність — це відносна величина, що характеризує результативність будь-яких затрат.

Ефективність економічна — це досягнення найбільших результатів при найменших витратах живої та уречевленої праці.

Ефективність соціальна — це відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства.

Життєвий рівень населення — це економічна категорія, яка характеризує забезпеченість населення матеріальними, духовними благами, ступінь задоволення особистих потреб людей, що виникають на певному етапі розвитку суспільства.

Змінні витрати — це витрати, що змінюються разом зі зміною обсягу виробництва продукції; поділяються на пропорційні та непропорційні.

Зобов'язання — це низка взаємопов'язаних обов'язків, прийнятих однією з довірливих сторін відносно іншої.

Зовнішнє середовище — це зовнішні умови та чинники здійснення підприємницької діяльності, що не залежать від підприємства, організації, але мають бути обов'язково враховані ними при розробці стратегії розвитку, бізнес-плану тощо.

Інвестиції — це довгострокові вкладення капіталу в підприємницьку діяльність з метою отримання прибутку.

Інвестиційна політика — це комплекс урядових рішень, які визначають основні напрямки використання капітальних вкладень в економіку, різні її сфери та галузі.

Інноваційні процеси — це процеси, що мають місце в будь-якій складній виробничо-господарській системі, характеризуються сукупністю прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі.

Інновація — це втілення нових форм організації праці й управління, що охоплює не тільки окреме підприємство, але і їхню сукупність, галузь.

Капітальні вкладення — це сукупність витрат матеріальних, трудових та грошових ресурсів, що спрямовуються на розширене відтворення основних фондів усіх галузей господарства та приватних осіб.

Кваліфікація — це рівень знань та трудових навичок, необхідний для виконання робіт певної складності відповідної професії чи спеціальності.

Кваліфікована праця — це праця, що потребує спеціальної підготовки робітників або службовців, знань, умінь і навичок для виконання певних робіт.

Кластеризація — це процес розподілу елементів даних на класи або групи таким чином, що елементи в одному класі є якомога близькими, а елементи різних класів є настільки різнорядними, наскільки це можливо.

Коефіцієнт оборотності оборотних коштів — це відношення реалізованої продукції за певний проміжок часу до суми середнього залишку оборотних засобів за цей період.

Конкурентоспроможність — це здатність діяти в умовах ринкових відносин і отримувати при цьому прибуток, достатній для науково-технічного вдосконалення виробництва, стимулювання працівників і підтримки продукції на високому якісному рівні.

Консервативний підхід до формування оборотних коштів — передбачає повне задоволення поточної потреби в усіх видах оборотних коштів, що забезпечує нормальний хід операційної діяльності, створення високих розмірів їх резервів на випадок непередбачених складнощів; гарантує мінімізацію комерційних і фінансових ризиків, але негативно позначається на ефективності використання оборотних коштів — їхній оборотності та рівні рентабельності.

Кредиторська заборгованість — це заборгованість, що виникла під час розрахунків із постачальниками, тимчасове використання в грошовому обігу підприємства коштів кредитора.

Критерій — це ознака, на основі якої проводиться оцінка, порівняння альтернатив, класифікація об'єктів і явищ.

Купівельні фонди населення — це частина грошових доходів населення, призначена для оплати товарів, яка відображає платоспроможний попит.

Ліквідність — це економічний термін, що позначає здатність активів бути швидко проданими за ціною, близькою до ринкової.

Метод — це систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити для виконання певного завдання, досягнення мети.

Механізм управління дебіторською заборгованістю — це послідовність дій, які організовуються та реалізуються на підприємстві з метою мінімізації дебіторської заборгованості.

Мінімальний рівень заробітної плати — це встановлений державою мінімальний розмір оплати праці, розрахований на основі прожиткового мінімуму, рівня оподаткування доходів працівників, міжгалузевих співвідношень в оплаті праці, умов і розмірів оплати праці в бюджетних установах тощо.

Модель — це відтворення чи відображення об'єкта, задуму (конструкції), опису чи розрахунків, що відображає, імітує, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки чи (та) характеристики об'єкта дослідження чи відтворення (оригіналу).

Мотивація — це процес стимулювання окремої людини або групи людей до діяльності, що спрямована на досягнення індивідуальних та загальних цілей організації (підприємства).

Наукова організація праці — це система заходів, яка забезпечує зростання ефективності живої праці, використовуючи при цьому досягнення науки і передового досвіду.

Науково-технічна революція — це стрибок у розвитку продуктивних сил суспільства, їхній перехід у якісно новий стан на основі докорінних змін в системі наукових знань.

Науково-технічний прогрес — це неперервний процес одержання і нагромадження наукових знань, їх матеріалізація в елементи техніки, впровадження останньої у виробництво і всі сфери життя.

Національне багатство — це загальна вартість усіх виробничих і невиробничих фондів у народному господарстві, різних запасів і резервів, особистого майна.

Невиробнича сфера — це сукупність галузей народного господарства і видів діяльності, де виробляються різноманітні нематеріальні послуги для задоволення соціальних, духовних потреб людей і суспільства в цілому.

Неефективність — це неможливість досягнення найкращих результатів використання ресурсів.

Незавершене виробництво — це продукція, яка перебуває в різних проміжних стадіях виробничого циклу; до нього належать предмети праці, які знаходяться в процесі виробництва, очікують оброблення або перебувають на контролі, в процесі транспортування, а також напівфабрикати у цехових складах.

Неплатоспроможність — це неспроможність підприємства (фірми) своєчасно платити за своїми фінансовими зобов'язаннями.

Нерівність доходів — це нерівність при розподілі доходів між соціальними верствами і групами, зумовлена механізмом ринкової системи.

Норма безробіття — це частка безробітних у загальному потенціалі робочої сили країни.

Нормування оборотних коштів — це процес визначення мінімального, але достатнього для нормального протікання виробничого процесу розміру оборотних коштів на підприємстві.

Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, або ОСББ — це неприбуткова юридична особа, створена власниками житлових та нежитлових приміщень для спільного користування, утримання й управління своїм будинком та прибудинковою територією, а також для юридичного оформлення їхніх майнових прав на будинок та прибудинкову територію.

Оборот капіталу — це процес постійного відновлення руху капіталу, в результаті якого авансовані грошові кошти в усьому розмірі повністю повертаються до своєї вихідної форми.

Оборотні кошти підприємств житлово-комунального господарства — це форма руху вартості, яка являє собою сукупність грошей для створення запасів основної сировини, матеріалів, допоміжної сировини, виробничого інструменту, інвентарю, напівфабрикатів і готової продукції, що надалі утворюють оборотні фонди та фонди обігу на підприємстві.

Оборотні фонди — це частина виробничих фондів підприємства, які повністю споживаються в кожному технологічному циклі виготовлення продукції і повністю переносять свою вартість на вартість цієї продукції.

Оборотність оборотних коштів — це рух оборотних коштів, у якому грошові кошти авансуються на утворення виробничих запасів, незавершене виробництво, створення запасів готової продукції, для розрахунків з партнерами і заново повертаються на підприємство в початковій грошовій формі.

Оптимальний — це найкращий із можливих варіантів чогось, найвідповідніший певному завданню, умовам.

Оптимальність — це властивість, за якої забезпечується найбільша відповідність певному завданню, умовам тощо.

Оптимізація — це 1) процес знаходження екстремуму функції, тобто вибір найкращого варіанта з багатьох можливих; 2) процес зведення системи до найкращого (оптимального) стану.

Організаційна структура управління — це форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів (виробничих і управлінських підрозділів); у практиці господарювання застосовують кілька типових структур управління: лінійну, функціональну, лінійно-штабну, дивізійну, матричну.

Основні фонди — це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а їх вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виготовляється частинами у міру спрацювання.

Персонал підприємства — це сукупність постійних працівників, котрі отримали професійну підготовку та (або) мають досвід практичної діяльності.

Підприємництво — це самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, надання послуг і заняття торговельною діяльністю з метою отримання прибутку.

Підприємство — це організаційно відокремлена й економічно самостійна ланка виробничої сфери народного господарства, що спеціалізується на виготовленні продукції, виконанні робіт і наданні послуг.

Планування — це процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період часу, а також засоби, шляхи й умови досягнення поставлених цілей.

Платоспроможність — це здатність підприємства сплачувати кошти за своїми зобов'язаннями, що вже настали і потребують негайного погашення, за рахунок наявних грошей на банківських рахунках або в готівці.

Податки — це обов'язкові платежі в бюджет, які здійснюють фізичні та юридичні особи.

Податок на додану вартість — є частиною новоствореної вартості, яка сплачується до державного бюджету на кожному етапі виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг.

Політика управління підприємствами житлово-комунального господарства — це комплекс взаємопов'язаних, скоординованих заходів для досягнення поставленої мети, які проводить керівництво суб'єктів господарювання для підвищення ефективності діяльності підприємств ЖКГ.

Політика управління оборотними коштами підприємств житлово-комунального господарства — це процес формування обсягу та оптимальної структури оборотних коштів, оптимізації джерел їхнього фінансування та підвищення ефективності використання оборотних коштів з метою забезпечення платоспроможності, ліквідності та рентабельності підприємств галузі.

Помірний підхід до формування оборотних коштів — спрямований на забезпечення повного задоволення поточної потреби в усіх видах оборотних коштів і створення нормальних страхових обсягів; забезпечує середнє співвідношення між рівнем ризику і рівнем ефективності використання оборотних коштів.

Постійні витрати — це витрати підприємства, які безпосередньо не залежать від обсягу виробництва продукції в певних межах; до них належать видатки на управління, страхування, охорону підприємства, утримання й експлуатацію будівель і споруд тощо.

Прибуток — це кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства, що обчислюється як різниця між валовим вииторгом (без податку на додану вартість та акцизного збору) і витратами на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг).

Прибуток бухгалтерський — це різниця між виручкою фірми від реалізації продукції та грошовими (реально оплаченими) затратами фірми на її виробництво і реалізацію.

Прибуток економічний — це надлишок валового доходу над економічними витратами, тобто над усіма здійсненими і можливими, але упущеними затратами.

Прогноз — це науково обґрунтована думка про можливий стан об'єкта в майбутньому чи про альтернативні шляхи і терміни досягнення цього стану.

Прогнозування — це процес передбачення майбутнього стану підприємства, його зовнішнього і внутрішнього середовища, а також можливих термінів і способів досягнення очікуваних кількісних і якісних результатів; прогнозування базується на наукових методах і на інтуїції.

Продуктивність праці — це показник, що характеризує її ефективність і показує здатність працівників випускати певну кількість продукції за одиницю часу.

Прожитковий мінімум — це мінімум коштів, необхідних для забезпечення життєздатності працівника і членів його сім'ї для відновлення затраченої у процесі праці робочої сили та продовження роду.

Рентабельність виробництва — це показник, що характеризує ефективність використання виробничих фондів і визначається як відношення балансового прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів і нормованих оборотних коштів.

Рентабельність капіталу (майна) — це показник, що характеризує ефективність використання капіталу (майна) і обчислюється як відношення балансового прибутку до вартості капіталу (майна) підприємства.

Рентабельність продукції — це показник ефективності виробництва. Його визначають зіставленням прибутку з витратами і ресурсами на виробництво продукції.

Реструктуризація заборгованості — це сукупність заходів щодо повернення дебіторської заборгованості; зміна умов дійсного зобов'язання з погашення заборгованості.

Реструктуризація підприємства — це комплекс організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, що сприятиме його фінансовому оздоровленню, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволення вимог кредиторів.

Реформування житлово-комунального господарства — це формування нових організаційно-правових форм, зміна економічних відносин, перетворення законодавчої та нормативної бази, технічне переоснащення та модернізація у житлово-комунальному господарстві України з метою підвищення ефективності та надійності його функціонування, забезпечення сталого розвитку для задоволення потреб населення і господарського комплексу в житлово-комунальних послугах відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів.

Ризик економічний — це ризик, пов'язаний з невизначеністю, непередбаченістю, випадковістю поведінки суб'єктів ринкових відносин, що може завдати збитків підприємцю.

Рівень життя — це узагальнений показник, який характеризує досягнутий ступінь задоволення матеріальних та духовних потреб людини.

Система — це множина елементів, що перебувають у співвідношеннях і зв'язках один з одним, яка утворює визначену єдність.

Соціальна ефективність діяльності підприємства — це результативність роботи підприємства, яка виражається у вирішенні низки соціальних проблем суспільства; може розглядатися на рівні окремо взятого підприємства, на муніципальному або загальнодержавному рівнях.

Соціальна політика — це політика, спрямована на підвищення добробуту населення на основі прискороного розвитку соціальної сфери, активного сприяння соціальних факторів у зростанні і підвищенні ефективності економіки.

Споживання — це використання суспільного продукту в процесі задоволення економічних потреб людей, завершальна фаза процесу суспільного виробництва.

Стадія — це період у розвитку чого-небудь, що має свої якісні особливості, свою власну внутрішню зв'язаність.

Субсидія — це грошова допомога, що надається державою за рахунок коштів бюджету, а також спеціальних фондів юридичним особам, місцевим державним органам, іншим державам з метою збалансування регіональних та місцевих бюджетів, зміцнення їхнього доходної бази і завжди передається безповоротно і безвідплатно з вищих ланок бюджетної системи нижчим ланкам для фінансування конкретних заходів та установ, тобто має цільовий характер.

Тариф — це система ставок оплати (платіж) за різні виробничі і невиробничі послуги, що надаються підприємствами, організаціями, фірмами та установами.

Тенденція — це можливість тих чи інших подій розвиватися в певному напрямку.

Технічний прогрес — це розвиток техніки і технології виробництва, а також вдосконалення організації виробництва, підвищення технічного рівня кадрів, зміни їх професійної структури та інші фактори.

Трудові ресурси — це частина працездатного населення, що за своїми віковими, фізичними, освітніми даними відповідає тій чи іншій сфері діяльності.

Трудомісткість продукції — це показник, обернений до показника виробітку; характеризується розміром затрат праці (часу) на виготовлення одиниці продукції.

Управління — це процес планування, організації, мотивації та контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілі підприємства.

Управління дебіторською заборгованістю на підприємствах житлово-комунального господарства — це процес планування, організації та контролю обсягів дебіторської заборгованості підприємства, що включає впровадження заходів недопущення утворення нової заборгованості, досягнення керованого стану заборгованості поточного періоду та недопущення виникнення некерованої (простроченої, безнадійної) дебіторської заборгованості у майбутніх періодах функціонування підприємств житлово-комунального господарства України.

Управління персоналом — це частина кадрової політики підприємства, основними функціями якого є планування потреби в певних категоріях персоналу, його набір та відбір, забезпечення процесу навчання персоналу, визначення розмірів заробітної плати і пільг тощо.

Управління підприємством — це цілеспрямоване управління усіма підрозділами і ланками підприємства для організації та координації їхньої діяльності в процесі постачання, виробництва і реалізації (збуту продукції).

Управління якістю продукції — це дії, спрямовані на встановлення, забезпечення і підтримку необхідного рівня якості продукції в процесі її проєктування, виробництва та експлуатації.

Факторинг — це купівля банком у клієнта права на виплату боргу; один із видів банківських послуг.

Фінансова дисципліна — це чітке дотримання встановлених розпоряджень і порядку утворення, розподілу й використання грошових фондів держави, суб'єктів місцевого самоврядування, підприємств, організацій, установ.

Фінансова діяльність підприємства — це виникнення грошових відносин, пов'язаних із неперервним кругообігом коштів у формах витрачання ресурсів, одержання доходів, їхнього використання, а також із приводу відносин з постачальниками, покупцями, працівниками підприємства, державними органами.

Фінансові ресурси — це сукупність усіх грошових коштів, які є в розпорядженні держави, підприємств, організацій, установ для формування необхідних активів з метою здійснення всіх видів діяльності як за рахунок доходів, накопичень і капіталу, так і за рахунок різного виду надходжень.

Фонди обігу — це частина оборотних коштів підприємства, що обслуговують процес обігу (реалізації) продукції і вкладені у готову продукцію на складах підприємства, відвантаженої, але ще не оплачено покупцем продукцію, грошові кошти на розрахунковому рахунку підприємства, грошові кошти в розрахунках, готівка в касі.

Центр відповідальності — це структурний підрозділ чи інша організаційна одиниця, менеджер якої контролює певний, ввірений йому фінансовий показник: доходи, витрати, прибуток, рівень інвестицій.

Чистий прибуток — це прибуток, що поступає в розпорядження підприємства після сплати податку на прибуток та інших обов'язкових платежів; використовується для формування фондів нагромадження і споживання підприємства.

PEST-аналіз — це маркетинговий інструмент, призначений для виявлення політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів зовнішнього середовища, які впливають на діяльність підприємства.

SWOT-аналіз — це інструмент стратегічного планування, що полягає в розподіленні чинників і явищ на чотири категорії: сильних і слабких боків діяльності, можливостей, що відкриваються при їх реалізації, та загроз, пов'язаних з їх здійсненням.

Наукове видання

**Полуянов Володимир Петрович
Полякова Н С**

**ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ
ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА**

Монографія

Технічний редактор *Ю. М. Федюшкіна*

Підписано до друку 24.03.2014 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «NewtonС». Друк — різнографія.
Ум.-друк. арк. 12,90. Обл.-вид. арк. 11,11.
Наклад 300 прим. Зам. № 013.

Видавництво та друк ТОВ «Юго-Восток, Лтд».
83001, Донецьк, вул. Р. Люксембург, 26, оф. 211.
Тел./факс: (062) 305-50-13; www.yugo-vostok.com.ua
e-mail: zakaz@yugo-vostok.com.ua; dakindeev@yandex.ru
Свідоцтво про держреєстрацію:
серія ДК №1224 від 10.02.2003 р.